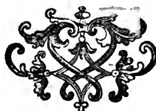
HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ COMPENDIUM

A CHRISTO NATO *usque ad Annum* MDCC.

Auctore

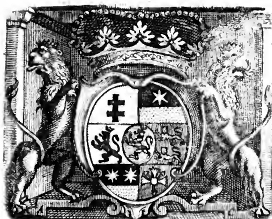
JOH. ALPH. TURRETTINO
in Ecclesia & Academia Genevensi
PASTORE, S. THEOLOGIÆ & HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ PROFESSORE.

EDITIO ALTERA.

GENEVÆ,
Typis BARRILLOT & FILII.
M. DCC. XXXVI.

AUGUSTISSIMO

SERENISSIMOQUE

PRINCIPI

FRIDERICO

PRINCIPI HASSIÆ,

HEROICI SANGUINIS

HÆREDI

HAUD DEGENERI

PRINCIPI JUVENTUTIS

VENTURÆ ÆTATIS

SPEI

PERPETUA

DIVINARUM BENEDICTIONUM

INCREMENTA

OPTAT

JOH. ALPH. TURRETTINUS.

Runt hauddubiè qui me vituperent, SERENISSIME PRINCEPS, quòd exiguam hanc opel-

opellam, nullo ornatu, nullis meritis insignem, neque aliis dotibus quàm Veri studio, & aliquo fortè rerum delectu atque ordine se commendantem, Illustrissimo Nomini Tuo inscribere ausim. Neque verò eam effugere censuram liceret, si apud eos agenda sit caussa, quibus minùs perspecta sit singularis Tua humanitas, atque in Literas omnes & Literatos

tos propensio. Sed eam Tu præclaram indolem, & Principe dignissimam, à natura quidem insitam, curis verò præstantissimorum Virorum Tuæ Juventuti præpositorum studiosissimè excultam, in oculis, in ore omnium posuisti. Expertus loquor; Experti & mecum quotquot hîc habemus, cùm Politico, tum Sacro in Ordine, Musarum cultores; Qui ad collo-

loquium Tuum, imò & mensam, persæpe admissi, non raram modò ingenii Tui sagacitatem, stupendósque, ac supra ætatem, in Disciplinis progressus, sed & amabilem illam morum facilitatem, comitatem, modestiam, quibus CELSITUDINIS TUÆ fastigium temperas, mirari satis nequeunt. Cùm verò non paucas hactenùs temporis Tui partes suo sibi jure

vindicaverint Literæ humaniores, Hiſtoria Civilis, Philoſophia & Mathematicæ Diſciplinæ, Juris Naturalis principia, & quæ princeps eſt Diſciplinarum omnium RELIGIO, en *HISTORIA* noſtra *ECCLESIASTICA*, quæ Tuum etiam favorem ambit, magnóque honori ducet, ſi aliquot etiam horas in ea evolvenda conſumpſeris. In ea videbis, SERENISSIMOS

AN-

ANTECESSORES TUOS é primis fuiſſe, qui, excuſsô Papali jugô, ad puriora Sacra acceſſerint, eorúmque ſe patronos & vindices præſtiterint. Eoſdem & cernes, pio conſilio, componendis Proteſtantium diſſidiis operam non ſemel impendiſſe, teſte *Colloquio Marpurgenſi* an. 1529. *&* *Caſſellano* an. 1661. Quibus in ſtudiis, aliíſque omnibus ad pietatem & virtutem pertinentibus,

bus, Te gloriosa Ipsorum vestigia felicissimè calcaturum nulli dubitamus. Faxit DEUS OPTIMUS MAXIMUS, ut perpetuis ad magna, ad præclara omnia progressibus, AUGUSTISSIMO PATRUO, SUECORUM REGI, FORTISSIMO PARENTI, GULIELMO, totíque SERENISSIMÆ DOMUI, & gaudio, & ornamento esse pergas; eámque quam de Te

Te excitâſti ſpem, non impleas tantùm, verùm etiam ſuperes. Erit interim cur magnoperè ſibi plaudat *Geneva* noſtra, ſi, pro honorifico illo *Athenarum noſtri temporis*, quô eam decorâſti, titulo, aliquid viciſſim, & ſervitiis, & votis, tuas ad laudes, tuámque ad gloriam, conferre poſſit. Qua in devotione, Celsissime Princeps, animóque Tibi in totum ad-

addicto, ferventissimísque pro Tua incolumitate, felicitate, & gloria, conceptis precibus, à nemine anteiri velim. Datum GENEVÆ, Kal. Febr. An. Ær. Christ. Vulg. MDCCXXXIV.

PRÆFATIO.

DUo ſunt, de quibus Lectorem in limine monendum cenſeo: Primum, quibus rationibus, ad hoc exarandum Compendium, deinde & in lucem mittendum, inductus ſim: Alterum, quas mihi regulas, ſive cautiones, hac in ſcriptione propoſuerim.

Ex quo inſtitutum in hac noſtra Academia, annô MDCXCVII *mihique publicâ auctoritate demandatum eſt* HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ *do-*

docendæ munus, nihil antiquius habui, quàm ut ſanis atque utilibus, quantùm quidem in me fuit, rerum in Eccleſia geſtarum notionibus, Auditorum animos imbuerem. Et ſtatim quidem prolixam ſatis, rerum præ cæteris memoria dignarum, narrationem inſtituebam. Neque intactas relinquebam quæſtiones, obſervationes, elucidationes, quæ aliquid in ſe momenti ac utilitatis habere viderentur.

Poſtmodùm verò, cùm ſtatuiſſet Venerandus PASTORUM & PROFESSORUM *Cœtus,*

Cœtus, ut ad Sacrum Ministerium adſpirantes, inter alia tentamina, ſuorum etiam hac in parte progreſſuum rationem redderent, eorum commodis inſerviturus, ea quæ fuſiùs per plures annos tractaveram, in compendium redegi, ejúſque Compendii exſcribendi, atque in uſum ſuum convertendi, Studioſis noſtris poteſtatem feci; cùm de eo interim in lucem mittendo ne minimùm quidem cogitarem.

Verùm enimverò, cùm exſcribendi labor, & moleſtiam, & temporis diſpendium, tyronibus noſtris crearet, cùm

etiam menda innumera, exscriptorum inscitiâ & oscitantiâ, in Codices illos manu exaratos irreperent, in iis præsertim quæ ad nomina propria & temporum notas pertinebant, quinimò & periculum esset, ne aliquod é mendosis illis exemplaribus in Typographorum parùm cautorum manus incideret, qui illud, mendosum licèt atque horridum, prelo committerent (quod & ipse, non ita pridem, alio in opusculo expertus sum) rationibus illis omnibus, nec non & Amicorum adhartationibus motus, cœpi apud me reputare,

tare, annon ſatius foret, hanc qualemcunque opellam, exigui quantumvis pretii, nitidam ſaltem & emaculatam, meâ ipſius curâ prodire, quàm ſi mendis inquinata ac deformata, me inſciô atque invitô, lucem acciperet. Quæ tamen omnia, utut valida, haud ſcio an meam victura reluctantiam fuiſſent, niſi & aliud incitamentum potentius longè acceſſiſſet, putà invitatio atque adhortatio Ampliſſimorum Reipublicæ noſtræ SCHOLARCHARUM, *Magnifici Academiæ noſtræ* RECTORIS, *& Celeberrimorum*

PROFESSORUM, *Collegarum ſuaviſſimorum: Quorum votum vim Legis apud me obtinuit, erítque excuſationis loco, ſi quis meam carpſerit in hoc edendo Opuſculo temeritatem.*

Dixi de cauſſis quæ me ad conſcribendum atque evulgandum hocce Compendium impulerunt. Dicendum jam de regulis, ſive cautionibus, quas in hoc opere ſequendas duxi.

Princeps mihi cura Veritatis fuit; ne quid falſi proferrem; imò ne quid dubii atque obſcuri pro certo & explo-

plorato adfirmarem. Quæ quidem cura, res Ecclesiæ tractantibus, eò major esse debet, quòd non aliud Antiquitatum genus tot fabulis, tot commentis, tot Scriptis suppositiis, tot fictis miraculis, tot piis fraudibus, *quas vocant, cùm* impiæ *potiùs dicendæ essent, inquinetur ac violetur.*

Altera fuit cura de rerum momento ac utilitate; cujus, in his præsertim propositæ brevitatis angustiis, rationem cummaximè habendam duxi. Qua in re plurimi etiam peccant Historiæ Ecclesiasticæ scriptores, qui nescio quot va-

nis, frigidis, nullius frugis narratiunculis chartas ſuas inſarciunt; quæ quidem (ut in pari argumento Seneca) dediſcenda erant, ſi ſcires. *Nihil eorum in hocce Compendio. Hic habentur primordia Chriſtianiſmi, ejuſdem propagatio, motæ in eum perſecutiones, varius per varias ætates Chriſtianæ rei ſtatus, varii mores, conſuetudines, inſtituta, præcipuæ Controverſiæ unoquoque Sæculo agitatæ, errorum, ſuperſtitionum, ac tyrannidis Pontificiæ natales atque progreſſus, denique Chriſtianiſmi inſtau-*

ratio per beatam Reformationem. Et hæc quidem omnia, quàm sincerè & quàm adcuratè fieri potuit, describuntur, missis partium studiis atque adfectibus, quorum caussas procul habeo, sed apertè tamen & candidè, non dissimulatis eorum culpis, à quibus scissus in partes Christianus Orbis, persæpe ob res levissimas, vel obscurissimas, & Christianæ Religionis sinceritas adulterata est.

Porrò, non nuda protuli Facta, sed interserui hîc atque illic, pro re nata, observationes, censuras, judi-

cia; quibus vera à falsis, certa à dubiis, genuina à suppositititiis, æqua ab iniquis, utilia à noxiis, momentosa à vilibus, secernantur ac discriminentur. Quippe statuo, mecúmque statuent, ut arbitror, cordati omnes, exiguum admodùm horum studiorum pretium fore, si nonnisi indices Imperatorum, Regum, Episcoporum, Doctorum, Hæresium, Conciliorum, aliorúmque idgenus, memoriæ infigantur, & psittacorum in morem, datâ occasione, recitentur: quem ad usum, vel miserrimum compendium, imò vel

vel solus index primæ cujusque farraginis, abundè sufficeret. At plus longè requiritur, si quis in evolvendis atque enarrandis Ecclesiæ Antiquitatibus cum fructu & sapientia versari velit. Opus est, non nomina tantùm, sed & ingenia atque mores Hominum nôsse. Opus est, non Facta modò, sed & Factorum caussas, indagare. Tenendi eventus; sed & de eventibus, secundùm regulas æquitatis & prudentiæ judicandum est. Observandum, doctrina optima & saluberrima quàm miserè abusi sint Christiani, quantùm

tùm valuerint partium ſtudia, quantas tragœdias excitaverint hominum adfectus, quantùm mali pepererint Theologorum odia, æmulationes, diſcordiæ, ſuperbia, pertinacia, altercandi & dominandi libido; Ea, inquam, aliáque idgenus, in Hiſtoria Eccleſiaſtica obſervari magni momenti eſt, eo fine nempe, ut, ex præteritis, de præſentibus & futuris judicium fiat, & narrationes, aridæ aliàs & exigui fructûs, in documenta convertantur. Quarum rerum exempla non pauca, ſi non fusè enarrata, certè digito

gito monstrata, in hocce Compendio passim occurrunt.

Quod ad methodum ac dispositionem, fateor eam mihi neutiquam probari Virorum cæteroquin doctissimorum & diligentissimorum methodum, quâ singulorum Sæculorum res varias in classes distribuuntur, Hæresium, *v. g.* Conciliorum, Doctorum Ecclesiæ, *&c. Quæ methodus facit ut res eædem sub variis classibus reponantur, eæque contrà sejungantur, quas uno tenore narrari oporteret. Nam Arianismus, exempli caussâ, suum habet locum inter* Hæ-

reſes, *ſuum inter* Concilia, *ſuum inter* Doctores Eccleſiæ, *&c.; adeóque, in variis illis claſſibus, de eo agendum eſt. Quæ repetitio non poteſt non tædio eſſe, & memoriam onerare potiùs quàm juvare. Quamobrem ſatius viſum eſt, rerum præcipuarum unoquoque Sæculo geſtarum quoddam veluti ſyſtema conficere, eáſque lenibus tranſitionibus inter ſe connectere, & continuo ſermone perſequi. Prior methodus coacervandis & congerendis in privatos uſus materiis adhiberi utcunque poteſt, eámque* prop-

propterea Centuriatores Magdeburgenses, aliique Viri Docti, secuti sunt. Sed altera gratior multò est, magis historica, magis ad docendum idonea, & nitidiores temporum ac eventuum notiones tradit.

Duas in partes dividitur hocce Compendium, quarum prior de quindecim primis Sæculis agit, posterior de Sæculis XVI & XVII. In priori parte, brevior multò rerum narratio est: In posteriore, prolixiùs res tractantur; beatæ præsertim Reformationis historia, cujus per

varias

varias Europæ partes institutionem distinctè hic exponendam duximus; quemadmodum & cæteras duorum novissimorum Sæculorum res, eas saltem quæ notatu digniores videbantur; quæ propterea, commodioris distinctionis ergò, plures in Sectiones distributæ sunt.

In gratiam Studiosorum, imò verò & Lectorum omnium, Summa Capita, *tum in fronte cujusque Sæculi, & cujusque Sectionis, tum ad marginem adjecta sunt: Quod quanti sit usûs, ad res memoriæ*

moriæ infigendas, easdémque uno velut obtutu relegendas, quicunque tentare voluerint, facilè experientur.

Styli perspicuitati, simúlque brevitati, ita studui, ut, si non in aliis, in hoc certè sperare liceat, me Lectori aliqua ex parte satisfacturum.

Ceterùm, ut nulla hîc refero sine idoneis testimoniis, quorum & non pauca in ipso hujus Epitomes contextu notantur, ita & reliquos testes ac testimonia adjicere atque adpellare facillimum pariter fuisset: Sed nimiam in molem

lem excrevisset Opus, quod sua se brevitate commendare debuit. Itaque hæc, & alia huc pertinentia, in aliud tempus rejicimus.

HISTO-

HISTORIÆ
ECCLESIASTICÆ
COMPENDIUM

A CHRISTO NATO *usque ad*

Annum MDCC.

PARS PRIOR

de

Quindecim primis Sæculis.

2

HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ COMPENDIUM, A CHRISTO NATO usque ad Annum MDCC.

Summa Capita SÆCULI I.

Historia CHRISTI. *Ecclesia Christiana ab Apostolis fundata. De Apostolorum itineribus & rebus gestis, multa incerta & fabulis permixta.*

 Diffi-

Diſſidium de Cæremoniarum Moſaicarum neceſſitate. Herodis *M. mors. Diviſio Regni inter ejus filios.* Archelaus *Viennam relegatus: Judæa in Provinciam Romanam verſa.* Antipas *Lugdunum relegatus.* Agrippas *Major omnes Avi ditiones obtinet. Judæa iterùm Provincia facta, in quam miſſi Romani Præſides. Præſidum Romanorum vexationes Bello Judaïco ortum præbent. Bellum Judaïcum: Hieroſolymorum & Templi everſio. Chriſtiani Hieroſolymitani Pellam ſe recipiunt. Prima Chriſtianorum Perſecutio ſub* NERONE. *Secunda ſub* DOMITIANO. *Hæretici Sæculi primi. Res horum temporum pa ùm cognitæ.*

SÆCULUM PRIMUM.

Hiſtoria CHRISTI. INcipit Eccleſiæ Chriſtianæ Hiſtoria à JESU CHRISTI Domini noſtri nativitate, vita, concionibus, mira-

miraculis, morte, resurrectione, & adscensione in Cœlum, de quibus omnibus consulendi sunt *Evangeliorum* Scriptores. Sequitur Spiritûs Sancti effusio super Apostolos; Ecclesia ab iis fundata; Diaconorum institutio; *Stephani* martyrium; *Pauli* ad Christianam fidem conversio; visum *Petro* cœlitùs oblatum de Gentium vocatione; *Christianorum* nomen Antiochiæ primùm auditum; *Jacobus* Herodis jussu gladio sublatus; Ecclesiæ, non in Judæa modò, Galilæa, & Samaria, sed & per totam passim Syriam, Græciam, ac Italiam, erectæ; *Pauli* labores atque itinera, usquedùm Romam captivus adpelleret. Hæc certa, *Lucâ* narrante in *Actibus Apostolicis*, ipsísque Apostolorum Epistolis confirmantibus. Cætera, quæ de singulorum Apostolorum itineribus, Ecclesiísque per totum Orbem ab iis constitutis, memoriæ prodita sunt, haud sine examine ad-

Ecclesia Christiana ab Apostolis fundata.

De Apostolorum itineribus multa incerta & fabulis permixta.

mitti par eſt, adeò ſunt falſis ac incertis vera permixta. Cùm verò ex Judæis converſi nimium ritibus Moſaïcis pretium ponerent, eóſque vellent converſis ex Gentibus tanquam neceſſarios imponi, Apoſtoli, tum Concilio Hieroſolymis habito, de quo Act. xv. tum variis Epiſtolis, liberos eſſe ab illo jugo Chriſtianos decreverunt. Verùm litem illam non multò pòſt luculentô judiciô diremit Deus, captis Hieroſolymis & ſolo æquatis, Templô incenſô, Genteque ac Politiâ Judæorum funditùs everſis: De qua clade antequàm dicamus, res Judaïcæ inde à Sæculi primordio repetendæ ſunt. Mortuô *Herode* Magnô, ſub cujus extrema natus eſt Chriſtus, regnum ejus inter filios ab Auguſto ita diviſum eſt, ut *Archelao* Judæa, Samaria, atque Idumæa, cum *Ethnarchæ* adpellatione; Herodi *Antipæ* Galilæa & Peræa; *Philippo* Batanea, Trachonitis & Auranitis; utrique

Diſſidium de Cæremoniarum Moſaïcarum neceſſitate.

Herodis M. mors.

Diviſio Regni inter ejus filios.

que ex his ſub *Tetrarchæ* nomine, adſignarentur. *Archelaus*, novem pòſt annis, à Judæis accuſatus, Viennam in Galliis ab Auguſto relegatus eſt; Judæa verò in Provinciæ formam verſa, & à Procuratoribus Cæſareis adminiſtrata. *Antipas* Herodes, à quo Johannes Baptiſta obtruncatus, & Chriſtus ipſe ante mortem ludibrio habitus, à Caïo Cæſare Lugdunum Galliæ relegatus eſt. *Agrippas* verò Major, (filius *Ariſtobuli*, qui alius fuit ex Herodis Magni filiis) qui & Herodes communi nomine Act. Apoſt. cap. XII. adpellatur, Tetrarchiis patruorum, Philippi & Antipæ, Rex datus eſt, mox & cæteris Avi ſui ditiônibus auctus. Idem Jacobum fratrem Domini occidit, nec multò pòſt ſuperbiæ & adfectatæ divinitatis pœnas dedit; Act. XII, 22. Tunc miſſi iterùm in Judæam Procuratores, quorum in numero *Felix* & *Feſtus*, apud quos, ut & *Aggrippam* juniorem, prio-

Archelaus Viennam relegatus.

Judæa in Prov. Rom. verſa.

Antipas Lugdunum relegatus.

Agrippas Maj. omnes Avi ditiones obtinet.

Judæa iterum Provincia facta, in quam miſſ

Romani Præsides.

prioris filium, caussam dixit Paulus Apostolus, Act. XXIV. XXV. XXVI.

Præsidum Rom. vexationes Bello Judaico ortum præbent.

Cùm verò multæ magnæque Præsidum illorum vexationes fuissent, omnium maximæ *Gessii Flori* fuisse memorantur; quibus ad rebellandum impulsi Judæi, simúlque intestinis discerpti factionibus, ultimam sibi perniciem creârunt. Bello præfuerunt, à parte Romanorum, *Cestius Gallus*, Syriæ Præses, dein *Vespasianus* eò à Nerone missus, demùm Vespasiano imperante *Titus* filius; quô invitô Templum incensum est, quíque non semel adfirmâsse fertur, non se, sed ipsósmet Judæos suæ cladis auctores esse.

Bellum Judaicum. Hierosolymorum & Templi eversio.

Perierunt, intra semestris obsidionis spatium, cùm gladio, tum fame, undecies centena millia; capta verò ac vendita nonaginta septem millia: Quibus si adjungas eos omnes qui totô belli septenniô interierant, summa ad (1337490.) tredecies centena & triginta septem millia, cum qua-

quadringentis ac nonaginta, adſurget; omiſſis inſuper aliis quamplurimis, qui, tum beſtiis objecti, tum inediâ malíſque omnis generis in exſilio extincti ſunt. Cœptum bellum annô Chriſti LXVI. Urbs capta atque incenſa annô LXX. Triennium verò ampliùs belli reliquiis profligandis abſumptum eſt. Scripſit excidii illius Hiſtoriam, non ſine miſeratione legendam, Judæus, ipſe, quíque geſtis interfuit, *Joſephus.* Quemadmodum verò Dei juſtitia in plectendis Judæis, ita & ejus clementia in ſervandis Chriſtianis Hieroſolymitanis viſa eſt, qui Oraculo moniti, antequàm Urbs obſideretur, *Pellam*, quod exiguum trans Jordanem oppidum fuit, ſe receperunt. Porrò, in naſcentem Chriſti Eccleſiam *primus Cæſarianô gladio ſerociit* NERO; qui, incenſâ Urbe, invidiam facti in Chriſtianos conjecit, innoxióſque quæſitiſſimis pœnis adflixit: *Et pereuntibus*, verba ſunt

Chriſtiani Hieroſolymitani Pellam ſe recipiunt.

Prima Perſecutio ſub NERONE.

Taciti, *addita ludibria, ut ferarum tergis contecti, laniatu canum interirent, aut crucibus affixi, aut flammandi, atque ubi defecisset dies, in usum nocturni luminis urerentur.* Neque Romæ solùm, sed & in remotis Imperii partibus, Persecutionem illam viguisse, docet Inscriptio in Lusitaniæ pago reperta, quæ sic habet: NERONI. CLAUDIO. CAES. AUG. PONT. MAXIMO. OB. PROVINCIAM. LATRONIBUS. ET. HIS. QUI. NOVAM. GENERI. HUM. SUPERSTITION. INCULCAB. PURGATAM. Nerone imperante, *Petrus* & *Paulus* Romæ martyrium passi dicuntur; Paulo quidem defecta cervix; Petrus in crucem, sed inverso capite, sublatus. Alteram Persecutionem, sub extrema Sæculi, excitavit DOMITIANUS, *portio Neronis de crudelitate* Tertulliano dictus. In ea, *Johannes* in oleum ignitum conjectus, cùm illæsus inde exiisset, in Insulam Patmon relega-

Secunda Persecutio sub DOMITIANO.

ga-

gatus fertur, ubi visam Apocalypsim in literas retulit. Tunc & *Flavius Clemens* Consul, ejúsque, sive uxor, sive neptis, *Flavia Domitilla*, Domitiani ipsius cognati, unà cum aliis multis, vel relegati, vel cæsi dicuntur. Cùm verò Imperator Davidis posteros omnes interfici jussisset, nepotes *Judæ* illius, qui frater Christi vocabatur, ad eum perductos narrant; quorum vilitatem aspernatus, liberos abire jussit, imò & à Christianis persequendis destitit. Revocati igitur exules, intérque alios *Johannes* Apostolus, qui Ephesum rediisse, vitámque ultra Sæculum perduxisse memoratur. Ævô Apostolicô, qui à recta fide aberrarent multi jam fuêre: quales illi *Judaizantes*, qui Evangelio Legem copulabant; quales & illi, à quibus mortuorum Resurrectio negabatur; Multi quoque, qui Gratiam Evangelicam in peccandi licentiam vertebant, quos inter numerant *Simonem* Hæretici Sæculi primi.

Mag-

Magum, ejúſque diſcipulum *Menandrum*, Gnoſticorum principes ab Antiquis exiſtimatos; Item *Nicolaïtæ*, quorum mentio in Apocalypſi; *Ebion* denique & *Cerinthus*, qui inter alios errores, Jeſum à Chriſto ſejungebant, Jeſúmque more reliquorum hominum genitum fabulabantur. Cæterum, id veriſſimum eſt quod agnoſcit *Petavius* in *Rationario*: „res Chriſtianas horum tem-„porum haud magna in luce verſa-„ri, Scriptorum magis inopiâ, quàm „quia mandari quod poſſet literis exſtaret nihil; cùm neque parva, „neque ſcitu indigna, credibile ſit „Apoſtolos ac Chriſti diſcipulos to-„to Orbe geſſiſſe.„ At verò, cùm genuina deficerent monumenta, Scriptis ſuppoſititiis, fabulíſque ſine fine, locus datus eſt.

Res horum temporum parùm cognitæ.

Sum-

Summa Capita
SÆCULI II.

Christianismi propagatio. Tertia Persecutio sub TRAJANO. *Plinii Epistola de Christianis. Quarta Persecutio sub* HADRIANO. *Judæorum clades sub Trajano & Hadriano. Quinta Persecutio sub* MARCO AURELIO, *De Legione Fulminatrice. Sub* COMMODO *& sequentibus Imperatoribus, pax fuit Ecclesiæ. Hæretici Sæculi secundi. Dissidium de die Paschatis, inter Orientales & Occidentales. Scriptores Ecclesiastici Sæculi secundi. Doctrina, Cultus, Regimen Ecclesiasticum Sæculi secundi. Pietas in praxi posita.*

SÆCULUM II.

RES Christiana, Sæculô secundô, longè latèque dissemi- Christianismi propagatio.
nata

nata est, *persecutionibus crescens, martyriis coronata*, ut loquitur *Hieronymus*.

Tertia Persecutio sub TRAJANO.

Tertia Persecutio exstitit sub optimo aliàs & laudatissimo Principe TRAJANO; non ipsîus quidem Principis edictô, sed popularibus per varias Urbes & Provincias motibus. In ea, *Simeon* Cleopæ filius, Hierosolymitanus Antistes, annos natus 120. post plurium tormenta dierum cruci affixus; *Ignatius* Antiochenus, Romam abductus, & bestiis objectus; Etiam *Clemens* Romanus, ut quidam tradunt, in Tauricam Chersonesum missus, ibíque, suspensâ ad collum anchorâ, mari submersus. In Bithynia, cùm, præ ingenti Christianorum multitudine, animi dubius penderet Proconsul *Plinius*, ab Imperatore petiit, quid facto opus esset; simulque luculentum Christianorum innocentiæ testimonium perhibuit; Epist. Lib. X. Epist. 97. Rescripsit Trajanus, non conquirendos Christianos, sed, si de-

Plinii Epistola de Christianis.

deferantur, puniendos esse. Exarsit nova sub HADRIANO Trajani successore Persecutio, quæ, à quibusdam omissa, ab aliis quarta numeratur: Quâ occasione, *Quadratus* Atheniensis Episcopus, & *Aristides* ejusdem Urbis Philosophus, Apologias pro Christiana Fide Hadriano obtulêre, quæ temporis injuriâ interciderunt. Quin & narrant, *Serenium Granianum*, Asiæ Præsidem, scriptis literis Hadrianum monuisse, iniquum videri, Christianos, nullô objectô crimine, ad tumultuosos vulgi clamores, & indictâ causâ, occidere; Quibus motum Hadrianum, *Minutio Fundano* Serenii successori, ne quis sine objectu criminis, & legitima accusatione condemnaretur, rescripsisse. Tumultuantes Judæos, Trajanus primùm, deinde & Hadrianus, repressêre. Cæsa eorum ingens multitudo: Urbsque in Hierosolymæ locum exstructa *Ælia Capitolina* dicta est, in quam intrare

Quarta Persecutio sub HADRIANO.

Judæorum clades sub Trajano & Hadriano.

re capitale Judæis fuit. Ducem ſe- ditionis, qui ſe *Barchochebam*, hoc eſt, *filium Stellæ*, dixerat, poſt acceptam cladem *Barchozbam*, hoc eſt, *filium mendacii*, dixêre. Sub ANTONINIS, dum Chriſtiani vexarentur, binâ Apologiâ eos defendit *Juſtinus Martyr*; quibus calumniæ in ipſos conjectæ diluuntur, eorúmque Sacra deſcribuntur. ANTONINUS PIUS, de Chriſtianorum innocentia certior factus, ad varias Civitates in eorum gratiam ſcripſit, prout ex *Melitone* refert Euſebius. Verùm ſub MARCO AURELIO Philoſopho, non ſemel, nec uno in loco, Chriſtiani graviſſimè vexati ſunt; quæ Perſecutio aliis quarta, vel juxta alios quinta numeratur. In ea, Martyres non pauci; quorum præcipui *Juſtinus* Martyr, *Polycarpus* Smyrnenſis Epiſcopus, *Photinus* Lugdunenſis, unáque cum eo cæteri *Lugdunenſes* & *Viennenſes*, de quorum tormentis atque conſtantia, ex ipſis

Quinta Perſecutio ſub M. AURELIO.

ipsis Ecclesiarum illarum literis fusè agit Eusebius Lib. V. cap. 1. Eâ vigente Persecutione, *Theophilus* Antiochenus, *Melito* Sardensis, *Apollinaris* Hierapolitanus, *Tatianus*, *Athenagoras*, Scripta Apologetica, quorum nonnulla etiamnum exstant, pro Christiana fide scripsêre. Quod verò narrant de *Legione Fulminatrice*, pluviam exercitui, ipsámque adeò victoriam, precibus suis impetrante, literísque Marci Aurelii miraculi illius testibus, quibus & pœnam comminatus sit accusatoribus Christianorum, id omne fabulæ quàm vero propius videtur. COMMODO imperante, tranquilliore fuerunt in statu res Christianæ; unde multi, genere opibúsque eminentes, ad Ecclesiam passim accurrebant, quemadmodum refert Eusebius Lib V. cap. 21. Neque etiam sub PERTINACE, DID. JULIANO, PESC. NIGRO, CLOD. ALBINO, primisque SEPTIMII SEVERI annis, satis

De Legione Fulminatrice.

Sub COMMODO, & sequent. Impp. pax fuit Ecclesiæ.

tis otii mediis in bellis civilibus fuit; ut de perſequendis Chriſtianis cogitaretur. Hæreticorum varii generis, & multorum quidem mirâ veſaniâ ac turpitudine inſignium, ingens colluvies hôc Sæculô exſtitit; *Saturninus*, *Baſilides*, *Carpocras*, *Valentinus*; qui omnes, eorúmque diſcipuli, ſub generali *Gnoſticorum* nomine veniunt; *Cerdon* & *Marcion*, duorum Principiorum aſſertores; *Tatianus*, à quo *Encratitæ* ſive Abſtinentes; *Montanus*, à quo *Montaniſtæ*, qui & *Cataphryges*; *Hermogenes*, materiæ æternæ aſſertor; *Praxeas* & *Noëtus*, qui S. Triadis perſonas non diſtinguebant, dicti propterea *Patripaſſiani*; *Theodotus* Byzantinus, arte coriarius, qui, ut & *Artemon*, Chriſtum merum hominem dicebat; *Orhitæ*, *Caïnitæ*, *Sethiani*, &c. Adversùs Hæreſes Libros V. ſcripſit *Irenæus*, Lugdunenſis Epiſcopus, qui inclinante hôc Sæculô floruit: Multas etiam confutavit *Tertullianus*, ipſe

Hæretici Sæculi II.

ipse interim in Montani hæresim prolapsus. Dum ad errores ineptissimos, imò & turpissima placita, plurium ex Hæreticis illis adtendimus, mirari subit, quomodo sub Christiano nomine, támque vicinis Apostolici ævi temporibus, tot oriri opinionum monstra potuerint. Sed quid non potest humanum ingenium, à Verbi Dei simplicitate recedens, suísque se permittens deliriis? Orta illa maximam partem (si quis conjecturis locus) ab Ethnicorum Mythologia & Philosophia, Cabbaláque Judaïca, Evangelio perperam admixtis. His adde, proferendi nominis, discipulósque alliciendi studium, prolatis novis atque inauditis, vel quæ carni adblandirentur. Quibus & hoc quoque adjungendum, de Hæreticorum veterum rebus, eorum adversariis tutò semper credi non posse. De die Paschatis dissidium fuit inter Ecclesias Orientales & Occidentales; Orientalibus

Dissidium de die Paschatis inter Orientales

& Occidentales.

eôdem quô Judæi die, hoc eſt, decimô quartô Lunæ primi menſis, (Judæis *Niſan*, qui Martio noſtro maximam partem reſpondet) Occidentalibus die Dominicô proximè ſequente, Paſchatis ſolemnia agitantibus: Qua de re, inter *Polycarpum* Romam profectum circa annum C. 160. & *Anicetum* Romanum Epiſcopum, amica collatio habita eſt, non compoſitô quidem diſſidiô, ſed ſalvis tamen fraternitatis juribus. Verùm, ſub finem Sæculi, hæc quæſtio iterùm, & majori quidem quàm par erat æſtu, agitata eſt; *Victore* Romano Epiſcopo, propter levem illum diſſenſum, Eccleſias Aſiaticas à communione abſcindente; quod ejus factum multi improbârunt, ſpeciatim *Irenæus*, qui gravem hac de re Epiſtolam ad illum ſcripſit. Interim Aſiatici, Victoris diras parùm curantes, priſcum morem retinuerunt; perſtititque diſſidium illud uſque ad Concilium Ni-

cæ-

cænum, quô *Quartodecimanorum*, seu Orientalium, praxis sublata est. Scriptores Ecclesiastici, quorum quidem opera ad nos pervenerint, nec multi numero, nec ampli mole, sed antiquitate tamen, & simplicitate ad Apostolicam accedente, venerandi; *Ignatius*, *Polycarpus*, *Justinus Martyr*, *Athenagoras*, *Tatianus*, *Theophilus* Antiochenus, *Irenæus*; quibus & adjungi possunt *Clemens* Alexandrinus & *Tertullianus*, qui tum hôc Sæculô ad finem vergente, tum sequenti dudum floruerunt. Doctrinæ summa non alia fuit quàm quæ in Symbolo Apostolico dicto continetur; nisi quòd Doctorum illorum quidam, Græcæ Philosophiæ imbuti principiis, ejus nonnihil Christiano dogmati admiscere cœperunt. Cultus eximiæ simplicitatis, quemadmodum ex *Justino* Martyre & *Tertulliano* constat; accedentibus tantummodò paucis quibusdam innocuis ritibus. Ad Regimen quod attinet,

Scriptores Ecclesiastici Sæculi II.

Doctrina. Cultus, Regimen Sæculi II.

tinet, erat Προεστὼς sive *Episcopus*, qui unà cum reliquis *Presbyteris* singulas Ecclesias administrabat: *Diaconi*, tum pauperum curæ, tum Eucharistiæ distribuendæ, atque ad absentes perferendæ, præficiebantur. Cæterùm id eximium ex Apostolica disciplina hæc ætas retinuit, neque satis unquam commendandum atque imitandum, quòd, *non in dictis*, *sed in factis*, pietatis summam collocarent, quemadmodum *Justinus Martyr* testatur.

Pietas in praxi posita.

Summa Capita

SÆCULI III.

Sexta Persecutio sub SEVERO. *Tertulliani Apologeticus.* ALEXANDER *Imp. Christianis favet. Septima Persecutio sub* MAXIMINO. PHILIPPUS *Imp. temerè Christianus creditus. Octava Persecutio sub*

sub DECIO. *Vitæ Monasticæ occasio & initium. Varii Lapsorum ordines. Schisma* Felicissimi *Carthagine. Schisma* Novatiani *Romæ. Controversia de Baptismo Hæreticorum. Stephanus Rom. Episc. Africanos excommunicat. Increpatur ab Africanis, qui æqualitatem Episcoporum tuentur. Nona Persecutio sub* VALERIANO. GALLIENUS *Sacrorum libertatem Christianis concedit. Novam Persecutionem paravit, sed non perfecit* AURELIANUS. *Hæresis* Sabellii. *Hæresis* Pauli Samosateni. *Hæresis* Manichæorum. Chiliastæ, *seu Millenarii.* Origenis *Tetrapla, Hexapla, Octapla. Ejusdem errores. Scriptores Ecclesiastici Sæculi III. Ubinam præcipuè describatur Doctrina, Cultus, & Regimen Sæculi III.*

SÆCULUM III.

SEVERUS, annô Imperii decimô, hujus Sæculi secundô, mu- Sexta Persecutio sub SEVERO.

tatâ in Christianos voluntate, gravem in eos persecutionem movit, quæ aliis quidem quinta, aliis quos sequimur sexta numeratur. Exarsit illa in Palæstina, Ægypto, Africa reliqua, Italia, Gallia, aliísque locis. In ea *Leonides* Origenis pater, *Irenæus* Lugdunensis Episcopus, aliíque magnô numerô martyrium fecêre.

Tertulliani Apologeticus.

Quâ occasione *Tertullianus*, scriptô Apologeticô, caussam Christianam tutatus est; pulsísque, quibus Christiani onerabantur, calumniis, eorum Sacra egregiè descripsit, præsertim Apologet. cap. 39. Sub sequentibus Imperatoribus, pacatus satis Ecclesiæ status fuit; præsertim sub ALEXANDRO Mammææ, quem Christianis favisse, eósque in pretio habuisse, ferunt.

ALEXANDER Imp. Christianis favet.

At postea MAXIMINUS Thrax novam Persecutionem instituit, septimam numero; quæ tamen, nec generalis fuit, nec alios quàm Ecclesiæ Antistites adorta est; quos inter, *Pontia-*

Septima Persecutio sub MAXIMINO.

tianus & *Anterus*, Romani Episcopi, cæsi perhibentur. PHILIPPUS, non modò Christianis non nocuit, sed & vulgò, quamquam temerè, Christianus fuisse creditur. Verùm DECIUS, Philippi successor, novæ Persecutionis, iis quæ antecesserant longè gravioris, auctor fuit; quâ, & *Fabianus* Romanus Episcopus, & *Babylas* Antiochenus, & alii Martyres notantur. Quâ tempestate, pii quidam, interque alios *Paulus*, Eremitarum signifer, vitandæ necis ergò, in deserta loca secessêre, vitæque Monasticæ initium dedêre. Cùm verò in hac Decii persecutione multi lapsi essent, quorum alii Idolis sacrificaverant, dicti *Sacrificati*; alii thus aris admoverant, dicti *Thurificati*; alii redemptis libellis se sacrificâsse mentiti fuerant, dicti propterea *Libellatici*; hinc, sedatâ Persecutione, disquiri cœpit, quomodo cum illis ad Ecclesiam redeuntibus agendum esset. Qua quidem

PHILIPPUS Imp. temerè Christianus creditus.

Octava Persecutio sub DECIO.

Vitæ Monasticæ occasio & initium.

Varii Lapsorum ordines.

dem in re, à nonnullis in duo peccatum est extrema: Nam, Carthagine, *Felicissimus*, cui *Novatus* se adjunxit, Lapsos omnes absque ulla mora recipiendos dixit: Contrà, Romæ, *Novatianus*, ad quem & postea *Novatus* mutatis partibus accessit, Lapsos nunquam recipi voluit; Catholicis interim Episcopis, Carthagine quidem *Cypriano*, Romæ verò *Cornelio*, medium inter ista tenentibus. Sed Felicissimi Schisma breve fuit; Novatianum diutiùs perstitit; multásque in Ecclesia turbas excitavit. Ut verò lis ex lite seritur, hinc nova Controversia in Africa exorta est; de Baptismo à Novatianis aliisve Hæreticis vel Schismaticis administrato; quem invalidum esse, *Cyprianus*, cæteríque Africani censuêre; contrà, validum, neque iterandum, *Stephanus* Romanus Episcopus; qui & eò usque processit, ut Africanos hac de caussa communione privaret; graviter ipse, &

Schisma Felicissimi Carthagine.

Schisma Novatiani Romæ.

Controversia de Baptismo hæreticorum.

Stephanus Rom. Episc. Africanos excommunicat.

& meritò quidem, à *Cypriano* & *Firmiliano* propterea objurgatus: *Neque enim quisquam nostrûm*, aïunt Africani, Epistolâ ad eum scriptâ, *Episcopum se esse Episcoporum constituit, aut tyrannico terrore ad obsequendi necessitatem Collegas suos adigit.* Cypr. Epist. 74. Dum verò hæc agerentur, nova oritur Persecutio, sub VALERIANO Imp., quæ per tres annos & dimidium perduravit; quâ quidem, Ecclesiæ Ministri, deinde & Christiani cujusvis ordinis, viri & mulieres, juvenes & senes, puellæ & anus, milites & pagani, vel exsilio mulctati, vel flagris cæsi, vel ad metalla damnati, multi etiam ferro aut igne sublati sunt; quos inter, *Cyprianus*, primò in exsilium missus, deinde revocatus Carthagine decollatus est. Persecutionem hanc describit, apud Eusebium Lib VII. cap. 10. *Dionysius Alexandrinus*, qui & ipse exsilio, bonorúmque amissione, in ea se mulctatum narrat.

Increpatur ab Africanis, qui æqualitatem Episcoporum tuentur.

Nona Persecutio sub VALERIANO.

Acta

Acta hæc, dum *Valerianus*, ejúſque filius *Gallienus*, unà imperarent. At, Valerianô à Perſis captô, GALLIENUS rerum potitus, æquior in Chriſtianos fuit; datôque eorum Antiſtitibus Reſcriptô, quod apud Euſebium exſtat, Sacrorum libertatem iis conceſſit. Poſtmodùm AURELIANUS de perſequendis Chriſtianis cogitavit, unde & nova Perſecutio à nonnullis ſub eo ſtatuitur: At ei, quæ cogitaverat, perficere non licuit; éſtque, referente Lactantiô, *inter initia ſui furoris protinùs exſtinctus*. Mediô hoc Sæculô, prodiit *Sabellius*, Ptolemaïde in Libya oriundus, qui Noëti & Praxeæ renovâſſe hæreſim dicitur, perſonáſque S. Trinitatis tria tantùm nomina dixiſſe. Non multò pòſt, contra *Paulum Samoſatenum*, Antiochenum Epiſcopum, qui Chriſtum merum hominem fuiſſe docebat, (quæ *Theodoti* coriarii, *Artemonis*, *Berylli* Boſtrenſis, aliorúmque,

GALLIENUS Sacrorum libertatem Chriſtianis concedit.

Novam perſecutionem paravit, ſed non perfecit AURELIANUS.

Hæreſis Sabellii.

Hæreſis Pauli Samoſateni.

que, hærefis antea fuerat) habitæ funt Antiochiæ Synodi duæ, quarum fecundâ *Paulus* damnatus eft, ejufque in locum *Domnus* fubftitutus. Orta etiam hôc Sæculô eft hærefis *Manichæorum*, auctore *Mane* feu *Manete* quodam, natione Perfâ, conditione fervô, qui, antiquis recoctis erroribus, dogma de duobus Principiis, altero bono, altero malo, fatalem neceffitatem, aliáque fomnia, in medium produxit; eorúmque differninandorum Electis duodecim, ad exemplum duodecim Chrifti Apoftolorum, curam commifit. Notantur & hâc ætate *Chiliaftæ* feu *Millenarii*, qui Regnum Chrifti in terris per mille annos duraturum, corporeïfque tranfigendum voluptatibus, fomniabant; quibus jam præluferat Sæc. II. *Papias* Hierapolitanus Epifcopus; & quorum caput hoc Sæculo fuit *Nepos* quidam, Ægyptius Epifcopus, à *Dionyfio Alexandrino* confutatus. *Origenes*;

Herefis Manichæorum.

Chiliaftæ feu Millenarii.

genes, cæterùm doctissimus, déque Ecclesiâ optimè meritus, (teste vel præclarô illô *Tetraplorum*, *Hexaplorum* & *Octaplorum* opere, quô antiquas Versiones Græcas, unà cum Hebraïco Textu, variis columnis digesserat) in variis tamen cespitavit, seu dum omnia in Allegorias converteret, seu dum animorum præexistentiam doceret, alisque capitibus. Floruêre hôc Sæculô, præter *Origenem*, ejus præceptor *Clemens* Alexandrinus; *Tertullianus*, *Cyprianus*, *Minutius Felix*, *Arnobius*, &c. omnes in Ethnica literatura plurimùm exercitati; unde non mirum, si aliquando paulò subtiliùs de rebus Christianis, quàm par est, philosophentur. Quænam fuerit hac ætate Doctrinæ summa, *Tertullianus* non unô locô, *Novatianus* Lib. de Trinitate; quis fuerit Cultus, *Tertullianus* in Apologetico; quænam denique Ecclesiæ forma, ac Disciplinæ ratio, *Tertullianus*

Origenis Tetrapla, Hexapla, Octapla.

Ejusdem errores.

Scriptores Ecclesiastici Sec. III.

Ubinam præcipuè describatur Doctrina, Cultus, & Regimen Sæc. III.

nus

nus etiam & *Cyprianus* præ cæteris docent.

Summa Capita

SÆCULI IV.

Decima Perſecutio ſub DIOCLETIANO *& ſociis.* *Auctor Perſecutionis* GALERIUS MAXIMIANUS *Cæſar. Martyrum cruciatus. In Galliis,* CONSTANTIUS CHLORUS *Templa tantùm diruit. Martyria à Chriſtianis quæſita: Notabilis hac de re* Sulpitii Severi *locus. Quinam dicti* Traditores. CONSTANTINUS *Magnus Chriſtianam fidem amplectitur. Schiſma* Donatiſtarum. *Hæreſis* Ariana. *Epiſtola Conſtantini Imp. ad Alexandrum & Arium. Concilium Nicænum, Oecum. I. annô* 325. CONSTANTIUS *Imp. Arianus. Arianorum variæ claſſes & nomina.* Liberius *Rom. Epiſc. Arianæ formulæ ſubſcribit. Hæreſis* Photini. *Error*

ror Apollinaris. JULIANUS *Imp. Ethnicismum restituere nititur.* VALENS *Imp. Arianus. Concilium Constantinopolitanum, Oecum. II. an.* 381. Priscillianistæ. *Scriptores Ecclesiastici Sæculi IV. Status Religionis, partim felicior, partim deterior. Imagines in Templa illatæ. Origo invocationis Sanctorum. Lex Cœlibatûs à* Siricio *Papa instituta. Opes & dignitates Ecclesiasticæ.*

SÆCULUM IV.

Decima Persecutio sub DIOCLETIANO & sociis.

DEcima Persecutio, & ea quidem longè gravissima, sub DIOCLETIANO ejúsque sociis, annô hujus Sæculi tertiô cœpit, ipsô *Terminalium* die, seu 23. Februarii, *ut quasi terminus imponeretur huic Religioni*, inquit *Lactantius*, vel quisquis alius est auctor libri non ita pridem emissi, de *Mortibus Persecutorum*, cap. 12. Auctor præcipuus fuit GALERIUS MA-

Auctor Persecu-

MAXIMIANUS, unus ex Cæsaribus, qui Diocletianum reluctantem eò impulit. Initium factum Nicomediæ, ubi Ecclesia diruta, & Scripturæ igni traditæ. Mox Christiani, promulgatô Edictô, omni honore spoliati, tormentisque subjecti. Quibus nondum contentus Galerius, horrendam calumniam in Christianos parat; Palatio subjicit incendium, & Christianos auctores traducit; qui miserè excarnificati, &, sine ulla probatione, ad supplicium rapti sunt. Quod verò cœptum Nicomediæ, mox in Palæstina quoque, Italia, Africa, totóque Imperio, solis exceptis Galliis, factitatum est. Nullis non suppliciis, nullo non sævitiæ genere, vexati Christiani, comburebantur in fornacibus; conjiciebantur in oleum fervens; objiciebantur bestiis; suibus etiam, siliquis involuti, apponebantur; mutilabantur oculis & lingua, assabantur lento igne, & aceto saléque adspergebantur,

tionis GALERIUS MAXIMIANUS Cæsar.

Martyrum cruciatus.

C tur,

tur, præcipites dabantur de petris; lacerabantur constrictis, mox dissolutis arboribus; &c. Quæ omnia ab *Eusebio*, totô Librô VIII. & *Lactantio*, dictô opere, nuper vulgatô, fusè recitantur. In Galliis, CONSTANTIUS CHLORUS, *parietes* quidem, (hoc est, Templa) *qui restitui poterant, dirui passus est; verum autem Dei Templum, quod est in hominibus, incolume servavit.* Lactant. ibid. Quô verò animô persecutionem hanc tulerint Christiani, quámque parùm Christianæ rei incrementis nocuerit, sic eleganter describit *Sulpitius Severus*, Hist. Lib. II. cap. 46. DIOCLETIANO & MAXIMIANO *imperantibus, acerbissima Persecutio exorta, quæ per decem continuos annos plebem Dei depopulata est. Quâ tempestate, omnis ferè sacro Martyrum cruore Orbis infectus est. Quippe certatim gloriosa in certamina ruebatur, multóque avidiùs tum Martyria gloriosis mortibus quærebantur, quàm*

In Galliis CONSTANTIUS CHLORUS Templa tantum diruit.

Martyria à Christianis quæsita.

quàm nunc Episcopatus pravis ambitionibus appetuntur. Nullis unquam magis bellis mundus exhaustus est, neque majore unquam triumpho vicimus, quàm cùm decem annorum stragibus vinci non potuimus. Interim fuerunt etiam, illis in agonibus, qui Christianam causam proderent; quos inter, qui Libros Sacros Ethnicis cremandos tradebant, *Traditores* appellati sunt. Fuit hic gravis, sed & postremus, Ethnicismi ad interitum vergentis conatus: Brevi quippe, annô nempe hujus Sæculi XII. felicissima rerum conversio visa est, CONSTANTINO Imp. Fidem amplectente, eique, non securitatem modò, sed & splendorem conciliante: qui tamen splendor, non uno nomine, Ecclesiæ fatalis fuit, multis ex Ethnicismo & Sæculi pompa malis pullulantibus, quibus Christianæ rei sinceritas adulterata est. Circa hæc tempora, grave in Africa Schisma exortum est, *Donatistarum* nempe, qui à *Cæcilia-*

Quinam dicti *Traditores.*

CONSTANTINUS M. Christianam fidem amplectitur.

Schisma Donatistarum.

no Carthaginensi Episcopo factâ secessione, eò quòd ille, ut ipsi dicebant, à Traditoribus ordinatus esset, maximas, cum hoc, tum sequenti Sæculo, in Ecclesia turbas excitârunt. Inter factionis principes, fuit *Donatus à Casis nigris*, nec non & alter *Donatus*, à quorum altero, fortè & utroque, ipsi factioni inditum nomen. Non multò pòst, Alexandriæ in Ægypto, *Ariana* hæresis erupit, auctore *Ario*, Ecclesiæ illius Presbytero, qui Filium Dei rem creatam dicebat, ἐξ οὐκ ὄντων ex nihilo productum, adeóque fuisse tempus quando non erat: Adversus quem *Alexander*, Alexandrinus Episcopus, ejúsque successor *Athanasius*, Filium Dei ὁμοούσιον, συναΐδιον, ὁμότιμον τῷ πατρὶ, *ejusdem naturæ*, *ejusdem æternitatis*, *ejusdem dignitatis cum Patre*, participem asseruêre. Et statim quidem Constantinus illud componere dissidium tentavit, missô ad hoc Hosiô Cordubensi Episcopô, datísque ad Ale-

Hæresis Ariana.

Alexandrum & Arium literis, quibus ad concordiam illos hortabatur. Cùm verò nihil profeciſſet, Concilium ex toto Imperio Nicæam Bithyniæ Urbem convocavit, an. 325. cui adfuerunt Epiſcopi 318., quô Arianorum ſententia damnata eſt, cusúmque Symbolum, quô Filius Dei *genitus*, *non factus*, Patríque ὁμοούσιος, *conſſubſtantialis*, affirmabatur. Verùm, neque hac definitione, neque illorum exſiliis, qui ſubſcribere renuerunt, finis malo allatus eſt. Quippe Ariani, tum ultimis Conſtantini annis, tum in primis ſub CONSTANTIO, Ariano ipſo, vires reſumpsêre, nec uno in Concilio prævaluêre. Hi in duas abiêre partes, aliis Filium Patri diſſimilem, aliis ſimilem ſtatuentibus: Illi *Anomœi*, *Heterouſii*, nec non, à ſuis primipilis, *Aëtiani* & *Eunomiani*; Iſti *Homoiouſiani*, & *Semi-Ariani*, nuncupati ſunt. Porrò, favente Arianis Conſtantiô, Catholicóſque divexan-

Epiſtola Conſtantini Imper. ad Alexandrum & Arium.

Concil. Nicæn. Oecumen. I. an. 325.

CONSTANTIUS Imp. Arianus.

Arianorum variæ claſſes & nomina.

Liberius Rom. Ep. Arianæ formulæ ſubſcribit.

te, *Liberius* Romanus Epiſcopus, poſtquàm ejus minis diu reſtitiſſet, imò & biennii exſilium tuliſſet, formulæ Arianæ tandem ſubſcripſit. Eodem tempore *Photinus*, Sirmienſis in Pannonia Epiſcopus, non fuiſſe Filium Dei, antequàm ex Maria naſceretur, docuit; adeóque Samoſateni hæreſim recoxit. *Apollinaris* quoque, Laodicenus Epiſcopus, vir cæteroquin laudatiſſimus, & de Eccleſia optimè meritus, in eum tamen errorem incidit, ut Chriſto homini animam nullam fuiſſe, ſed ipſam divinitatem vicem animæ obiiſſe, diceret. Dum ſic inter ſe diſſident Chriſtiani, Ethnicíſmus ſub JULIANO lacertos movet, novóque in periculo res Chriſtianæ verſantur. At, brevi diſſipatâ hâc nubeculâ, ſub JOVIANO, VALENTINIANO, &c., novus Eccleſiæ ſplendor accedit. VALENS, Arianus, Sectæ illi rursùs vires addit, Orthodoxóſque perſequitur. Sed THEODOSIUS, é contrario, rem Chriſtianam,

Hæreſis Photini.

Error Apollinaris.

JULIANUS Imp. Ethniciſmum reſtituere nititur.

VALENS Imp. Arianus.

nam, fidémque Catholicam, præsidio legibúsque ornat; ejúsque curâ, Concilium Constantinopolitanum Oecumenicum II., annô 381. habetur, quô Nicæna fides confirmata, Arianísque, & *Macedonianis* (isti Spiritûs S. divinitatem negabant) anathema dictum. Haud multò pòst, *Priscillianus*, Abulensis in Hispania Episcopus, revocatis Gnosticorum & Manichæorum fœdis erroribus, damnatus unà cum sequacibus, gladióque percussus est: Cujus supplicii cùm *Idacius* & *Ithacius* Episcopi instigatores fuissent, eorum factum *Martinò* Turonensi Episcopo ita displicuit, ut in aversationis indicium, eorum se communioni subduxerit. Scriptores Ecclesiastici, & magni quidem nominis, hôc Sæculô multi exstitêre; in primis *Lactantius*, *Eusebius*, *Athanasius*, *Hilarius*, *Basilius*, *Gregorius* uterque, *Cyrillus* Hierosolymitanus, *Epiphanius*, *Ambrosius*; quibus etiam *Johannem* Chry-

Concil. Constantin. Oecum. II. an. 381.

Priscillianistæ.

Scriptores Ecclesiastici Sæc. IV.

ſoſtomum, *Hieronymum*, & *Auguſtinum* adjungeremus, niſi res eorum præcipuæ ad Sæculum ſequens pertinerent. Religionis ſtatus, ſi pompam ſpectes, felicior; ſi puritatem, deterior indies fuit; altercandi libidine, Ethnicarúmque æmulatione cæremoniarum, non parùm fœdatus. Illatæ in Templa Imagines, damnantibus interim viris piis Ethnicam praxim, ut ex Concilio *Eliberitano*, & *Epiphanii* facto, apparet. Novus indies Divis honos habitus; quæri cœptæ illorum Reliquiæ; eorúmque invocandorum, ex Oratoriis apoſtrophis, & Poëtica licentia, factum initium. Cœlibatûs legem, quam Nicæni Patres, ſuaſore *Paphnutio*, rejecerant, *Siricius* Papa primus inſtituit. Denique opes ac dignitates Imperatorum munificentiâ in Eccleſiam collatæ, in ſuperbiæ fœdíque ambitûs irritamentum ceſſêre.

Status Religionis partim felicior, partim deterior.

Imagines in Templa illatæ.

Origo Invocationis Sanctorum.

Lex Cœlibatûs à Siricio Papa inſtituta.

Opes & dignitates Eccleſiaſticæ.

Sum-

Summa Capita

SÆCULI V.

ARCADIUS *Orientis*, HONORIUS *Occidentis*, *Imperatores. Donatistæ. Origenistæ, Persecutiones in* Johannem Chrysostomum. *Pelagianismus.* Pelagius *&* Celestius *in Africa damnantur, in Oriente patronos habent.* Zozimus *Rom. Episc. eos statim absolvit, deinde damnat. Edicta Imperatorum contra Pelagianos. Semipelagianismus.* Cassianus *& Monachi Massilienses. Nestorianismus.* Nestorius *dicitur Christi personam dividere.* Cyrillus *Patriarcha Alexandrinus contra Nestorium insurgit. Concilia Romæ & in Ægypto contra Nestorium. XII. Cyrilli Anathematismi contra Nestorium. XII. Nestorii Anathematismi contra Cyrillum. Concilium E-*

phesinum, Oecumen. III. an. 431, *contra Nestorium. Eutychianismus. Christi naturas confundit* Eutyches. *Damnatur Constantinopoli, an.* 448. *Restituitur Ephesi an.* 449. *Concilium Chalcedonense, Oecumen. IV. an.* 451. *contra Eutychem. Formula Fidei Chalcedonensis. Canon* 28. *Chalced. de æqualibus privilegiis Constantinopolitanæ Sedis cum Romana. Novi tumultus post Concilium Chalcedonense.* Timotheus Ælurus, Petrus Fullo, *Episcopi Eutychiani. Additio Trisagio facta à Petro Fullone. Henoticum* ZENONIS *an.* 482. *Eutychiani Henotico subscribentes Sedibus restituti. Dissidium inter Rom. Episc. &* Acacium *Constantinopolitanum. Conversio Francorum, rege* Chlodoveo. *Conversio Burgundionum. Vandali Ariani Orthodoxos in Africa persequuntur. Scriptores Ecclesiastici Sæculi V.* Leo I. *Rom. Episc. Superstitionis augmentum.* Vigilantius

tius superstitiones arguit. B. Virginis cultus promotus. Crescens Episcopi Romani fastus; ab Africanis arguitur. Mores Christianorum corrupti.

SÆCULUM V.

SÆculô quintô ineunte, dum Orienti ARCADIUS, Occidenti HONORIUS præessent, Imperiúmque non una in parte à Barbaris infestaretur, Ecclesiæ pacem non unum etiam dissidium turbavit: In Africa quidem, Schismatis *Donatistici* continuatio; cui, nec variis Conciliis, nec Collatione Carthaginensi an. 411., imò nec Legibus Imperatorum pœnalibus, finis imponi potuit: In Oriente, nova lis de *Origenis* fama; cui favebant *Johannes* Hierosolymitanus Episcopus, *Ruffinus* Presbyter Aquileïensis, & *Nitrienses* Monachi Ægyptii; cui é contrario *Anastasius* Episcopus Romanus, *Hiero-*

ARCADIUS Orientis, HONORIUS Occidentis Impp.

Donatistæ.

Origenistæ.

ronymus Stridonensis presbyter, aliique, adversabantur: Motæ quinetiam, adversùs *Johannem Chrysostomum*, Constantinopolitanum Patriarcham, persecutiones; impulsoribus præsertim *Theophilo* Alexandrinô, *Antiochô* Ptolemaïdis, & *Severianô* Gabalorum Episcopis; quibus & varii Aulici, imò & *Eudoxia* Augusta, quam Chrysostomi παῤῥησία malè habuerat, sese adjunxêre.

Persecutiones in *Johannem Chrysostomum*.

Verùm præcipuæ Controversiæ hôc Sæculô agitatæ, fuêre de *Pelagianismo*, *Nestorianismo*, & *Eutychianismo*, de quibus hîc breviter dicendum. Ergo eam hæresim, quæ fuit de Divinæ Gratiæ auxiliis, liberóque Hominis arbitrio, duo ex Britannia Hiberniáque Monachi, *Pelagius* & *Celestius*, circa annum C. 411. vel 412., in vulgus sparsêre: Celestius in Africa; Pelagius potissimùm in Oriente. Et in Africa quidem, non uno statim Concilio damnati sunt, duce in primis ac pro-

Pelagianismus.

Pelagius & *Celestius* in Africa damnantur, in Oriente patronos habent.

promotore *Augustino*, Hipponensi Episcopo, qui acerrimus Pelagianorum adversarius fuit. At in Oriente, sive sententiam dissimularet Pelagius, sive quòd patronos ibi nactus esset, in Conventu *Hierosolymitano* minimè damnatus, in Synodo *Diospolitana* etiam absolutus est. Hinc, causâ Romam delatâ, *Zosimus* Romanus Episcopus, Pelagium & Cœlestium statim absolvit; mox verò, mutatâ sententiâ, eosdem nisi resipiscerent, damnavit. Sic igitur, Episcopalibus ac Synodicis decretis, imò & Edictis Imperatoriis, proscripta hæc hæresis est. Interim, damnatis Pelagianis, fuerunt nonnulli, circa an. C. 429. & 430., qui mediam inter ipsos & Orthodoxos viam insisterent, initia quidem conversionis homini, cætera Gratiæ adscribentes, dicti propterea *Semipelagiani*, quorum principes *Johannes Cassianus* Eremita, & Monachi Massilienses fuêre; quos

Zozimus Rom. Ep. eos statim absolvit, deinde damnat.

Edicta Impp. contra Pelagianos.

Semipelágianismus.

Cassianus & Monachi Massilienses.

&

& *Augustinus* paulò ante mortem, & *Prosper* Aquitanus, aliíque, confutârunt. Circa eadem tempora, *Nestorius* Patriarcha Constantinopolitanus, pro concione negavit Beatam Virginem θεοτόκον *Deiparam* dicendam esse: Quô quidem negatô, cùm dividi Christi persona in duas videretur, hinc multi, quorum caput *Cyrillus* Alexandrinus Patriarcha, adversùs Nestorium vehementer insurrexêre; dum é contrario Nestorius, duas Christi naturas confundi, vel Arii aut Apollinaris hæreses recoqui ab Adversariis suis, contenderet. Damnatus Romæ Nestorius an. 430. Damnatus & in Ægypto; ubi XII. anathematismos contra ipsum vibravit Cyrillus; quibus & totidem anathematismos Nestorius opposuit. Tandem Concilio *Ephesino*, quod inter Oecumenica III. numerant, Nestorius damnatus est, an. 431. reclamantibus interim Orientalibus Episcopis, in primis *Johanne* Antiocheno;

Nestorianismus.

Nestorius dicitur Christi personam dividere.

Cyrillus Alexandr. contra Nestorium insurgit.

Concilia Romæ & in Ægypto contra Nestorium.

XII. Cyrilli Anathematismi.

XII. Nestorii Anathematismi.

Concil. Ephesin. Oecum.

ho, quibus inexpectatis judicium prolatum fuerat. Dum verò à Neſtorii dogmate recederet *Eutyches*, Monachus Conſtantinopolitanus, ipſe in alterum impegit extremum, confuſis Chriſti naturis, quas Neſtorius, ut quidem dicebant, nimiùm disjunxerat. Et ſtatim quidem, duce *Flaviano*, Conſtantinopolitano Epiſcopo, Conſtantinopoli damnatus eſt, an. 448. Mox, præſide *Dioſcoro*, Alexandrino Epiſcopo, Epheſi eſt reſtitutus, an. 449. in ea Synodo quæ *Ληστρικὴ* ſeu *Latrocinalis* vulgò appellatur. Denique in Concilio Chalcedonenſi, Oecum. IV. an. 451. Eutychiano dogmati, ejúſque præcipuo defenſori Dioſcoro, anathema dictum eſt. In hoc Concilio ſcripta eſt Fidei formula, quâ Chriſtus *perfectus Deus*, *perfectus homo*, *conſſubſtantialis Patri ſecundùm divinitatem*, *conſſubſtantialis nobis ſecundùm humanitatem* pronuntiatur; dicuntúrque duæ naturæ in illo uni-

tæ

III. an. 431. contra Neſtorium.

Eutychianiſmus.

Chriſti naturas confundit *Euthyches*.

Damnatur Conſtantinopoli an. 448.

Reſtituitur Epheſi an. 449.

Concil. Chalced. Oecum. IV. an. 451. contra Eutychem.

Formula Fidei Chalcedonenſis.

tæ ἀτρέπτως, ἀσυγχύτως, καὶ ἀχωρίστως, *ſine converſione*, *ſine confuſione*; *ſine diviſione*.

Can. 28. Chalced. de æqualibus Privilegiis Conſtantin. Sedis cum Romana.

Ejuſdem Concilii Can. 28. ſtatutum eſt, ut *varia privilegia* Conſtantinopolitanæ Sedi, cum Romana, tribuerentur.

Novi tumultus poſt Concil. Chalcedon.

Porrò, Decretis Chalcedonenſibus Eutychiana diſſidia minimè compoſita ſunt; ſed graves paſſim ab Eutychianis, Alexandriæ in primis & Antiochiæ, excitatæ ſunt ſeditiones. Nam Alexandriæ, occisô *Proteriô*, ejus Urbis Epiſcopô,

Timotheus Ælurus, Petrus Fullo, Epiſcopi Eutychiani.

in ejus loco *Timotheum Ælurum* conſtituunt. Antiochiæ quoque, pulsô *Martyriô*, *Petrum Gnapheum*, ſive *Fullonem*, Epiſcopum ſibi creant: Unde Præſulum exauctoratorum, aliorúmque ipſis ſuffectorum, cùm Eutychianorum, tum Catholicorum, pro variis Populorum motibus, varióque imperantium animo, perpetuæ vices fuerunt.

Additio Triſagio facta à Petro Fullone.

Iſte Petrus Fullo *Triſagio* addidit has voces, *qui paſſus es pro nobis*, adeóque *Theopaſchitarum*, qui Deum ipſum paſſum di-

dicebant, tenuisse errorem censetur. Interim, ut dissidentes animos componeret ZENO Imp., suasu *Acacii* Constantinopolitani Episcopi; *Henoticon* seu Unitivum Edictum promulgavit; quo, neque rejectô, neque admissô Conciliô Chalcedonensi, quod erat veluti discordiæ pomum; fides orthodoxa tradebatur, & Nestorii atque Eutychetis errores damnabantur: cui Edicto non pauci etiam ex Eutychianis subscripsêre, interque alios *Petrus Moggus*, qui Alexandriæ, & *Petrus Fullo*, qui Antiochiæ, Episcopi restituti sunt. Verùm, cùm de illa restitutione Catholici quidam quererentur, speciatim *Johannes Taiäda*, qui, restitutô Moggô, é Sed Alexandrina pulsus fuerat, hinc, inter Romanos Episcopos, qui horum partes tuebantur, & *Acacium* Constantinopolitanum, gravis nata altercatio est, quæ nonnisi Sæculô sequente componi potuit. Accessêre hoc Sæculo

Henoticum ZENONIS; an. 482.

Eutychiani Henotico subscribentes, Sedibus restituti.

Dissidium inter Roman. Episc. & *Acacium* Constantin.

Conversio Francorum, rege *Chlodoveo.*

lô ad Christi fidem *Franci*, rege *Chlodoveô*; cujus in baptismo Ampullam oleo gravidam cœlitùs demissam fabulantur. Facti & Christiani sunt, Ariano more, *Burgundiones.* *Gothi* & *Vandali* pridem Ariani, Orthodoxos in Africa crudelissimè habuerunt; cujus persecutionis historiam scripto consignavit *Victor Vitensis.* Hâc ætate, Doctores non pauci, Ecclesiam, cùm Orientalem, tum Occidentalem, illustrârunt: Orientalem, *Chrysostomus*, *Cyrillus* Alexandrinus, *Theodoretus*, *Isidorus* Pelusiota, &c.; Occidentalem *Augustinus*, *Hieronymus*, *Prosper*, *Salvianus*, *Paulinus*, *Cassianus*, *Vincentius* Lirinensis, &c; quos inter, non est omittendus *Leo I.* Rom. Episc., vir maximis ornatus dotibus, sed & proferendis Sedis suæ juribus supra modum addictus. Multos, hôc Sæculô, *in ipsa vera religione superstitiosos* fuisse, multos *sepulchrorum & picturarum adoratores*

Conversio Burgundionum.

Vandali Ariani Orthodoxos in Africa persequuntur.

Scriptores Ecclesiastici Sæc. V.

Leo I. Rom. Episc.

Superstitionis augmentum.

rato-

ratores, testatur *Augustinus*, Lib. 1. de moribus Eccl. Cathol.; qui & alibi fatetur, se ipsum *multa hujusmodi, propter nonnullarum, vel sanctarum; vel turbulentarum personarum scandala devitanda, liberiùs improbare ausum non esse.* Epist. 119. ad Januar. Alii tamen audaciores, ut *Vigilantius* Presbyter Hispanus, qui *cinerarios* ac *idololatras* eos vocabat, qui ossa defunctorum venerabantur: At, pro laudibus, quibus dignus erat, nil nisi convitia ab Hieronymo retulit. Dissidia Nestoriana ac Eutychiana, vel hoc nomine infausta fuêre, quòd, damnatô Nestoriô, vox θεοτόκου, sive *Deïparæ*, veluti consecrata fuerit, cultúsque B. Virginis superstitiosus non parùm promotus. Crescebat indies Præsidum Ecclesiæ, in primis verò Episcopi Romani, fastus, qui supra reliquos sese extollere, omniáque ad se trahere, quâvis occasione datâ, tentabat: Sed *fumosum* illum *typhum*

Vigilantius superstitiones arguit.

B. Virginis Cultus promotus.

Crescens Episcopi Romani fastus; ab Africanis arguitur.

Africani præ cæteris arguerunt, & transmarinas appellationes non uno in Concilio damnârunt. Mores Christianorum quàm corrupti fuerint, quámque alieni à Christi Legibus, vel ex uno *Salviano* constare potest.

Mores Christianorum corrupti.

Summa Capita

SÆCULI VI.

Eutychiani dissidii continuatio. ANASTASIUS *Imp. Eutychianis favet.* JUSTINUS *Imp. Orthodoxus. Pax inter Romanam & Constantinopolitanam Sedem restituta.* Johannes *Rom. Episc. à* Theodorico *Rege in Orientem missus, in gratiam Arianorum. Controversia de corruptibilitate corporis Christi.* Theodora JUSTINIANI *Imp. uxor, Eutychianis addicta.* Anthimus *Eutychianus damnatur.* Mennas *Constan-*

tantinopolitanus Episcopus ordinatur. Concilium Constantinopolitanum sub Menna, an. 536. *Origo dissidii de tribus Capitulis. Origenis dogmata damnata an.* 541. *Quid fuerint* tria Capitula. *Edictum Justiniani Imp. adversùs tria Capitula, an.* 545. *Eadem damnata in Concilio Constantinop. an.* 546. Vigilius *Rom. Episcop. tria Capitula, modò defendit, modò damnat. Concilium Constantinopolitanum, Oecum. V. an.* 553. *adversùs tria Capitula. Vigilius Concilio adesse renuit, & tria Capitula Scripto defendit. Concilium tria Capitula damnat. Vigilius Concilii sententiam, primò rejicit, deinde adprobat.* Pelagius *Rom. Episc. tria Capitula damnat. Plerique Occidentales Concilium V. rejiciunt, & trium Capitulorum damnationi subscribere nolunt. Gentes hôc Sæculô ad Christi fidem conversæ.* Augustinus *Monachus à* Gregorio I.

Rom. Episc. ad Anglo-Saxones convertendos missus. Arianismi decrementum. Corpus Juris Justinianæi. Æra Christiana. Ordinis Benedictini fundatio. Scriptores Ecclesiastici Sæculi VI. Gregorius I. *Rom. Episc. Ejus dissidium cum* Johanne Jejunatore, *Constant. Episc. qui se Episcopum Oecumenicum dixerat. Status Ecclesiæ in dies pejor.*

SÆCULUM VI.

Eutychiani dissidii continuatio.

SÆculo VI. continuata sunt, de Eutychianismo, & Concilii Chalcedonensis auctoritate, dissidia; aliis Concilium illud admittentibus; aliis rejicientibus; aliis, juxta Henoticum Zenonis, de illo nihil pronuntiantibus; qui postremi *Acephali* atque *Hæsitantes* denominati sunt. Et

ANASTASIUS Imp. Eutychianis favet.

his quidem favebat ANASTASIUS, Orientis Imperator, ea de causa à *Symmacho* Rom. Episc. excommunicatus. Verùm Anastasii successor Jus-

JUSTINUS Imp. Orthodoxus.

Pax inter Rom. & Const. Sedem restituta.

Johannes Rom. Episc. à Theodorico Rege in Orientem missus, in gratiam Arianorum.

Controversia de corruptibilitate corporis Christi.

JUSTINUS, Orthodoxæ addictus causæ, Arianis pariter ac Eutychianis adversum se præbuit; pacémque, Romanam inter & Constantinopolitanam Sedem, instauravit. Ad hunc *Theodoricus*, Italiæ Rex, sectâ Arianus, *Johannem* Romanum Episcopum legatum misit, an. 525. qui pro Arianis Orientalibus intercederet: At verò, cùm legatio illa pro Theodorici votis non cessisset, Johannem reducem in vincula conjecit, ubi anno sequente mortuus est. Circa hæc tempora, Alexandriæ in Ægypto, inter ipsos Eutychianos mota quæstio est de corruptibilitate corporis Christi ante ejus resurrectionem: Qui incorruptibile docebant, eò quòd inde sequeretur Christum nonnisi φανταστικῶς seu apparenter passum esse, dicti sunt *Phantasiastæ* & *Aphthartodocitæ*: Qui verò dicebant corruptibile, *Phtartolatræ* seu *Corrupticolæ* ab adversariis cognominabantur. Et hæc quidem

Controversia, aliæque affines, sub JUSTINIANO Imp. magno æstu agitatæ sunt; Aphthartodocitis, adeóque Eutychianis, favente *Theodorâ*, Justiniani uxore; quæ *Anthimum*, suæ factionis hominem, in Constantinopolitana Sede collocavit: Verùm restiterunt Catholici; Unde *Agapetus* Rom. Episc., qui Constantinopoli tum temporis, à Theodato Gothorum Rege missus, versabatur, cum Anthimo communicare noluit; imò &, eô damnatô, *Mennam* ordinavit, an 536.; sub quo Menna, Concilium eôdem annô Constantinopoli habitum est, quô, tum *Anthimus* ipse, tum alii Eutychianæ factionis Antistites, *Severus*, *Petrus*, & *Zoaras*, damnati atque anathemate percussi sunt: quam damnationem ratam Justinianus habuit, Edictóque confirmavit. Interim nova lis orta est, de re quidem per se levissima, sed quæ ingentes in Ecclesia turbas excitavit. Scilicet, in odium *Theodori*

Theodora Justiniani Imperatoris uxor, Eutychianis addicta.

Anthimus Eutychianus damnatur.

Mennas Constant. Episc. ordinatur.

Concil. Constant. sub Menna, an. 536.

Origo dissidii de tribus Capitulis.

dori Cæſareenſis Epiſcopi, à quo Origenes maximi fiebat, *Pelagius* Diaconus Romanus, Monachíque quidam Orientales, Origenis dogmata, ab Imperatore primùm, deinde & ab Epiſcoporum Conventu, damnari curârunt, an. 541. Quam damnationem ut ulciſceretur Theodorus, ſimúlque aliquam Concilio Chalcedonenſi labem adſpergeret, (erat enim Eutychianus) Imperatori auctor fuit, ut tria viciſſim Scripta, Neſtorianiſmo faventia, damnari curaret; ſi fieret, Eutychianos omnes in Eccleſiam ſtatim redituros. Scripta autem illa erant, 1. Libri *Theodori Mopſueſteni*, qui ante 150. annos vixerat, quíque hæreſi Neſtorianæ dicebatur præluſiſſe; 2. Libri *Theodoreti* Epiſcopi Cyrenſis adversùs Cyrillum; 3. *Ibæ* Epiſcopi Edeſſeni Epiſtola ad Marim Perſam: Quibus Scriptis, Epheſini Concilii fides dicebatur labefactari. Atque hæc fuerunt *tria Capitula*, de qui-

Origenis dogmata damnata an. 541.

Quid fuerint tria Capitula.

bus totô hôc Sæculô tanto æstu dimicatum est. Imperator, suasu Theodori, Scripta illa primùm ipse damnat, promulgatô hac de re Edictô an. 545. deinde & anno sequenti, in Concilio Constantinopoli habito damnari curat. Cui damnationi *Vigilius*, Romanus Episcopus, qui tum erat Constantinopoli, acriter statim sese opposuit; mox eandem adprobavit; sed cùm videret exosam illam Occidentalibus esse, iterùm pedem retraxit, miræ homo levitatis, prout in tota hujus negotii serie patuit. Tandem, huic componendæ liti, Concilium Oecumenicum Constantinopoli habitum est, an. 553.; cui adesse Vigilius noluit, eò quòd paucos ex Occidente Episcopos secum haberet: Imò verò, dum sederet Concilium, ipse propriam sententiam peculiari Scripto exposuit, quô tria Capitula defendebantur. Verùm, non obstante Vigilii judiciô, pergit Concilium rem totam expendere, tri-

Edictum Justiniani Imp. adversus tria Capitula, an. 545.
Eadem damnata in concil. Constant. an 546.

Vigilius Rom. Episc. tria Capitula, modò defendit, modò damnat.

Concil. Constant. Oecum. V. an. 553. adv. tria Capitula.
Vigilius Concilio adesse renuit, & tria Capitula Scripto defendit.
Concilium tria

tribúſque Capitulis anathema dicit. Cui ſententiæ cùm Vigilius aſſentiri renueret, ab Imperatore in exſilium miſſus eſt; mox verò, mutatâ ſententiâ, Conſtantinopolim rediit, Scriptôque non unô Concilii ſententiam, de trium Capitulorum damnatione, adprobavit. Eô mortuô, *Pelagius* Diaconus, non tam Cleri Populíque votis, quàm Imperatoris juſſu, Romanæ Cathedræ admotus, tria Capitula, quæ priùs defenderat, ſtatim damnavit. Verùm, neque Concilii decretis, neque Pontificis judicio, pars magna Epiſcoporum Occidentalium adquieſcere voluit: Plurimi quippe, tum ex Africa, tum ex Inſubria, Liguria, Thuſcia, tum ex Gallia atque Hiſpania, tum ex ipſa denique Hibernia, nullis, neque minis, neque exſiliis, ad Concilium V. adprobandum, triáque Capitula damnanda, compelli potuêre: Quinimò multi, eam ob cauſſam, Romanæ Ecclеſiæ communioni ſe ſubdu-

Capitula damnat. Vigilius Concilii ſententiam, primò rejicit, deinde adprobat.

Pelagius Rom. Epiſc. tria Capitula damnat.

Plerique Occidentales Concilium V. rejiciunt, & trium Capitulorum damnationi ſubſcribere nolunt.

duxerunt; neque ante 120. annos finis huic est Schismati impositus. Magno documento, quid affectus possint, ad excitandas atque alendas de nihili rebus contentiones: Unde ingenuè Theodorus, *se & Pelagium vivos incendendos, per quos hoc scandalum in mundum introïverat*, dixisse fertur. *Liberat. Breviar.* cap. 14.

Gentes hoc Sæculo ad Christi fidem conversæ.

Conversæ, hôc Sæculô; ad Christi fidem, multæ ad Pontum Euxinum Gentes, *Heruli*, *Abasgi*, *Lazi*, aliíque. Conversi & *Boïi* seu *Bavari*, aliíque in Germania Populi. In Britannia, *Pictos* Septentrionales *Columba* Hibernus, *Anglo-Saxones*

Augustinus Monachus à Gregorio I. Rom. Ep. ad Anglo-Saxones convertendos missus.

Augustinus Monachus, ad Christum adduxêre; qui *Augustinus* à Gregorio I. Romano Episcopo missus fuerat, fuítque primus Archiepiscopus Gentis Anglorum. Arianismus, qui sub Gothis, Vandalis, & Burgundis dominabatur, sub Justino & Justiniano non parùm decrementi accepit; *Sigismundo* Burgundionum, *Hil-*

Arianismi decrementum.

derico Vandalorum, *Reccaredo* Wisigothorum in Hispania Regibus, Catholicam fidem amplexis. Corpus *Juris Justinianæi* à *Triboniano* Jurisconsulto digestum; Æra Christiana, à *Dionysio Exiguo*, Abbate Romano, instituta; nova Monachorum per Occidentem familia, à *Benedicto Nursino* fundata; aliáque idgenus memorabilia, fusè diducere, compendii ratio non finit. Scriptores Ecclesiastici, multi quidem, sed pauci insignes: Inter præcipuos, *Fulgentius* Ruspensis, *Facundus* Hermianensis, *Cassiodorus*, *Boëthius*, &c. denique, sub finem Sæculi, *Gregorius I.* Romanus Episcopus, cui Magni inditum cognomen; qui re verâ egregia multa, sed Sæculi nævis permixta, habuit. Fuit illi grave dissidium cum *Johanne Jejunatore*, Constantinopolitano Episcopo, qui titulum *Episcopi Oecumenici* sibi assumpserat; quem quidem titulum, intolerandæ superbiæ incusabat Grego-

Corpus Juris Justinianæi. Æra Christiana.

Ordinis Benedictini fundatio.

Scriptores Eccles. Sæc. VI.

Gregorius I. Rom. Episc.

Ejus dissidium cum *Joanne Jejunatore* Constant. Episc. qui se Episcopum Oecumenicum dixerat.

gorius, dicebátque venturi proximè Antichristi indicium esse. Ecclesiæ statum indies pejorem, Gregorius ille non malè describit, dum eam navi putrescenti, & naufragium minanti, adsimilat.

Status Ecclesiæ indies pejor.

Summa Capita

SÆCULI VII.

MAURITIUS *Imp.* *à* PHOCA *occiditur.* *Titulum* Episcopi Oecumenici *Bonifacius III. Rom. Episc. à Phoca impetrat.* Muhammed *oritur.* *Ejus doctrina.* Hegiræ *initium an. C.* 622. *Monothelismi origo. Honorius Rom. Episc. Monothelita.* HERACLII *Imp.* Ἔκθεσις, *an.* 639. CONSTANTIS *Imp.* *Typus, an.* 648. *Concilium Romanum contra Monothelitas, an.* 649. *Concilium Constantinopolitanum III. Oecumen. VI. an.* 680. *adversùs Monothelitas. Edictum* CONSTANTI-

TI-

TINI Pogonati *Imp. contra Monothelitas. Concilium in Trullo, seu Quini-sextum, an.* 692. *Ejus Canones Ecclesiæ Romanæ oppositi. Concilium hoc ab Ecclesia Romana rejicitur. Propagatio Christianismi hôc Sæculô. Muhammedismus latè diffunditur. Literarum Studia neglecta. Scriptores Ecclesiastici Sæculi VII. Superstitionis augmentum.*

SÆCULUM VII.

SEptimô ineunte Sæculô, MAURITIUS Imperator solio deturbatur; crudelitérque interficitur à PHOCA Centurione, qui Imperium arripit. Ab hoc tyranno, titulum Episcopi Oecumenici *Bonifacius III.* Romanus Pontifex obtinet; quem titulum, in *Johanne Jejunatore*, Constantinopolitano Episcopo, tantoperè damnaverat atque abhorruerat Bonifacii decessor *Gregorius*. Sub HE-

MAURITIUS Imp. à PHOCA occiditur.

Titulum Episcopi *Oecumenici*, Bonifacius III. Rom. Episc. à Phoca impetrat.

RA-

RACLIO, Phocæ interfectore & successore, exortus est *Muhammed*; Arabs impostor; séque Dei Legatum, pari audaciâ & successu, venditare cœpit. Quô quidem fine, vocatis in consilium *Sergiô* Monachô, & Judæô quodam Doctore, non tam novam doctrinam, quàm impuram quandam, ex Judaïsmo, Christianismo, & Arabum suorum Ethnicismo, farraginem composuit: Usúsque temporum opportunitate, quibus Christiani se invicem discerpebant, & Romanum Imperium bellis undique distrahebatur, novæ Sectæ, novíque Imperii conditor fuit. Prophetam agere cœpit circa annum C. 611. vel 612. Meccâ verò, quæ patria ejus erat, fugere Medinam coactus est, an. C. 622. Atque hinc initium *Hegiræ*, celeberrimæ Turcarum æræ; *Hegira* enim Arabicè *fugam* designat. Christiani tunc, ut dictum modò est, factionibus scindebantur; nondum sopitis,

Muhammed oritur.

Ejus doctrina.

Hegiræ initium an. C. 622.

tis,

tis, quæ ſuperiora turbaverant Sæcula, de Eutychianiſmo & Concilii Chalcedonenſis auctoritate, diſſidiis. Ex his verò nova quæſtio hôc Sæculô exorta eſt, an una tantùm, an verò duæ voluntates atque operationes in Chriſto dicendæ eſſent? Unam tantùm dixit *Theodorus* Pharanitanus in Arabia Epiſcopus; cui & *Cyrus*, primùm Phaſidos, deinde Alexandriæ Epiſcopus, & *Athanaſius* Antiochenus, & *Sergius* Conſtantinopolitanus, nec non & *Honorius* Romanus Pontifex, conſenſêre. Verùm alii Epiſcopi, præſertim *Sophronius*, Hieroſolymitanus Antiſtes, in ſententiam illam inſurgunt, merúmque Eutychianiſmum, mutato nomine, revocari clamant. Imperator, Sergii monitu, Ἔκθεσιν ſive *Expoſitionem Fidei* promulgat, an. 639.; quâ *Monotheliſmus* (ſic vocatum eſt dogma de una tantùm Chriſti voluntate) apertè ſtatuebatur, ſilentium tamen hac de re imperaba-

Monotheliſmi origo.

Honorius Rom. Ep. Monothelita.

HERACLIUS Imp. Ἔκθεσις an. 639.

 tur.

tur. Idem & ſtatuit CONSTANS Imperator, Heraclii nepos, publicatô novô Edictô, an. 648. quod *Typum* appellavit. At verò Romani poſt Honorium Pontifices Monothelitis bellum indixerunt, qui in Concilio Romæ habito, an 649., ſolemni judicio damnati ſunt. Hinc Conſtantis Imperatoris gravis ira in *Martinum* Papam, quem Roma per vim abripit, & Cherſonam relegat, an. 653., ubi ille biennio pòſt moritur. Tandem, poſt multas diſceptationes, CONSTANTINUS POGONATUS Imperator, huic ſopiendo diſſidio, Concilium Oecumenicum Conſtantinopolim convocat, an. 680. ubi, præſentibus *Agathonis* Papæ Legatis, aliiſque, cùm Orientis, tum Occidentis Epiſcopis, Monotheliſmus, ejúſque fautores, intérque alios *Honorius* Papa, decretoriâ ſententiâ damnatur: Quam ſententiam Edictô quoque confirmavit Imperator, Monothelitis exſilium, aliáſque pœ-

CONSTANTIS Imp. Typus, an. 648.

Concil. Roman. contra Monothelitas, an. 649.

Concil. Conſtant. III. Oecumen. VI. an. 680. adverſus Monothelitas.

Edictum CONSTANTINI *Pogonati*

pœnas, comminatus. Cùm verò, neque in Concilio Oecumenico V. Sæculô ſuperiori habito, neque in hoc VI. de quo modò diximus, ulli Canones de Diſciplina conditi eſſent, propterea novum Concilium, curâ JUSTINIANI II. Imperatoris, & *Callinici* Patriarchæ, Conſtantinopoli habitum eſt an. 692., in turri Palatii *Trullo* dicta, dictum vulgò *Concilium in Trullo*, aut *Quiniſextum*, eo quòd Quinti & Sexti quoddam veluti ſupplementum eſſet; quô Canones CII. de Diſciplina ſanciti ſunt, & nonnulli quidem Romanis placitis atque uſibus contrarii; ut Canon 13. qui Presbyteris, Diaconis, & Subdiaconis conjugatis uſum conjugii permittit, ſolô exceptô ſacrarum functionum tempore; ut Canon 36. qui Canonem Chalcedonenſem, de æqualibus privilegiis Conſtantinopolitanæ Sedis cum Romana, confirmat; Item Canon 55. qui jejunium Sabbathi

Imp. contra Monothelitas.

Concilium in Trullo, ſeu Quiniſextum, an. 692.

Ejus Canones Eccleſiæ Romanæ oppoſiti.

Romæ uſitatum interdicit &c.: Unde & huic Concilio, Oecumenico Orientalibus habito, Papa *Sergius* ſubſcribere noluit; neque ab Eccleſia Latina receptum eſt. Hôc Sæculô, non una in parte Chriſtianum nomen diſſeminatum eſt, præſertim apud *Anglo-Saxones*, *Friſios*, *Geldros*, alióſque Germaniæ Populos; dum é contrario Muhammedana impietas & principatus, per Arabiam, Syriam, Ægyptum, imò & Perſidem, deplorandâ celeritate ſeſe diffunderent. Sed & ipſius Chriſtianiſmi corruptior indies ſtatus erat. Literarum ſtudia Barbarorum irruptiones penè exſtinxerant: tantáque erat Virorum doctorum per Occidentales Eccleſias penuria, ut moram ſuam in conquirendis, quos ad Concilium Conſtantinopolitanum mitteret Legatis, iiſque non admodum doctis, hac temporum infelicitate excuſaret *Agatho* Papa, ſuis ad *Conſtantinum* Imperatorem literis. Ne-

Concilium hoc ab Eccleſia Romana rejicitur.

Propagatio Chriſtianiſmi hôc Sæculô.

Muhammediſmus latè diffunditur.

Literarum ſtudia neglecta.

Neque ſanè, apud eos Scriptores, qui ex hac ætate non multi habentur, quidquam valdè lectu dignum occurit. Plerique meri exſcriptores, nec ingenio, nec doctrina clari. Præcipui, *Iſidorus* Hiſpalenſis, *Julianus* Toletanus, *Sophronius* Hieroſolymitanus, *Maximus* Abbas, *Johannes Moſchus*, auctor *Prati ſpiritualis*, quæ putida eſt Fabularum & nugarum Monachalium farrago; &c. Unde non mirum, ſi Superſtitio, ignorantiæ comes aſſidua, paribus augmentis creverit; nec niſi in condendis Baſilicis, Monaſteriis extruendis atque ditandis, imaginibus, reliquiis, crucibus, veſtibus, tonſuris, jejuniis, aliiſque idgenus ineptiis, tota fermè horum temporum pietas collocata ſit.

Scriptores Eccleſiaſtici Sæc. VII.

Superſtitionis augmentum.

Summa Capita

SÆCULI VIII.

Res Politicæ Sæculi VIII. Imperatorum infausti exitus. Saraceni Hispaniam invadunt. Sub Carolo Martello, Pipino, Carolo M., *Franci invalescunt. Origo Controversiæ de Imaginibus.* PHILIPPICUS BARDANES *Imp. Imagines Conciliorum é Palatio auferri jubet. Constantinus Rom. Episc. easdem Imagines Romæ pingi curat, & Philippico Imp. anathema dicit.* Iconoduli, Iconolatræ: Inconomachi, Iconoclastæ. LEO ISAURUS *Imp. Iconomachus. Seditiones Constantinopoli in caussa Imaginum. Gregorius II. & III. Rom. Episc. defendunt Imagines, & Leonem Imp. excommunicant. Provinciæ Italicæ ab Imperatore deficiunt. Exarchatus* Ra-

Ravennatensis eversus, *an.* 752. CONSTANTINUS Copronymus *Imp. Iconomachus. Concilium Constantinopolitanum, Græcis Oecumen. VII. an* 754. *contra Imagines.* LEO IV. *Imp. Iconomachus.* IRENE *Imperatrix Iconolatra. Concilium Nicænum II. Latinis Ocumen. VII. an.* 787. *pro Imaginibus. Libri* CAROLI *M. adversùs Imagines. Concilium Francofurtense, an.* 794. *contra Imagines. Britannia Canones Nicænos rejicit. Aucta hôc Sæculô Episcopi Romani potentia.* Constantinus *Rom. Episc. pedum osculo exceptus à* Justiniano *II. Imp.* Zachariæ *Rom. Episc. consilio & auctoritate*, Childericus *regno Gallico exuitur*, *&* Pipinus *Rex creatur. Pipinus Romanam Sedem contra Longobardos defendit. Idem Exarchatum Ravennatensem. aliásque ditiones, Ecclesiæ Romanæ donat. Hæ donationes à* Carolo *M. confirmatæ & auctæ. Vera origo dominii temporalis Papæ.*

Officium Gregorianum, & ritum psallendi Romanum, Carolus M. per Germaniam & Galliam instituit. Carolus. M. Leonem III. *Pontif. Rom. restituit.* CAROLUS *M. Imperator renuntiatus an.* 800. *Præsentia realis Corporis Christi in Eucharistia primùm adserta in Conc. Nicæn. II. De processione Spiritûs S. inter Græcos & Latinos disceptari cœpit. Error* Felicis *&* Elipandi. *Germanorum multi ad Christum adducti.* Bonifacius *Archiep. Moguntinus. Saxonum conversio. Scriptores Ecclesiastici Sæculi VIII. Ignorantia. Superstitio.*

SÆCULUM VIII.

Res Politicæ Sæc. VIII.

RES Imperii, ut superioribus Sæculis, ita & hôc, non parùm adtritæ. Imperatorum Byzantinorum, alii quidem abscissis naribus, (ut JUSTINIANUS II. inde *Rhinotmetus* appellatus, qui cùm expulsus

ſus à LEONTIO fuiſſet, decennióque in Taurica Cherſoneſo relegatus, annô hujus Sæculi quintô Bulgarorum auxiliis reſtitutus eſt, ſexennio pòſt à PHILIPPICO ſucceſſore trucidandus) alii effoſſis oculis, alii alia indigna paſſi, de ſolio dejecti cernuntur, Saraceni, latè prolatô per Orientem Africámque imperiô, ipſa quoque Occidentis ultima, Hiſpaniam nempe, armis tentant, quam penè totam, pauciſſimis annis, Gothis ereptam, ſibi ſubjiciunt. Dux expeditionis *Tarichus*, cùm in monte ad fretum Gaditanum ſito, caſtra poſuiſſet, locus ille *Gebal-Tarich*, id eſt, *mons Tarichi*, inde *Gibraltar* dictus eſt. Italiam penè omnem, à longo jam tempore, Longobardi tenebant: Eandem, his victis, Franci obtinent; ereptúſque Græcis Imperatoribus Exarchatus Ravennatenſis Romano Epiſcopo in prædam cedit. Sub *Carolo Martello*, *Pipino*, *Carolo Magno*, mirè inva-

Imperatorum infauſti exitus.

Saraceni Hiſpaniam invadunt.

Sub *Carolo Martello*, *Pipino*, *Ca-*

relo M. Franci invalescunt.

valeſcit Francorum nomen, qui novæ Regum ſtirpis in Gallia, novi Regni Italiæ, novique in Occidente imperii fundamenta ponunt. Hos inter motus, Eccleſiam non alia res magis exercuit, quàm Controverſia de Imaginibus, quæ utramque ferè paginam in hujus Sæculi rebus conſtituit.

Origo controverſiæ de Imaginibus.

Cœperat, jam inde ab aliquot Sæculis, Imaginum frequentari in Sacris uſus: quæ ſtatim quidem ad ornatum, & rudiorum inſtitutionem comparatæ, mox, pro ſolito plebis ingenio, ad cultum & venerationem traductæ fuerant. Damnatum quidem id à multis fuerat; quorum alii Imagines prorsùs auferri voluerant, ut *Serenus* Maſſilienſis Epiſcopus, ſub finem Sæculi VI.; alii eas retentas quidem, ſed minimè cultas voluêre, ut *Gregorius I.* Rom. Epiſc., ſuis ad Serenum literis: Sed fruſtrà illi, nec eorum conſiliis cohiberi ſe plebs paſſa eſt. Neque ſolùm Imagines Biblicæ, ſed &

Ico-

Icones Virorum insignium, Martyrum, Episcoporum, quandoque & Principum, in Basilicis earúmque porticibus collocabantur. Quæ cùm ita essent, aliquid accidit Sæculô VIII., quod aperto de Imaginibus dissidio ansam præbuit. Occasio nata ex Monothelismo, cui cùm faveret PHILIPPICUS BARDANES, Orientis Imperator, effigiem sextæ Synodi, quâ Monothelitæ damnati fuerant, vel, ut alii narrant, sex Synodorum Universalium, é Palatio, antequàm in illud ingrederetur, auferri jussit. Qua re iratus *Constantinus*, qui tum erat Romanus Episcopus, rejectis Philippici literis, imò & eô diris devotô, effigiem sex Synodorum Universalium in Romana Petri porticu pingendam curavit: Quin &, coactis Italiæ Episcopis, eos omnes qui Sanctis Imaginibus venerationem ab Ecclesia constitutam denegarent, damnavit. Et ab eo quidem tempore, mutatus est sta-

PHILIPPICUS BARDANES Imp. Imagines Conciliorum é Palatio auferri jubet.

Constantinus, Rom. Ep. easdem Imagines Romæ pingi curat, & Philippico Imperatori anathema dicit.

tus quæstionis; neque ampliùs de Monothelismo, sed de Imaginum in Sacris usu ac veneratione disceptari cœpit: Qui eas retinebant ac venerabantur, *Iconoduli*, seu *Iconolatræ*; Qui verò eas auferri volebant, *Iconomachi* & *Iconoclastæ* vocati sunt. Igitur, LEO ISAURUS, Orientis Imp. cùm crebrescere magis magísque Imaginum cultum cerneret, eámque ob caussam Christianum nomen apud Judæos & Saracenos malè audire, re cum Episcopis communicatâ, Idololatriam illam abolere constituit; sacrásque Imagines, tum ex Basilicis, tum in tota passim Urbe, disjici jussit; primùm quidem annô 726. deinde & novô Edictô, annô 730. Quod dum fieret, non una plebis coorta seditio est, multique ex Leonis Ministris, dum Imagines diruerent, occisi; in quarum cædium auctores à Leone animadversum est. Cùm verò pro Imaginibus præ cæteris staret *Germanus*

Iconoduli Iconolatræ; Iconomachi, Iconoclastæ.

LEO ISAURUS Imp. Iconomachus.

Seditiones Constantinopoli in caussa Imaginum.

nus, Conſtantinopolitanus Epiſcopus, illum Imperator à Sede dimovit, ejúſque loco *Anaſtaſium* conſtituit. Verum acerrimi fautores Imaginum, duo *G[illegible]orii*, II. & III. Pontifices Romani, fuêre; qui, cùm ſcriptis ad Leonem literis, ignorantiæ & ſuperſtitionis plenis, dimovere illum à propoſito non poſſent, anathemate ipſum percuſſerunt; imò & Romam, ceterámque Italiam, ab obſequio ejus abduxerunt. Id certè referunt Scriptores plerique, cùm Græci, tum Latini; quanquam & alii, Pontificum metuentes famæ, illos ab hoc perduellionis crimine abſolvunt. Quidquid ſit, Italicæ Provinciæ, quæ Imperatori adhuc ſuberant, putà Ravennatenſis; quæ ſedes erat Exarchi, Pentapolitana, Campania, ipsáque Roma, ab eo deficiunt; vectigalia ei pendi ſolita denegant; Paulum Ravennæ Exarchum occidunt; alios Duces malè habent; Neque antè bellorum ac tu-

Gregorius II. & III. Rom. Epiſcopi, defendunt Imagines, & Leonem Imp. excommunicant.

Provinciæ Italicæ ab Imperatore deficiunt.

Exarchatus Ravennatensis eversus, an 752.

tumultuum finis fuit, quàm, everso Exarchatu Ravennatensi, omnis Græcorum Imperatorum in Italia principatus planè exstinctus sit. Factum hoc ab *Aistulpho* Longobardorum Rege, an. 752. dum CONSTANTINO Imperatori, cognomento *Copronymo*, aliis distento bellis, ad retinendam vel recuperandam Italiam satis non vacaret.

CONSTANTINUS Copronymus, Imp. Iconomachus. Concil. Constantin. Græcis Oecumen. VII. an. 754. contra Imagines.

Iste Constantinus, Leonis filius atque successor, paterno fuit in Imagines animo; Conciliúmque Constantinopoli, 338. Episcoporum, haberi curavit, an. 754. quô, re omni probè expensâ omnis Imaginum in Sacris usus cultúsque damnatus est: Quod Concilium, rejectum quidem à Latinis, pro Oecumenico à Græcis habitum est; ejúsque sententia, quamdiu imperavit *Constantinus*, ut & sub LEONE ejus filio, semper obtinuit: Donec, mortuô *Leone* an. 780., filióque CONSTANTINÔ adhuc impubere, IRENE Imperatrix, quæ filii nomine

LEO IV. Imperator Iconomachus.

mine Imperium regebat, de Imaginibus restituendis consilium cepit; eúmque in finem, auctore *Tarasio*, quem ex Laïco, contra Canones, Patriarcham fecerat, accedente & *Hadriani I.* Romani Pontificis auctoritate, Concilium Nicænum II. convocavit, annô 787., quô Concilium Constantinopolitanum, de quo diximus, damnatum; cultúsque Crucis atque Imaginum (solis exceptis Dei Iconibus, quæ prohibentur) putidissimis rationibus fabulísque adsertus est. Verùm Nicænos illos Canones, utut ab Ecclesia Romana adprobatos & commendatos, pars magna Ecclesiarum Occidentalium respuit. Certè illos, non rejecit modò, sed & Libris IV. qui sub ejus nomine veniunt, confutavit atque impietatis postulavit CAROLUS MAGNUS; Cujus & curâ, Francofurtensis Synodus habita est, an. 794., à qua etiam Nicæna decreta confutata ac rejec-

IRENE Imperatrix Iconolatra.

Concil. Nicæn. II. Latinis Oecum. VII. an. 787. pro Imaginibus.

Libri Caroli M. adversus Imagines.

Concil. Francof. an. 794. contra Imagines.

* ° innia Canones Nicænos rejicit.

rejecta ſunt. Neque alia Britannicarum Eccleſiarum ſententia fuit, teſte *Rogero Hovedeno*, aliiſque Anglorum Hiſtoricis. Unde non mirum, ſi, Sæculo ſequenti, multa iterùm, tum in Occidente, tum in Oriente, contra Imaginum cultum geſta ſint, quemadmodum ſuô locô à nobis narrabitur. Non aliô

* Aucta hôc Sæculô. Epiſcopi Romani potentia.

Sæculô, plus quàm hôc, lucrati ſunt Romani Pontifices: tum ſtudiis Imperatorum Græcorum, qui eorum ambiebant gratiam, quo res ſuas in Italia nutantes ſuſtentarent;

Conſtantinus Rom. Epiſc. pedum oſculo excep. tus à Juſtiniano II. Imp.

unde accitum Conſtantinopolim Papam *Conſtantinum*, inter alia honoris indicia, pedum oſculo excepiſſe dicitur JUSTINIANUS II., primô talis indignitatis ſuperbiæque exemplô: tum ſcriptis diris, ut dictum modò eſt, in Imperatores Iconomachos, corúmque ad ſe tractis juribus: tum denique Francorum favore Regum, quos inter & Romanos Pontifices, mutuis adſtricta of-

officiis, necessitudo intercessit. Cùm enim Francos tæderet, Regibus inertibus diutiùs parére, *Pipinúsque*, quem penes erat rerum summa, ad regium quoque nomen adspiraret; consultô hac de re *Zachariâ*, eôque auctore; *Childericus* Merovingiorum ultimus, regno exutus, ac in Monasterium trusus, *Pipinus* verò in regem inunctus, an. 752. Atque hinc Pipini studium in Romanam Sedem, quam non modò contra Longobardos, semel atque iterùm superatis Alpibus, defendit; sed & Exarchatum Ravennatensem, cæterásque ditiones Imperatoribus Græcis à Longobardis ereptas, Ecclesiæ Romanæ donavit. Quam donationem, non ratam modò habuit, sed &, novis additis ditionibus, ampliorem fecit CAROLUS MAGNUS, post victum nempe *Desiderium*, ultimum Longobardorum regem, regnúmque Italiæ sibi subjectum, an. 774. Et hi quidem sunt veri nata-

Zachariæ Rom. Ep. consilio & auctoritate, Childericus regno Gallico exuitur, & Pipinus Rex creatur.

Pipinus Romanam Sedem contra Longobardos defendit.

Idem Exarchatum Ravennatensem, aliásque ditiones Ecclesiæ Romanæ donat.

Hæ donationes à CAROLO MAGNO confirmatæ & auctæ.

les temporalis dominii Romani Pontificis, non verò fictitia illa *Constantini M. donatio*, vel *donatio Alpium Cottiarum*, ab *Ariperto* Longobardorum rege, sub initia hujus Sæculi; quæ commenta à Viris doctis, etiam Pontificiis, pridem explosa sunt. Post hæc, non una in re, gratificatus Romanæ Sedi *Carolus* est, velut cùm Officium Gregorianum, ritúmque psallendi, per Galliam & Germaniam, more Romano fieri præcepit. Tandem, exeunte Sæculô, cùm *Leonem III.* Romanum Pontificem malè factiosi habuissent, Carolus, ad quem confugerat, in Italiam rursùs venit, eúmque in integrum restituit: Cujus in rei mercedem, annô C. 800., ipso Natalis Dominici die, in Basilica D. Petri, à Pontifice Populóque Romano, *Imperator* salutatus est. Fervente lite de Imaginibus, primæ scintillæ erroris Eucharistici ortæ sunt: Cùm enim Patres Constan-

Vera origo temporalis dominii Papæ.

Officium Gregorianum & ritum psallendi Romanum, Carolus M. instituit.

Carolus M. Leonem III. Pontif. Romanum restituit.

Carolus M. imperator renuntiatus an 800.

tantinopolitani an. 754., inter alia adversùs Imagines, dixissent Christum non aliam sui imaginem nobis reliquisse quàm Eucharistiam, contrà Nicæni an. 787. negârunt hanc Christi imaginem, sed ipsum corpus ipsúmque sanguinem esse; Quæ quidem prima tam absurdi dogmatis adsertio, non aliis meliùs quàm ineptis illis Iconodulis debebatur. Cœptum etiam hoc Sæculo est, de processione Spiritûs S. Græcos inter & Latinos disceptari; Græcis Latinos incusantibus, quòd vocibus illis Symboli, *qui procedit à Patre*, ipsi propria auctoritate FILIOQUE addidissent: Quæ quæstio, unà cum aliis, magno ac diuturno, Sæculis sequentibus, inter utramque Ecclesiam dissidio ansam præbuit. Denique, sub hujus finem Sæculi, *Felix* Urgelitanus & *Elipandus* Toletanus, in Hispania Episcopi, docuerunt Christum; quatenùs hominem, adop-

Præsentia realis Corporis Christi in Euchar. primùm asserta in Conc. Nic. II.

De processione Spiritûs S.

Error Felicis & Elipandi.

tione Dei Filium esse: quæ doctrina, tum in Synodo Ratisponensi an. 792. tum in Francofurtensi an. 794. damnata, nihil amplùs turbarum concivit. Adducti hôc Sæculô ad Christi fidem Germanorum non pauci fuêre: qua in re, sedulam navavit operam *Winfridus* Anglus, dictus postea *Bonifacius*, Archiepiscopus Moguntinus, qui Vicarius Romanæ Sedis, & Apostolus Germanorum appellatus est. Conversi potissimùm *Saxones* notantur, non tam suasionibus, quàm armis Caroli M.; si tamen verè conversi, qui per vim conversi sunt, dici mereantur. Scriptores Ecclesiastici, pro captu temporum, & bonæ mentis raritate, non incelebres. Inter potissimos, venerabilis *Beda*, cujus inter alia habetur Historia Ecclesiastica gentis Anglorum; *Johannes Damascenus*, magnus Imaginum defensor, qui Libris IV. *de Fide Orthodoxa*, Theologiæ

Germanorum multi ad Christum adducti.

Bonifacius Arch. Moguntinus.

Saxonum conversio.

Scriptores Ecclesiastici Sæc. VIII.

logiæ ſyſtema complexus eſt ; *Alcuinus* , ſive *Albinus* , cujus operâ Carolus M. plurimùm uſus eſt ; *Paulus Warnefridi* , vulgò dictus *Paulus Diaconus* , gente Longobardus , cujus & habetur Hiſtoria Longobardorum ; *Theodulphus* Aurelianenſis ; *Germanus* Conſtantinopolitanus , *Andreas* Cretenſis ; denique omnium illuſtriſſimus *Carolus Magnus*. Ignorantiæ hujus ævi hæc é multis ſpecimina ſunto ; quòd crebris caveatur Canonibus , ut Presbyteri diſcant legere , quòd baptizaverit nonnemo in nomine *Patria*, *Filia* , & *Spiritua Sancta* , de cujus baptiſmi validitate diſceptatum eſt ; quòd *Virgilius* quidam , Presbyter Germanus , ob creditos Antipodas damnatus fuerit. Superſtitionis in Imagines , Cruces , Reliquias , aliáque idgenus , tota hujus Sæculi hiſtoria perpetuum documentum eſt.

Ignorantia.

Superſtitio.

Summa Capita

SÆCULI IX.

CAROLUS MAGNUS *Ecclesiæ & Literis favet. Moritur an.* 814. LUDOVICUS PIUS *ei succedit.* LEO ARMENUS *Orientis Imp. Imagines damnat. Concilium Constantinopoli, an.* 814. *contra Imagines.* MICHAEL BALBUS *Imp. Imaginum cultui adversus. Concilium Constantinopoli, sub Michaële Balbo, contra Imaginum adorationem. Legatio Michaëlis Balbi ad Ludovicum Pium, & Romanum Pontificem, de Imaginum caussa. Synodus Parisina sub Ludovico Pio, an.* 824. *contra Imagines. Doctores Occidentales, præsertim Galli, ab Imaginum cultu abhorrentes.* THEOPHILUS *Imp. Orient. Imaginum cultui adversus.* THDODORA *Imperatrix*

trix Imaginum cultum restituit. Concilium Constantinop. pro Imaginibus, an. 842. *De* Gotteschalco, *& Prædestinatiana Controversia. Gotteschalcus damnatus Moguntiæ an.* 848. *& Carisiaci an* 849. *Sacerdotio dejectus, & virgis cæsus. Gotteschalchi adversarii atque fautores. Concilium Carisiacense alterum, contra Gotteschalcum, an.* 853. *Concilium Valentinum contra capitula Carisiacensia, an.* 855. *Sapiens Ecclesiæ Lugdunensis monitum.* Paschasius Radbertus *præsentiam realem docet. Multi ejus sententiam refellunt.* Ratramni *Liber* de Corpore & Sanguine Domini. *Alii Scriptores à Paschasii sententia alieni. Dissidium inter Orientales & Occidentales in caussa* Photii. Ignatius *Patriarcha Constantinopolitanus depositus, &* Photius *electus, an.* 858. *Concilium Constantinop. an.* 861. *pro Photio.* Nicolaus I. *Photium damnat in Concilio Rom. an.*

862. *Concilium Constantinopolitanum an.* 866. *contra Nicolaum Papam. Sub* BASILIO Macedone, *Photius exauctoratur, Ignatius restituitur, an.* 867. *Concilium Constantinopolitanum, Latinis Oecumen. VIII. an.* 869. *contra Photium. Novum dissidium inter Græcos & Latinos de Bulgaria. Photius restitutus an.* 878. *Concilium Constantinop. Græcis Oecumen. VIII. an.* 879. *pro Photio. Romani Episcopi iterùm Photio adversi. Sub* LEONE Philosopho, *Photius rursùs expellitur ac relegatur, an.* 886. *Dissidii inter Græcos & Latinos continuatio. Capita dissensûs inter Græcos & Latinos. De* Johanna *Papissa. Ausa superba Romanorum Pontificum, spec.* Nicolai I. *&* Hadriani II. *Paparum ausis multi obsistunt. De* Formoso *Rom. Episc. gestisque pro eo & contra eum. Gentes ad Fidem conversæ. Scriptores Ecclesiastici Sæculi IX.* Photii *Biblio-*

bliotheca & Nomocanon. Pseudo-Decretales veterum Paparum. Probationes criminum ineptæ.

SÆCULUM IX.

CAROLUS MAGNUS, octingentesimô Christi annô, ut dictum superiùs est, Imperatoris ornatus titulo, Ecclesiæ reíque literariæ favere non destitit, erectis passim Ecclesiis, Scholis fundatis, coactis Synodis, editísque *Capitularibus*, (sic Edicta Regum ac Imperatorum, potissimùm Ecclesiastica, vocabantur) quorum multa ad Ecclesiæ decus, & Disciplinæ instaurationem pertinebant. Has inter curas, Aquisgrani diem obiit extremum, an. C. 814. ætatis 71. regni 47. imperii 14. hæredémque Gallici regni, imperiíque Occidentalis LUDOVICUM PIUM reliquit, qui turbatissimis licèt rebus, nec unâ filiorum defectione, non pauca etiam de Ecclesiæ rebus constituit. Hujus

CAROLUS MAGNUS Ecclesiæ & Literis favet.

Moritur an. 814.

LUDOVICUS PIUS ei succedit.

862. *Concilium Constantinopolitanum an.* 866. *contra Nicolaum Papam.* *Sub* BASILIO Macedone, *Photius exauctoratur, Ignatius restituitur, an.* 867. *Concilium Constantinopolitanum, Latinis Oecumen. VIII. an.* 869. *contra Photium. Novum dissidium inter Græcos & Latinos de Bulgaria. Photius restitutus an.* 878. *Concilium Constantinop. Græcis Oecumen. VIII. an.* 879. *pro Photio. Romani Episcopi iterùm Photio adversi.* *Sub* LEONE Philosopho, *Photius rursùs expellitur ac relegatur, an.* 886. *Dissidii inter Græcos & Latinos continuatio. Capita dissensûs inter Græcos & Latinos. De* Johanna *Papissa. Ausa superba Romanorum Pontificum, spec.* Nicolai I. & Hadriani II. *Paparum ausis multi obsistunt. De* Formoso *Rom. Episc. gestisque pro eo & contra eum. Gentes ad Fidem conversæ. Scriptores Ecclesiastici Sæculi IX.* Photii *Biblio-*

bliotheca & Nomocanon. Pseudo-Decretales veterum Paparum. Probationes criminum ineptæ.

SÆCULUM IX.

CAROLUS MAGNUS, octingentesimô Christi annô, ut dictum superiùs est, Imperatoris ornatus titulo, Ecclesiæ reíque literariæ favere non destitit, erectis passim Ecclesiis, Scholis fundatis, coactis Synodis, editísque *Capitularibus*, (sic Edicta Regum ac Imperatorum, potissimùm Ecclesiastica, vocabantur) quorum multa ad Ecclesiæ decus, & Disciplinæ instaurationem pertinebant. Has inter curas, Aquisgrani diem obiit extremum, an. C. 814. ætatis 71. regni 47. imperii 14. hæredémque Gallici regni, imperiíque Occidentalis LUDOVICUM PIUM reliquit, qui turbatissimis licèt rebus, nec unâ filiorum defectione, non pauca etiam de Ecclesiæ rebus constituit. Hujus tem-

CAROLUS MAGNUS Ecclesiæ & Literis favet.

Moritur an. 814.

LUDOVICUS PIUS ei succedit.

LEO ARMENUS Imp. Orient. Imagines damnat.

Concil. Constantin. an. 814. contra Imagines.

tempore, LEO ARMENUS, Orientis Imp. Imaginibus adversùm se præbuit, Synodúmque Constantinopoli annô labente 814. quâ Nicæna II. damnata est, haberi curavit; Qui autem parére nollent, intérque alios *Nicephorum* Patriarcham, & *Theodorum Studitam*, acerrimos Imaginum defensores, loco movit, atque in exsilium pepulit. Leoni Armeno successit MICHAEL BALBUS, qui quanquam ab Imaginum abhorrens cultu, mitiùs tamen hoc negotium tractavit, revocatis exsulibus, relictâque singulis judicii libertate: Interim ritus superstitiosos, omnémque adeò Imaginum cultum, emendari voluit; habitô Conciliô, quo statutum est, ut Imagines nonnisi *in locis sublimioribus collocarentur*, ubi *pictura loco scripturæ esset*, ne scilicèt *ab ignaris atque infirmis adorarentur*, néve *lucernas eis accenderent*, aut *incensum adolerent.* Quinimò misit hac de re Michaël Legatos

MICHAEL BALBUS Imp. Imaginum cultui adversus.

Concil. Constantin. sub Michaële Balbo, contra Imaginum adorationem.

tos ad Ludovicum Pium, nec non & ad Romanum Pontificem, qui tum erat *Eugenius II.* ut negotium hoc, communi consensu, in Occidente simul & Oriente, conficeretur. Quæ legatio cùm ad Ludovicum pervenisset, hic *Freculphum* & *Adegarium* statim Romam misit, qui de negotio illo, juxta Imperatoris Græci sententiam, cum Episcopo Romano agerent. At cùm Romæ nihil proficerent, hoc saltem petierunt à Papa, ut Ludovico liceret, *unà cum suis Episcopis, tantæ rei veritatem familiariter quærere.* Quô impetratô, Ludovicus Pius doctissimos Galliarum Præsules Lutetiam convocat, sub finem an. 824. qui, re maturè ponderatâ, Epistolam ad Ludovicum & Lotarium scribunt, quâ docent, se nolle quidem auferri Imagines, quod Synodus Constantinopolitana sub Copronymo jusserat, sed & vicissim à superstitiosa earum adoratione, qualis Nicææ statuta

Legatio Michaëlis Balbi ad Ludov. Pium, & Rom. Pontif., de Imaginum causa.

Synodus Parisina sub Ludovico Pio, an 824. contra Imagines.

tuta

ṭuta fuerat, abhorrere, cujus *ſuperſtitionis peſtis*, ſic ipſi loquuntur, *partim ignorantia, partim peſſimæ conſuetudinis uſu*, in Ecclesia Romana *inoleverat.* His acceptis, Ludovicus Pius novos Legatos Romam mittit, *Jeremiam* nempe Senonenſem, & *Jonam* Aurelianenſem Epiſcopos, qui Præſulum Gallorum ſententiam Pontifici renuntient, ejúſque conſenſum, ad rem cum Græcis conficiendam, poſtulent. Verùm quis fuerit, tum legationis illius ad Papam, tum alterius ad Imperatorem Græcum, ſucceſſus, ignoratur. Hoc certum, viros doctiſſimos illius ætatis, in Gallia præſertim, putà *Agobardum* Lugdunenſem, *Claudium* Taurinenſem, *Jonam* Aurelianenſem, *Hincmarum* Rhemenſem, *Amalarium*, *Dungalum*, alióſque, à colendis Imaginibus penitùs abhorruiſſe; nec niſi ſerò, ac poſt plura Sæcula, cultum illarum in Galliam Germaniámque introductum eſſe. In Oriente

Doctores Occidentales, præſ. Galli, ab Imaginum cultu abhorrentes.

te pariter, tum ſub MICHAELE BALBO, tum ſub filio ejus THEOPHILO, cultus proſcriptus Imaginum fuit. At, mortuô Theophilô, an. 842. filiôque MICHAELE adhuc impubere, THEODORA hujus mater, quæ Imperium adminiſtrabat, ad reſtituendas Imagines ſtatim ſe accinxit; pulsô *Johanne* Patriarchâ, qui Imaginibus adverſabatur, electôque qui eis faveret *Methodiô*; ſimúlque habitô Conciliô, quô Imaginum cultus, haud ampliùs in Oriente abolendus, definitus eſt: Ut pateat, muliebri ineptiæ, *Irenes* quidem primùm, tum & iſtius *Theodoræ*, ſuperſtitioſas illas ſanctiones acceptas referendas eſſe. Poſt hanc litem, alia non una Eccleſiam, cùm Occidentalem, tum Orientalem, exercuit. *Gotteſchalcus*, Orbacenſis in diœceſi Sueſſionenſi Monachus, cùm Auguſtinianam de Prædeſtinatione ſententiam, crudiùs quàm fieri ſolebat, proponeret, negans velle Deum

THEOPHILUS Imp. Imaginum cultui adverſus.

THEODORA Imp., Imaginum cultum reſtituit.

Concil. Conſtant. pro Imaginibus, an. 842.

De *Gotteſchalco*, & Prædeſtinatiana Controverſia.

om-

omnes ſalvos fieri, docénſque alios à Deo prædeſtinatos ad vitam, alios prædeſtinatos ad interitum, adeóque illos damnari, hos ſervari non poſſe, in graviſſimas, non cenſuras modò, ſed & pœnas, incurrit; primùm quidem damnatus à *Rabano Mauro*, Archiepiſcopo Moguntino, & Concilio Moguntiæ habito, an. 848. deinde & ab *Hincmaro* Rhemenſi, *Rhotado* Sueſſionenſi, aliiſque ejuſdem diœceſeos, in Concilio Cariſiacenſi, an. 849. ubi & ſacerdotio exutus, virgis cæſus, ac Monaſterio incluſus fuit. Quô tamen judiciô, neque ille à ſententia dimotus, neque controverſiæ finis allatus eſt. Plurimi quippe Viri docti illorum temporum circa hanc materiam ſtylum ſtrinxerunt; alii quidem contra Gotteſchalcum, ut *Rabanus Maurus*, *Hincmarus* Rhemenſis, *Amulo* Lugdunenſis, *Johannes Scotus Erigena*, & Cariſiacenſis Synodus altera, an. 853. alii pro Gotteſ-

Gotteſchalcus damnatus Moguntiæ an. 848.; & Cariſiaci, an. 849. Sacerdotio dejectus, & virgis cæſus.

Gotteſchalchi adverſarii atque fautores. Concil. Cariſiac. an. 853.

teſchalco, vel eum ſaltem excuſantes, aut ad eum accedentes, ut *Ratramnus* Monachus Corbeïenſis, *Prudentius* Tricaſſinus Epiſcopus, *Remigius* Lugdunenſis, *Florus* Diaconus, *Lupus Servatus* Ferrarienſis Abbas, & Concilium Valentinum an. 855., quo Auguſtini doctrina ſancita, & Cariſiacenſia capitula rejecta ſunt. Qua quidem in lite, aliiſque ſimilibus, ut id obiter obſervemus, ſæpiſſimè de vocibus, potiùs quàm de rebus, diſceptatum eſt: vel, ſi quod fuit in rebus diſſidium, profectò tanti non erat, ut Eccleſiæ pax turbaretur, ſéque alii alios hæreticorum loco haberent, quemadmodum ab Eccleſia Lugdunenſi, in ſua Cariſiacæ Synodi cenſura, ſapienter monitum eſt. Alii Controverſiæ, circa eadem tempora, anſam præbuit *Paſchaſius Radbertus*, Corbeïenſis in Picardia Cœnobii primùm Monachus, deinde & Abbas, ſcriptô Librô *de Sacramento* Cor-

contra Gotteſchalcum.

Concil. Valentin. an. 855. contra capit. Cariſiac.

Sapiens Eccleſiæ Lugdunenſis monitum.

Paſchaſius Radbertus præſentiam realem docet.

Corporis & Sanguinis D. N. I. C.; quô cùm doceret, eandem Christi carnem, quæ nata est de Maria, & passa in cruce, & resurrexit, non in figura, sed verè ac realiter in Sacramento adesse, non potuit non sententia illa, ut à Ratione & Scriptura, ita & ab Antiquitate planè abhorrens, rejici à multis atque improbari. Certè adversus illam scripsêre *Rabanus Maurus*, *Johannes Scotus Erigena*, omnium verò princeps *Ratramnus*, sive *Bertramus*, Monachus Corbeïensis, qui consultus hac de quæstione ab Imperatore CAROLO CALVO, Librum *de Corpore & Sanguine Domini*, huic Principi inscriptum emisit; quô novitiam Paschasii sententiam, quanquam suppressô illius nomine, ita adgreditur atque refellit, ut pateat, Pontificios, qui vel aliam ei affingunt mentem, vel eum librum Ratramnò abjudicant, miserè vitilitigari atque operam perdere. Sed nec alii Scriptores

Multi ejus sententiam refellunt.

Ratramni Liber de Corpore & Sanguine Domini.

tores desunt, hac ætate celeberrimi, qui de Eucharistia aliter planè quàm Paschasius sentire videntur, ut *Hatto* Episcopus Basileensis, *Heribaldus* Altissiodorensis, *Amalarius* Diaconus Metensis, *Walafridus Strabo*, *Drutmarus*, *Florus* Diaconus, aliique: Paschasiúmque omnium primum, de hoc argumento, juxta genuinum hodiernæ Ecclesiæ Romanæ sensum scripsisse, à *Bellarmino* & *Sirmondo* ingenuè agnoscitur. Verùm litem nullam graviorem nec diuturniorem vidit hæc ætas, eâ quæ Græcos inter & Latinos, in causa *Phòtii*, excitata est. Scilicèt, imperante *Michaële* Theophili filiô, cùm *Ignatius* Constantinopolitanus Patriarcha, Bardæ Cæsaris auctoritate, loco motus esset, *Photius* verò, vir doctissimus, & Politicis muneribus clarus, in ejus locum subrogatus, an. 858., illúdque judicium in Concilio Constantinopolitano an. 861., præsentibus ac subscribentibus Romanæ Sedis

Alii Scriptores à Paschasii sententia alieni.

Dissidium inter Orientales & Occid. in causa *Photii*.

Ignatius Patriar. Constant. depositus, & Photius electus an. 858.

Concil. Constantin. an. 861. pro Photio.

G

dis Legatis, confirmatum esset, *Nicolaus I.* Rom. Episc., vir supra modum superbus, & proferendæ suæ Sedis auctoritati unicè intentus, ab Ignatio interpellatus, hujus partes suscepit; habitôque Romæ, Conciliô an. 862. Photium cum omnibus adseclis damnavit. Hinc literæ acerbissimæ, tum Michaëlis Imp. ad Nicolaum, tum Nicolaï ad Michaëlem, nec non & Concilium Constantinopoli à Photio habitum, an. 866., quô Nicolaus vicissim damnatus, & anathemate percussus est. Inter hæc, magna fit rerum in Oriente conversio; BASILIO MACEDONE Imperium adeptô, an. 867., à quo statim Photius depositus, Ignatius restitutus est: Quod judicium ut esset solemnius, Concilium Constantinopoli ab Imperatore convocatum est, an. 869., quod Oecum. VIII. apud Latinos numeratur, quô, præsentibus imò & præsidentibus Episcopi Romani Legatis, qui

Nicolaus I. Rom. Ep. Photium damnat in Concil. Rom. an. 862.

Concil. Constant. an. 866. contra Nicolaum Papam.

Sub BASILIO Maced. Photius deponitur, Ignatius restituitur, an. 867.

Concil. Constant., Latinis Oecum. VIII. an. 869. contra Photium.

qui tum erat *Hadrianus II.*, Photii abdicatio, Ignatii verò restitutio confirmata est: Quo in Concilio, id singulare fuisse memorant, quòd ei non nudo atramento, sed tinctis calice Eucharistico pennis subscripserint. Et tunc quidem pax Græcam inter & Latinam Ecclesiam erat: Verùm illa brevis ævi fuit; Etenim, eô ipsô tempore, novum rursùs inter utramque de Bulgaria dissidium exarsit; cujus Ecclesias dum Patriarcha Constantinopolitanus sui juris esse contenderet, contrà Romani Episcopi vehementer intercessêre, utque illas suæ Sedi subjicerent, nihil omisêre. Dum hæc ita essent, mortuô Ignatiô, an. 878., Photius restituitur; non invitò *Johanne VIII.* Romano Episcopo, qui eum statim pro legitimo Partiarcha habuit; unde & Concilio Constantinopolitano sub Photio habito an. 879., Græcis Oecumenico VIII., Papæ Legati interfuerunt. At brevi pòst, mutatâ sen-

Novum dissidium inter Græcos & Latinos de Bulgariâ.

Photius restitutus an. 878.

Concil. Constant. Græcis Oecum. VIII. pro Photio, an. 879.

Romani Episcopi iterùm Photio adversi.

sententiâ, Johannes rursùs in Photium insurgit; missôque Constantinopolim *Marinô*, se gesta priùs contra Photium antiquare nolle declarat; qui Marinus ab Imperatore in carcerem conjectus est; mox liberatus, Romámque reversus, mortuô Johanne Papatum obtinuit, Photiique damnationem confirmavit. Sexennio pôst, Basilio Imperatori fatis functo successit filius ejus LEO PHILOSOPHUS, qui Photium iterùm exauctoravit, atque in Armeniam relegavit, ubi non multò pòst mortuus est. Verùm ne sic quidem vulnus inter utramque Ecclesiam diductum coaluit: Cum enim Romani Pontifices, Photio dejectô non contenti, eos omnes prætereà, quos Photius ordinaverat, deponi vellent, id pati Græci noluêre: Hæcque caussa, unà cum variis circa doctrinam ac ritus dissidiis, ei ortum dedit Schismati, quod ad hunc usque diem perdurat. Capita dissensus

Sub LEONE Philos. Photius rursùs expellitur ac relegatur, an. 886.

Dissidii inter Græcos & Latinos continuatio.

ſûs (præter cauſſam Photii, & rem Bulgarorum) iſthæc memorantur 1. de proceſſione Spiritûs Sancti; 2. de jejunio Sabbathi, Romæ uſitato; 3. de duratione jejunii quadrageſimalis; 4. de barbis Sacerdotum Latinorum raſis; 5. de lege Cœlibatûs; 6. de chriſmatione frontis in Baptiſmo; 7. de Diaconis ad Epiſcopatum admiſſis; 8. de aquæ communis, loco chriſmatis, uſu; 9. de agno conſecrato in Feſto Paſchali; 10. de primatu Eccleſiæ Romanæ. Quid verò, de his aliiſque, actum poſtea fuerit, ſuo quidque loco narrabimus. Ad hujus Sæculi medium pertinet celebris illa *Johannæ Papiſſæ* hiſtoria, dicam an fabula, quæ, ſub nomine *Johannis VIII.*, inter *Leonem IV.* & *Benedictum III.* interjicitur: Quæ quidem narratio à quamplurimis Romanarum partium Scriptoribus, iiſque non obſcuris atque é trivio, ſed muneribus & fama conſpicuis, Monachis, Epiſco-

Capita diſſenſûs inter Græcos & Latinos.

De *Johanna* Papiſſa.

pis, Archiepiſcopis, per quingentos fermè annos ante Reformationis ævum, tradita literis & credita apparet, ſed quam tamen, veri ſtudio ducti, cum Chronologicis Hiſtoriciſque rationibus ſtare non poſſe ingenuè agnoſcimus. Utinam certiora non eſſent, quæ de Romanorum auſis Pontificum, ſpeciatim de *Nicolao I.* & *Hadriano II.*, omnia ad ſe trahentibus, Canones poſthabentibus, Acta Synodorum pro lubitu reſcindentibus, Epiſcopos per totum Orbem inſtituentibus ac deſtituentibus, cum Regibus atque Imperatoribus ſuperbiſſimè ſe gerentibus, hoc Sæculo memorantur. Verùm non deerant, cùm in Oriente, quemadmodum jam vidimus, tum etiam in Occidente, qui auſis illis ſtrenuè obſiſterent: in Gallia quidem præ cæteris *Hincmarus* Rhemenſis, cui Gallicana Eccleſia hoc nomine plurimùm debet; in Germania quoque non pauci, ut *Guntherius* Co-

lo-

Auſa ſuperba Romanorum Pontificum, ſpec. *Nicolai I.* & *Hadriani II.*

Paparum auſis multi obſiſtunt.

lonienſis & *Theutgaudus* Trevirenſis Archiepiſcopi, qui cùm depoſiti à *Nicolao* & excommunicati eſſent, diras illas in ipſius caput vividiſſimô reſponſô retorſerunt. Sub extrema Sæculi, *Formoſus*, ex Portuenſi Romanus factus Epiſcopus, ambiguæ admodum apud ſucceſſores famæ fuit: Mortui ſiquidem cadaver, juſſu *Stephani VI.*, tumulo extractum, ſacríſque exutum veſtibus, ac tribus digitis mutilatum, in Tiberim projectum eſt: Quæ Acta poſtmodùm à *Johanne IX.*, aliíſque Papis, reſciſſa ſunt. Suecis ac Danis, curâ *Anſcharii* Hamburgenſium & Bremenſium Epiſcopi; Sclavonicis gentibus, Bohemis præſertim atque Moravis, curâ *Conſtantini* atque *Methodii*; Bulgaris, rege *Bogori*, ac præcone ipſius ſorore, Chriſtiana Fides innotuit; ſed, ut erant tempora, ſuperſtitionibus erroribúſque inquinata. Non defuiſſe hac ætate, claros, pro temporum captu, Scriptores,

De Formoſ. Rom. Epiſc. geſtiſque pro eo, & contra eum.

Gentes ad Fidem converſæ.

Scriptores Eccleſiaſtici. Sæc. IX.

cùm in Oriente, tum in Occidente, ex narratis abundè liquet. Inter Græcos, doctrinâ, labore, criticâque etiam ſolertiâ, omnium facilè Princeps *Photius*, teſte ejus Μυριοβίβλῳ, ſeu *Bibliotheca*, quâ 280. veterum Scriptorum, magna jam parte deperditorum, excerpta nobis ſervavit, & *Nomocanone*, ſeu Canonum Eccleſiaſticorum collectione, variíſque Epiſtolis. In Latinis, præter memoratos, *Eginartus*, *Anaſtaſius* Bibliothecarius, *Ado* Viennenſis; &c. Extollendis Pontificum juribus, hôc Sæculô fabricatæ ſunt, certè hôc Sæculô primùm productæ, veterum Pontificum *Pſeudo-Decretales*, quæ ſub *Iſidori Mercatoris* nomine veniunt. Probationes per aquam frigidam, vel ferrum candens, vel ſingulare certamen, vel alia ejuſdem generis, non ultimum, inter hujus Sæculi ineptias, locum merentur.

Photii Bibliotheca, & Nomocanon.

Pſeudo-Decretales veterum Paparum.

Probationes criminum ineptæ.

Sum-

Summa Capita

SÆCULI X.

Decimi Sæculi facies horrida. Romani Pontifices sceleſtiſſimi. Acta pro & contra memoriam Formoſi. *Papæ ſe mutò expellentes. Meretrices Romæ dominantes.* Sergius *III.* Lando. Johannes *X.* Hugo, *puer quinquennis, in Archiepiſcopum Rhemenſem electus.* Johannes *XI.* OTHO Magnus *Imp. Johannis XII. ſcelera.* Johannes *XII. &* Leo *VIII. ſimul Papæ.* Leo *VIII. &* Benedictus *V. ſimul Papæ. Leonis VIII. decretum memorabile in gratiam Imperatoris.* Johannes *XIII. à Romanis expellitur, ab Othone reſtituitur.* Benedictus *VI. ſtrangulatus à* Bonifacio VII. *qui & fame enecat* Johannem *XIV.* Gregorius *V.* Johannes *XV. Antipa-*

pa. Sylvester *II. antea* Gerbertus *dictus. De quartis Nuptiis* LEONIS PHILOSOPHI *Imperatoris. De* Theophylacto, *Constantinopolitano Patriarcha indigno. De* Arnulpho *Archiepiscopo Rhemensi. De divortio* Roberti *Francorum Regis &* Bertæ. *Conversiones ad Christianam Fidem, Normannorum, Danorum, Polonorum, & Moschorum. Summa hôc Sæculô ignorantia & morum depravatio. Errorum ac Superstitionum progressus. Baptismus campanarum. Canonizationis Sanctorum origo. Probationes criminum ridiculæ. Ordo Cluniacensis institutus, an. 910. Scriptores Ecclesiastici Sæculi X.*

SÆCULUM X.

Decimi Sæculi facies horrida.

SÆculi decimi ita horrida deformísque facies fuit, ob tetram ignorantiam, moréſque perditiſſimos, ut *obſcurum* atque *infelix*, *fer-*

reum

reum & *plumbeum* vulgò appelletur. Certè plurimos Romanorum Pontificum, non homines fuiſſe, ſed monſtra, adeò in omne libidinum ac ſcelerum genus ruebant, apud omnes, etiam cauſſæ Pontificiæ addictiſſimos; in confeſſo eſt. Nam, ut res *Formoſi* mittamus, cujus memoria à *Stephano VI.* damnata, à *Johanne IX.* reſtituta, à *Sergio III.* qui Formoſi quondam æmulus fuerat, nigro iterùm calculo notata; ut mittamus etiam Pontifices quoſdam, non ambitu modò, occultíſque artibus, ſed apertâ vi ſeſe expellentes, *Leonem V.* quadrageſimô Pontificatûs die à *Chriſtophoro* in vincula conjectum, *Chriſtophorum* non multò pòſt à *Sergio* expulſum, atque in monaſterium truſum; quis ignorat, illis temporibus, imò & magna hujus Sæculi parte, impudentiſſimas meretrices, *Theodoram* matrem, & *Maroſiam* ac *Theodoram* filias, maximam Romæ totâque Italiâ

Romani Pontifices ſceleſtiſſimi.

Acta pro & contra memoriam *Formoſi*.

Papæ ſe mutuò expellentes.

Meretrices Romæ dominantes.

liâ auctoritatem habuisse, adeò ut res Ecclesiæ pro lubitu administrarent, Episcopatus quibus vellent adsignarent, denique ad ipsum Papatûs culmen, suos clientes, amasios, filióſque nothos, eveherent? Et ex Marosia quidem *Sergius III.* filium habuit, qui & postmodùm Papa fuit Johannes XI. Haud multò pòst, à *Landone* Pontifice Theodora obtinuit, ut Johannes quidam ipsius amasius, primò Bononiensis Episcopus, deinde & Ravennatensis Archiepiscopus crearetur, qui & mox, mortuô Landone, ejusdem favore mulieris Papa creatus est, dictúsque *Joannes X.* Is rei bellicæ quàm religionis studiosior fuit, & ad bellum contra Saracenos Italiæ molestos processit: Verùm, quem meretrix promoverat, eum altera meretrix dejecit, Marosia nempe, ejúsque maritus Wido, Marchio Tusciæ; quorum jussu, in vincula conjectus, & faucibus cervicali oc-

Sergius III.

Lando.

Johannes X.

clu-

clusis suffocatus est. His temporibus, quàm nulla fuerit Ecclesiasticæ disciplinæ ratio, vel ex hoc æstimare licet, quòd in puerum necdùm quinquennem, *Hugonem* nempe Heberti Comitis Veromanduorum filium, Archiepiscopatus Rhemensis collatus sit; rem adprobantibus, tum Rege Gallorum, tum etiam Johanne Papa: Quæ tamen electio magnis postmodùm tumultibus ansam præbuit. Aliquot pòst annis, Marosia, pro absoluta quâ pollebat auctoritate, pudendum illum filium, quem ex Sergio Papa susceperat, nonnisi 24. vel 25. annos natum, Papam instituit; qui se dixit *Johannem XI.* Sed Albericus; filius & ipse Marosiæ, Hugoni Italiæ Regi, cui Marosia Widone mortuô nupserat, infensus, hunc quidem Roma expulit, Marosiam verò matrem, fratrémque uterinum Johannem Papam, in carcerem conjecit; ubi iste post aliquot annos mortuus est. Verùm om-

Hugo, puer quinquennis, in Archiep. Rhemensem electus.

Johannes XI.

omnium, quos hæc ætas tulit, indignorum Pontificum, turpitudinem atque infamiam superavit *Johannes XII.* dictus antè *Octavianus*, Alberici filius, & Marosiæ nepos, annô ætatis 17. vel 18. quidam & dicunt 12. ad Pontificatum evectus. Is, cùm OTHONI Germaniæ Regi (cui *Magno* inditum cognomen) solemni sacramento sese obstrinxisset, imò & coronam Imperatoriam ei imposuisset, statim digresso Othone, rebellis in eum ac perjurus fuit. Quamobrem reversus Otho, Concilium Episcoporum Romæ coëgit, in quo nefarius ille Pontifex, cùm citatus haud compareret, immanium postulatus scelerum, putà libidinum, incestuum, crudelitatum, sacrilegiorum, fidem omnem superantium, denique perjurii ac perduellionis; Pontificatu dejectus est, ejúsque loco substitutus *Leo VIII.* Cui judicio, quanquam justissimo, Romani tamen non subscripsêre; sed post Otho-

Johannes XII.

OTHO MAGNUS Imp.

Johannis XII. scelera.

Johannes XII & Leo VIII. simul Papæ.

Othonis discessum, Leone expulsô, Johannem, qui largitionibus amicos sibi pepererat, revocârunt: At is divinam non diu effugit ultionem; nam brevi pòst cum adultera in lecto deprehensus, ictu ad tempora inflictô necatus est, an. 964. Exstinctô illô, nihil veriti Imperatorem Romani, Leonem omittere pergunt, novúmque Pontificem *Benedictum V.* sibi creant: Verùm, obsessâ ab Othone Româ, Romanísque fame ad deditionem adactis, Benedictus Papatu cessit, rediitque *Leo VIII.* Qui, partim gratô in Othonem animô, partim præteritorum experientiâ ac tædiô tumultuum, Othoni ejúsque successoribus, jus eligendi successorem in Regno Italiæ, & confirmandi Romanum Pontificem, dandæque Episcopis investituræ, solemni Decreto concessit: Exstat Decretum hoc apud Gratianum; cui & aliud ab Historicis quibusdam adjungitur, de redditis Imperatori ditio-

Leo VIII. & Benedictus V. simul Papæ.

Leonis VIII. decretum memorabile in gratiam Imperatoris.

ditionibus omnibus, quas Pipinus, Carolus M. vel alii Principes, Ecclesiæ Romanæ donaverant. Quidquid sit, mortuô Leone, consultôque circa successoris electionem Imperatore, *Johannes* Narniensis Episcopus in Pontificem eligitur; qui cùm duriùs Romanos haberet, ab iis in carcerem truditur, deinde in Campaniam relegatur; donec reversus in Italiam Otho revocari Johannem curavit, ejúsque expulsores Romanos Magistratus pœnis affecit. In sequentibus, *Benedictum VI.* strangulari curat *Bonifacius VII.*, Romanámque invadit sedem: At cùm Romanos parùm sibi faventes haberet, expilatis Ecclesiæ thesauris, Constantinopolim se recipit; ejúsque loco *Benedictus VII.* sufficitur, huic *Johannes XIV.* quem Bonifacius redux comprehensum fame enecat; ipse pòst paulò mortuus; cúmque exosus omnibus esset, ejus cadaver à plebe per vicos tractum, lan-

Johannes XIII.

A Romanis expellitur.

Ab Othone restituitur.

Benedictus VI. strangulatus à *Bonifacio VII.* qui & fame necat.

Johannem XIV.

lanceísque confossum, vix tandem à suorum quibusdam sine honore terræ mandatum est. Sub extrema Sæculi, *Bruno*, Sueviæ ducis filius, Othonis M. ex filia pronepos, in Pontificem eligitur, noménque assumit *Gregorii V.* Is expulsus à Crescentio, qui se Romæ dominum gerebat; eíque *Johannes XV.* subrogatus. Sed redux Imperator Crescentium suo cum Papa in vincula conjicit, Gregoriúmque restituit. Tandem, hoc defuncto an. *999.* *Gerbertus*, primò Rhemensis, deinde Ravennatensis Archiepiscopus, Romanæ Sedi admovetur, assumptô *Sylvestri II.* nomine; vir supra Sæculi captum eruditus, atque ob Matheseos peritiam Magiæ insimulatus; qui cùm multa liberè admodum contra Romanam Ecclesiam dixisset, dum Rhemensis Antistes esset, factus Papa stylum mutavit, atque in extollendo suæ Sedis culmine haud segnis fuit. Et hæc qui-

Gregorius V.

Johannes XV. Anti-papa.

Sylvester II. antea *Gerbertus* dictus.

dem de Romana Ecclesia: Apud cæteras, vix quidquam memoria dignum occurrit. Ineunte Sæculô, LEO PHILOSOPHUS, Orientis Imp. cùm ex tribus quæ ipsi fuerant uxoribus filium nullum suscepisset, masculæ prolis desiderio quartam *Zoën* nomine duxit: At, cùm quartæ nuptiæ Canonibus Orientalium Ecclesiasticis prohiberentur, huic conjugio *Nicolaus* Patriarcha adversatus est; cúmque precibus nihil promoveret, Imperatorem à sacris removit. Imperator vice versâ Nicolaum exauctoravit, atque in exsilium pepulit; ejúsque loco *Euthymium* constituit. Mortuô Leone; Euthymius ejectus, Nicolaus restitutus est; novôque decretô, quartæ nuptiæ, imo & secundæ ac tertiæ damnatæ sunt. Mediô Sæculô, *Theophylactus*, ROMANI Imperatoris filius, vix sedecim natus annos, Patriarchatum Constantinopolitanum præter meritum adeptus, indignissimè

De quartis Nuptiis LEONIS PHIL. Imp.

De *Theophylacto* Constantinopol. Patriarcha indigno.

mè gessit; sacra omnia vendens; nec nisi equis ac venationibus deditus; adeò ut narrent, eum aliquando, die solemni Cœnæ Dominicæ, magnæ quintæ antepaschalis, (h. e. die Jovis ante Pascha) cùm ipse in Pontificalibus sacris operaretur, nuntiatô equæ quam deperibat partu, solemnia abrupisse Sacra, ut ad equæ partum accurreret, mox conspectô pullô ad absolvenda Sacra rediisse. Apud Gallos, sub Sæculi finem, duæ lites non ignobiles in Ecclesia visæ sunt. Altera circa *Arnulphum*, Archiepiscopum Rhemensem, Lotharii regis ex concubina filium, adeóque ex posteris Caroli M., qui cùm perduellionis adversùs Hugonem Capetum, traditæque Carolo Lotharingo patruo suo Rhemorum urbis insimularetur, à Concilio Episcoporum suæ provinciæ exauctoratus est, *Gerbertus* verò in ejus locum suffectus: Verùm judicio illi, utut Canonico, Romani Pontifices

De *Arnulpho* Archiep. Rhemensi.

Johannes XV. & *Gregorius V.* intercessêre; quorum auctoritate, summotô Gerbertô, Arnulphus restitutus est: Et hac quidem occasione Gerbertus, (is qui postmodùm fuit Papa *Sylvester II.*) vividè admodum contra Ecclesiam Romanam scripsit, quemadmodum suprà notavimus. Alterum negotium, fuit de conjugio *Roberti* Francorum Regis cum *Berta*; quod ob rationem consanguinitatis, quanquam nonnisi consobrinorum liberi essent, à *Gregorio V.* Pontifice diremptum est: Quippe gradus prohibiti, jam inde ab aliquot Sæculis, ultra divini præscripti formulam latissimè extendebantur.

De divortio *Roberti* Francorum Regis & *Bertæ*.

Conversiones ad Christianam Fidem, Normannorum,

Christiana Fides, sed Sæculi nævis erroribúsque inquinata, apud Boreales præsertim gentes, hâc ætate disseminata est. *Normanni*, duce *Rollone*, Christiani fiunt, sacrísque abluuntur undis, an. 912.; impulsore *Carolo Simplice* Gallorum rege, qui eâ lege Gislam filiam Rolloni uxorem

rem dat, additâ dotis loco eâ provinciâ, quæ exinde *Normanniæ* nomen accepit. *Dani* pariter, *Haraldo* rege, cùm ab Othone M. Germaniæ rege victi essent, in victoris sacra transitum fecêre, an. 948. Verùm, triginta duobus pòst annis, Haraldi filius *Sueno* in patrem rebellavit, Ethnicismúmque restituit; Haraldúsque, coronâ simul ac vitâ amissâ, martyribus adscriptus est. *Polonorum* dux *Micislaus*, suasu *Dobrawæ* uxoris; dux & *Moschorum* seu *Russorum Vlodimirus*, *Annæ* seu *Helenæ* conjugis hortatu, Christianos adoptant ritus, eósque à subditis admitti curant. Apostoli gentium illarum, *Adaldagus* Bremensis Antistes, *Adalbertus* Magdeburgensis, & *Adalbertus* Pragensis, præ cæteris commemorantur.

Danorum.

Polonorum, & Moschorum.

Haud aliô Sæculô, minùs doctrinæ, aut plus vitiorum, fuit. Dicas, sopore quodam constrictos animos; quô factum, ut jacerent literæ, extin-

Ignorantia & morum depravatio summa hoc Sæculo.

tingueretur industria, nec nisi ad inania, imò & turpia, impetus esset. Clericorum plurimi, alia longè omnia, quàm quæ sui muneris erant, curabant: fœdæ libidini, turpi lucro, aliisque indulgebant vitiis: nec pietatem modò & virtutem, sed & pudorem ipsum ejurâsse videbantur.

Errorum ac Superstitionum progressus.

Tantis in tenebris, haudquaquam mirum est, si pullulaverint in agro Domini zizania, errorúmque ac superstitionum auctior indies factus numerus sit. Ergo festis, peregrinationibus, imaginibus, reliquiis, jejuniis, nec modus ampliùs, nec finis erat.

Baptismus campanarum.

Cœptæ baptizari campanæ, auctore Johanne XIII.

Canonizationis Sanctorum origo.

Cœpta & Sanctorum Canonizatio, *Udalricô* Augustanô Episcopô, à Johanne XV. aliisque Episcopis in Divos relatô. Nihilque crebrius, totô hôc Sæculô,

Probationes criminum ridiculæ.

ridiculis illis probationum ritibus, per singulare certamen, ferrum candens, aliáque, quæ *Judicium Dei*, aut voce Saxonica *Ordalium*

dalium dicebantur. Florebat & hac ætate vita Monaſtica, ſtrictior alibi, alibi remiſſior; atque Ordo Cluniacenſis, auctore *Bernone*, ſucceſſoribus præ cæteris *Odone* atque *Odilone*, in Burgundis inſtitutus eſt. Rari Scriptores hôc Sæculô, non tamen nulli: In Oriente, *Simeon Metaphraſtes*, fabuloſiſſimus conſarcinator vitæ Sanctorum: In Ægypto, *Eutychius*, Patriarcha Alexandrinus, Annalium Arabicorum ſcriptor: In Occidente, *Flodoardus*, *Aimoinus*, *Witikindus*, *Luitprandus*, hiſtorici; *Ratherius* Veronenſis, *Ælfricus* Anglus, aliíque.

Ordo Cluniacenſis inſtitutus, an. 910.

Scriptores Eccleſiaſtici Sæc. X.

Summa Capita

SÆCULI XI.

Status Eccleſiæ Sæculi undecimi. Sylveſter II. *Papa.* Sergius IV. Benedictus VIII. Johannes XVIII.

Benedictus IX. *puer decennis vel duodecennis.* Benedictus IX. Sylvester III. *&* Gregorius VI. *simul.* Leo IX. *Dissidium inter Ecclesias Græcam & Latinam. Epistola* Michaëlis Cerularii *Patriarchæ Constantinopolitani contra Latinos, an.* 1053. *Epistola Leonis IX. ad Michaëlem Cerularium. Scriptores utriusque partis. Literæ Imperatoris Græci & Michaëlis Cerularii ad Leonem IX. Legati à Leone IX. Constantinopolim missi, ejúsque literæ ad Imperatorem & Patriarcham. Legati Romani Michaëlem Cerularium excommunicant. Controversia Berengariana de Eucharistia. Quis fuerit* Berengarius, *& quænam ejus sententia. Ejus Discipuli & Adversarii. Concilia in quibus damnatus est. Formula Berengario imposita in Concilio Romano an.* 1059. *Berengarius ad pristinam sententiam redit. Iterùm damnatur, & ad ejurandam sententiam adigitur. Sed*

men-

mentem non mutat. Moritur an. 1088. *De* Gregorio VII. *antea* Hildebrando *dicto. Ejus dissidia cum* HENRICO IV. *Imperatore. Decretum Gregorii VII. contra Clericos simoniacos & concubinarios. Investituras à Principibus datas, & conjugia Clericorum, damnat. Episcopi à Gregorio excommunicati, ab Henrico verò protecti. Conventus Wormatiæ an.* 1076. *contra Gregorium VII. Gregorius VII. Henricum excommunicat, & regno dejicit. Conventus Triburiæ contra Henricum. Henrici iter in Italiam, ut absolutionem à Papa impetret. Quàm indignè à Papa excipiatur. Duræ leges Henrico impositæ. Pax inter Henricum & Gregorium non diuturna.* Rodolphus *Sueviæ dux in Germanorum Regem electus; ab Henrico victus & occisus, an.* 1080. *Guibertus, seu* Clemens *III. Antipapa. Gregorius Roma fugatus & mortuus an.* 1085.

Gregorius VII. Monarchiæ Universalis usurpator. Dictatus Gregorii VII. Schismatis continuatio post Gregorium VII. Bellum Sacrum à Crucesignatis susceptum, hortatu Urbani II. & Concilii Claromontani an. 1095. *Principes Crucesignati. Capta Hierosolyma an.* 1099. *cujus Rex creatus* Gothofredus Bullioneus. Philippus *Galliæ Rex ob* Bertæ *divortium à Papa excommunicatus.* S. Stephanus, *primus Hungariæ Rex.* S. Casimirus *ex Monacho Cluniacensi Rex Poloniæ. Scriptores Ecclesiastici Sæculi XI. Theologia subtiliùs tractari cœpta.* Theophylactus *Bulgar. Archiep.* Fulbertus. Ivo. Petrus Damiani. Lanfrancus. Anselmus. *Historici Græci & Latini.* Michaël Psellus. *Cultus divinus linguâ Populo ignotâ. Officium Romanum passim receptum. Ludicra pugna hac de re in Hispania. Superstitionum incrementa. Veteris Disciplinæ extinctio.*

tio. Tyrannidis Papalis fastigium. Cardinalium dignitas aucta. Novi Ordines Monastici. Cœlibatus Clericorum severissimè imperatus. Origo Patarinorum. *Testes veritatis in Italia & Gallia.*

SÆCULUM XI.

Status Ecclesiæ Sæc. XI.

HAud multò sanior, hâc ætate, Ecclesiæ status, quàm superiori, fuit; siquidem firmati sunt errores crassissimi, novis auctibus crevit Superstitio, ausáque Romanorum Pontificum, cùm in universas Orbis Ecclesias, tum adversus Reges ac Imperatores, modum omnem excessêre. Sedebat, ineunte Sæculô, is de quo jam diximus *Sylvester II.* antea *Gerbertus* dictus; primò Rhemensis, deinde Ravennatensis, denique Romanus Episcopus; qui, pro ea quâ pollebat apud OTHONEM III. Imperatorem gratia, ab eo non una donatione augeri Ecclesiam Romanam

Sylvester II. Papa.

nam curavit. Eundem Pontificem, occaſione diſſidii cujuſdam, inter *Vidonem* Comitem Lemovicenſem, & *Grimoaldum* ejuſdem Urbis Epiſcopum, ſuperbam hanc atque inhumanam tuliſſe Legem ferunt, ut quicumque Epiſcopum captivâſſet, ab equis indomitis diſcerperetur. Quibuſdam interjectis, Papa fuit *Sergius IV.* antea *Os porci* dictus, qui, ut nominis aboleret turpitudinem, non ipſe modò nomen mutavit, quod à multis jam factitatum, ſed &, de mutando deinceps à Pontificibus nomine, tuliſſe Legem fertur. Poſt hunc Papam exortum Schiſma eſt inter *Benedictum VIII.* Tuſculani Comitis filium, & *Gregorium* quendam qui ab aliis electus fuerat: Verùm Benedictus, parentis auctoritate, & Henrici Imp. patrocinio; ſuperior fuit. Hôc defunctô, anno 1024. Tuſculanus Comes, ut Pontificatum ſua in familia retineret, alterum ex filiis Pontificem inſtituit, qui

Sergius IV.

Benedictus VIII.

qui fuit *Johannes XVIII.* Sed hic, electionem suam vitiosam & simoniacam confessus, à Papalibus functionibus tamdiu abstinuit, donec à Clero Romano iterùm eligeretur; quod & postmodò factum est. Hujus post excessum, *Albericus* ejus frater, Comes Tusculanus, adservandi etiamtum apud suos Papatûs cupidus, filium suum nonnisi decennem, vel duodecennem, immensis largitionibus fieri Papam curavit. Dicebatur *Theophylactus*, dictúsque est *Benedictus IX.* Is Pontificatum, præter fas omne, merâque simoniâ adeptus, flagitiosissimè administravit; eò usque ut Ethnicæ idololatriæ, artiúmque diabolicarum, insimulatus sit. Hujus tempore, triceps quidam Cerberus Ecclesia Romana fuit, præter *Benedictum* illum IX., *Sylvestro III.* & *Gregorius VI.* Pontificis nomen gerentibus: Cujus Schismatis ut finem faceret *Henricus III.* Imp. (Benedictô IX. ob missam *Petro* Hungariæ

Johannes XVIII.

Benedictus IX. puer decennis vel duodecennis.

Benedictus IX. Sylvester III. & Gregorius VI. simul

gariæ Regi coronam Imperatoriam, peculiariter infensus) tres illos Papas, ut simoniacos, intrusos, aliorúmque criminum reos, exauctorari curávit, eorúmque loco *Suidgerum* Bambergensem Episcopum institui fecit, qui dictus est *Clemens II.* Verùm, hôc non multò post mortuô, & *Damasô II.* viginti tribus post consecrationem diebus veneno extinctô, ad Pontificatum iterùm rediit *Benedictus IX.* Cujus monstri pertæsis Romanis, *Bruno* Tullensis Episcopus ab Imperatore transmissus, atque à Romanis electus est an. 1049. assumpto nomine *Leonis IX.* Is Pontifex, decessoribus quidem melior, sui tamen muneris decórum haud servavit, dum ipse in aciem contrà Normannos processit; à quibus & bello captus, móxque sine ullo redemptionis pretio honorificè dimissus est. Sub hoc Pontifice, grave illud dissidium; quod jam inde à Sæculo IX. inter Græcam Ecclesiam &

Leo IX.

Dissidium inter Græcam & La-

& Romanam intercesserat, in nervum rursùs erupit. Cœpit agitari hæc Controversia an. 1053. scriptâ à *Michaële Cerulario* Patriarcha Constantinopolitano, cùm suo, tum *Leonis Acridani*, aliorúmque Episcoporum nomine, Epistolâ ad *Johannem Tranensem* in Apulia Episcopum, quâ sequentia in praxi Latinorum arguebantur; 1. quòd azymis uterentur in Eucharistia; 2. quòd Sabbatho jejunarent, tempore Quadragesimæ; 3. quòd sanguine & suffocatis vescerentur; 4. quòd Alleluya, in Quadragesima, non canerent. Hæc Michaël Cerularius; qui simul omnes Latinorum Ecclesias Constantinopoli claudi jussit, omnésque Abbates ac Monachos, qui ritibus Ecclesiæ Romanæ abrenuntiare nollent, è Monasteriis ejecit. Rescripsit ad Michaëlis Epistolam *Leo IX.* suæque Ecclesiæ dignitatem in immensum extulit, Græcam verò plurimarum hæresium ream peregit, quarum in

tinam Ecclesias.

Epistolà *Michaëlis Cerularii* Patriarchæ Constantinop. contra Latinos an. 1053.

Epistolà *Leonis IX.* ad Michaëlem Cerularium.

in numero *Johannis Jejunctoris* superbiam reposuit, qui Episcopi Oecumenici titulum usurpaverat. Scripsit & contra Michaëlem Cerularium Cardinalis *Humbertus*, Episcopus Sylvæ-candidæ; Pro Græcis verò *Nicetas Pectoratus*, Monachus Studiensis: Atque inter capita dissensûs, quæstiones de primatu Ecclesiæ Romanæ, de processione Spiritûs S. & de conjugiis Sacerdotum, haud infimum locum tenuêre. Inter hæc, Græcus Imperator, qui tum CONSTANTINUS MONOMACHUS erat, utilem sibi Romani Pontificis amicitiam ratus, datis ad ipsum literis studium pacis testatus est; quod & Michaël Cerularius fecit. Quibus acceptis, *Leo IX.* Legatos Constantinopolim misit, putà *Humbertum* Cardinalem, *Fridericum* Cardinalem quoque, & Ecclesiæ Romanæ Cancellarium, & *Petrum* Archiepiscopum Melphitanum, unà cum literis ad Græcum Imperatorem, & Michaë-

Scriptores utriusque partis.

Literæ Imperatoris Græci & Michaëlis Cerularii ad Leonem IX.

Legati à Leone IX. Constantinopolim missi, ejúsque literæ ad Imperatorem & Patriarcham.

chaëlem Cerularium; quibus ista potissimùm Græcis exprobrabantur; quòd Michaël Cerularius, cùm Neophytus esset, ad Patriarchalem Sedem statim promotus fuisset; quòd suæ Jurisdictioni Alexandrinum & Antiochenum Patriarcham subjicere vellet; quòd titulum Patriarchæ Universalis sibi assumeret, *cùm nec Petrus* (verba sunt Leonis) *nec successores ejus, tam prodigioso prænomine consensissent appellari*; denique quòd Ecclesiam Romanam anathemate ferire, omnésque azymo utentes graviter persequi non dubitaret. Cum his literis Constantinopolim appellunt Legati Romani, & à Græco Imperatore, qui Latinis nonnihil favebat, honorificè excipiuntur. At cùm Michaël Cerularius dimoveri à sententia non posset, eum Legati illi publicè excommunicant, instrumentúmque excommunicationis magno altari Ædis S. Sophiæ imponunt; quod profectò absque risu legi non

Legati Romani Michaëlem Cerularium excommunicant.

I po-

poteſt, cùm veteres omnes hæreſes, etiam teterrimas, etiam alieniſſimas, quales ſunt *Simonianorum*, *Nicolaïtarum*, *Marcionitarum*, *Manichæorum*, *Arianorum*, *Pneumatomachorum*, aliáſque, Græcis adſcribat. Perſtitit in ſententia pars utraque; neque Schiſma illud, quidquid ſæpiſſimè fuerit tentatum, verè componi ad hunc uſque diem potuit.

Controverſia Berengariana de Eucharistia.

Alia Controverſia, circa idem tempus, imò & magnâ hujus Sæculi parte, Occidentales Eccleſias exercuit; de Euchariſtia nempe: Quod argumentum vexatum jam Sæc. IX. inter *Paſchaſium Ratbertum*, ejúſque Adverſarios, fuerat. Ab eo verò tempore, obſtetricantibus Sæculi X. tenebris, paſſim invaluerat, quanquam non apud omnes, doctrina Paſchaſii.

Quis fuerit *Berengarius* & quænam ejus ſententia.

At XI., quo de agimus, Sæculo, adversùs doctrinam illam non pauci inſurrexerunt; præſertim verò *Berengarius*, patriâ Turonenſis, & Archidiaconus Andegavenſis, vir, vel

vel fatentibus ejus Adversariis, dialecticæ peritiâ & morum sanctitate conspicuus. Is, sive à *Leutherico* Senonensi Archiepiscopo, qui ei prælusisse fertur, sive ab aliis, rectiorem de Eucharistia sententiam edoctus, pertractôque suas in partes *Bruno* Andegavensi, asseruit, panem & vinum Eucharistiæ, non verè & realiter, sed per figuram tantùm & similitudinem, esse corpus & sanguinem Domini. Cœpit hæc docere an. 1035.; multósque, totâ Galliâ, Italiâ, & Angliâ, cùm fautores, tum discipulos habuit. At é contrario plurimos nactus est Adversarios, præ cæteris *Adelmannum* Brixianum Episcopum, *Dietwinum* Episcopum Leodiensem; *Lanfrancum* Archiepiscopum Cantuariensem, *Albericum* Monachum Cassinensem, *Guitmundum* Archiepiscopum Aversanum, alióſque. Neque tantùm privatis Scriptis, sed & multorum Conciliorum decretis damnatus est, putà

Ejus Discipuli & Adversarii.

Concilia in quibus damnatus est.

putà in Synodis Romana & Vercellensi, ſub Leone IX. an. 1050.; in Synodo Pariſienſi an. 1053.; in Synodis Florentina & Turonenſi ſub Victore II. an. 1055.; rursùs in Synodo Romana ſub Nicolao II. an. 1059. ad quam Synodum Berengarius citatus eſt, atque intentato mortis metu ad palinodiam adactus, ſubſcriptâ formulâ, quâ agnoſcebat; *panem & vinum quæ in Altari ponuntur, poſt conſecrationem; non ſolummodò ſacramentum; ſymbolum; ſive figuram; ſed etiam verum corpus & ſanguinem D. N. J. C. eſſe; & ſenſualiter non ſolùm ſacramento; ſed in veritate, manibus Sacerdotum tractari, frangi, & fidelium dentibus atteri*: Quæ quidem formula, ab *Humberto* Cardinali conſcripta; & Berengario impoſita, ab hodierna Eccleſiæ Romanæ ſententia non parùm abludit. Quidquid ſit, cùm Berengarius nonniſi vi ac minis ad recantandum adactus eſſet, ad priſtinam

Formula Berengario impoſita in Concilio Romano an. 1059.

Berengarius ad priſtinam ſententiam redit.

tinam ſententiam ſtatim rediit: Quâ de causâ rursùs damnatus eſt in Synodo Rothomagenſi an. 1063., in Pictavienſi an. 1075. & in Romanis ſub Gregorio VII. an. 1078. & 1079.; in qua poſtrema, ad ejurandam ſententiam ſuam, novæque formulæ ſubſcribendum, rursùs eſt compulſus. Verùm ne tunc quidem mentem mutavit; ſed novam illam Fidei profeſſionem, quæ ipſi præſcripta fuerat, rejecit poſtmodùm & confutavit; háncque confutationem à ſe viſam docet *Mabillonius.* Obiit Berengarius an. 1088. in D. Coſmæ inſula, Turonibus proxima, ubi habitum Monachalem per octennium geſſerat: Defunctúmque ſplendidiſſimo Epitaphio proſecutus eſt *Hildebertus* Epiſcopus Cenomanenſis.

Iterùm damnatur, & ad ejurandam ſententiam adigitur.

Sed mentem non mutat.

Moritur an. 1088.

Labente Sæculô, anno nempe 1073. ad Romanum Pontificatum evectus eſt *Gregorius VII.* antea *Hildebrandus* dictus, Pontificum omnium qui unquam vixêre audaciſſimus ac ſuper-

De *Gregorio VII.* ſeu *Hildebrando.*

I 3

perbiſſimus; cujus auſa intoleranda, veréque Antichriſtiana, ut Eccleſias omnes omniáque Regna ſibi ſubjiceret, ſpeciatim verò diſſidia ejus cum HENRICO IV. Germanorum Imperatore, Europam omnem per plures annos bellis tumultibúſque implevêre. Scilicèt, Gregorius factus Pontifex, Conciliô Romæ habitô, Clericos ſimoniacos & concubinarios ſtatim damnavit. Cujus decreti exſecutio, per Italiam, Germaniam, aliáſque oras, dici non poteſt quantùm querelarum ac turbarum excitaverit; eo præſertim quòd ſimoniacis illi etiam accenſerentur, qui Beneficiorum collationem, ſeu *Inveſtituram*, à Laïcis accepiſſent; ſub concubinariis verò, etiam conjugati, quorum maximus adhuc numerus erat, comprehenderentur. Turbabant & Germaniam, per illa tempora, motus Politici; Saxonibus aliíſque populis Henrico rebellantibus; Quæ opportunitas captata à Gregorio

Ejus diſſidia cum HENRICO IV. Imp.

Decretum Greg. VII. contra Clericos ſimoniacos & concubinarios.

Inveſtituras à Principibus datas, & Conjugia Clericorum damnat.

gorio, ſedulóque promota eſt. Cùm enim *Gothofredum* Archiepiſcopum Mediolanenſem, alióſque Italiæ Epiſcopos, ob ſimoniæ cauſſam excommunicâſſet Gregorius, ab eorum verò communione recedere Henricus nollet, hinc lis graviſſima inter illos exorta eſt: Quæ cùm per Legatos ultrò citróque miſſos aliquandiu agitata eſſet, in apertum tandem bellum erupit. Quippe Henricus Conventum Principum atque Epiſcoporum Wormatiæ habet, an. 1076. à quo *Hildebrandus*, ob varia ſcelera, Pontificatu indignus pronuntiatur; Subſcribunt huic decreto Epiſcopi 26.; mittitúrque Romam Legatus, qui judicium illud Pontifici notum faciat. Qui quidem, hôc acceptô nuntiô, dum Concilium Romæ celebraret, eos Epiſcopos à quibus damnatus fuerat, viciſſim damnat; Henricum etiam diris devovet, Regnóque dejicit, ejúſque ſubditos fidei ſacramento exſol-

Epiſcopi à Gregorio excommunicati, ab Henrico verò protecti.

Conventus Wormatiæ an. 1076. contra Gregorium VII.

Gregorius VII. Henricum excommuni-

cat, & Regno dejicit.

vit. Scribit & ad Germaniæ Principes ac populos, eóſque ad Henrici partes deſerendas, novúmque eligendum Regem, hortatur. Quibus exciti illi Principes, Triburiæ prope Moguntiam ſub anni finem congregantur, Henricum regno ſpoliaturi, niſi pollicitus per Legatos eſſet, ſe intra ſtatutum tempus abſolutionem à Papâ impetraturum.

Conventus Triburienſis contra Henricum.

Igitur cedens infelicitati temporum Henricus, mediâ hyeme, unà cum uxore & filio parvulo, iter in Italiam ſuſcipit, atque à Pontifice, qui tum Canuſii verſabatur (erat id caſtellum Mathildis Comitiſſæ in Lombardia) indigniſſimo modo excipitur.

Henrici iter in Italiam, ut abſolutionem à Papa impetret.

Cùm enim caſtellum illud triplici muro ſeptum eſſet, Henricus foris relictô omni comitatu, cultúque regiô depoſitô, nudis pedibus, ſub dio, frigore atque inedia conſumptus, intra ſecundum murorum ambitum, à mane uſque ad veſperam detentus eſt. Hoc primô die, &

Quàm indignè à Papa excipiatur.

& ſecundô, & tertiô factum. Tandem verò quartô die, eum ad ſe admiſit Papa, duriſſimíſque impoſitis legibus anathemate liberavit; his legibus nimirùm, „ ut quo die & lo„co Papa præciperet, ad cauſſam di„cendam veniret, & accuſationibus „ſibi intentatis reſponderet, paratus „regno cedere, ſi ita juberet Ponti„fex, promitténſque ſe totam hanc „injuriam patienter laturum, nec „de quoquam vindictam ſumpturum; „denique regni inſignia atque admi„niſtrationem ad illud uſque judi„cium non recepturum; &c. Acta hæc menſe Januario an. 1077. Verùm, ne hâc quidem fœdâ ſubmiſſione, pacem atque regnum ſibi aſſerere valuit Henricus; ſiquidem & amícos ſuos ad indignationem & contemptum movit, neque obſtitit quominùs adverſæ partis Principes, Forchemii congregati, ab eo planè defecerint, & *Rodolphum* Sueviæ ducem in Regem elegerint; cui & Pa-

Duræ leges Henrico impoſitæ.

Pax inter Henricum & Gregorium non diuturna.

Rodolphus Sueviæ dux in Germano-

rum Regem electus; pa coronam misisse fertur, cum hoc versiculo,

Petra dedit Petro, Petrus diadema Rodolpho.

Pugnatum ergo vario marte inter Henricum & Rodolphum fuit; sed Rodolphus victus tandem atque occisus est an. 1080. non sine agnita divini judicii æquitate, quòd eâdem dextrâ, quâ juratam Domino fidem fefellerat, percussus esset. Interim, cùm novis diris in Henricum sæviret Gregorius, ab Henrici factione iterùm damnatus est, ejúsque loco *Guibertus*, Archiepiscopus Ravennatensis, in Pontificem electus, assumptô nomine *Clementis III.* Henricus porrò, Rodolphô victô, in Italiam venit; obsessâque non semel Româ, Gregorium, qui Normannos suam ad opem advocârat, fugere tandem Salernum coëgit, ubi & mortuus est an. 1085. Atque hic finis fuit Hildebrandi, turbulentissimi illius Pontificis, cujus fastum non

ab Henrico victus & occisus an. 1080.

Guibertus, seu *Clemens III.* Antipapa.

Gregorius Roma fugatus & mortuus an. 1085.

non Germania folùm ac Italia expertæ funt, fed & Gallia, Anglia, Hifpania, Hungaria, Bohemia, Dania, Polonia, Sicilia, Sardinia, denique ipfum Græcorum Imperium; fiquidem Regnorum illorum omnium, non fpiritualem modò, fed & temporalem Monarcham agebat, aufis iniquiffimis ac fuperbiffimis, eóque folo dignis qui fe ὑπὲρ πᾶν σέβασμα elaturus erat. Quin & habentur, inter ejus epiftolas, Decreta quædam (*Dictatus* appellantur) fuperbæ illius veréque Antichriftianæ doctrinæ teftes; quales hi funt præ cæteris; „Quòd folus Romanus Ponti„fex jure dicatur Univerfalis; Quòd „ille folus poffit deponere Epifcopos, „vel reconciliare, etiam abfque Sy„nodali conventu; Quòd cum excom„municatis ab illo nec in eadem do„mo permanere liceat; Quòd illi „foli licet, pro temporis neceffitate, „novas leges condere; Quòd folus „poffit uti Imperialibus infigniis; Quòd „fo-

Gregorius VII. Monarchiæ Univerfalis ufurpator.

Dictatus Gregorii VII.

„ſolius Papæ pedes omnes Principes
„deoſculentur; Quòd illius ſolius no-
„men in Eccleſiis recitetur; Quòd
„unicum ſit Papæ nomen in mundo;
„Quòd illi liceat Imperatores depo-
„nere; Quòd nulla Synodus, abſ-
„que præcepto ejus, debet Genera-
„lis vocari; Quòd nullum capitu-
„lum, nullúſque liber Canonicus ha-
„beatur abſque illius auctoritate;
„Quòd ſententia illius à nullo de-
„beat retractari, & ipſe omnium ſo-
„lus retractare poſſit; Quòd à nemi-
„ne judicari debeat; Quòd Roma-
„na Eccleſia nunquam erravit, nec
„in perpetuum errabit; Quòd Ro-
„manus Pontifex canonic[illegible] ordina-
„tus meritis beati Petri in[illegible]itanter
„efficitur ſanctus; Quòd C[illegible]licus
„non habeatur, qui non concordat
„Romanæ Eccleſiæ; Quòd à fideli-
„tate iniquorum (h. e. Regum ac
„Principum à Romana Sede dam-
„natorum) ſubjectos poteſt abſolve-
„re; &c. „ Quæ quidem Decreta
ita

ita iniqua atque tyrannica ipsis Pontificiorum sanioribus videntur, ut ea pro genuino Gregorii fœtu haberi nolint: Verùm, sive hæc scripserit, sive non, hoc tamen certissimum est, ejus facta his consensisse. Mortuô Gregoriô, non ideò Schisma exstinctum est; Electus quippe est, ab ejus factione, *Victor III.* & post hunc *Urbanus II.* dum interim *Clementi III.* sive *Guiberto*, Henricus Imp. adhærescerct. Ab illo Urbano II. dum in Galliis versaretur, celebratum est Concilium Claromontanum, an. 1095. quô, inter alia, Bellum Sacrum, ad Palæstinam Saracenis eripiendam, primùm decretum est. Operis instigator fuerat *Petrus* quidam *Eremita*, patriâ Ambianensis, qui, cùm in Syriam iter fecisset, Christianorúmque sub Saracenico jugo gementium statum explorâsset, redux in Europam sacræ illius militiæ classicum cecinerat. Igitur, susceptâ é lana rubra Cruce

Schisma continuatio post Gregor. VII.

Bellum Sacrum à Crucesignatis susceptum, hortatu Urbani II. & Concilii Claromont. an. 1095.

„ſolius Papæ pedes omnes Principes „deoſculentur; Quòd illius ſolius no„men in Eccleſiis recitetur; Quòd „unicum ſit Papæ nomen in mundo; „Quòd illi liceat Imperatores depo„nere; Quòd nulla Synodus, abſ„que præcepto ejus, debet Genera„lis vocari; Quòd nullum capitu„lum, nullúſque liber Canonicus ha„beatur abſque illius auctoritate; „Quòd ſententia illius à nullo de„beat retractari, & ipſe omnium ſo„lus retractare poſſit; Quòd à nemi„ne judicari debeat; Quòd Roma„na Eccleſia nunquam erravit, nec „in perpetuum errabit; Quòd Ro„manus Pontifex canonicè ordina„tus meritis beati Petri indubitanter „efficitur ſanctus; Quòd Catholicus „non habeatur, qui non concordat „Romanæ Eccleſiæ; Quòd à fideli„tate iniquorum (h. e. Regum ac „Principum à Romana Sede dam„natorum) ſubjectos poteſt abſolve„re; &c.„ Quæ quidem Decreta ita

ita iniqua atque tyrannica ipsis Pontificiorum sanioribus videntur, ut ea pro genuino Gregorii fœtu haberi nolint: Verùm, sive hæc scripserit, sive non, hoc tamen certissimum est, ejus facta his consensisse. Mortuô Gregoriô, non ideò Schisma exstinctum est; Electus quippe est, ab ejus factione, *Victor III.* & post hunc *Urbanus II.* dum interim *Clementi III.* sive *Guiberto*, Henricus Imp. adhæresceret. Ab illo Urbano II. dum in Galliis versaretur, celebratum est Concilium Claromontanum, an. 1095. quô, inter alia, Bellum Sacrum, ad Palæstinam Saracenis eripiendam, primùm decretum est. Operis instigator fuerat *Petrus* quidam *Eremita*, patriâ Ambianensis, qui, cùm in Syriam iter fecisset, Christianorúmque sub Saracenico jugo gementium statum explorâsset, redux in Europam sacræ illius militiæ classicum cecinerat. Igitur, susceptâ é lana rubra Cruce

Schisma- tis continuatio post Gregor. VII.

Bellum Sacrum à Crucesignatis susceptum, hortatu Urbani II. & Concilii Claromont. an. 1095.

ce (quæ tessera militiæ fuit) humerísque impositâ, ad expeditionem illam procedunt *Hugo* Magnus, Philippi Galliæ Regis frater, *Robertus* Normannorum dux, frater Regis Angliæ, *Robertus* Comes Flandriæ, *Raimundus* Comes Tolosanus, *Gothofredus Bullioneus* Lotharingiæ dux, cum *Balduino* & *Eustachio* fratribus; aliíque Viri principes, unà cum immensâ hominum cujuscunque ordinis multitudine; qui variis defuncti periculis, captísque Nicæâ, Edessâ, Antiochiâ, aliísque urbibus, Hierosólyma tandem expugnârunt, an. 1099. primúmque Regem creârunt *Gothofredum Bullioneum.* Circa eadem tempora, an. nempe 1094. & 95. *Philippus* Galliæ Rex, ob datum *Bertæ* uxori repudium, adscitámque ejus loco *Bertradam*, ab Urbano Pontifice excommunicatus est; mox, remotâ Bertradâ, in integrum restitutus: Quam tamen postea recepit, &, accedente *Paschalis II.* dispen-

Principes Crucesignati.

Capta Hierosol. an. 1099. cujus Rex creatus *Gothofredus Bullioneus.*

Philippus Galliæ Rex ob Bertæ divortium à Papa excommunicatus.

pensatione, uxorem habuit. Hôc Sæculô, *Stephanus*, primus Hungarorum Rex, & *Casimirus* ex Monacho Cluniacensi Poloniæ Rex creatus, rem Christianam promovisse, & singulari vitæ sanctitate (sed qualem tempora illa ferebant) claruisse perhibentur, unde & uterque Divis adscriptus est. Habuit hæc ætas Scriptores non paucos, tùm Græcos, tum Latinos, sed, quos eximios dixeris, nullos. De Religione subtiliùs quàm antea disseri cœptum: verùm illâ subtilitate, non tam ad verum eruendum, quàm ad errores defendendos atque incrustandos utebantur, quemadmodum in lite Eucharistica patuit. Inter Græcos Theologos, eminet *Theophylactus*, Bulgarorum Archiepiscopus, sed qui nil ferè in Commentariis quàm Chrysostomum exscribit. Inter Latinos eminent *Fulbertus* & *Ivo* Carnotenses Episcopi, *Petrus Damiani*; *Lanfrancus* & *Anselmus*, Ar-

S. Stephanus primus Hungariæ Rex.

S. Casimirus, ex Monachô Cluniacensi Rex Poloniæ.

Scriptores Ecclesiastici Sæc. XI.

Theologia subtiliùs tractari cœpta.

Theophylactus, Bulgar. Archiep.

Fulbertus; *Ivo*; *Petrus Damiani*.

Lanfrancus; Anselmus.

Archiepiſcopi Cantuarienſes, aliíque, quos, tum in cauſſa Græcorum, tum in cauſſa Berengariana, ſuprà memoravimus. Apud *Anſelmum* Cantuarienſem, quo non alius ſubtilior fuit, reperias idem ferè argumentum pro exiſtentia Dei, quo uſus eſt noviſſimô Sæculô *Carteſius.*

Hiſtorici Græci & Latini.

Sunt & Hiſtorici non incelebres; in Græcis, *Gregorius Cedrenus, Leo Grammaticus*, *Johannes Scylitza*, Hiſtorici Byzantini; *Johannes Xiphilinus*, epitomator Dionis; in Latinis, *Hermannus Contractus*, *Marianus Scotus*, *Lambertus* Schafnaburgenſis, *Ademarus*, *Glaber Radulphus*, *Bertholdus* Conſtantienſis, &c. Neque

Michaël Pſellus.

omittendus *Michaël Pſellus*, vir in Aula Byzantina illuſtris, & in omni Scientiarum genere pro temporum captu verſatiſſimus.

Cultus divinus linguâ ignotâ.

Cultus divinus, ignotâ Plebi linguâ, huic ætati præſertim debetur, deſueſcente magis magíſque Latini ſermonis uſu, quem tamen in Sacris retentum Pontifices

Ro-

Romani curabant: Unde, cùm *Wratislaus* Bohemiæ dux à *Gregorio VII.* petiisset, ut cultum sacrum Linguâ Slavonicâ celebrare sibi liceret, renuit Gregorius; contrà quàm, ducentis antè annis, à *Johanne VIII.* Pontifice, in gratiam *Sphentopulchri* Moraviæ Principis concessum fuerat. Dedêre & operam Romani Pontifices, speciatim *Gregorius VII.* & *Urbanus II.* ut Officium Romanum, sicubi fortè nondum receptum, ubique admitteretur: Quæ lis in Hispania, inter Officium vetus, *Mozarabicum* dictum, & Officium *Romanum*, ludicrâ admodum ratione disceptata est; nimirùm singulari certamine, & probatione ignis; Quibus in congressibus, licèt victoria penès Officium vetus fuisset, Romanum tamen, Pontificis jussu, & Alphonsi Regis voluntate, introductum est. Superstitionum nullus finis; Cultus Divorum, B. Virginis, Angelorum, reliquiarum, &c. novis

Officium Romanum passim receptum. Ludicra pugna hac de re in Hispania.

Superstitionum incrementa.

K quo-

quotidie ritibus ornatus: Quæ quidem Sacrorum ineptiæ, jejunia, peregrinationes in loca sancta, pœnitentiæ ludicræ, absolutiones Roma emendicatæ, flagellationes voluntariæ hôc Sæculô demùm introductæ, denique sacra militia, veriùs impurissima ac flagitiosissima dicenda, quidquid ex veteri Disciplina supererat pessumdedêre. Aucta ditionibus Ecclesia Romana; magis verò audacia ac tyrannide, quam ultra terminos omnes ab Hildebrando perductam ostendimus. Aucta quoque *Cardinalium* dignitas, in primis sub *Nicolao II.* in Concilio Romano, an. 1059. quô potissimæ partes in electione Pontificum ipsis delatæ sunt. Ad Monachorum familias antè institutas, accessêre hôc Sæculô, Ordo *Camaldulensis*, auctore *Romualdo*; Congregatio *Vallis umbrosæ*, auctore *Gualberto* Florentino; Ordo *Grandimontensis*, auctore *Stephano*; Ordo *Cartusianorum*, auctore *Brunone*; Ordo

Veteris Disciplinæ extinctio.

Tyrannidis Papalis fastigium.

Cardinalium dignitas aucta.

Novi Ordines Monastici.

do *S. Antonii* in Gallia, auctoribus *Gastone* & *Girino*, viris nobilibus Provinciæ Viennensis; Ordo *Cisterciensis*, auctore *Roberto* Abbate Molesmensi; denique Ordo *Fontebraldensis*, auctore *Roberto de Arbrissellis*. Cœlibatûs Legem, multis in locis non observatam, Pontifices hujus Sæculi, in primis *Leo IX. Nicolaus II.* & *Gregorius VII.*, strictiùs multò atque severiùs quàm antea præceptam curârunt: Quod jugum cùm intolerandum plurimis videretur, hinc gravissimæ passim turbæ exortæ sunt. Certè Mediolani Clerici non pauci, cùm uxores dimittere nollent, ab Ecclesiæ Romanæ communione secessêre, & peculiares sibi conventus instituêre, in loco *Patarea* dicto; Quæ origo *Patarinorum*, sive *Valdensium*, Sæculo sequenti notissimorum, videtur fuisse. Sic é tenebris educebat lucem Deus; ortis, non in Italia solùm, sed & in variis Galliæ partibus, qui

Cœlibatus Clericorum severissimè imperatus.

Origo Patarinorum.

Testes veritatis in Italia & Gallia.

Pontificiis erroribus atque tyrannidi ſeſe opponerent.

Summa Capita

SÆCULI XII.

Nova inter Imperatores & Papas diſſidia. Paſchalis II. *Papa, & varii Antipapæ. Diſſidium inter* HENRICUM IV. *Imp. & Paſchalem II. P. Item inter* HENRICUM V. *& eundem Paſchalem.* Gelaſius II. *& Burdinus Antipapa. Fœdus circa Inveſtituras, inter* Henricum V. *Imp. &* Calixtum II. *P. Concilium Lateranenſe I. an.* 1123. Innocentius II. *P. & Antipapa Petrus Leonis, ſeu* Anacletus II. *Concilium Lateranenſe II. an.* 1139. *ſub Innocentio II.* Eugenius III. *Diſſidium inter* FRIDERICUM *Ænobarbum Imp. &* Alexandrum III. *P. Antipapæ* Victor

Victor III. Paſchalis III. & Calixtus III. *Pax inter Fridericum Imp. & Alexandrum III. P. an.* 1177. *Diſſidium inter* Henricum II. *Angliæ Regem*, & Thomam Becket *Archiep. Cantuar. Bellum Sacrum bis inſtauratum hôc Sæculô, an.* 1147. & 1188. *Hieroſolyma à Saladino capta an.* 1187. *Veritatis teſtes.* Petrus Bruſius & Henricus. Petrus Valdo. *Albigenſes & Valdenſes, perperàm cum Manichæis confuſi. Concilium Lateranenſe III. an.* 1179. *ſub Alexandro III. Papa. Canon* 27. *contra Valdenſes. Literarum ſtudia Sæculo XII. Theologiæ Scholaſticæ ortus.* Petrus Lombardus. Petrus Abelardus. Gilbertus Porretanus. D. Bernardus. *Academiæ. Philoſophia. Jus Civile. Juris Canonici origo. Hiſtorici. Judæorum Doctores. Arabes. Errorum augmenta. Nomen* Tranſſubſtantiationis *natum. Ordines Monaſtici. Ordinum Militarium inſtitutio.*

SÆCULUM XII.

Nova inter Imperatores & Papas dissidia.

NOva dissidia Imperatorum cum Papis, & ea quidem vividissima, hôc Sæculô exstitêre. Caussa præcipua, *Investituræ*; quæ lis tandem, ut videbimus, utcumque composita est. His accessêre motus Politici, quibus Pontifices se immiscebant: Tum & plurium de Pontificatu contendentium ambitus, quorum alios præ aliis Imperatores tuebantur. Et initio quidem, *Paschalis II.*, post oppressos plures Antipapas, putà *Guibertum*, seu *Clementem III.*, *Albertum*, *Theodoricum*, & *Maginulphum*, ad pristinas cum HENRICO IV. Imperatore lites, magnô animô, magnâque audaciâ, rediit: Quo factum, ut infaustum Principem, novis à Pontifice percussum diris, ipse filius nominis ejusdem bello adortus sit, victúmque solio deturbârit, an. 1105. Sed neque

Paschalis II. P. & varii Antipapæ.

Dissidium inter HENRICUM IV. Imp. & Paschalem II. P.

que huic HENRICO V. longa cum *Paschali* concordia fuit, qui, dum lata à Gregorio VII contra Investituras decreta renovat, ab Henrico captivus abducitur, neque ante liberatur, quàm jura Investiturarum Imperatori reddidisset: quô factô, Romam revertuntur, ubi Henricus solemni ritu à Paschali coronatur, an. 1111. Verùm illa Investiturarum concessio, quam expresserat metus, non unô mox Conciliô revocata est; Unde novis in Henricum diris novísque tumultibus, locus datus est. Interim *Gelasio II.*, quem in Paschalis defuncti locum Cardinales suffecerant, *Burdinum* Henricus opposuit, qui dictus est *Gregorius VIII.* Verùm cum *Calixto II.* Gelasii successore, in fœdera pacis Henricus venit, eâ lege ut jus Investituræ *per baculum & annulum* remitteret Imperator, fierent tamen electiones Episcoporum & Abbatum præsente Cæsare, à quo

Item inter HENRICUM. V. & eundem Paschalem.

Gelasius II. & Burdinus Antip.

Fœdus circa Investituras, inter Henricum V. Imp. & Calixtum II. Pap.

& regalia electi *per sceptrum* acciperent. Initum hoc fœdus Wormatiæ an. 1122.; annô verò sequenti in Concilio Lateranensi I. confirmatum; sicque illi de investituris dissidio, quod, inde ab annis plus quàm quinquaginta, miras in Ecclesia tragœdias creaverat, finis tandem impositus. Burdinum interea Antipapam Calixtus capit; cameló-que impositum, verso ad caudam capite, pellibúsque indutum caprinis sanguine maculatis, per Urbem circumduci curat, tandémque Monasterio pœnitentiam acturum includit. Haud multò pòst, novo divortio Ecclesia Romana scissa est, hinc *Innocentio II.* illinc Antipapa *Petro Leonis*, sub *Anacleti II.* nomine, de Papatu contendentibus; Qua in lite, superior tandem Innocentius II. fuit; à quo & Concilium Lateranense II. habitum est, an. 1139. quô, inter alia, Petri Leonis fautores damnati sunt. Quibusdam pòst an-

Concil. Later. I. an. 1123.

Innocentius II. P. & Antip. Petrus Leonis, seu *Anacletus II.*

Concil. Lateran. II. an. 1139. sub Innocentio II.

annis, Papa fuit *Eugenius III.*, D. Bernardi Abbatis Clarævallensis discipulus; ad quem & iste *Libros de Consideratione* inscripsit, quibus vitia illorum temporum, speciatim Romanæ Sedis, vividè perstringuntur. Iste Eugenius, cùm Senatûs Romani auctoritatem ratam esse nollet, perpetua cum Romanis habuit dissidia; unde & Roma cedere, ac per Italiam & Galliam errare, toto ferè Pontificatûs tempore coactus est. Dum verò in Galliis esset, à *Ludovico Juniore* Rege honorificè exceptus, non unô habitô Conciliô sacræ militiæ classicum cecinit. An. 1159. atrox cœpit dissidium, inter FRIDERICUM *Ænobarbum* Imperatorem, & *Alexandrum III.* Papam, quem à magna Cardinalium parte electum Fridericus pro vero Pontifice habere noluit, *Victoris III.* primùm, deinde & *Paschalis III.* tandem & *Callisti III.* Antipaparum partes secutus. Variâ utrinque Con-

Eugenius III.

Dissidium inter FRIDERICUM *Ænobarb.* Imp. & *Alexandrum III.* P.

Antip. Victor III. Paschalis III. & Calixtus III.

cilia ac bella, per annos propè octodecim. Tandem Fridericus, clade à Liguribus acceptâ, Legatos qui de pace agerent ad Alexandrum misit, quæ re verâ Venetiis inter illos sancita est, an. 1177. Imperatore, in vestibulo Basilicæ D. Marci, sese coram Papa humi prosternente, ab eóque accipiente osculum pacis. Quibus & alii addunt, Pontificem prostrati ad pedes Cæsaris collum pede compressisse, his prolatis ex Psalte verbis, *Scriptum est, super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem*: Cùm verò dixisset Imperator, *Non tibi, sed Petro*, Papam, *Et mihi & Petro*, reposuisse. In Anglia, *Henrico* Regi, hujus nominis II. lis magna fuit cum *Thoma Becket*, Archiepiscopo Cantuariensi; qui, cùm Clericos flagitiosos, intérque alios Canonicum quendam, in jus vocari nollet, imò neque adduci posset ut Regni consuetudinibus, nisi sal-

Pax inter Frideric. Imp. & Alexandr. III. an. 1177.

Dissidium inter *Henricum II.* Angliæ Regem, & *Thomam Becket* Archiep. Cantuar.

ſalvo ordine ſuo, ſeſe ſubmitteret, iram in ſe Regis concitavit. Mox tamen ab aliis perſuaſus, in Conventu Clarendunenſi an. 1164. unà cum cæteris Angliæ Præſulibus, ad Regni conſuetudines *bonâ fide* obſervandas ſolemni juramento ſeſe obſtrinxit. At verò facti pœnitens, in Conventu Northamptunenſi damnatus eſt, ſéque in Galliam recepit, ubi Romanum Pontificem Galliæque Regem patronos nactus, pace tandem compoſitâ in Angliam rediit, an. 1170. Sed cùm Regi iterùm cæteríſque Præſulibus, moleſtus eſſe non deſineret, à quatuor regiis ſatellitibus, injuſſu tamen Regis, confoſſus eſt. Pro qua cæde nihilominùs ſevera pœnitentia Regi à Pontifice eſt impoſita; Thomas verò, triennio pòſt, in Martyrum ac Divorum numerum relatus. Bellum Sacrum, ſub finem Sæculi ſuperioris inchoatum, hâc ætate ſemel atque iterùm inſtauratum eſt; primùm an. 1147. ab Im-

Bellum Sacrum bis inſtauratum hoc

Sæculo, an. 1147. & 1188. Imperatore *Conrado*, & *Ludovico VII.* sive *Juniore*, Galliæ rege; deinde an. 1188. à *Friderico Ænobarbo* Imperatore, *Philippo Augusto* Galliæ, & *Richardo* Angliæ regibus; sed nullo, imò infaustissimo potiùs successu; Saracenorum res promovente Græcorum perfidiâ, Latinorúmque discordiis, ac perditissimis moribus: Unde captam à *Saladino* Hierosolymam anno 1187. tot Christianorum exercitus recuperare non valuêre, sed re infectâ in patriam remeare coacti sunt. Fridericus Imp. an. 1190. dum per æstivos calores in quodam Ciliciæ flumine se ablueret, exstinctus est. Philippus annô sequenti in Galliam rediit. Richardus Angliam repetens, interceptus in itinere est ab Leopoldo Austriæ duce. Sícque nihil aliud quàm Europæ damna, & Christianæ rei perniciem, Expeditiones illæ peperêre. Contra Papales Superstitiones, tyrannidémque Antichristianam, mul-

Hierosolyma à Saladino capta an. 1187.

Veritatis testes.

multi hôc Sæculô inſurrexerunt; inter quos eminuêre *Petrus Bruſius*, & *Henricus* ejus diſcipulus, qui in meridionalibus Galliæ partibus prædicârunt, uterque martyrio ibidem coronatus. Omnium verò maximè notari meretur *Petrus Valdo*, civis Lugdunenſis, qui cùm dives eſſet, bona ſua omnia in pauperum uſum impendit, expoſitíſque vernaculo ſermone Sacris Literis, confluentem ad ſe multitudinem puriori fide imbuit. Claruit circa annum 1170. Atque hinc *Albigenſium* & *Valdenſium* ducuntur origines: quanquam dubitari nequit, quin antea jam, in illis Galliæ atque Italiæ tractibus, à Romana fide multi deſciverint, quemadmodum ad ſuperius Sæculum notavimus. Quòd verò illi cum *Manichæis* (qui & non pauci per illa tempora fuêre) à Pontificiis vulgò confunduntur, id partium ſtudio tribuendum; ſiquidem piæ illorum doctrinæ, vitæque inculpatæ, tum

Petrus Bruſius, & Henricus.

Petrus Valdo.

Albigenſes & Valdenſes;

perperàm cum Manichæis confuſi.

tum apud Historicos fide dignissimos, tum in pluribus eorum Libris etiamnum superstitibus, tum etiam apud ipsos eorum Adversarios, haud obscura monumenta exstant. Interim diris atque suppliciis eos persequi Roma non destitit; latâ in primis in eos sententiâ in Concilio Lateranensi III. an. 1179. Alexandro III. Pontifice, Canone 27. quô, ad bellum iis indicendum, promissis etiam Indulgentiis, Principes omnes excitantur; prohibetúrque, sub pœna anathematis, *ne quis eos in domibus, vel in terra sua tenere, vel fovere, vel negotiationem cum iis exercere præsumat.* Unde, armis tormentísque pressi; in varias sese regiones diffuderunt. Literarum studia, quæ sepulta dudùm prioribus Sæculis fuerant, hac ætate excitata sunt; non tamen qualia oportuerat, ob ignorationem Linguarum, Librorum penuriam, artémque rectè ratiocinandi, ac de Veterum libris judicandi,

Concil. Later. III. an. 1179. sub Alexandro III. P.

Can. 27. contra Valdenses.

Literarum studia Sæc. XII.

di, penitùs ignotam. Ejus Theologiæ, quam *Scholasticam* dicunt, (quæ, & inanium quæstionum, & barbararum vocum ferax est, magísque hominum testimoniis quàm Dei Oraculis nititur) huic ætati adsignatur ortus; auctore in primis *Petro Lombardo*, Episcopo Parisiensi, qui, quatuor Libris *Sententiarum* dictis, Theologiam ex Latinis Patribus digessit, hinc *Magister Sententiarum* vulgò appellatus: Quam quidem methodum, & *Robertus Pullus* Cardinalis, *Petrus Pictaviensis*, *Rupertus Tuitiensis*, *Hugo* & *Richardus de Sancto Victore*, aliíque, eâdem ætate secuti sunt. Prima hæc fuit *Scholasticorum* ætas, ab Evangelii quidem simplicitate multùm jam aliena, ut vel ex primo Lombardi libro cernere licet, sed purior tamen sequentibus, quibus omnia ad Aristotelis doctrinam composita sunt. His verò alii hôc Sæculô jam prælusérant; in primis *Petrus Abælardus*, &

Theologiæ Scholasticæ ortus.

Petrus Lombardus.

Petrus Abelardus & Gilbertus Porretanus.

& *Gilbertus Porretanus*, Pictaviensis Episcopus, inter doctissimos & acutissimos hujus ætatis Viros numerandi, sed ob quædam subtiliùs tractata, & à vulgaribus placitis remota, non unius Concilii censuras experti. Fuêre porrò & alii Theologi hac ætate non incelebres, inter Latinos, *Petrus Blæsensis*, *Petrus Cellensis*, &c. inter Græcos, *Johannes Zonaras*, & *Theodorus Balsamon*, Canonum Ecclesiasticorum Commentatores, &c. Verùm inter Doctores omnes, de quibus hæc ætas potest gloriari, primas tenet *D. Bernardus*, Abbas Claræ-vallensis, Vir meliori dignus Sæculo, in notandis suorum temporum, ipsiúsque adeò Curiæ Romanæ vitiis liberrimus; superstitionis tamen ac zeli præposteri, in nonnullos nomine tenùs Hæreticos, meritò insimulandus.

D. Bernardus.

Academiæ.

Academiæ hoc Sæculo celebres; quas inter, *Bononiensis* in Italia, & *Parisina* in Galliis, eminuêre. Aristotelis Philosophia

phia ab Arabibus ad Latinos transſlata. Jus Civile, repertis in Apulia Juſtinianæis Pandectis, é tenebris erutum, &, auctoritate LOTHARII SAXONIS, Germanorum Imperatoris, ab Irnerio, ſive Wernero, publicè doceri cœptum. Quô exemplô, novum *Jus Canonicum*, ſive Pontificium, ex Patrum dictis, Actis Conciliorum, & Romanorum Pontificum Epiſtolis & Conſtitutionibus, à *Gratiano* Monacho Thuſco compilatum eſt; quod opus *Concordantiam diſcordantium Canonum* vocavit, nunc *Decretum Gratiani* appellatur; ſequentibus Sæculis à *Gregorio IX.*, *Clemente V.*, aliiſque Pontificibus, novis Decretalibus augendum: Quo in opere, innumeros eſſe omnis generis errores, atque in primis Scripta ſpuria pro genuinis laudari, apud ipſos Pontificiorum Viros doctos in confeſſo eſt. Habuit hæc ætas plurimos Hiſtoricos, cùm Latinos, tum Græcos;

Philoſophia.

Jus Civile.

Juris Canonici origo.

Hiſtorici.

L in

in Latinis, *Petrum Comestorem*, Historiæ Scholasticæ, sive Sacræ, consarcinatorem; *Othonem Frisingensem*, scriptorem Historiæ universalis; *Sigebertum* Chronici Hieronymiani continuatorem, *Gulielmum Tyrium*, qui Bellum Sacrum in literas retulit, &c; in Græcis, *Johannem Zonaram*, *Michaëlem Glycam*, *Constantinum Manassem*, *Johannem Cinnamum*, *Nicephorum Briennium*, *Annam Comnenam* &c., qui omnes inter Historicos Byzantinos locum occupant. Judæorum Doctores clarissimi hac ætate exstitêre; *R. Salomo Jarchi*; *R. Abenezra*; *R. David Kimchi*, ejúsque frater *Moses*: speciatim verò *R. Moses ben Maimon*, Rabbinorum omnium facilè princeps; aliúsque *Moses Nachmanis* filius; &c. Arabes duo longè celeberrimi, *Avicenna* & *Averroës*, suis in Aristotelem commentariis clari. Erroribus jam inolitis, circa Divos, Reliquias, Imagines, &c. item circa

Judæorum Doctores.

Arabes.

Errorum augmenta.

ca Euchariſtiam, aliáque capita, novum quotidie robur accedebat. Ipſum nomen *Tranſſubſtantiationis*, poſtquàm res invaluerat, hac ætate primùm auditum. Nec tamen deerant, qui, tum huic errori, tum aliis, adverſarentur, prout ſuprà jam oſtenſum eſt. Monachis *Præmonſtratenſes* & *Carmelitæ* acceſſêre. Denique Ordines Militares, putà *Hoſpitalariorum*, ſive *S. Johannis Hieroſolymitani*, *Templariorum*, *Teutonicorum*, *D. Jacobi*, & *Calatravæ*, hoc Sæculo primùm nati ſunt.

Nomen *Tranſſubſtantiationis* natum.

Ordines Monaſtici.

Ordinum Militarum inſtitutio.

Summa Capita

SÆCULI XIII.

Innocentius III. *Papa.* Philippo Auguſto *Galliæ Regi anathema dicit.* Philippum *Sueviæ Ducem, de Imperio contendentem, excommunicat.* *Idem Pontifex excommunicat* OTHO-

NEM *Imp.* *Diffidium inter Innocentium III.* & Johannem fine terra, *Regem Angliæ.* *Duplex electio ad Archiepifcopatum Cantuarienfem.* *Neutram Papa ratam habet*; *fed* Stephanum Langton *Card. eligi curat.* *Vividæ Regis literæ ad Papam*, *an.* 1208. *Refponfum Papæ.* *Johannes Angliæ Rex à Papa excommunicatus.* *Anglia fub interdicto.* *Papa Philippum Aug. Galliæ Regem ad bellum Johanni inferendum excitat.* *Johannes Regna Angliæ & Hiberniæ Pontifici refignat*, *eaque fub tributi lege recipit.* *Acta contra Albigenfes & Valdenfes.* *Cruciata Expeditio contra Albigenfes.* *Valdenfes paffim comprehenfi atque combufti.* *Ordines Prædicatorum à* Dominico, *Minoritarum à* Francifco Affifio *inftituti.* *Officium* Inquifitionis *erectum.* *Concilium Lateranenfe IV. Oecum. an.* 1215. *Capit.* I. Tranffubftantiatio *primùm fancita.* *Capit.*

pit. 3. *de Hæreticis excommunicandis, & ad pœnam tradendis. Cap.* 21. *Confessio Auricularis primùm imperata.* FRIDERICUS *Imp. à* Gregorio IX. *excommunicatus. Bellum inter Imperatorem & Papam.* Guelphi & Gibellini. Innocentius IV. *Papa. Concilium Lugdunense I. Oecum. an.* 1245. *Friderici Imp. obitus. Novæ de Imperio & Regno Siciliæ lites. Ausis Romanorum Pontificum multi obsistunt. Bellum Sacrum infelix. Belli Sacri finis, an.* 1291. *Constantinopolis à Latinis capta, Imperiúmque ibi fundatum, an.* 1204. *recepta à Græcis an.* 1261. *Tentata Ecclesiæ Græcæ cum Romana concordia. Concilium Lugdunense II. Oecumen. an.* 1274. *quô pax cum Græcis inita. Concordia à Græcis rejecta, in Concilio Constantinop. an.* 1284. *Scriptores Græci pro & contra concordiam. Jubilæi institutio an.* 1300. *Status Religionis*

indies corruptior. Theologi Scholastici. Superstitionum incrementa. Festum Corporis Christi *institutum ab Urbano IV. an.* 1264. *Ordines Mendicantes. Liber Gulielmi de Sancto Amore, de* periculis novissimorum temporum. *Liber, cui titulus,* Evangelium æternum. *Electionum Ecclesiasticarum vitia indiès majora. Pragmatica Sanctio in Gallia instituta. Caussæ collapsæ Disciplinæ. Dictum Hugonis Card. de corruptis Clericorum moribus. Historici. Viri Docti. Doctores Judæi. Memorabilia quædam hujus Sæculi.*

SÆCULUM XIII.

PErgunt Romani Pontifices Regibus atque Imperatoribus se formidabiles præstare, neque aliàs unquam plura aut majora hujus fastûs specimina videre liceat. Et ineunte quidem Sæculô, Romæ sedebat *Innocen-*

nocentius III. antea *Lotharius* dictus, Anagnia, quæ Campaniæ civitas est, oriundus, Trasimundi Comitis Signini filius, vir pro temporum captu non indoctus, sed *super omnes mortales ambitiosus & superbus*, ut ait *Matthæus Parisiensis*, omnésque hujus Pontificis res gestæ clamant. Is, anno 1199. *Philippo Augusto* Galliæ Regi, ob dimissam *Isemburgim* Regis Daniæ filiam, *Mariámque Agnetem* ejus loco ductam, anathema dixit, imò & toto Galliæ regno sacra fieri vetuit; neque antè destitit, justam quidem caussam, sed jure nullo, tyrannicâque ratione agere, quàm Philippus, rejectâ Agnete, Isemburgim recepisset; quod factum mediâ Quadragesimâ anni 1201. Circa idem tempus, hujus nempe Sæculi initiô, cùm *Philippus* Sueviæ dux, & *Otho* dux Saxoniæ, à sua quisque electus factione, de Imperio contenderent, Innocentius III., Othonis partes amplexus, fulmina

Innocentius III. Papa.

Philippo Aug. Galliæ Regi anathema dicit.

Philippum Sueviæ Ducem, de Imperio contendentem, excommunicat.

mina in Philippum vibrare non destitit; Mox verò, mortuô Philippò, atque OTHONE consentientibus Principum suffragiis electô, ei quidem statim coronam Imperialem imposuit Innocentius an. 1209.; At, mutatô postmodùm animô, Othonem diris devovere, Imperio dejicere, ejúsque subditos fidei sacramento exsolvere non dubitavit, an. 1211. Cui decreto respondit eventus, derelictô à Principibus ac fusô Othone, an. 1214. FRIDERICÔ verò Ænobarbi nepote Imperium adeptô. Verùm inter multa ab Innocentio adversùm Reges superbè gesta, eminet dissidium illud, quod ei cum *Johanne* Angliæ Rege, dicto *sine terra*, intercessit, in quo non minor Principis ignavia, quàm Papæ audacia sese prodidit. Scilicèt, defunctô Cantuariensi Antistite, annô hujus Sæculi sextô, in deligendo successore nata quædam altercatio est; hinc Monachis Cantuariensibus:

Idem Pontifex excommunicat OTHONEM Imp.

Dissidium inter Innocentium III. & *Johannem sine terra*. Regem Angliæ.

ſibus, illinc Epiſcopis ejuſdem diœceſeos, jus electionis ad ſe trahentibus. Et illi quidem, nullâ morâ, inconſulto Rege, clanculùm coëunt; electúmque *Reginaldum*, Domûs ſuæ Subpriorem, ad confirmationem Pontificis impetrandam, Romam ablegant. Sed metuentes pòſt paulò, ne, deficiente Regis conſenſu, irrita electio haberetur, ad novam electionem procedunt, *Johannémque* Norwicenſem Epiſcopum, à Rege commendatum, eligunt; quem & Epiſcopi, eandem ob cauſſam, ab altera parte elegêre. His auditis, Pontifex neutram electionem ratam habet, ſed à Monachis quibuſdam Anglis, qui tum Romæ verſabantur, *Stephanum Langton* Cardinalem, natione Anglum, Pariſienſis Academiæ Cancellarium, eligi curat; miſſis interim ad Regem donis, margaritis nempe annullis incluſis, cum epiſtola ineptiis ſcatente, ut animum ejus demulceret. At Rex, facto indig-

Duplex electio ad Archiepiſcopatum Cantuarienſem.

Neutram Papa ratam habet; ſed *Stephanum Langton* Card. eligi curat.

Vividæ Regis literæ ad Papam, an. 1208.

dignatus, vehementes ad Pontificem literas ſcribit, quibus de illata ſibi injuria graviſſimè conqueritur, monétque ſe Regni ſui libertates, adeóque Norwicenſis Epiſcopi electionem, ad mortem uſque defenſurum; minatúrque, nî ſibi ſatisfiat, „ſe omnibus Romam petentibus, „maris ſemitas anguſtaturum, ne „terra ſua divitiis evacuata, ipſe ad „hoſtes depellendos minùs ſufficiat; „cúmque non deſint ſuo in Regno „Præſules eruditiſſimi, ſe juſtitiam „extra terras ſuas ab alienigenis non „emendicaturum.„ Reſcribens Pon-

Reſponſum Papæ.

tifex, queritur quòd Rex *contumeliosè* & *protervè* ad ſe ſcripſerit, quódque *frivolas occaſiones prætendens*, Stephani Langton electioni interceſſerit; eúmque quantis poteſt deprecationibus ac minis ad Romanæ Sedi parendum hortatur. Quæ cùm

Johannes Angliæ R. à Papa excommunicatus.

Regem nihil moverent, ad ſolita converſus arma, eum Papa excommunicat, totóque Angliæ regno ſa-

cra fieri prohibet; Quin & eò usque progreditur, ut Johannem solio indignum pronuntiet, ejus subditos jurata fide exsolvat, universum Clerum ac Populum in ipsum excitet, Philippum inprimis Galliæ regem, ad bellum ei inferendum, eúmque solio deturbandum, hortetur, susceptô etiam Crucis insigni, promissâque, quibuscunque ad hanc militiam se accingentibus, vel ei opes aut operam impendentibus, peccatorum remissione, non aliter quàm si de Domini sepulcro visitando ageretur. Ad hæc Johannes, frendere, minari, jurare *per dentes Dei* (quæ erat jurandi formula ei solemnis) „se universos Angliæ Prælatos, „imò & Clericos omnes ad Papam „missurum, eorúmque bona fisco „addicturum; imò & quoscunque „Romanos in Anglia repererit, Ro„mam, erutis oculis, naribúsque præ„cisis, destinaturum.„ Tandem verò fractus ac territus, sibique inpri-

Anglia sub interdicto.

Papa Philippum Aug. Galliæ R. ad bellum Johanni indicendum excitat.

primis à Francorum rege bellum parante metuens, eò adductus est à Legato Romano Pandulpho, an. 1212. ut Regna Angliæ atque Hiberniæ Pontifici resignaret; à quo illa deinde, tanquam Feudum Ecclesiæ Romanæ, & sub tributi lege, recepit. Qua tamen fœda submissione, neque pacem sibi, nec regnis, sed æternam potiùs infamiam, malorúmque iliada accersivit; prout à *Matthæo Parisiensi*, aliisque illorum temporum Historicis, non sine gravissima atque justissima indignatione, refertur. Dum sic in reges fureret Innocentius, etiam Pontificiæ addictos Sedi, non mirum si in *Albigenses* atque *Valdenses*, qui Romanas superstitiones tyrannidémque palàm arguebant, sævitum eo auctore fuerit. Missi qui in eos inquirerent. Excitati in eos Principes, inprimis Galliæ Rex *Philippus Augustus*. Institutæ, non tam iis erudiendis quàm illaqueandis, Collationes; qualis illa quæ

Johannes Regna Angliæ & Hiberniæ Pontifici resignat; eáque sub tributi lege recipit.

Acta contra Albigenses & Valdenses.

quæ ad *Montem regium* prope Carcaſſonam, an. 1206. habita eſt; Quibus cum ſuperari non poſſent, armis agi in eos cœpit. Ergo conſcripti numeroſiſſimi exercitus, Crux ſuſcepta, promiſſæ Indulgentiæ, tantóque furore geſtum bellum, ut aliquando ne ipſis quidem Catholicarum partium hominibus, qui cum Albigenſibus mixti erant, parceretur. Captæ *Biterræ*, *Carcaſſona*, *Caſtrum*, aliæque Albigenſium ſedes. *Raymundus* Comes Toloſanus, qui eorum partes tuebatur, ditionibus ſuis exutus, eæque *Simoni* Comiti Montisfortis adjudicatæ. Denique tot editæ ſtrages, tot vaſtationes, tot incendia, ut bellum atrocius atque immanius nunquam viſum ſit. Neque mitiùs cum iis *Valdenſibus*, qui per Galliam, Germaniam, Britanniam, aliáſque oras, diſperſi erant, agebatur; quorum multi comprehenſi atque ultricibus flammis devoti ſunt. Inter eos autem præcones,

Cruciata Expeditio contra Albigenſes.

Valdenſes paſſim comprehenſi atque combuſti.

nes, quorum ſtudio excitata hæc militia eſt, fuit *Dominicus Guzman* Hiſpanus, qui Ordini *Prædicatorum*, ſeu *Dominicanorum*, ortum dedit; dum *Franciſcus Aſſiſius* Italus, Ordinem *Minoritarum* ſeu *Franciſcanorum* inſtitueret: Ambo poſtea Divis adſcripti; nec immeritò, ſi furor in innoxios, vel emotæ mentis deliria, ſanctitatis loco habeantur. Et ab illo quidem Dominico erectum *Inquiſitionis* Officium eſt, primùm quidem in Albigenſes, deinde & in quoſvis hæreticos: Quod inſtitutum, Chriſtiani dedecus nominis, imò & humanæ naturæ probrum, ab Innocentio Papa, & Concilio Lateranenſi confirmatum eſt. Habitum eſt Concilium hoc Lateranenſe IV. an. 1215. Adfuerunt Epiſcopi 412. Abbates & Priores penè 800. plurimíque Regum ac Principum Oratores: Verùm id habuit tam numeroſus Cœtus ſingulare, quòd, nullius rogatâ ſententiâ, Capitulâ 70. ab

Ordd. Prædicatorum à *Dominico*, Minoritarum à *Franciſco Aſſiſio* inſtituti.

Officium *Inquiſitionis* erectum.

Concil. Later. IV. Oecum. an. 1215.

ab Innocentio composita, ejúsque jussu prælecta, in Canonum formam abierint. Primo habetur Fidei formula, quâ *Transsubstantiationis* doctrina, imò & nomen antea ignotum, traditur. Secundo, damnantur errores Abbatis *Joachimi*, qui subtilia quædam de Trinitate contra Lombardum disputaverat. Tertium de Hæreticis excommunicandis, & in manus Potestatum Sæcularium tradendis agit, additâ pœnâ anathematis, imò & exauctorationis, adversùs Principes qui illos de terris suis exterminare neglexerint. Capit. 21. Confessio Auricularis primùm imperata. Capit. 43. immunitas Clericorum stabilita. Capit. 50. Consanguinitatis gradus, matrimonium impedientes, ineptissimis de caussis ad quarternarium numerum referuntur. Denique de Bello Sacro ad Palæstinam recuperandam instaurando, quæ fuerat occasio Concilii, non pauca sancita sunt. Porrò, defunc-

Capit. 1. Transsubstantiatio primùm sancita.

Capit. 3. de Hæreticis excommunicandis & ad pœnam tradendis.

Cap. 21. Confessio Auricularis primùm imperata.

functô anno sequenti Innocentiô Papa, eadem consilia à successoribus, *Honorio III. Gregorio IX.*, aliisque, haud remissioribus animis promota sunt. Renovatæ cum FRIDERICO II. Imperatore lites; iisque, Gregorii anathematibus, ad Bellum Sacrum procedere coactus: mox receptis Hierosolymis, cùm ob turbas ab ipso Pontifice in Italia excitatas reditum maturâsset, novis diris exceptus est. Atque inde atrox in Italia bellum, quô Gregorius, cùm fuisset inferior, Romáque capta ac vastata esset, mœrore confectus obiit an. 1241. Vigebant per ea tempora, in Italia præsertim, *Guelphorum* qui Pontificis, & *Gibellinorum* qui Imperatoris partes sequebantur, factiones: quorum iræ atque certamina utramque hujus Sæculi & sequentium paginam implent. Cùm verò Sedes Pontificia toto ferè vacâsset biennio, ad eam evectus *Innocentius IV.* nihilo mitiùs in Fridericum

FRIDERICUS Imp. à *Gregorio* IX. excommunicatus.

Bellum inter Imperatorem & Papam.

Guelphi & Gibellini.

Innocentius IV. P.

ricum Imp. se gessit; sed, convocatô Conciliô Lugdunensi I. an. 1245. eum diris iterùm devovit, eique abrogavit imperium; unde *Henricus* Hassiæ & Thuringiæ Landgravius, deinde &, hôc mortuô, *Gulielmus* Hollandiæ Comes, Imperatoris titulo ornati sunt. Quæ inter, Fridericus, tot jactatus turbis, atque in Italia cum Guelphis confligens, à Manfredo filio notho, admoto pulvinari, suffocatus est, anno Imperii 32. hujus Sæculi 50. Insequenti tempore, novæ de Imperio, tum inter *Conradum* Friderici filium, & *Gulielmum* Hollandum, tum postea inter *Ricardum* Regis Angliæ fratrem, & *Alphonsum* Regem Castiliæ, concertationes fuerunt: Fuêre & dissidia de Siciliæ regno, inter *Conradinum* filium Conradi, & *Carolum Andegavensem* Ludovici Galliæ Regis fratrem: Quibus omnibus sese immiscere, coronásque pro lubitu donare ac transferre, pro solita sua

Concil. Lugd. I. Oecum. an. 1245.

Friderici Imp. obitus.

Novæ de Imperio & Regno Siciliæ lites.

ſuperbia Romani Pontifices non deſtiterunt: Verùm ut hæc fusè diducantur, compendii noſtri ratio non ſinit. Hoc unum omittendum non eſt, auſis illis Romanorum Pontificum, tum eos Principes quorum res agebatur, tum etiam Præſules non paucos, vehementer obſtitiſſe: Qua de re vividiſſima exſtant Friderici Imp. & Germanorum Epiſcoporum Scripta, Romanam ſuperbiam atque tyrannidem graphicè deſcribentia. Bellum Sacrum, impellentibus Pontificibus atque Conciliis, pluries hoc Sæculo inſtauratum eſt; putà an 1218. ducibus *Andrea* Hungariæ rege, & *Leopoldo* Auſtriæ duce; an, 1228. duce *Friderico II.* Imperatore, qui Hieroſolymam, inito cum Saracenis fœdere, recepit; anno 1248. duce *Ludovico IX.* Galliæ rege, qui Sancti nomen meruit; iterùm an. 1270. ab eodem Ludovico, qui vulgatâ per exercitum lue ad Tunetum in Africa exſtinctus eſt. Verùm

Auſis Romanorum Pontificum multi obſiſtunt.

Bellum Sacrum infelix.

rùm expeditiones illæ omnes parùm prosperè cessêre: Tandémque an. 1291. amissis omnibus quæ capta fuerant, ab iis ulteriùs suscipiendis planè cessatum est. Captam à Francis Venetísque, ad bellum Sacrum se accingentibus, Constantinopolim, ibíque Latinum Imperatorem constitutum, *Balduinum* Flandriæ Comitem, Græcis interim Nicæam Bithyniæ Imperii sedem transferentibus; hujus Sæculi primordia viderunt: Sed anno 1261. à MICHAELE PALÆOLOGO, Imperatore Græco, Constantini urbs recepta, Latinorúmque imperio finis allatus: Hæc inter, tentata non semel Græcæ Romanæque Ecclesiæ concordia, sub *Innocentio III. Gregorio IX. Alexandro IV.* omnium verò maximè *Michaëlis Palæologi* temporibus, qui à *Carolo* Siciliæ rege sibi metuens, Romanorúmque sibi conciliaturus gratiam, Legatos ad *Urbanum IV.* de concordia acturos misit, ad quam se non

Belli Sacri finis, an. 1291.

Constantinopolis à Latinis capta. Imperiúmque ibi fundatum an. 1204.

recepta à Græcis an. 1261.

Tentata Ecclesiæ Græcæ cum Romana concordia.

non promptum modò, sed & justo faciliorem præbuit. Quamobrem, variis actis atque scriptis ultrò citróque, tandem in Concilio Lugdunensi II. sub *Gregorio X.* anno 1274. non tam fœdera pacis inita, quàm ad Latinorum arbitrium omnia composita sunt. Sed pacem subdolam ætas altera non tulit; quippe quæ, sub ANDRONICO Michaëlis filio & successore, pulsô *Johanne Veccô* Patriarchâ, restitutôque *Josephô*, solemni judicio à Græcis rejecta est. Habitum hac de re Concilium, in Palatio Constantinopolitano *Blachernarum* dicto, an. 1284. quò Veccus cæterique concordiæ promotores damnati sunt. Capita dissensûs eadem quæ suprà; in primis primatus Papæ, processio Spiritus S. à Patre *Filioque*, atque azyma. Pro concordia scripsêre *Joh. Veccus*, *Georgius Metochita*, *Constantinus Meliteniota*, &c. Contra concordiam *Theodorus Lascaris* Imp., *Gregorius* Cy-

Concil. Lugd. II. Oecum. an. 1274. quô pax cum Græcis inita.

Concordia à Græcis rejecta, in Conc. Constant. an. 1284.

Scriptores Græci pro & contra concordiam.

Cyprius; *Georgius Moſchamper*, aliíque. Ultimum Sæculi annum *Jubilæi* Pontificii inſtitutio nobilitavit, auctore *Bonifacio VIII.* Pontifice, à quo ampliſſimæ promiſſæ Indulgentiæ iis qui limina Apoſtolorum ſalutare, præcipuáſque Romæ baſilicas inviſere non gravarentur: qua de cauſa, Romæ ingens populorum concurſus fuit. De Theologia, Sacrorúmque ritibus, piget verba facere, quæ deteriora & inquinatiora indies facta ſunt. *Theologorum* à *Schola* dictorum agmen ingens hoc Sæculo exſtitit; putà *Alexander Haleſius*, *Albertus Magnus*, *Thomas Aquinas*, *Bonaventura*, *Henricus Gandavenſis*, *Gulielmus Durantes*, *Gulielmus Pariſienſis*, *Ægidius Columna*, *Ricardus de Mediavilla*, aliíque; qui quidem non tam ad Scripturæ normam, quàm ad mentem Ariſtotelis, de rebus divinis commentati ſunt. Novorum Sanctorum, reliquiarum, rituum, feſtorum, quotidie creſ-

Jubilæi inſtitutio an. 1300.

Status Religionis indies corruptior.

Theologi Scholaſtici.

Superſtitionum incrementa.

crescebat nemerus: Quæ inter, memoratu præ cæteris dignum est Festum *Corporis Christi*, ab *Urbano IV.* Pontifice, an. 1264. institutum, occasione visorum quorumdam, quæ Moniales Leodienses, *Juliana* atque *Eva*, sibi cœlitùs obtigisse fabulabantur. Ordinum quoque Monasticorum, *Mendicantium* imprimis, feracissimum hoc Sæculum fuit; magnô Reipublicæ Christianæ damnô, nec unâ hinc in Ecclesiis & Academiis exortâ lite; Unde pullulantibus Familiis illis modum quendam ponere, multásque abrogare, Concilium Lugdunense II. necesse habuit. Verùm suis illis mancipiis & satellitibus favebat Roma, neque illorum vitia redargui facilè patiebatur. Sensit id *Gulielmus de Sancto Amore*, Parisiensis Doctor, cujus Liber de *Periculis novissimorum temporum*, acerrimè statim damnatus est; dum é contrario propudiosus Monachi cujusdam fœtus, cui titulus *Evan-*

Festum *Corporis Christi* instit. ab Urbano IV. an. 1264.

Ordines Mendicantes.

Liber Gulielmi de Sancto Amore, de *Periculis novissimorum temporum.*

Evangelium æternum, vel, *Evangelium Spiritûs S.*, in Christum & Apostolos contumeliosissimus, nonnisi ægrè, imò & clanculùm à Pontifice damnari potuit. In Electionibus Ecclesiasticis, conferendísque Beneficiis, fœda jamdudum nundinatio vigebat; hinc Principibus, illinc verò Papis jura omnia ad se trahentibus. Quibus emendandis vitiis, speciatim verò moderandis Romanæ Curiæ exactionibus, non paucæ hoc Sæculo Leges, in Regnis, & Conciliis, factæ sunt: qualis *Pragmatica* illa *Sanctio*, quam in Gallia Rex *Ludovicus*, cognomento *Sanctus*, instituit: sed hæc imbecilla nimiùm; neque paria malis remedia fuêre. Christianam omnem Disciplinam, emendandis moribus natam, ineptæ illorum temporum devotiones, prava Sacerdotum exempla, Bella Sacra, Indulgentiæ, tandémque Confessionis privatæ institutio, pessumdederunt. Morum quanta depravatio

Liber dictus, *Evangelium æternum.*

Electionum Eccles. vitia indies majora.

Pragmatica Sanctio in Gallia instituta.

Caussæ collapsæ Disciplinæ.

tio fuerit, præcipuè apud Clericos, doceat vel unus *Hugo* Cardinalis, cujus hoc effatum traditur; „Diabolum duas habere filias, Avaritiam & Luxuriam; Illam Judæis, hanc Ethnicis olim elocâsse; nunc verò Clericos & Sacerdotes utramque suis viris eripuisse, & sibi propria habere." Historici hac ætate non incelebres; inter Græcos, *Nicetas Choniates*, *Georgius Acropolita*, *Georgius Pachymeres*, &c; inter Latinos, *Conradus à Lichtenau* Abbas Urspergensis, *Matthæus Parisiensis*, *Martinus Polonus*, &c; inter Arabes, *Gregorius Abulpharagius*, cujus *Historia Dynastiarum* Arabicè & Latinè à Pocockio edita exstat. Neque alii desunt hoc Sæculo Disciplinis clari; ut *Petrus de Vineis*, Friderici II. Imperatoris Cancellarius, qui ejus jura adversùs Romanum Pontificem strenuè defendit; *Gulielmus de Sancto Amore*, de quo suprà, Monachorum castigator acerrimus;

Dictum Hugonis Card. de corruptis Clericorum moribus.

Historici.

Viri Docti.

rimus;

rimus; *Robertus Sorbona*, Collegii Sorbonici apud Parisios fundator; *Johannes de Parisiis*, Regiæ potestatis contra Papam assertor, & cujus *determinatio de modo quo Corpus Christi existit* in Eucharistia, non per transsubstantiationem, sed per assumptionem substantiæ panis in Verbo (quæ fuerat sententia *Johannis Damasceni*) à Doctoribus Parisiensibus illius ævi minimè damnata est; *Rogerus Baconus*, *Robertus Grosthead*, sive *Capito*, Anglus uterque; *Raymundus Martini*, Catalaunus, qui *Pugionem fidei* contra Judæos & Mauros edidit; *Raymundus Lullus*, Majoricensis, magni vir nominis, sed ambiguæ famæ; atque ille Castellæ Rex, Astronomiæ peritia celeberrimus *Alphonsus*. Judæis, quanquam pressis passim & vexatis, sui etiam non obscuri Doctores fuêre; putà *R. Moses ben Nachman*; *R. Meïr*; *R. Ascher*; *R. Bechaï*; *R. Levi ben Gersom*; *R. Schem Tof*, aliíque. Cæ-

Doctores Judæi.

Memorabilia quædam hujus Sæculi.

tera hujus Sæculi Memorabilia, velut *Tartarorum* excursiones & vastationes; *Saracenorum* clades in Hispania, quibus tandem præter Granatense regnum nihil superfuit; Domûs *Austriacæ* ad Imperium accessionem, in *Rodolpho Habspurgico*, an. 1273.; *Vesperas Siculas*, sive horrendam Gallorum in Sicilia stragem, ipso Paschatis vespere an. 1282.; hæc, inquam, & alia ejusdem generis, hujus non est loci enarrare.

Summa Capita

SÆCULI XIV.

Bonifacius VIII. *Ejus dissidium cum* Philippo Pulchro *Galliæ Rege. Bonifacius vetat tributa Clericis imponi, absque Romanæ Sedis consensu. Philippus vetat ne pecuniæ extra Regnum transferantur. Jubilæum quàm superbè à Bonifacio celebra-*

lebratum. Bulla Bonifacii contra Philippum Pulchrum. Responsum Regis ad eam Bullam. Bulla Bonifacii, Unam Sanctam. *Bonifacius Philippum Galliæ R. excommunicat. Accusationes contra Bonifacium. A Papa ad Concilium provocatur. Bonifacius à Nogareto captus & malè habitus. Moritur an.* 1303. *Acta Bonifacii à successoribus rescissa.* Clemens V. *Sedem Pontificiam Avenionem transfert. Ordo* Templariorum *exstinctus. Crimina iis impacta. Comprehensi, & suppliciis affecti. Concilium Viennense an.* 1311. *quô Templariorum Ordo abolitus.* Johannes XXII. LUDOVICUM BAVARUM *Imp. excommunicat. Bulla Johannis XXII. contra Ludovicum Bavarum. Responsum Ludovici Bavari ad illam Bullam.* Nicolaus V. *Antip. Controversia inter Franciscanos de forma cucullarum & togarum. Multi eam ob rem combusti. Alia Con-*

tro-

troversia, de bonorum proprietate. Pugnantes Pontificum hac de re sententiæ. Johannes XXII. Franciscanis adversatus, eisque invisus. Excommunicatio Ludovici Bavari Imp. à Benedicto XII. *&* Clemente VI. *confirmata.* CAROLUS IV. *Imp. Sedes Pontificia à* Gregorio *XI. Romam reducta. Schismatis initium, an.* 1378. *Urbanus VI. Romæ, Clemens VII. Avenione, simul Pontifices.* Bonifacius IX. *Romæ. Benedictus XIII. Avenione. Gallia utriusque Pontificis obsequio se subtrahit. De* Johanne Wiclefo. *Ejus doctrina, fautores, & adversarii. Præfectura Collegii donatus, an.* 1365. *eadem submotus an* 1367. *Fuit unus é Legatis Regiis ad Papam missis, an.* 1374. *Wiclefus accusatur an.* 1377. *Synodus Londinensis hujus anni eum non damnat. Damnata Wiclefi doctrina in duabus Synodis, Londinensi & Oxoniensi, an.* 1382. *Duplex ejus*

Con-

Confessio de Sacramento Altaris. Moritur an. 1387. Wiclefitæ, Lollardi. *Scriptura S. à Wiclefo Anglicè versa. Multa ei per calumniam affictа. De Ecclesia Græca. Simulatus cum Latinis consensus.* Barlaamitæ, Palamitæ. *Scholastici. Superstitionum progressus. D.* Catarina. *D.* Brigitta. *Jubilæum an.* 1350. *Exactiones Curiæ Romanæ. Dissidia Monachorum cum Ordinariis. Inquisitio in Valdenses, aliósque pro hæreticis habitos. De Judæis. Viri Docti. Memorabilia Sæculi XIV.*

SÆCULUM XIV.

BOnifacio *VIII.*, antea *Benedicto Cajetano* dicto, qui post abdicationem decessoris sui *Celestini V.* Romanam Sedem invaserat, an. 1294. gravissimum, tum superiori desinente Sæculo, tum hoc ipso ineunte, cum *Philippo Pulchro* Galliarum re- *Bonifacius VIII.*

ge

Ejus dissidium cum *Philippo Pulchro* Galliæ rege.

ge dissidium fuit. Cùm enim Pontifex supremam sibi, non in spiritualibus modò, sed & in temporalibus, auctoritatem arrogaret; datâque Bullâ vetuisset, ne tributum ullum, absque consensu Romanæ Sedis, Clericis imponeretur, vel impositum penderetur, ausis illis magno animo restitit Philippus; vicissímque, ne pecuniæ ullæ extra Regnum suum transportarentur, prohibuit. Exardet Pontifex; vetitúmque illud, si ad Clericos extendatur, temerarium, imò & stultum, atque anathemate dignum pronuntiat: Verùm sua Regníque jura adversùm hæc Scripto publico defendit Philippus. Tunc temporis, annô nempe trecentesimô supra millesimum, dum institutum à se Jubilæum celebraret Bonifacius, suæ specimen superbiæ, arreptíque in Reges imperii, in oculis omnium posuit: Nam die quidem primo, in Pontificalibus, populo benedixit: At postero die,

Bonifacius vetat tributa Clericis imponi, absque Romanæ Sedis consensu.

Philippus vetat ne pecuniæ extra Regnum transferantur.

Jubilæum quàm superbè à Bonifacio celebratum.

die, Imperatoris habitu, gladium ante ſe nudatum deferri juſſit, his prolatis vocibus, *Ecce duo gladii hîc*; quibus duplicem poteſtatem, ſpiritualem & temporalem, ſibi datam ſignificabat. Anno ſequenti, novis Bullis arrogantiæ pleniſſimis, contra Philippum furit Bonifacius. Una talis erat. *Bonifacius Epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, Philippo Francorum regi. Deum time, & mandata ejus obſerva. Scire te volumus, quòd in ſpiritualibus & temporalibus nobis ſubes. Beneficiorum & prebendarum ad te collatio nulla ſpectat; & ſi aliquorum vacantium cuſtodiam habeas, fructus eorum ſucceſſoribus reſerves: Et ſi qua contuliſti, collationes tales irritas decernimus, & quantum de facto proceſſerunt, revocamus. Aliud credentes hæreticos reputamus. Datum Laterani &c.* Quid verò Rex? Nempe Bullam illam publicè cremari jubet; ſimulque Regni Ordines convocat; Qui, ſe nullum alium domi-

Bulla Bonifacii contra Philippum Pulchrum.

minum præter Regem agnoſcere; Regníque jura ac libertates ad mortem uſque defenſuros, pollicentur. Mox Philippus ad Bullam Bonifacii, pari brevitate, nec minùs acri ſtylo, reſpondet. *Philippus Dei gratia Francorum rex, Bonifacio ſe gerenti pro ſummo Pontifice, ſalutem modicam, ſeu nullam. Sciat maxima tua fatuitas, in temporalibus nos alicui non ſubeſſe; Eccleſiarum & prebendarum collationem ad nos jure regio pertinere, & fructus earum vacatione durante noſtros facere. Collationes à nobis hactenus factas, & in poſterum faciendas, fore validas; & illarum vigore, poſſeſſores contra omnes viriliter nos tueri; ſecùs autem credentes, fatuos & dementes reputamus. Datum Pariſiis* &c. Interim Bonifacius, à propoſito neutiquam deſiſtens, contrà magis exacerbatus, famoſam illam Bullam, quæ *Unam ſanctam* incipit, promulgat; quâ *duplicem gladium*, ſeu duplicem poteſ-

Reſponſum Regis ad eam Bullam.

Bulla Bonifacii, *Unam Sanctam.*

teſtatem, ſpiritualem & temporalem, Eccleſiæ competere ſancit; qui ſecùs ſentiunt, quaſi duo cum Manichæis principia ſtatuerent, damnat; denique *ſubeſſe Romano Pontifici omnem humanam creaturam, de neceſſitate ſalutis eſſe* decernit. Quæ quidem Bulla Juri Canonico inſerta eſt *Extravag. Commun.* Lib. I. Tit. de *Majoritate & obedientia.* Igitur, cùm cedere Philippus nollet, eum Pontifex ſacris interdicit, eóſque ſive Presbyteros ſive Epiſcopos, qui ei ſacra miniſtrarent, pariter excommunicat. Hæc inter, *Gulielmus Nogaretus*, quem Philippus Rex Romam ablegaverat, à Pontifice malè habitus, factâ in ejus vitam atque mores inquiſitione, eum, apud Regem Regnique Proceres, graviſſimorum ſcelerum accuſat; putà, quòd non eſſet legitimus Pontifex, vivo deceſſore per vim & fraudem intruſus; quòd eſſet hæreticus, ſimoniacus, deprædator Eccleſiarum, tyrannidis,

Bonifacius Philippum Galliæ R. excommunicat.

Accuſationes contra Bonifacium.

exactionum, ac blasphemiarum reus, &c. Quæ accusationes cùm lectæ atque confirmatæ in Ordinum conventu essent, à Bonifacio ad Concilium, ea de causa cogendum, futurúmque Pontificem, provocatum est. Neque dictis solùm, sed & factis, castigatur ejus arrogantia: Quippe Nogaretus, adjunctis sibi Columnensium nonnullis (quæ familia Bonifacio inimicissima erat) Anagniam, ubi tum Pontifex versabatur, petit; expugnatóque castellô, Papæ thesauros expilat, eúmque captivum ducit; Imò verò chirothecâ ferreâ, seu à Nogareto ipso, seu, ut alii tradunt, à Sarra Columna, gravissimus ei colaphus impositus est. Mox ab Anagnensibus popularibus suis liberatus Romam rediit, ubi ex mœrore & rabie obiisse fertur, Octobri mense an. 1303. Unde pervulgatum de illo est, *quòd intraverit ut vulpes, regnaverit ut leo, & exstinctus sit ut canis*

A Papa ad Concilium provocatur.

Bonifacius à Nogareto captus & malè habitus.

Moritur an. 1303.

canis. Huic suffectus *Benedictus XI.* Benedicto *Clemens V.* à quorum utroque Acta Bonifacii in Philippum rescissa sunt. Ab hoc Clemente Sedes Pontificia Avenionem translata est, quæ ibi annis hæsit septuaginta. Idem Pontifex, junctis cum Philippo Galliæ Rege consiliis, *Templariorum* Ordinem, inde ab annis propè ducentis institutum, opibus verò atque potentia ad invidiam auctum, durissimis judiciis exstinxit. Cùm enim gravissima scelera, imò & fidem superantia, iis impacta essent; putà, quòd in Ordinem cooptati Christum abnegarent, atque in imaginem crucifixi ter inspuerent; quòd caput ligneum auro obductum adorarent; quòd omni cum mulieribus consuetudini nuntio misso, masculam venerem pro licita haberent; quòd si quis Templarius rem cum virgine habuisset, puerum inde natum cremarent, & ex ejus adipe idolum suum inungerent; &c,

Acta Bonifacii à Successoribus rescissa.

Clemens V. sedem Pontificiam Avenionem transfert.

Ordo. *Templariorum* exstinctus.

Crimina iis impacta.

seu crimina illa vera fuerint, sive in eorum invidiam conficta, (quod à veri specie non prorsùs abhorret) omnes, statutô die, primùm in Gallia, deinde & per Angliam, Hispaniam, Italiam, comprehensi, ac de plurimis sumptum supplicium, annis 1307. & sequentibus; annô verò 1311. in Concilio Viennensi, eam præcipuè ob caussam congregato, Ordo ille antiquatus est. Multi tormentis adacti, vel promissâ impunitate, scelera confessi sunt: Sed multi contrà suam & sociorum innocentiam ad ultimum usque spiritum asseruêre. Bona eorum, quæ immensa per totam Europam erant, partim *Hospitalariis*, vel aliis Ordinibus adscripta, partim in fiscum relata sunt. Mortuô Clemente V. an. 1314. magnum inter Cardinales sententiarum divortium fuit, Italis Italum, Gallis Gallum fieri Pontificem exoptantibus: nec nisi interjectô bienniô, in *Johannem XXII.* con-

Comprehensi, & suppliciis affecti.

Concil. Vienn. an. 1311. quô Templariorum Ordo abolitus.

Johannes XXII.

consensêre. Is acerrimam LUDOVICO BAVARO Imperatori litem intentavit, eíque anathema dixit, eo quòd, suâ adprobatione non exspectatâ, insignia Imperii sumpsisset. Verùm superbissimæ Johannis Bullæ, quâ Imperatoriam dignitatem Romani Pontificis beneficium esse contendebat, Scriptum vividissimum & audacissimum opposuit Ludovicus, quô Johannem *sævissimum lupum*, *discordiarum* ac *seditionum auctorem*, *Antichristum*, *hæresiarcham*, imò & *Satanam* vocat. Unde & Populo novi eligendi Pontificis potestatem fecit, qui fuit *Petrus de Corbario*, dictus *Nicolaus V.*; sed hic postmodùm comprehensus, atque in manus Johannis traditus est. Sub hoc Johanne XXII. non illepidæ inter Franciscanos disceptationes fuerunt: Una, de forma Cucullarum atque Togarum, quas alii laxiores atque ampliores, alii angustiores volebant; Illi *Conventuales*, isti *Spirituales* dicebantur.

LUDOVICUM BAVARUM Imp. excommunicat.

Bulla Johannis XXII. contra Ludov. Bavar.

Responsum Ludov. Bavari ad illam Bullam.

Nicolaus V. Antip.

Controversia inter Franciscanos de forma cucullarum & togarum.

Multi eam obrem combusti.

Alia Controversia, de bonorum proprietate.

Pugnantes Pontificum hac de re sententiæ.

Et isti quidem ita obfirmato pro suis Cucullis animo erant, ut plurimi durissimum carcerem, nonnulli etiam ignis supplicium ea de caussa tolerârint: dubium facientes, sua pertinacia, an Præpositorum crudelitas major fuerit. Altera Controversia fuit de rerum quibus Franciscani utuntur, quásque absumunt, proprietate; Nam illi quidem proprietatem omnem à se amoliebantur; in eóque Evangelicæ paupertatis perfectionem statuebant: quod & Pontifices non pauci, *Gregorius IX. Innocentius IV. Nicolaus III. Martinus IV. Nicolaus IV.* denique *Clemens V.* iteratis decretis confirmaverant. At verò alia Johannis XXII. mens fuit; nempe, in rebus quæ absumuntur, usum à proprietate sejungi non posse; illúdque paupertatis genus, quod in abjicienda proprietate, retento usu, situm est, Christo & Apostolis ignotum fuisse, denique hæreticum esse asserere, Christum omni jure atque

atque dominio, in res quibus utebatur, caruisse. Hæc Johannes XXII. Quo nomine invisum sese Franciscanorum Ordini præstitit; idque ipsi, tum à Ludovico Bavaro Imperatore, tum ab aliis adversariis, in gravissimæ hæreseos loco positum est. Porrò latam à Johanne XXII. in Ludovicum Bavarum excommunicationis sententiam, ejus successores, *Benedictus XII.* & *Clemens VI.* confirmârunt; & eo quidem successu, ut tandem ab Electorum parte alius creatus sit Imperator, putà CAROLUS IV. cui Ludovicus tum temporis mortuus, (anno nempe 1347.) vacuum locum reliquit. Inclinante Sæculô, anno nempe 76. exeunte, *Gregorius XI.* Sedem Pontificiam Avenione Romam reduxit, eò, ut ferunt, monitis D. Catarinæ Senensis impulsus. Nec multò pòst, hôc mortuô Pontifice, an. 1378. gravissimum Schisma exortum est, quod totis 50. annis, summo cum Eccle-

Johannes XXII. Franciscanis adversatus, eisque invisus.

Excommunicatio Ludovici Bav. Imp. à *Benedicto XII.* & *Clemente VI.* confirmata.

CAROLUS IV. Imp.

Sedes Pontificia à *Gregorio XI.* Romam reducta.

Schismatis initium an. 1378.

fiæ damno & dedecore, viguit. Cùm enim ex Cardinalibus qui Romæ aderant, Italum Itali, Gallum Galli Pontificem vellent, Romanique, non precibus modò, sed & minis agerent, ut ne alius quàm Romanus eligeretur; tumultuariò, nec nisi leniendæ plebi, *Bartholomæum Pregnanum*, Barrensem Archiepiscopum, electum esse disseminatum est; Qui quidem electionem suam, quanquam non seriam, ratam esse voluit, dixitque se *Urbanum VI.* Ex adverso, Cardinales, ad alium eligendum congregati, *Robertum* Cardinalem Genevensem, Amedei Comitis Genevensis fratrem, Papam constituunt, qui se *Clementem VII.* vocat. Urbanus Romæ, Clemens Avenione, sedem fixêre: Quos inter, mutua anathemata, scissúsque studia in contraria Christianus Orbis. Pro Urbano stabat Italia penè omnis, Germania, Anglia, Suecia, Dania, Polonia, & Comes Flandriæ.

Urbanus VI. Romæ, *Clemens VII.* Avenione simul Pontifices.

Cle-

Clementi adhærebat Gallia, Scotia, Johanna Neapolitana, Dux Lothatharingiæ, Comites Sabaudiæ & Gebennensis. Neque verò, mortuis illis Papis, restituta concordia est. Etenim mortuo Urbano an. 1389. *Petrus de Thomacellis*, dictus *Bonifacius IX.* mortuo verò Clementi an. 1394. *Petrus de Luna*, seu *Benedictus XIII.* à sua quisque factione suffecti sunt. Et multa quidem componendo Schismati proposita; Quæ cùm nihil promoverent, ob Contendentis utriusque, in retinendo Pontificatu, etiam contra promissa, pertinaciam, Galliæ regnum, auctoribus Universitatis Parisiensis Doctoribus, de utroque deserendo Pontifice, neutríque obtemperando, consilium cepit: Quæ subtractio obedientiæ, an. 1398. publicata, per plures annos, variis intervallis, perstitit, quemadmodum ad Sæculum sequens dicemus. In Anglia, inde ab anno hujus Sæculi 60. floruit doctri-

Bonifacius IX. Romæ.

Benedictus XIII. Avenione.

Gallia utriusque Pontificis obsequio se subtrahit.

De *Johanne Wiclefo.*

næ laude *Johannes Wiclefus*, Theologiæ Doctor & Professor Oxoniensis, mox & Ecclesiæ Lutterworthiensis in Diœcesi Lincolniensi Rector: Qui cùm multa liberè admodum, contra receptas opiniones, Clericorum vitia, Curiæ Romanæ tyrannidem, Monachorúmque Mendicantium omnia ad se trahentium audaciam, tum voce, tum scriptis doceret, multos quidem patronos ac discipulos, in Aula, Clero, Populóque habuit; sed & multorum, præsertim inter Monachos, eorúmque fautores, iram atque odium in se concitavit. Anno 1365. à *Simone Islib*, Archiepiscopo Cantuariensi, præfectura Collegii Cantuariensis apud Oxonium donatus est: sed biennio pòst, ab ea est submotus à *Simone Langham* Islibii successore, qui eam Monacho cuidam dedit: A quo judicio cùm Wiclefus ad Papam provocâsset, qui tum erat *Urbanus V.* is nihilo in Wiclefum æquior, Archie-

Ejus doctrina, fautores, & adversarii.

Præfectura Collegii donatus, an. 1365. eadem submotus an. 1367.

chiepiſcopi ſententiam ratam habuit. Quanti autem tunc ab ipſo Rege *Edwardo III.* fieret Wiclefus, vel id unum indicio ſit, quòd inter Legatos regios ad Papam miſſos an. 1374. nomen ejus compareat. An. 1377. gravis ipſi lis de doctrina moveri cœpit, à *Simone Sudburio* Archiepiſcopo Cantuarienſi, qui *Gregorii XI.* Romani Pontificis excitatus litteris, Synodum Londini hac de re habuit: Sed Wiclefus, Ducis Lancaſtriæ aliorúmque Procerum præſidio, tunc temporis indemnatus abiit. Verùm, remoto quibuſdam pòſt annis à Regni adminiſtratione Lancaſtriæ Duce, reſumptum majoribus animis à *Gulielmo de Courtenai* Archiepiſcopo Cantuarienſi, Wiclefi negotium eſt, an. 1382. ejúſque doctrinâ in duplici Synodo, altera Londini, altera Oxonii, diſcuſſâ, novem quidem capita ut hæreſes, quindecim ut errores damnata ſunt, ipsô interim, ſive patronorum favore, ſive

Fuit unus é Legatis regiis ad Papam miſſis an. 1374.

Wiclefus accuſatur an. 1377.

Synodus Londinenſis hujus anni eum non damnat.

Damnata Wiclefi doctrina in duabus Synodis, Londin. & Oxon. an. 1382.

ſive quòd ſua negâſſet vel ejurâſſet dogmata, Eccleſiæ ſuæ redditô. Certè, cùm hæreſium ipſi adſcriptarum hæc primaria ſit, quòd veritatem Corporis Chriſti in Sacramento Altaris negare diceretur, habetur duplex ejus Confeſſio, una brevior, altera prolixior; ſed quarum utrâque, non *Tranſſubſtantiatio*, ſed potiùs *Conſſubſtantiatio* docetur; additúrque, partem Cleri maximam, eandem ſententiam tenuiſſe, eámque defendere ipſo vitæ diſpendio paratam fuiſſe. Quidquid ſit, obiit Lutterworthiæ ex paralyſi Wicleſus, die ultimo anni 1387. ſcriptis ingenti numero Libris, innumeríſque relictis Diſcipulis, qui *Wicleſitæ* ac *Lollardi* dicti, longè latéque diſſeminati ſunt, graviſſimáſque vexationes pertulerunt. Excitabat auditores ſuos ad Scripturæ ſtudium Wicleſus, quam & propterea in Anglicam linguam converterat. Vir erat, vel fatentibus ejus Adverſariis, doctrinæ non vul-

Duplex ejus Confeſſio de Sacramento Altaris.

Moritur an. 1387.

Wicleſitæ, Lollardi.

Scriptura S. à Wicleſo Anglicè verſa.

vulgaris, Theologiæ Scholasticæ quæ tum vigebat peritissimus, & disputandi solertia nulli secundus: In quo, quanquam Scholasticis impeditus tricis, Sæculique tenebris nondum discussis, de quibusdam minùs rectè senserit, non dubium tamen quin multæ ex hæresibus ipsi adscriptis, veluti hæc, *quòd Deus debet obedire diabolo*, & hæc, quòd *quidlibet est Deus*, &c. per calumniam confictæ, vel odiosis saltem illationibus ex ejus principiis deductæ sint. Multa ei per calumniam afficta.

Afflictæ Græcorum res, totô hôc Sæculô, Turcis eos assiduè vexantibus: Quæ res Imperatores illos ad Latinorum opem confugere, cúmque in finem consensum quendam cum Ecclesia Latina præ se ferre, non semel fecit: Quod factum ab ANDRONICO juniore, an. 1339. missô in Occidentem *Barlaamô*; deinde & à JOANNE PALÆOLOGO, qui ipse in Italiam venit an. 1369. Fideíque professionem ad mentem Latinorum edidisse fer- De Ecclesia Græca. Simulatus cum Latinis consensus.

fertur: Verùm hæ meræ artes erant, neque ad Græcos Latinis conciliandos quidquam valuêre. Ipsi interim inter sese inanibus vacabant dissidiis; qualia fuêre inter *Bar.aamıtas* & *Palamitas*, de luce quadam increata, modo orationis, aliisque capitibus. In Occidente, Doctorum *Scholasticorum* immensus ordo; *Johannes Duns Scotus*, à quo *Scotistæ*, *Thomistis* oppositi; *Gulielmus Ockam*; *Durandus de* S. *Porciano*; *Johannes de Janduno*, *Thomas de Argentina*; *Petrus Aureolus*; *Robertus Holkot*; *Thomas Bradvardinus*; *Gregorius de Arimino*, &c. qui omnes, humanis argutiis, & malè sana subtilitate, rem Christianam, planam per se ac facilem, obscurare non destiterunt. Subinde tamen, seu vi veritatis, seu quòd aliæ rationes accederent, de nonnullis capitibus saniora quàm vulgus sentiebant; ut, cùm multi panem Eucharisticum post consecrationem remanere statuunt; ut & multa à *Guliel-*

Barlaamitæ, Palamitæ.

Scholastici.

lielmo Ockam, aliisque, contra Ecclesiæ & Romani Pontificis auctoritatem asserta; &c. Porrò novis Sanctis, festis, reliquiis, atque omne genus Superstitionibus, obruebatur quotidie Religio. *Catarina* Senensis, & *Brigitta* nobilis Sueca, hoc tempore illustres, atque ob visa Divis adscriptæ: Quanquam cavendum ab istiusmodi, seu viris, seu mulieribus, visa cœlestia venditantibus, séque ab iis fuisse deceptum, Gregorius XI. morti proximus monuisse fertur. *Jubilæum* Pontificium, ab anno centesimo ad quinquagesimum, ad exemplum Jubilæi Judaïci, an. 1350. à *Clemente VI.* redactum est: Mox & ab *Urbano VI.*, *Sixto IV.*, aliisque, arctioribus terminis inclusum; quò frequentior nimirùm messis illa evaderet. Exactionibus Curiæ Romanæ, *exemptionibus*, *reservationibus*, *gratiis exspectativis*, aliisque corradendæ pecuniæ artibus, ita opprimebantur Ecclesiarum libertates, vio-

Superstitionum progressus.

D. Catarina.

D. Brigitta.

Jubilæum an. 1350.

Exactiones Curiæ Romanæ.

violabatúrque disciplina, ut creberrimæ hac de re, tum in Gallia, tum in Anglia, tum alibi passim, expostulationes fierent: Quæ quidem mala antea jam cœpta, sub Papis Avenionensibus, præsertimque tempore Schismatis, auctore præ cæteris *Bonifacio IX.* ad cumulum pervenêre.

Diffidia Monachorum cum Ordinariis.

Monachi *Mendicantes*, jura concionandi & confessiones audiendi ad se trahere, imò & Ordinariorum jurisdictioni se subducere, quâvis arte nitebantur: Qua de re, lites non paucæ hoc Sæculo occurrunt, ferè semper à Romana Curia in Monachorum gratiam determinatæ.

Inquisitio in *Valdenses*, aliósque pro hæreticis habitos.

Ardebat interim contra *Valdenses*, *Patarinos*, *Begardos* &c., tota passim dispersos Europa, Inquisitorum furor; quorum multi vivicomburiis, aliísque suppliciis affecti sunt. Horum propagines *Wiclefitæ* seu *Lollardi* in Anglia; unde in Germaniam, Bohemiámque præsertim, sparsi, translatis secum Wiclefi libris, Sæculo

culo ſequenti *Huſſitis* ſeu *Bohemis* ortum dedêre. Judæis, ſive verè, ſive per calumniam, adſcripta hoc Sæculo ſcelera non pauca, infanticidia, puteorum atque fontium infectiones, hoſtiæ transfixæ, aut in aquam bullientem conjectæ: Quæ accuſationes iis vexandis atque expellendis, ex Gallia præſertim atque Germania, pluries hoc Sæculo anſam præbuêre. Quidam Chriſto nomen dederunt, quos inter *Nicolaus de Lyra*, ſuis in Scripturam Sacram Commentariis clarus. Floruit hoc ævo ingenii laude *Franciſcus Petrarca*, Poëta Italus, cujus in libris deſperatiſſimus Curiæ Romanæ ſtatus vivis coloribus non ſemel depingitur. Juriſconſulti, *Marſilius Patavinus*, *Bartolus*, *Baldus*. Hiſtorici Græci, *Nicephorus Calliſti*, *Nicephorus Gregoras*, *Johannes Cantacuzenus* Imp. Hiſtorici Latini, *Gulielmus de Nangiaco*, ejúſque continuatores, *Matthæus Weſtmonaſterienſis*, cæteríque re-

De Judæis.

Viri Docti.

O rum

rum Gallicarum, Anglicarum, aliarúmque Scriptores. Reliqua horum temporum memorabilia, ut *Caroli IV.* Aurea Bulla de Electorum juribus atque officiis; *Venceslao* Caroli filio abrogatum Imperium; Anglorum assidua cum Francis bella; duo Angliæ Reges, *Edwardus II.* & *Ricardus II.* de solio dejecti; Turcarum res sub *Othomannis*; *Bajazeti* præsertim gesta, ejusdémque clades per *Tamerlanem*; Bombardarum bellicarum, prixidisque nauticæ inventa; hæc aliáque ad Civilem pertinentia historiam, extra instituti nostri fines versantur.

Memorabilia Sæculi XIV.

Summa Capita

SÆCULI XV.

Schismatis Antipaparum continuatio: Galliæ subtractio. Innocentius *VII. Romæ.* Gregorius *XII. Romæ.* *Con-*

Concilium Pisanum, Oecum. an. 1409. *à quo Benedictus XIII. & Gregorius XII. exauctorantur, eligitúrque* Alexander *V. Tres Papæ simul*, Benedictus *XIII.* Gregorius *XII. &* Johannes *XXIII.* SIGISMUNDUS *Imp. Concilium Constantiense, Oecum. an.* 1414. *Scopus Concilii. Auctoritas Concilii supra Papam asserta. Johannes XXIII. depositus. Gregorius XII. sponte cedit. Benedictus XIII. depositus.* Martinus *V. electus. De* Johanne Hus. *Ejus doctrina. Constantiam venit. Contra fidem publicam comprehenditur & crematur.* Hieronymus Pragensis *etiam comburitur. Wiclefi doctrina & memoria damnata. Communio sub utraque specie in Bohemia. Canon Concilii Constant. Sess.* 13. *contra Communionem sub utraque specie. Tractatus & Conciones de corrupto Ecclesiæ statu, & necessitate Reformationis. Finis Concilii. Præcipui Doc-*

tores in Concilio. Schismatis continuatio post Concilium. Finis Schismatis, an. 1429. *Bellum Bohemicum, seu Hussiticum. Johannes* Zisca. Procopius. *Concilium Basileense Generale an.* 1431. *Superioritas Concilii supra Papam confirmata.* Eugenius *IV. Concilium dissolvi jubet. Dissolutionem revocat; & Concilium adprobat. Concilium Ferrariæ coactum à Papa an.* 1438. *translatum Florentiam, an.* 1439. Eugenius IV. *deponitur.* Felix *V. eligitur. Mortuô Eugeniô,* Nicolaus V. *eligitur. Felix Papatu cedit. Finis Schismatis, an.* 1449. *Legati Bohemorum ad Concilium Basileense. Eorum petitiones. Redeunt in patriam, re infectâ. Legati in Bohemiam missi.* Calixtini, Taboritæ. *Calix Bohemis redditus. De concordia cum Græcis actum in Concilio Florentino.* JOHANNES PALÆOLOGUS *Imp. aliíque Græci, Florentiam veniunt. Capita dissidii.*
Qui-

Quibus artibus concordia inita sit. Bessarion. Marcus Ephesius. *Concordia à Græcis rejecta. Constantinopolis à Turcis capta, & finis Imperii Græci, an.* 1453. *Græci docti in Italiam se recipiunt.* Nicolaus *V.* Pius *II.* Paulus *II.* Alexander *VI. Quatuor ad Reformationem ducentia*, 1. *major indies Ecclesiæ Romanæ corruptio*; 2. *querelæ Virorum Doctorum, in ipso Ecclesiæ Romanæ sinu*; 3. *aperti Ecclesiæ Romanæ Adversarii*, Valdenses, Wiclefitæ, Bohemi, *&c.* Johannes Wesselus, Hieronymus Savonarola. 4. *Literarum* παλιγγενεσία. *Mauri & Judæi ex Hispania pulsi. Viri Docti. Memorabilia Sæculi XV.*

SÆCULUM XV.

Fœdo Schismate, inde ab anno proximè descripti Sæculi 78. laborabat Ecclesia Romana; *Bonifacio IX.* Romæ, *Benedicto XIII.* Avenione, Pontifi- Schismatis Antipaparum continuatio.

 tifi-

tificis nomen gerentibus: Quorum uterque, cùm ad deponendum Pontificatum vix ac ne vix quidem adduci posset, licèt id antè spopondissent, hinc Galliæ regnum, ut suprà visum est, utriusque obsequio sese subtraxit. Publicata hæc Subtractio an. 1398. sublata, certis sub legibus, an. 1403. restituta an. 1406. confirmata an. 1408. Quod exemplum & alii quoque, in primis Germaniæ pars secuta est. Interim, mortuô Bonifaciô, *Innocentius VII.* hôc defunctô *Gregorius XII.* ab ejusdem factionis Cardinalibus electi sunt. Cùm verò, neque Benedictus, neque Gregorius, ad reddendam Ecclesiæ pacem seriò se accingerent, omniáque Principum studia & conatus eluderent, id impulit utriusque partis Cardinales, accedente etiam Principum auctoritate & consensu, ad Concilium Generale Pisis celebrandum, an. 1409.; quo, damnatô & exauctoratô utrô-

Galliæ subtractio.

Innocentius VII. Romæ.

Gregorius XII. Romæ.

Concilium Pisan. an. 1409. à

que

que Pontifice; alius electus est, nimirùm *Alexander V.* Verùm ne sic quidem Schisma coaluit. Cùm enim Pontifices exauctorati Concilii judicio stare nollent, hinc factum ut, pro duobus, tres deinceps Papæ extiterint; inter quos scindebatur Christianus Orbis. *Gregorio XII.* seu *Angelo Corario*, pars Italiæ adhuc suberat, favore imprimis *Ladislai* Neapolitani Regis, qui Roma protiebatur. *Benedictum XIII.* seu *Petrum de Luna*, Regna Castiliæ, Aragoniæ, & Scotiæ, Pontificem salutabant. Cætera *Alexandro V.* hôcque mortuô *Johanni XXIII.* seu *Balthazari Cossæ*, subdita fuêre. Qui Johannes, ut se tueretur, cæterisque prævaleret, communicatis cum SIGISMUNDO Imperatore consiliis, novum Concilium in Urbe Constantia, Novembri mense anni 1414. habendum indixit. Adfuit Johannes Papa, cum ingenti Cardinalium ac Præsulum multitudine. Adfuit & Impe-

quo Bened. XIII, & Gregor. XII. exauctorantur; eligiturque *Alexander V.*

Tres Papæ simul, *Bened. XIII. Greg. XII.* & *Johan. XXIII.*

SIGISMUNDUS Imp.

Concil. Constan. Oecum. an. 1414.

Imperator, cum non uno Germaniæ Principe, cæterorúmque Europæ Regum ac Principum Oratoribus. Scopus Concilii triplex; Schismatis extinctio; Hæresium exstirpatio; & Reformatio Ecclesiæ in Capite & in Membris. I. Ad primum quod attinet, post assertam, Sessione quartâ & quintâ, Concilii supra Papam auctoritatem, cùm *Johannes XXIII.* solemni promisso, se Pontificatu cessurum, apud Concilium se obstrinxisset; promissi verò eludendi gratiâ clàm aufugisset, ob obstinationem & scelera damnatus est, & Papatu submotus. *Gregorius XII.* per Legatos Pontificatu sponte cessit. *Benedictus XIII.* cùm, neque ab ipso Imperatore, qui ad eum profectus erat, neque ullis Concilii suorúmque Cardinalium precibus, ad deponendam tiaram compelli posset, ab omnibus fermè desertus, & à Concilio Pontificatu dejectus est. Quorum omnium in locum,

Scopus Concilii.

Auctoritas Concilii supra Papam adserta.

Johannes XXIII. depositus.

Gregorius XII. sponte cedit.

Benedictus XIII. depositus.

Martinus V. electus.

cum, *Odo Columna* Romanus, Papali cathedræ impositus est, dictúsque *Martinus V.* II. Dum hæc agerentur, *Johannes Hus*, Doctor Pragensis, doctrina pariter & vitæ munditia clarus, atque in magna apud suos auctoritate, cùm ob quædam liberiùs dicta adversùs Curiam Romanam (nec enim in aliis doctrinæ capitibus eum à receptis placitis abiisse apparet) in Archiepiscopi Pragensis, imò & Papæ censuras incurrisset, se purgaturus Constantiam venit: Quamvis verò Imperatoris salvo-conductu munitus esset, attamen contra fidem publicam in carcerem conjectus, nec multò pòst vivus crematus est, 6. Julii anni 1415. Comprehensus & Hussi amicus atque socius, *Hieronymus Pragensis*; cúmque extortam, tædio carceris, mortísque metu, retractationem, resumpto postmodùm animo revocâsset, ignis supplicio pariter exstinctus est, 30. Mai. an. 1416. Ambo

De *Johanne Hus.*

Ejus doctrina.

Constantiam venit.

Contra fidem publicam comprehenditur & crematur.

Hieronymus Pragensis etiam comburitur.

mirabilem constantiam, exquisitámque pietatem, inter ipsas flammas testati. Antequàm verò illi damnarentur, damnata *Wiclefi* doctrina est, qui eorum Magister habebatur; quanquam illi non in omnibus cum Wiclefo consentiebant: Igitur dictum Wiclefi placitis memoriæque anathema; ejúsque ossa, si modò ab aliis secerni queant, exhumanda ac ejicienda pronuntiantur. Erant in Bohemia, per ea tempora, Doctores quidam (quorum caput *Jacobus de Misa*, aliàs *Jacobellus* dictus) qui, sive à dispersis Valdensibus, sive ex Wiclefi libris instituti, Communionem sub utraque specie celebrandam docebant, imò & in quibusdam Ecclesiis, plaudente populo, celebrabant: Quorum sententia famoso illo Canone Sessionis XIII. Concil. Constant. damnata est, decretúmque, quòd, *licèt Christus sub utraque specie panis & vini hoc venerabile sacramentum discipulis suis ad-*

Wiclefi doctrina & memoria damnata.

Communio sub utraque specie in Bohemia.

Canon Concil. Const. Sess. 13. contra Communionem sub utraque specie.

mi-

miniſtraverit, & in primitiva Eccleſia reciperetur à fidelibus ſub utraque ſpecie, tamen, hoc non obſtante, juxta *conſuetudinem rationabiliter inſtitutam*, debeat *à laïcis tantummodò ſub ſpecie panis ſuſcipi* &c. III. Quod ad tertium Concilii ſcopum, putà Eccleſiæ reformationem in Capite & in Membris, quanquam ejus neceſſitatem Præſules non pauci, tum vividiſſimis Tractatibus, tum Concionibus audaciſſimis coram Concilio habitis, demonſtrâſſent, imò & Congregationis ad hoc inſtitutæ creberrimi conventus fuiſſent, tamen vix quidquam alicujus momenti hac de re definitum eſt; ſiquidem Martinus Papa, re infectâ, Concilium dimiſit. Stetit Concilium tribus annis cum dimidio, cœptum 5. Novemb. anni 1414. dimiſſúmque 22. Aprilis 1418. Partes in eo præcipuas egerunt (præter SIGISMUNDUM Imperatorem, haud vulgari ſtudio Eccleſiæ res promoventem) *Johannes de*

Tractatus & Conciones de corrupto Eccleſiæ ſtatu, & neceſſitate Reformationis.

Finis Concilii.

Præcipui Doctores in Concilio.

de Brogniaco, Cardinalis Vivarienſis ſive Oſtienſis, qui in pleriſque Seſſionibus præfuit; *Petrus de Alliaco*, Cardinalis Cameracenſis; *Franciſcus Zabarella*, Cardinalis Florentinus; *Johannes Gerſon*, Univerſitatis Pariſienſis Cancellarius, unúſque ex Regis Galliæ Legatis.

Schiſmatis continuatio poſt Concilium.

Finitô Conciliô, non ſtatim Schiſmati finis eſt impoſitus, *Benedictô XIII.* ſeu *Petrô de Luna*, ad mortem uſque obſtinatô; imô & aliô poſt ipſum electô, qui ſe *Clementem VII.* dixit:

Finis Schiſmatis an. 1429.

Verùm hic tandem, *Franciſci Petri* Cardinalis Fuxienſis operâ, ad cedendum compulſus eſt. In Bohemia, auditô Johannis Huſſi & Hieronymi Pragenſis ſuppliciô, dici non poteſt quantùm exacerbati animi fuerint:

Bellum Bohemicum, ſeu Huſſiticum.

Quæ res graviſſimis tumultibus, bellóque per tredecim annos duraturo initium dedit. Huſſitarum dux *Johannes Ziſca*, nobilis Bohe-

Joh. Ziſca.

mus, qui, cæcus licèt, Pontificium exercitum non una ſtrage affecit, hoſti-

hoſtibúſque etiam poſt obitum terrori fuit. Hôc defunctô anno 1424. Bohemis præfuit *Procopius*, & eo quidem ſucceſſu, ut, neque Sigiſmundi copiis, neque Martini Papæ fulminibus, qui crucis vexillum adversùs illos erexit, vinci potuerint. Hæc inter, Concilio Baſileenſi, quod *Martinus V.* deinde, hôc mortuô, *Eugenius IV.* convocaverant, initium factum eſt, 23. Julii an. 1431. præſide Cardinali *Juliano*, quem ad id muneris conſtituerat *Eugenius IV.* In eo ſtatim Conſtantienſia decreta, de ſuperioritate Concilii ſupra Papam, prægnantiſſimis verbis aſſerta ſunt: Quæ res cùm Eugenio diſpliceret, diſſolvi Concilium, & Bononiam transferri juſſit. Verùm Pontifici morem gerere Concilii Patres renuerunt; imò &, niſi Bullam illam revocaret, Conciliúmque confirmaret, eum Papatu ſubmovendum decrevêre: Quamobrem ſeſe ſubmittere, Conciliíque continuatio-

Procopius.

Concil. Baſil. Gener. an. 1431.

Superioritas Concilii ſupra Papam confirmata.

Eugenius IV. Concilium diſſolvi jubet.

Diſſolutionem revocat, & Concilium adprobat.

tionem adprobare necesse habuit. Cum verò pergeret Concilium de reformanda Ecclesia decreta condere, sibíque adhuc metueret Eugenius, Concilium aliò transferre, vel saltem Concilium Concilio opponere rursùs constituit. Igitur Concilium Ferrariæ cogit an. 1438. illúdque, anno sequenti, pestis occasione, Florentiam transfert. Basileenses interim, posthabitis Eugenii fulminibus, novum istud Concilium irritum pronuntiant; imò & Eugenium ipsum, tanquam *contumacem ac inobedientem universali Ecclesiæ, rebellem; violatorem contemptorémque Canonum; unitatis perturbatorem; scandalizatorem, simoniacum; perjurum, hæreticum, incorrigibilem, schismaticum; à fide devium, pertinacem hæreticum, dilapidatorem bonorum Ecclesiæ*; &c. omni honore indignum judicant, adeóque Papatu dejiciunt: Mox *Amadeum*, Ducem Sabaudiæ, qui tum Ripaliæ ad Lacum Lemannum

Concilium Ferrariæ coactum à Papa an. 1438. translatum Florentiam an. 1439.

Eugenius IV. deponitur.

Felix V. eligitur.

hum verſabatur, atque eremiticam vitam agebat, in Pontificem eligunt, 17. Novemb. 1439., qui *Felicis V.* nomen aſſumpſit. Ergo Pontifex Pontifici, Concilium Concilio adverſum, mutuis ſeſe diris feriebant. Neque ceſſavit Schiſma illud, donec, mortuô Eugeniô an. 1447., electôque in ejus locum *Nicolaô V.* Felix, qui Lauſannæ tum verſabatur, Pontificatu ſponte ceſſit, abolitis ab utraque parte anathematibus, ſalvíſque quæ in utroque Concilio tranſacta fuerant. Actum hoc an. 1449. Præter illud autem Schiſmatis negotium, alia non pauca, tum in Concilio Baſileenſi, tum in Florentino, geſta occurrunt; quorum præcipua, de *Bohemis* nempe & *Græcis*, haudquaquam hîc omittenda ſunt. Baſileam quidem invitati *Bohemorum* Legati venerunt; quos inter erant, *Procopius* ipſorum dux, & *Johannes Rockzana*, unus ex præcipuis eorum Doctoribus. Illi qua-

Mortuô Eugeniô, *Nicolaus V.* eligitur.

Felix Papatu cedit. Finis Schiſmatis an. 1449.

Legati Bohemorum ad Concil. Baſil.

quatuor à Concilio petierunt; 1. communionem sub utraque specie; 2. de publicis delictis à Magistratu puniendis, nullâ concessâ Clericis immunitate; 3. de libera Verbi Dei prædicatione; 4. de civili dominio Clericis interdicendo: De quibus postquàm per delegatos utriusque partis Theologos diu frustráque disceptatum esset, Bohemi re infectâ in patriam rediêre. Mox verò Concilium in Bohemiam Legatos misit, quorum unus erat *Æneas Sylvius*, qui, concessô Calicis usu, Bohemorum multos, *Calixtinos* dictos, ad Romanæ Ecclesiæ communionem reduxêre: Quippe scissi erant illi duas in partes, *Calixtinorum* & *Thaboritarum*: quorum illi hoc uno in capite discrepabant à Pontificiis, quòd Calicis usum urgerent; hi, à monte *Thabor* propè Pragam, arcéque ei imposita, ita appellati, plura longè in Ecclesia Romana reprehendebant. Itaque illis, reddito Calice,

Eorum petitiones.

Redeunt in patriam, re infectâ.

Legati in Bohemiam missi.

Calixtini. Thaboritæ.

lice, satisfactum est: Sed isti, per medias strages, variámque bellorum fortunam; à Pontificiis sejuncti manserunt, usque ad tempus Reformationis, quô Protestantium conventibus sese adjunxêre. Apud Florentiam, de ineunda cum *Græcis* concordia haud vulgari pompâ actum est. Etenim venêre ad Concilium, ipse Græcorum Imperator JOHANNES PALÆOLOGUS, *Demetrius* ejus frater, *Josephus* Patriarcha Constantinopolitanus, *Marcus* Ephesius, aliíque, tum in Ecclesia, tum in Aula, primæ notæ Viri. Capita dissidii agitata præ cæteris quatuor; 1. de processione Spiritûs S. 2. de Purgatorio. 3. de Azymis. 4. de primatu Papæ. De quorum uno & altero cùm habitæ haud magno fructu disceptationes essent, Græcus Imperator, qui, spe impetrandi contra Turcas auxilii, fœdus inire quavis arte optabat, Eugeniúsque qui ex hac concordia multùm sibi suóque

Calix Bohemis redditus.

De concordia cum Græcis actum in Concil. Florent.

JOHANNES PALÆO. Imp. aliíque Græci, Florentiam veniunt.

Capita dissidii.

Quibus artibus concordia inita sit.

Concilio accessurum gloriæ sperabat, aliâ viâ rem aggressi sunt: Scilicèt delecti ab utraque parte, quibus ea res commissa est: Et in Græcis quidem, præ cæteris delecti sunt viri Latinis planè mancipati, quorum præcipuus *Bessarion* Nicænus, Cardinalitia dignitate postmodùm auctus. Unus restitit magnâ constantiâ *Marcus* Ephesius. Cæteri, partim minis territi, partim promissis allecti; præsertim verò, si reluctarentur, stipendiorum Papalium subtractione mulctati, ad assensum Latinis præbendum, fraudulentóque Concordiæ decreto subscribendum, adacti sunt. At verò, in patriam reduces, déque fraude palàm conquesti, subdolæ illi concordiæ nuntium misêre. Porrò attritæ magis magísque Græcorum res à Turcis fuerunt, à quibus capta Constantinopolis annô 1453.; Græcóque Imperio finis allatus. Quæ quidem procella doctam Græcorum manum in Ita-

Bessarion.

Marcus Ephesius.

Concordia à Græcis rejecta.

Constantinopolis à Turcis capta, & finis Imperii Græci an. 1453.

Italiam detulit, putà *Theodorum Gazam*, *Georgium Trapezuntium*, *Argyropylum*, *Demetrium Chalcocondylam*, &c., quorum adventus ad excitandum, Occiduis in partibus, Græcæ Linguæ ſtudium non parùm valuit. Sedebat per ea tempora *Nicolaus V.*, qui Literis & Literatis non parùm favebat. Nec multò pòſt, eandem Sedem occupavit *Pius II.*, antea dictus *Æneas Sylvius*, ob doctrinam inter principes illius ævi Viros numerandus, ut ex ejus Scriptis apparet; ſed hoc culpandus, quòd ea quæ ſcripſerat adversùs Romanam Curiam, dum adhuc privatus eſſet, factus Pontifex revocare atque immutare non erubuerit. Hunc ſecuti, *Paulus II.* magnus Literarum oſor, *Sixtus IV.* *Innocentius VIII.* denique monſtrum hominis *Alexander VI.*, haud aliter quàm vitiis illuſtres fuêre. Sic omni ex parte nova emergebant, quæ ad ſecuturam Reformationem vias diſponerent,

Græci docti in Italiam ſe recipiunt.

Nicolaus V.

Pius II.

Paulus II.

Alexander VI.

Quatuor ad Reformationem ducentia;

1. májor indies Eccl. Rom. corruptio.

rent: 1. horrenda, crescénsque in dies, Ecclesiæ Ramanæ corruptio; pietas in nugis posita; plebs Christiana, non verbo Dei, sed anilibus Legendarum fabulis pasta; Cleri avaritia; luxus, libidines; simonia nullo pudore exercita; venalia Romæ omnia, *Templa*, *Sacerdotes*, *altaria*, *sacra*, *Deúsque*. 2. liberæ Virorum doctorum, etiam in ipso Ecclesiæ Romanæ sinu, de his scandalis expostulationes; ut *Nicolaï de Clemangis*, *Petri de Alliaco*; *Johannis Gerson*, *Thomæ Netteri*, *Waldensis* dicti, *Joh. Bapt. Mantuani* poëtæ, *Theodorici à Niem*, *Joh. Bapt. Platinæ*, qui duo postremi inter Pontificum scribas atque domesticos locum habuerant; &c. 3. non pauci ab Ecclesiæ Romanæ communione sejuncti, qui publicum ejus erroribus bellum indicebant; putà *Valdensium* propagines, per Italiam, Galliam, aliásque oras dispersæ; *Wiclefitæ* seu *Lollardi* in Anglia; in Ger-

2. querelæ Virorum doctorum, in ipso Eccl. Rom. sinu.

3. aperti Eccl. Rom. Adversarii; *Valdenses*, *Wiclefitæ*, *Bohemi*, &c.

Germania, *Hussitæ*, seu *fratres Bohemi*; Quibus & duo adjungendi Viri, qui inter Reformatorum præcursores vulgò numerantur, *Johannes Wesselus* Groningensis, vulgò *Lux Mundi* dictus, qui in multis doctrinæ capitibus ab Ecclesia Romana dissentiebat, & *Hieronymus Savonarola*, Ferrariensis, Ordinis Dominicani, & Concionator celeberrimus, qui ob multa liberè dicta adversùs Romanam Ecclesiam, quam *Babylonem* vocabat, Florentiæ combustus est anno 1498. 4. excitata magis magísque Literarum studia: Quam ad rem, & Græci illi advenæ, de quibus diximus, & Typographicæ Artis inventum, auctore, ut ferunt, *Johanne Guttembergio*, equite Moguntino, circa an. 1440. non parùm contulêre. *Mauros*, sive Saracenos, variis affectos cladibus, tandem captâ Granatâ anno 1492. ex Hispania *Ferdinandus* Rex penitùs ejecit, septingentis octoginta postquàm

Joh. Wesselus.

Hier. Savonarola.

4. Literarum παλιγγενεσία.

Mauri & Judæi ex Hispania pulsi.

quàm eò venerant annis. Nec multò pòst, *Judæi* etiam eodem Regno pulsi sunt, ingenti, ut ferunt, numero, qui ad familiarum centum septuaginta millia, & capitum octingenta millia adscenderet: Inter profugos fuit *R. Isaac Abarbanel*, suis in Scripturam commentariis notissimus. Viri Docti, præter memoratos, quavis in Arte non pauci fuêre; in Theologicis, *Alphonsus Tostatus*, Abulensis Episcopus, *Johannes de Turrecremata* Cardinalis, *Paulus Burgensis* ex Judæò Christianus, *Johannes Capreolus*, *Dionysius à Rickel*, vulgò dictus Carthusianus, *Hieronymus à Sancta Fide*, *Raymundus de Sebunde*, *Nicolaus Cusanus* Cardinalis, *Thomas à Kempis*, &c.; in Juridicis, *Nicolaus de Tudeschis*, Panormitanus Archiepiscopus & Cardinalis, *Alexander de Imòla*, vulgò *Tartagnus*, &c.; in Historicis, *Blondus Flavius*, *Gobelinus Persona*, *Mathæus Palmerius*, *Theo-*

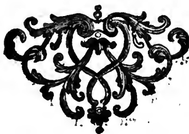
Viri Docti.

Theodoricus à Niem, *Platina*, *Sabellicus*, *Antoninus*, *Trithemius*, &c.; in Grammaticis & Philologicis, *Laurentius Valla*, *Emanuel Chrysoloras*, *Franciscus Philelphus*, *Leonardus Aretinus*, *Joh. Franciscus Poggius*, *Rudolphus Agricola*, *Hermolaus Barbarus*, *Joh. Picus Mirandulanus*, *Angelus Politianus*, *Marsilius Ficinus*, &c. Alia non desunt hôc Sæculô memoria digna, quæ ab Historiæ Civilis Scriptoribus peti possunt; velut, Francorum res Anglico bello attritæ, donec anno 1429. solutâ Aureliæ obsidione, duce *Johanna Darcia*, quæ vulgò *Puella Aurelianensis* dicitur, restitui paulatim cœperunt: Turcarum crescens indies potentia, quos tamen duo fortissimi Viri, *Johannes Hunniades* Transsylvaniæ Princeps, & *Scanderbegus* Epirotarum rex non parùm repressêre: Bella, de regno Neapolitano, atque inter alias Italiæ urbes, fermè perpetua. Denique Novi Orbis, seu *Indiæ Occiden-*

Memorabilia Sæculi XV.

cidentalis detectione, auctoribus *Christophoro Columbo* Genuensi, & *Americo Vespucio* Florentino, tum *Ferdinandi* & *Isabellæ* principatus, quibus auspicibus ea res gesta est, tum ipsa etiam Sæculi hujus extrema nobilitata sunt.

FINIS SÆCULI XV.

HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ COMPENDIUM

A CHRISTO NATO *usque ad* *Annum* MDCC.

PARS POSTERIOR

de

Sæculis XVI. & XVII.

HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ COMPENDIUM,

A CRISTO NATO *usque ad Annum* MDCC.

PARS POSTERIOR de Sæculis XVI. & XVII.

SÆCULUM XVI.

GRatissimum Veri amantibus, memoriáque dignissimum, Sextum-decimum Æræ Christianæ Sæculum Sæculum XVI. ob *Reformationem* illustre.

culum fuit: utpote quô Christianorum Sacra, à multis jam Sæculis inquinatissima, faustis auspiciis expurgata sunt. Opus jampridem bonorum votis expetitum; in Conciliis Sæculi superioris, *Pisano*, *Constantiensi*, & *Basileensi*, tentatum quadantenùs atque inchoatum, in iis saltem quæ ad fœdas quasdam Romanæ Curiæ nundinationes spectabant; sed ab iis quorum intererat superstitionem ac tyrannidem fovere, nulla non arte impeditum ac retardatum; in quo proinde excitando atque promovendo, Divinæ Providentiæ virtus emicuit. Nos beatam hanc rerum conversionem, per varias Europæ partes, non quidem pro argumenti amplitudine atque dignitate, sed pro compendii nostri modulo, breviter hîc exhibebimus; postquàm verbum de iis quæ antecesserant dictum fuerit.

Summa

Summa Capita
SECTIONIS I.

Alexander VI. *Papa.* Julius II. *Papa. Ejus turbulenta consilia & facta. Conventus Turonensis contra Papam, an.* 1510. *Decem gravamina Germanorum adversùs Curiam Romanam. Concilium Pisanum an.* 1511. *Concilium Lateranense V. an.* 1512. Leo X. *P. Concordata inter Leonem X. P. & Franciscum I. Galliæ Regem.*

SECTIO I.

De iis quæ antecesserunt Reformationem.

Romæ sedebat, ineunte Sæculô, Pontifex nequissimus, *Alexander VI.*, antea *Rodericus Borgia* dictus, cujus, ut & filii ejus, *Cæsaris* *Alexander VI. P.*

ſaris Borgiæ, Cardinalis & Ducis Valentini, crudelitas, perfidia, atque libidines, modum omnem exceſſêre. Dignum eâ vitâ exitum habuit, annô 1503., hauſtô per errorem, quod aliis parabat, venenô. Hunc, interjectô *Piccolomineô*, ſeu *Pio III.*, viginti ſex dierum Pontifice, excepit *Julianus de Roveria*, ſeu *Julius II.* qui, emptô donis & promiſſis Pontificatu, totam Europam armis & factionibus miſcuit: primùm cum Imperatore & Galliæ Rege, adversùs Venetos, conjunctus, annô 1508., eo fœdere quod ex loco ubi percuſſum eſt *Cameracenſe* dicitur; mox Venetis reconciliatus, Gallis verò infenſiſſimus, à quibus non unâ clade adfectus eſt, ſpeciatim ad Ravennam, annô hujus Sæculi duodecimô, auſpice *Vaſtone Fluſtrate*, Duce Nemorenſi, qui in prælio illo occubuit. Quid de turbulenti hujus Pontificis audacia atque diris ſentirent Galli, docuit

Julius II. P.

Ejus turbulenta conſilia & facta.

cuit Conventus Turonensis, an. 1510. ipséque Rex LUDOVICUS XII. aureô cusô Numismate, cum hac inscriptione, PERDAM BABILONIS NOMEN. Sed nec Germani Romanæ Curiæ exactiones atque tyrannidem placidè spectabant, à quibus *decem* hac de re *Gravamina* Imperatori MAXIMILIANO oblata sunt. Ergo, communi Imperatoris & Regis Galliæ consensu, *Concilium Pisanum* à Cardinalibus quibusdam habetur, annô 1511.; quô de emendenda, tam in capite quàm in membris, Ecclesia, cohibendísque Papæ Julii furoribus, consilia agitantur. Cui ex adverso *Concilium Lateranense V.* opponit Papa, inchoatum annô 1512., & ad annum usque 1517. continuatum, quô Pisanum Concilium damnatum, in eóque gesta irrita declarata sunt. Quæ dum agerentur, moritur Julius II. Februariô mense anni 1513., eíque Cardinalis Mediceus, *Leo X.* dic-

Conventus Turonensis contra Papam an. 1510.

Decem Gravamina Germanorum adv. Curiam Romanam.

Concilium Pisanum annô 1511.

Concilium Lateranense V. an. 1512.

Leo X. P.

dictus, sufficitur. Sub hoc Pontifice, continuatæ Concilii Lateranensis Sessiones, quibus in primis de abroganda *Pragmatica Sanctione*, quæ in Gallia obtinebat, sed quam Romana Curia cane pejus & angue aversabatur, actum est: Qua de re initum, *Leonem* inter & *Franciscum* I. Galliæ Regem, qui Bononiæ convenerunt, fœdus, exeunte anno 1515.; quô, in Pragmaticæ locum, novæ quædam Constitutiones, *Concordata* dicta, sancita sunt. Sed, cùm iis Ecclesiæ jura non parùm violarentur, præsertim ad electiones Ecclesiasticas quod adtinet, quarum facultatem omnem, iis ablatam quos penès erat, Rex & Pontifex inter se quasi dividebant, Gallorum gens ad Concordata illa admittenda ægrè admodum adduci potuit: Nec nisi iterùm iterùmque jubente Rege, minásque intentante, in Suprema Curia Parisiensi prælecta, Actísque publicis inserta sunt.

Concordata inter *Leonem* X. P. & *Franciscum* I. Gall. R.

Sum-

Summa Capita

SECTIONIS II.

De Reformatione Germaniæ.

REFORMATIONIS *primordia. Indulgentiæ à* Leone X. *promulgatæ.* Martinus Lutherus *Indulgentias impugnat. Lutherus Romam citatur ; auditur à Card. Cajetano ; à Pontifice ad Concilium provocat. Bulla Leonis X. contra Lutherum. Leonis Bullam, & Decretalium Libros, publicè cremat Lutherus. Lutheri Adversarii. Liber Lutheri* de Captivitate Babylonica. CAROLUS V. *Imperator. Lutherus à Carolo V. in Comitiis Wormatiensibus auditur, mox proscribitur. In Arce Wartemburgica delitescit. Multi Principes & Civitates Germaniæ Reformationem amplectuntur.* Hadria-

drianus VI. *Papa. Centum gravamina Nationis Germanicæ. Comitia Spirensia an.* 1526. *Comitia Spirensia an.* 1529. *Origo nominis* Protestantium. *Carolus V. Imp. à* Clemente VII. *P. coronatur. Conventus Protestantium Smalcaldiæ, an.* 1529. *Comitia Augustana an.* 1530. *Confessio Augustana. Confessio IV. Civitatum. Decretum Augustanum contra Protestantes. Fœdus Smalcaldicum, sub finem an.* 1530. *Conventus Smalcaldicus an.* 1531. *Pax Norimbergica an.* 1532. *sæpiùs deinde confirmata. Bellum Cæsaris contra Protestantes, an.* 1546. *Mors Lutheri. Fusi Protestantes an.* 1547. *Saxo & Hassus capti. Liber* Interim *Cæsaris jussu editus an.* 1548. *à Protestantibus rejectus; Romæ etiam improbatus. Mauritius Saxo, mutatis partibus, Protestantibus se adjungit. Bellum contra Cæsarem, an.* 1552. *quô res Protestantium restituuntur. Pax*

Pas-

Passaviensis, *an.* 1552. *confirmata Augustæ*, *an.* 1555.

SECTIO II.

De Reformatione GERMANIÆ.

SED hæc levia, præ mira illa rerum conversione, quæ hoc ipso tempore, anno nempe 1517. in GERMANIA occœpit, indéque per totum Christianum Orbem, velut signô datô, diffusa est. Occasio fuit promulgata à *Leone X.* Romano Pontifice; delictorum quorumlibet venia (*Indulgentias* vocant) iis qui pecunias ad instaurandam D. Petri Basilicam erogâssent. Missi quaquaversùm, qui venalia illa Diplomata ferrent, & pecuniis corradendis præficerentur. Et in Germania quidem, id negotii datum, inter alios, *Johanni Tezelio*, Monacho Dominicano; cujus turpi nundinatione, impiisque concionibus, excitatus

REFORMATIONIS primordia.

Indulgentiæ à *Leone X.* promulgatæ.

Mart. Lutherus Indulgentias impugnat.

Martinus Lutherus, Islebii in Comitatu Mansfeldiensi ortus, Augustiniani Ordinis, & Wittembergensis Academiæ Doctor, ineptias illas vividè perstrinxit, cùm publicis concionibus, tum affixis propositisque ad disputandum capitibus XCV. quæ quidem; unà cum literis, quibus de hac nundinatione querebatur, misit ad *Albertum* Brandenburgicum, Archiepiscopum Moguntinum & Magdeburgensem, ad quem earum rerum cura pertinebat: Sed Albertus nihil pensi habuit ei malo medelam afferre; uti nec Leo X. ad quem etiam literas reverentiæ plenas dederat Lutherus. Quinimò hic, tanquam reus, ad caussam dicendam, Romam citatur: Verùm, operâ *Friderici* Saxoniæ Electoris, qui ei impensè favebat, ut in Germania audiretur effectum est. Ergo Augustæ, coram Legato Pontificio, Cardinale *Cajetano*, comparuit; qui eum, promissis ac minis, ad ea quæ pro-

Lutherus Romam citatur.

Auditur à Card. *Cajetano*.

protulerat revocanda adigere nullâ non arte conatus eſt. At ille, nihil cedens, à Cajetano ad Pontificem, à Pontifice Indulgentias datâ Bullâ confirmante & commendante, ad futurum Concilium provocat. Quo facto iratus Pontifex, novâ Bullâ, XVII. Kal. Jul. an. 1520. Lutheri doctrinam tanquam impiam & hæreticam damnat, ejus Libros comburi jubet, ipſúmque, niſi intra ſexaginta dies ad ſanitatem redeat, ſacris interdicit atque proſcribit. Cui cenſuræ vividè reſpondet Lutherus, ſuámque ad Concilium adpellationem iterat; imò & Bullam Leonis, unà cum Paparum Decretalibus Epiſtolis, Wittembergæ publicè cremat. Cùm autem multi adversùs Lutherum ſtylum ſtringerent, putà *Johannes Eckius*, quocum publicam Lipſiæ diſputationem habuit, *Sylveſter Prierias*, ut & Anglorum Rex *Henricus VIII.* ipſe viciſſim ſe tuebatur, novíſque quotidie editis

à Pontifice ad Concilium provocat.

Bulla Leonis X. contra Lutherum.

Leonis Bullam, & Decretalium Libros, publicè cremat Lutherus.

Lutheri Adverſarii.

Libris, Ecclesiæ Romanæ errores tyrannidémque impugnabat; qui scopus inprimis Libri *de Captivitate Babylonica*, quô apertum Romano Pontifici, ejúsque Ecclesiæ, bellum indixit. Interim mortuo MAXIMILIANO, Romanorum Imperatori, nepos ejus CAROLUS V., antea jam Hispaniarum Rex, in Imperio successerat; à quo convocatis Wormatiæ Ordinibus, anno 1521. Lutherus fide publica arcessitus auditus est: Sed cùm nollet sua retractare, dimissus quidem juxta fidem datam, sed non multò pòst ab Imperatore & Comitiis proscriptus, ac, ne quis ei patrocinaretur, gravi denuntiatâ pœnâ, vetitum est. Cujus securitati ut prospiceret *Fridericus* Elector Saxoniæ, eum in via abripi jubet, & in Arcem Wartemburgicam secretò deportari, ubi, per menses decem, tanquam in Patmo sua delituit. Fervebat interim Religionis negotium in Germania, multis Principi-

Liber Lutheri *de Captivit. Babyl.*

CAROLUS V. Imp.

Lutherus à Carolo V. in Comitiis Worm. auditur, mox proscribitur.

In Arce Wartemburg. delitescit.

cipibus & Civitatibus ad puriorem fidem accedentibus, Cæsare verò in id intentô ut dissidium illud quâvis arte componeret; qua de re in Imperii Comitiis sæpe sæpiùs deliberatum est. Certè in Comitiis Norimbergensibus, sub finem anni 1522. & initio sequentis, oblata sunt, Principum nomine, & missa ad Pontificem, qui tum erat *Hadrianus VI.* gente Belga, Cæsaris olim informator, vir ab emendanda Ecclesia, si potuisset, non alienus, ad eum, inquam, transmissa sunt, *Centum gravamina Nationis Germanicæ*: Verùm tanta intercesserunt à parte Cleri obstacula, támque brevis fuit Hadriani, hoc ipso anno defuncti, Pontificatus, ut peragi nihil potuerit. Triennio pòst, Spirensibus Comitiis, cùm Wormatiensis Edicti executionem multi urgerent, moderatiora tamen consilia prævaluêre: Decretum quippe, ad constituendam Religionis formam, & retinendam

Multi Principes & Civitates Germaniæ Reformationem amplectuntur.

Hadrianus VI. P.

Centum gravamina Nationis Germanicæ.

Comitia Spirensia an. 1526.

dam tranquillitatem, opus esse legitimo, vel totius Orbis, vel Germaniæ saltem, Concilio; Interea verò donec habeatur, ita se gerere unumquemque debere, ut facti sui rationem Deo & Cæsari reddere possit. At cùm in aliis comitiis, itidem Spiræ habitis, annô 1529. Missæ abrogatio prohibita, aliáque adversùs puriorem doctrinam sancita essent, contra Decretum illud Principes non pauci protestati sunt, putà *Johannes* Elector Saxoniæ, *Georgius* Brandemburgicus, *Ernestus* & *Franciscus* Luneburgici, Hassiæ Landgravius *Philippus*, & *Wolfgangus* Anhaltinus; quibus & Civitates XIV. se adjunxêre: A qua protestatione deductum *Protestantium* nomen est, quô purioris doctrinæ adseclæ deinceps appellati sunt. Versabatur tum temporis Carolus V. in Italia, quò ad Coronam Imperialem ex manu Pontificis accipiendam venerat; ejus ipsius Pontificis *Clementis VII.* quem bien-

Comitia Spirensia an. 1529.

Origo nominis *Protestantium.*

biennio antè Romæ obſeſſum captivúmque tenuerat. Cùm ergo Placentiæ eſſet, ad eum accedunt Proteſtantium Legati, qui de facta proteſtatione certiorem faciant. Verùm exacerbatô illô, mináſque intentante, Proteſtantes ſibi conſulturi, Smalcaldiæ, quæ Haſſiæ Civitas eſt, nec multò pòſt Norimbergæ etiam coëunt; ubi fœderis Smalcaldici, poſtmodùm ineundi, jacta ſemina ſunt. Habentur interim Junio menſe anni 1530. Auguſtæ Comitia, quibus celebris illa Confeſſio, quæ *Auguſtana* propterea dicitur, à Proteſtantibus Principibus Imperatori oblata eſt, & coram Imperii Ordinibus publicè lecta. Cui & IV. Civitates, *Argentoratum*, *Conſtantia*, *Memminga*, *Lindavia*, ſuam adjunxêre. Verùm, licèt ex Confeſſionibus illis, earúmque Apologia, ſatis pateret, quàm innocua eſſet Proteſtantium doctrina, duriſſimum tamen fuit, & Proteſtantibus iniquiſſimum, Co-

Carolus V. Imp. à *Clemente VII.* P. coronatur.

Conventus Proteſtantium. Smalcaldiæ an. 1529.

Comitia Auguſtana an. 1530.

Confeſſio Auguſtana.

Confeſſio IV. Civitatum.

Decretum Augustanum contra Protestantes.

mitiorum illorum Decretum; utpote quô innovatio omnis in Religione vetabatur, & restitutio eorum omnium, quæ immutata fuerant, imperabatur, pœnis quinetiam, non fisci modò, sed & proscriptionis, in eos qui obsequium detrectarent, constitutis. Quæ cùm cernerent Protestantes Principes, fœdus inter se, sub finem hujus ipsius anni, Smalcaldiæ ineunt; non ullius quidem offendendi, sed sui defendendi causâ; ad quod & cæteri qui tum aberant, ut & Civitates omnes Evangelium professæ, invitatæ sunt. Dum autem fœderati Principes, anno sequenti, Smalcaldiæ iterùm essent, literas à Cæsare acceperunt, quibus auxilia contra Turcas exposcebat. Respondent, se auxilia lubentissimè collaturos, si modò fiscalis omnis actio tollatur, & securitas ipsis præstetur. Itaque cernens Imperator, se violentis consiliis parùm huc usque promovisse, ad pacis con-

Fœdus Smalcaldicum, sub finem anni 1530.

Conventus Smalcaldicus, an. 1531.

silia

ſilia animum applicat, decernítque ut nemini religionis cauſſâ moleſtia creetur, aduſque Concilii tempus; vel, ſi nullum ſit, tantiſper donec per Ordines Imperii alia ratione ſtatutum fuerit. Proteſtantes vice verſâ, qui tum erant Principes VII. & Civitates XXIV. omne obſequium Imperatori, & contra Turcas auxilia pollicentur. Sancita hæc Pax Norimbergæ, an. 1532. quæ iterùm Cadani in Bohemia, an. 1534. inter *Ferdinandum* Romanorum Regem, & *Johannem Fridericum* Electorem Saxoniæ; Francofurti an. 1539. Spiræ an. 1544. & aliàs non ſemel confirmata eſt. Verùm, Romano Pontifice, qui tum erat *Paulus III.* contra Proteſtantes adſiduè claſſicum canente, Imperator, pace priùs cum Gallis initâ, pactiſque cum Turca induciis, Proteſtantes bello adortus eſt, an. 1546. Exceſſerat hôc ipſô annô é vivis *Lutherus*, annos natus 63. neque deflendam quæ ſuis immine-

Pax Norimbergica an. 1532. ſæpiùs deinde confirmata.

Bellum Cæſaris contra Proteſtantes an. 1546.

Mors Lutheri.

minebat cladem conſpexit. Nam is fuit belli exitus, ut Aprili menſe ſequentis anni 1547. funderetur Proteſtantium exercitus, captô duce, *Johanne Friderico*, Electore Saxoniæ, fortiter quidem pugnante, ſed à multitudine hoſtilium copiarum oppreſſô; *Philippôque* Haſſiæ Landgraviô, cùm ad Cæſarem ſupplex iviſſet, contra fidem datam aprehensô, & in carcerem conjectô. Saxoni quidem Electoris Dignitas adempta, atque in Mauritium agnatum ejus collata: Utrique verò libertas, nonniſi quinquennio pôſt, verſis in melius Proteſtantium rebus, reddita eſt. Annô qui cladem illam ſecutus eſt, 1548. cupiens Imperator Religionis in Germania ſtatum ad tempus ſaltem componere, uſquedùm perfectiùs in Concilio definiretur, tribus adhibitis Theologis, duobus Pontificiis, tertio Proteſtante, nempe *Julio Pfluggio* Numburgenſi Epiſcopo, *Michaële Sidonio*, & *Joh. Iſlebio*

Fuſi Proteſtantes, an. 1547. Saxo & Haſſus capti.

Liber *Interim* Cæſaris juſſu editus an. 1548.

lebio Agricolà, Formulam conſcribi curat (*Interim* ei nomen fuit) cui ſeſe ſubmittere in Germania omnes juberentur. Tota erat Pontificia, ſi duo capita excipias, de Communione ſub utraque ſpecie, & Conjugiis Sacerdotum. Ergo obtruditur Liber ille Proteſtantibus, ſed omnes fermè illum rejiciunt, utpote quô pars longè maxima Papalium Superſtitionum atque errorum confirmabatur. Sed neque ipſi Romanæ Curiæ admodùm acceptus fuit, quæ ne minimùm quidem de ſuis Statutis volebat remittere, Principémque Sæcularem aliquid de rebus ſacris definire ægrè ferebat. Cæſar, nunc hos, nunc illos urgere, nec modò ſuaſionibus, promiſſis, minis, ſed aperta vi nonnunquam agere, ut ſua illa Formula à Proteſtantibus admitteretur: Sed fruſtrà hæc omnia; neque ipſe Saxo captivus ad redimendam hac mercede libertatem adduci potuit. Verùm, quod miréris, unde

à Proteſtantibus rejectus;

Romæ etiam improbatus.

Mauritius Saxo, mutatis partibus, Protestantibus se adjungit.

unde clades Protestantibus, nempe ab altero Saxone *Mauritio*, inde ipsis salus affulsit. Cùm enim pro Landgravio *Philippo*, socero suo, diu multúmque apud Cæsarem egisset, indignatus quòd nihil proficeret, mutatis partibus, annô 1552. Protestantium caussam suscepit; tantóque id egit successu, unà cum Brandemburgico Electore, aliísque Principibus Viris, adscitô etiam in fœderis societatem Galliæ Rege *Henricô II.* ut Augustam aliásque Urbes mira celeritate caperent ac diriperent; Imperatorem, unà cum fratre Ferdinando Romanorum Rege, noctu Oeniponte aufugere cogerent; denique honestam Protestantibus, aliísque fœderatis pacem impetrarent.

Bellum contra Cæsarem, an. 1552. quô res Protestantium restituuntur.

Pax Passaviensis, an. 1552. confirmata Augustæ an. 1555.

Cautum nempe, inter alia, ut ne ulla cuiquam, propter religionem, exhiberetur molestia; ad Imperialis judicii Consessum, sive Cameram, etiam ii qui sunt Augustanæ Confessionis admitterentur; proscripti restitue-

tituerentur; &c. Atque hæc eſt celebris illa Paſſavienſis Pacificatio, Julio menſe an. 1552. ſancita, in Comitiis Auguſtanis anni 1555. repetita & confirmata, quâ Germanorum Proteſtantium ſecuritati ad hunc uſque diem proſpectum eſt.

Summa Capita

SECTIONIS III.

de Reformatione *Helvetiæ.*

Reformatio HELVETIÆ. Zuinglius, Oecolampadius, Hallerus, *præcipui Reformatores. Natus Zuinglius an.* 1484. *Prædicare incipit an.* 1516. *Vocatur* Tigurum *initio an.* 1519. *& Scripturam purè exponit; Indulgentiæ in Helvetia publicatæ: Samſonis in illis vendendis impudentia. Eas impugnat Zuinglius. Prima Diſputatio Tiguri, an.* 1523. *Edic-*

Edictum Senatûs Populíque Tigurini, de Evangelio purè prædicando. Secunda & tertia Disputatio Tiguri, eodem anno. Decretum cæterorum Helvetiorum contra Reformationem, Lucernæ, 26. Januarii 1524. Tigurini in proposito constantes. Superstitiones abolitæ. Missa abolita, an. 1525. Reformatio Scaphusiana *&* Sangallensis. *Reformatio* Bernensis, *an.* 1528. *Reformatio* Basileensis, *an.* 1529. *Bellum inter Helvetios. Mors Zuinglii, an.* 1531. *Mors Oecolampadii, eodem anno. Reformatio* GENEVENSIS. *Reformatores,* Farellus, Viretus, Frumentius. *Disputatio Genevæ habita an.* 1535. *Missa abolita* 10. *Aug. ejusdem anni. Libertas Genevensium spiritualis & temporalis.* Johannes Calvinus. *Genevæ retinetur an.* 1536. *Ejus labores. Moritur an.* 1564. Theodorus Beza.

SEC-

SECTIO III.

De Reformatione HELVETIÆ.

DUm hæc in Germania fierent, haud absimilis in Helvetia nostra Sacrorum emendatio visa est, curâ *Huldrici Zuinglii*, *Johannis Oecolampadii*, *Bertholdi Halleri*, aliorúmque Virorum præstantium, quos ad id operis adgrediendum Dei Providentia excitaverat. Natus Zuinglius annô 1484. in Toggiorum pago, quem *Domum Sylvestrem* dicunt; fuítque, Glaronæ primùm, hinc ad D. Virginis Eremitanæ, quam vocant, Ædem, denique & Tiguri, sacris Præpositus, publicúsque Concionator. Et maturè quidem, annô nempe salutis decimô sextô supra millesimum & quingentesimum, Lutheri nomine apud Helvetios necdùm auditô, prædicare Evangelium occœpit. At verò Tigurum

Reformatio HELVETIÆ.

Zuinglius, Oecolampadius, Hallerus, præcipui Reformatores.

Natus Zuinglius an. 1484.

Prædicare incipit an. *1516.*

Vocatur Tigurum initio an. 1519. & Scripturam purè exponit.

gurum vocatus, ineunte annô Sæculi illius decimô nonô, fortiùs id multò clariúsque adgressus est. Matthæum quippe, missis humanis commentationibus, sóloque adhibito Scripturarum lumine, sacra é cathedra enarrandum sumpsit: Quô peractô, & Actus Apostolicos, & Epistolarum maximam partem, pari methodo explanavit. Quæ dum ageret, idem negotium, quod Germanicæ Reformationi ansam præbuerat, ad eam etiam inter Helvetios promovendam non parùm contulit: Indulgentiæ nimirùm, ad quas per Helvetiam divendendas, missus est *Bernardinus Samson*, Mediolanensis, é familia Franciscanorum: Cujus cùm aviditas ac impudentia modum omnem excederent, promissâ etiam sceleratissimis, dummodò pecunia adesset, peccatorum quorumlibet veniâ, sibique adscriptâ animarum é Purgatorio extrahendarum adeò promptâ facultate, ut eas ad nutum

Indulgentiæ in Helvetia publicatæ.

Samsonis in illis vendendis impudentia.

tum

tum ſuum evolare confirmaret, adversùs hæc ingens animorum facta commotio eſt: Et ea quidem ita vividè, tantóque ſucceſſu impugnavit Zuinglius, animos quinetiam addente *Hugone*, Conſtantienſi Epiſcopo, ut aditu Urbis nugivendulo illi Monacho interdictum ſit. Fuit hic primus Tigurinæ Reformationis gradus; quæ deinde, cùm ex Scriptis, tum ex Concionibus Zuinglii, novis quotidie auctibus crevit. Sed cùm multi obſtreperent, Dominicani in primis, viſum eſt Senatui, publicâ inſtitutâ Diſputatione, anno 1523. utriuſque partis rationes audiri. Ergo Zuinglius doctrinam ſuam, 67. propoſitionibus incluſam, præſertim de Scripturæ auctoritate, adversùs Traditiones, Concilia, Patres Eccleſiæ, de Sanctorum interceſſione ac invocatione, de Cœlibatu Sacerdotum, &c. ita clarè adversùs quoſvis contradicentes defendit, ut Edicto ſanxerit Senatus Populúſque

Eas impugnat Zuinglius.

Prima Diſputatio Tiguri, an. 1523.

Edictum Senatûs Populique Tigurini de Evangelio purè prædicando.

Tigurinus, „pergeret Zvinglius; „prout cœperat, sacrosanctam Evan„gelii doctrinam annuntiare: cæte„rique omnes Sacrorum Ministri, „cùm in Urbe; tum in agro, nihil „proponerent; quod Evangelicæ „doctrinæ testimonio, & sacræ Scrip„turæ auctoritate probari non pos„set.

Secunda & tertia Disputatio Tigur. eodem anno.

Eam disputationem altera excepit, ad quam Constantiensis, Curiensis, & Basileensis Episcopi advocati sunt: Absuerunt illi; sed ingens Ecclesiasticorum Virorum, ad sexcentos usque; numerus, cùm ex Helvetia, tum ex Germania etiam, accessit. Vicit & hîc, & in tertia iterùm concertatione, Zuinglius.

Decretum cæterorum Helvetiorum contra Reformationem, Lucernæ, 26. Janua. 1524.

Quamobrem, obnitentibus licèt cæteris Helvetiæ Pagis, qui, Lucernæ congregati Januario mense anni 1524. nihil immutandum in Religione sanxerant; missisque Tigurum Legatis à Reformationis proposito abducere Socios tentaverant, hi nihilominùs, de veritate nihil ampliùs am-

ambigentes, modeſtôque Sociorum literis datô reſponſô, ſacro illi operi manum admovêre. Et ſtatim quidem craſſiores quædam Superſtitiones abolitæ, putà ſolemnes Proceſſiones, Sacramenti circumgeſtatio atque expoſitio: Quin & apertæ in Eccleſiis Tumbæ, quibus Martyrum oſſa vel reliquiæ contineri dicebantur; ſed in pleriſque nihil, vel quiſquiliæ tantùm repertæ; ſicubi verò eſſent oſſa, terræ ſunt mandata. Aliquo pòſt tempore, putà Junio menſe an. 1524. ablatæ é Templis Imagines, tandémque Aprili menſe an. 1525. Miſſa abolita eſt. Tigurinorum exemplum *Scaphuſiani* & *Sangallenſes* haud multò pòſt ſecuti ſunt; nec non etiam *Bernenſes*, Evangelii facem his præferente *Bertholdô Hallerô*, publicâque habitâ 1528. inter utriuſque partis Theologos diſputatione: Quibus & *Baſileenſes*, præcone *Johanne Oecolampadio*, poſt plurium annorum laborem,

Tigurini in propoſito conſtantes.

Superſtitiones abolitæ.

Miſſa abolita an. 1525.

Reformatio *Scaphuſiana* & *Sangallenſis*.

Reformatio *Bernenſis*, an. 1528.

Reformatio *Baſileenſis*, an. 1529.

nec sine aliquo inter Cives tumultu, anno 1529. accessere. Cæteri Pagi non modò Reformationem non admiserunt, sed & bellum eâ occasione cum Tigurinis Bernensibúsque gessêre: Quod cùm sopitum aliquandiu fuisset, postmodùm recruduit, anno 1531.; in eóque occubuit *Zuinglius*, 11 Octobris illius anni, cùm ipse quadragesimum octavum ætatis annum ageret. Nec multùm ei supervixit *Oecolampadius*, ei semper conjunctissimus, dignissimúsque in opere Domini sodalis, sub Novembris finem morbo exstinctus eôdem annô, qui ætatis ejus quadragesimus nonus erat. Zuinglio *Henricus Bullingerus*, insignis Theologus, Oecolampadio *Osvaldus Myconius*, suffecti sunt. Emendatæ porrò Doctrinæ bonum, fœdere Bernensium atque viciniâ, GENEVÆ nostræ etiam contigit, profectis inde atque commendatis *Gulielmo Farello* Vapincensi Delpinate,

Bellum inter Helvetios.

Mors Zuinglii, an. 1531.

Mors Oecolampadii, eodem anno.

Reformatio GENEVENSIS.

ţe, *Petro Vireto* Orbæ in ditione Bernensi nato, *Antonio Frumentio*, aliisque, quorum documentis atque concionibus magna Civium pars veritatis lumine collustrata est. Ergo, publicâ habitâ, 30. Maii 1535. de capitibus controversis Disputatione, quâ *Jacobus Bernardus*, Thesium auctor, & *Farellus* atque *Viretus*, puriorem doctrinam per plures dies propugnârunt, tandem 10. Augusti ejusdem anni, Missalia Sacra solemni Ducentumvirûm decreto abolita sunt. Sic adserta Genevensibus spiritualis Libertas est, annô alterô postquàm temporalem, excussô Episcopi jugô, qui stationem deseruerat, seque hostem Urbis præbuerat, comparâssent. At verò, informem adhuc Religionis apud nos statum perfectiùs ordinavit, saluberrimisque in primis Disciplinæ Legibus auxit, Vir benedictæ in omne ævum memoriæ *Johannes Calvinus*, Novioduno in Picardia ortus; qui cùm Ge-

Farellus, Viretus, Frumentius, Reformatores.

Disputatio Genevæ habita.

Missa abolita 10. Aug. 1535.

Libertas Genevensium spiritualis & temporalis.

Joh. Calvinus.

Genevæ retinetur an. 1536.

neva fortè transiret, annô 1536. à Farello retentus est; immensísque laboribus, non Genevensem modò Ecclesiam, sed & totum Reformatum Orbem, erudiit atque illustravit; adeò ut de ejus nomine Reformati, quanti quanti sunt, non raro adpellentur.

Ejus labores.

Moritur an. 1564.

Obiit 27. Maii 1564. ætatis 55.; primariúmque in Ecclesia & Academia Genevensi locum, *Theodoro Bezæ*, Vezelio, suo hactenùs Collegæ, reliquit; qui & ipse, ingenii cultu, doctrinæ laude, plurimísque laboribus, ad provectissimam ætatem, quintum putà Sæculi sequentis annum, inclaruit.

Theod. Beza.

Summa Capita SECTIONIS IV. de Reformatione *Suecia* & *Dania*.

Reformatio SUECIÆ. Olaus Petri, *purioris apud Suecos doctrinæ præco*,

co. Ei se opponit Johannes Magnus. GUSTAVUS *Rex Reformationi favet. Scriptura S. in Linguam Suecicam versa. Collatio Upsaliæ an.* 1526. *Reformatio in generalibus Regni Comitiis instituta, an.* 1527. *Reformatio* DANIÆ. CHRISTIERNUS II. *Rex puriori doctrinæ favet. Eam etiam fovet ac promovet Rex* FRIDERICUS. Georgius Johannis *&* Johannes Taussen, *puriorem fidem prædicant. Quatuor Articuli in Comitiis Othoniæ sanciti, an.* 1527. *Reformationis incrementa. Confessio ab utraque parte oblata Comitiis an.* 1530. *Fridericus R. moritur.* CHRISTIERNUS III. *Friderici filius, invitis Proceribus atque Episcopis, Regnum obtinet.* Joh. Bugenhagius *Pomeranus ad Ecclesias ordinandas in Daniam vocatus. Reformatio in Dania solemni modo instituta,* 15. *Jun.* 1539.

SECTIO IV.

De Reformatione SUECIÆ *&* DANIÆ.

Reformatio SUECIÆ.

A proximis, si jam ad remotissimas Septentrionis oras cogitatione transferamur, per eas sese diffundentem, haud minori celeritate, Evangelii lucem cernemus. In SUECIA quidem, maturè admodum, nec multis post Lutheri exortum annis, divinum illud jubar emicuit, facem præferente *Olao Petri*, qui cùm Lutherum in Germania audisset, redux in patriam, quæ acceperat, primùm apud amicos, deinde apertiùs disseminavit. Cujus doctrinæ ut cursum sisteret *Hadrianus* Pontifex, *Johannem Magnum* in Sueciam ablegavit. GUSTAVUS verò Erici filius, qui, pulsô CHRISTIERNÔ, primùm Gubernator, deinde Rex salutatus fuerat, quanquam Lutheranum animo jam imbibe-

Olaus Petri. purioris apud Suecos doctrinæ præco.

Ei se opponit *Johannes Magnus.*

biberat dogma, tamen, ne Episcopos gentémque togatam Regni primordiis in se concitaret, ei nondum publicè favebat. At, non multo pòst tempore, animi sensa aperuit, Clero Pontificio ea de caussa præprimis infensus, quòd partem redituum, urgente licèt necessitate, publicos in sumptus erogare nollet. Ergo, reluctantibus illis, non modò Lutheri libros non prohibuit, sed & novæ doctrinæ præcones Wittemberga accîvit, imò & *Olaum Petri* magnæ Ecclesiæ Holmiensis Concionatorem instituit. Ab hoc Sacer Codex in Linguam Suecicam versus; quæ Versio, Gustavi Regis auctoritate, toto passim Regno recepta est. Interim, ut solemnior Controversiarum elucidatio fieret, publica Collatio, præsente Rege, Upsaliæ habita est annô 1526, quâ *Petrus Gallius* Pontificiorum, *Olaus Petri* Evangelicorum partes agebant: Sed cùm nulla testimonia,

Gustavus Rex Reformationi favet.

Scriptura S. in Linguam Suecicam versa.

Collatio Upsaliæ an. 1526.

præ-

præterquàm é Sacris petita Literis, admitterentur, Evangelica Veritas nullo negotio victrix evasit. Sic dispositis ad Sacrorum emendationem animis, Gustavus, annô sequenti 1527. rem ad Comitia Regni detulit, & vehementissimè ursit, eò usque ut se aliàs à Regni administratione recessurum minaretur. Quibus moti Regni Ordines, ad Gustavi pedes provoluti, ne Regnum deserat, rogant, se rem omnem ex ejus voto constituere paratos esse. Ergo statutum, ut Arces, quas tenebant Episcopi, Regi traderentur; bonorum Ecclesiasticorum pars in Regni usum cederet, aut Proceribus, à quibus manaverant, redderetur; denique, ejuratis Sacris Pontificiis, puriora toto Regno admitterentur.

Reformatio in generalibus Regni Comitiis instituta an. 1527.

In Dania, CHRISTIERNUS Rex, cùm Friderici Saxoniæ Electoris ex sorore nepos esset, ad Avunculi exemplum, jam inde ab anno 1521.

Reformatio DANIÆ. CHRISTIERNUS II. R. pu-

Lu-

Lutheri doctrinam in pretio habuit; imò & Doctorem quendam, *Martinum* nomine, Wittemberga accîvit, qui sibi à sacris esset. Sed cùm exosus, non Danis minùs quàm Suecis, evasisset Christiernus, Regno cedere coactus est annó 1523. atque in Germaniam se recipere, ubi longissimam quidem, ad annum usque 1559. ætatis 78. sed miserrimam, per exsilia & carceres, vitam traduxit. Pulsô illô, FRIDERICUS Holsatiæ dux, Christierni patruus, in Regem eligitur; neque alio est in puriorem doctrinam animo: quæ à *Georgio Johannis*, *Johanne Tausson*, aliisque, liberè deinceps fuit proposita. Cùm verò obsisterent Episcopi, cæterique Clerici; Rex, habitis Othoniæ in Fionia Comitiis, an. 1527. gravissima oratione emendandæ Religionis necessitatem demonstravit. Quibus persuasi Ordines, renitentibus licèt Ecclesiasticis, in capita hæc consensêre: 1. ut liberum cuique

riori doctrinæ favet.

Eam etiam fovet Rex FRIDERICUS.

Georg. Johannis, Joh. Tausson, &c. puriorem fidem prædicant.

que

IV. Art. in Comitiis Othoniæ sanciti an. 1527.

que sit, utri velit Religioni, Lutheranæ an Pontificiæ, adhærere; 2. Religionis causſâ turbandum neminem eſſe; 3. Regem protecturum Lutheranos, adversùs vim omnem & tyrannidem hoſtium; 4. Monachis & Monialibus liberum fore, é clauſtris, ſi velint, egredi, imò & nuptias contrahere.

Incrementa Reformationis.

His ſancitis, nova quotidie purior fides incrementa cepit, eam tradi curante Rege, & *Joh. Tauſſon* ad concionandum Hafniam miſſô. Qua de re cùm Præſules aliíque é Pontificiorum grege quererentur, oblata

Confeſſio ab utraque parte oblata Comitiis an. 1530.

eſt Comitiis an. 1530. ab utraque parte Confeſſio; decretúmque, ut Evangelici in inſtituto pergerent, uſquedùm generali Concilio Religionis negotium definiretur. Hæc

Fridericus R. moritur, an. 1533.

inter, *Fridericus* moritur, an. 1533. Quâ opportunitate uſi Pontificii, *Chriſtiernum*, filium Regis natu maximum, ob Lutheraniſmi ſuſpicionem, à Regni ſucceſſione removent,

vent, eique *Johannem* minorennem præferunt, quòd in Sacris Pontificiis institutus esset: Simul, Johannem Tausson, aliósque novæ doctrinæ præcones, Regno cedere jubent. Ita statuebant Proceres: sed alia fuit Plebis sententia, cujus favore CHRISTIERNUS III. non tamen sine multo labore & sanguine, paternum Regnum recuperavit. Iste, cùm Episcopos adversantes expertus esset, secretâ habitâ cum Senatoribus deliberatione, septem Episcopos uno die in vincula conjicit, eorúmque loco Antistites (*Superintendentes* vocant) collocat; *Johannem Bugenhagium*, Pomeranum, Wittemberga accersit, qui totam Ecclesiarum rationem constituat; denique 15. Jun. 1539. in publicis Othoniæ Comitiis, colophonem Reformationis operi admovet, cui Rex ipse atque Senatores se constanter adhæsuros, non verbis solùm, sed ipsâ etiam subscriptione, professi sunt.

CHRISTIERNUS III. Frid. F. invitis Proceribus atque Episcopis, Regnum obtinet.

Joh. Bugenhagius, ad Ecclesias ordinandas, in Daniam vocatus.

Reformatio in Dania solemni modo instituta, 15. Jun. 1539.

Sum-

Summa Capita

SECTIONIS V.

De Reformatione *Angliæ* & *Scotiæ*.

Reformatio ANGLIÆ. HENRICUS VIII. *Rex contra Lutherum scribit.* Defensoris fidei *titulum accipit à* Leone X. *P. Vult* Catarinæ Aragoniæ *repudium mittere. A* Clemente VII. *post varias moras, & inania promissa, repulsam patitur. Catarinam dimittit, &* Annam Boleniam *uxorem ducit. Hæc damnat Papa, & Henrico anathema dicit. Angliæ Regnum à Papa discedit, & Rex Angliæ* Caput Ecclesiæ *declaratur, an.* 1532. *Clerus Anglicanus, ob Regni Leges violatas, in jus vocatus. Romanæ Adpellationes interdictæ. Electiones Ecclesiasticæ ad antiquum morem re-*

revocatæ. Monasteria suppressa, an. 1535. *& seq. Biblia S. Anglicè versa, & in publicum privatúmque usum vocata. Henrici VIII. sævitia in Reformatos. Liber de Religione à* Thoma Cranmero *editus. Moritur Henricus VIII. an.* 1547. EDWARDUS VI. *Angliæ Rex. Fidei Confessio, Liturgia, & Ordinationum Liber.* Martyr, Bucerus, Fagius, *&c. in Angliam acciti. Edvvardus moritur, an.* 1558. JOHANNA GRAYA *paucorum dierum Regina.* MARIA, *Angliæ Regina, Papatum reducit, & Protestantes crudeliter vexat. Martyres sub Maria. Cranmeri martyrium. Maria Reg. moritur an.* 1558. ELIZABETHA *succedit. Reformatio in perpetuum restituitur & adornatur.*

Reformatio SCOTIÆ. Patricius Hamiltonius *purioris doctrinæ præco. Ejus martyrium an.* 1530. *Alii Martyres an.* 1537. & 1539. JACOBUS V. *Scot. R. moritur an.*

 1542.

1542. *Nova Martyria an.* 1545. *& seq. Card. Santandreani, sævi persecutoris, cædes. Motus Edimburg. contra imaginem S. Andreæ. Regina libertatem conscientiæ pollicetur; sed fidem datam fallit. Turpe ejus dictum de Principum fide. Bellum inter Reginam Regentem, & maximam partem Gentis Scoticæ. Reformatio in Scotia instituta, auctore præc.* Joh. Knox, *Calvini discipulo.* MARIA STUARTA, *Scotiæ Regina, Regi Galliæ* Francisco II. *nupta. Nubit secundùm* Henrico Stuarto, *aliàs* Darlæo. *Res tragicæ Mariæ Stuartæ, in Angliâ decollatæ an.* 1587. JACOBUS, *Scotiæ Rex, in Religione Reformata educatus, eique addictus.*

SEC-

SECTIO V.

De Reformatione ANGLIÆ *&* SCOTIÆ.

ET ANGLIA quoque, mirabili prorsùs Dei Providentiâ, versísque ad divinorum operum exsecutionem humanis adfectibus, rectioris fidei compos evasit. Nam initio quidem, HENRICUS Rex, ejus nominis VIII. caussæ Pontificiæ addictissimus fuerat, scriptô etiam contra Lutherum de *septem Sacramentis* Ecclesiæ Romanæ librô: Qua de caussa, *Defensoris Fidei* titulo à *Leone X.* Pontifice ornatus est, quo titulo Angliæ Reges ad hunc usque diem decorantur. At eô Rege, non multis pòst annis, à Romana Sede abalienatô, insignis in Religionem mutatio inducta est, major etiam postmodùm futura. Occasio fuit designatum ab Henrico cum *Catarina Aragonia* divortium; seu

Reformatio ANGLIÆ.

HENRICUS VIII. R. contra Lutherum scribit.

Defensoris Fidei titulum accipit à Leone X. P.

Vult Catarinæ Aragoniæ repudium mittere.

quòd illa *Arturio* Principi, ipsius fratri, antea nupsisset, quæ ratio in vulgus proferebatur; seu quòd masculam prolem suscipere in votis haberet, quæ à Catarina sperari ampliùs non poterat; seu quòd hujus tædio, ob novos amores, aliámve ignotam caussam, teneretur. Ergo se applicat Romano Pontifici, pro temporum illorum more, quò faciendi divortii sibi facultas concederetur: Eámque impetrâsset hauddubiè, Romanâ Curiâ in hujusmodi dispensationibus nimio plus facili, nisi *Caroli* Imperatoris, cujus matertera erat Catarina, auctoritas & studia contrà stetissent. Cùm igitur, post multas pollicitationes, multásque moras, se à *Cemente VII.* delusum animadverteret, aliâ viâ (auctore consilii *Thoma Cranmero*, tunc Doctore Cantabrigiensi, postmodùm Cantuariensi Antistite) rem expedire cum animo constituit. Conquisitis nempe celeberrimorum per Eu-

A Clemente VII. post varias moras, & inania promissa, repulsam patitur.

Europam Doctorum & Academiarum sententiis, cùm pars maxima divortio faveret, in eámque præprimis partem Anglicæ Academiæ propenderent, *Catarinam* quidem dimisit, *Annam* verò *Boleniam* uxorem duxit. Utrumque factum damnat Pontifex, irritúmque esse jubet, dictis etiam Romano more in Henricum & Annam diris. Sed nihil hæc Henricum movent; qui à Romani Pontificis communione prorsùs abscedit, éique omnem in Angliæ Regno potestatem abrogat, séque ipsum, *Caput Ecclesiæ*, & supremum in spiritualibus, non minùs quàm in temporalibus, Judicem esse declarat: Quæ quidem omnia de sententia Ordinum Regni constituta ac decreta sunt. Pendente lite, alia itidem nonnulla statuebantur, quibus tanquam gradibus quibusdam Religionis disposita emendatio est. Primùm enim Clerus Anglicanus annô 1531. in jus vocatus est, quòd contra Re-

Catarinam dimittit, & *Annam* *Boleniam* uxorem ducit.

Hæc damnat Papa, & Henrico anathema dicit.

Angliæ Regnum à Papa discedit, & Rex Angliæ *Caput Ecclesiæ* declaratur, an. 1532.

Clerus Anglicanus in jus vocatus,

ob Regni Leges violatas.

gni Leges, Ecclesiæque Britannicæ jura, Curiæ Romanæ juridictionem in plurimis agnovisset, multásque caussas in Anglia judicandas Romam detulisset: In quo quidem culpam fateri, veniámque à Rege deposcere, imo & tributum haud exiguum ea de caussa pendere, Clerus omnis necesse habuit. Biennio pòst, vetitæ sunt, novo decreto, à supremo Regni Senatu, Romanæ Adpellationes, omnísque Papæ in Angliæ Regno auctoritas abrogata; sic ut tota jam pènes Episcopos, Archiepiscopos, ipsúmque Regem, esset, Electiones juxta morem antiquum fierent, à solo Rege confirmandæ, nullis in eo Pontificis Romani partibus. At nihil utilius ad Sacrorum expurgationem fuit, quàm suppressio Monasteriorum, eorum Visitatore instituto *Thoma Cromwelô*; quorum alia in Episcopales Sedes, alia in Gymnasia conversa sunt. Quibus progressibus & iste etiam longè

Romanæ Adpellationes interdictæ.

Electiones Ecclesiasticæ ad antiquum morem revocatæ.

Monasteria suppressa, an. 1535. & seq.

longè maximi momenti accessit, quòd Biblia Sacra Anglicè versa, in publicum Ecclesiarum, privatúmque familiarum usum vocata sint: Quo factum, ut, invitô licèt, ferróque ac flammis in Reformatos, eos præsertim qui corporalem Christi in Eucharistia præsentiam negarent, sæviente Henricô Rege, lux tamen Evangelica miris incrementis diffusa sit, curâ inprimis *Thomæ Cranmeri*, Archiepiscopi Cantuariensis, à quo Liber *de Religione* publicâ auctoritate editus; quô, si non omnes, certè non pauci Ecclesiæ Romanæ errores arguebantur. Hæc sub Henrico. At, mortuô illô, Januario mense anni 1547. sub ejus filio & successore EDWARDO VI. novem annorum, sed optimæ indolis, eximiarúmque supra ætatem dotium puero, auspice inprimis *Edwardo Seymurio*, Somersetio Duce, Regis avunculo, Regníque Protectore, Pontificia Sacra abolita, Reforma-

Biblia S. Anglicè versa, & in publicum privatúmque usum vocata.

Henrici VIII. sævitia in Reformatos.

Liber de Religione à *Cranmero* editus.

Moritur Henricus VIII. an. 1547.

EDWARDUS VI. Angliæ Rex.

tionísque opus feliciter absolutum est. Tunc Scripta Fidei Confessio, nec non & Liturgia, ac Ordinationum Liber: Quæ non à Clero duntaxat, sed & à suprema Regni Curia adprobata & confirmata sunt. Vocati tunc in Angliam, benignéque excepti, magno numero Viri eruditi, qui puriorem Fidem in Ecclesiis & Academiis docerent, ut *Petrus Martyr*, *Martinus Bucerus*, *Paulus Fagius*, aliíque, quorum operâ atque consiliis in adornando ac promovendo Religionis negotio usus est Cranmerus. Verùm lætam illam renascentis Evangelii segetem vastavit propemodùm atque oppressit, eximii Principis, & ad bona omnia surgentis, obitus: Qui terris tantùm ostensus, immatura præreptus est morte, Julio mense an. 1553. cùm nonnisi sextum Principatûs annum ageret. Et ille quidem, ante obitum, ut Religionis securitati prospiceret, cui *Mariam* sororum natu ma-

Fidei Confessio, Liturgia, & Ordinationum Liber.

Martyr. Bucerus. Fagius. in Angliam acciti.

Edwardus VI. moritur, an. 1553.

majorem infenſam eſſe noverat, dubiiſque de natalibus Elizabethæ animis, de conſenſu Procerum, exhæredatis ſororibus, ad JOHANNAM GRAYAM Henrici VIII. ex ſorore proneptem, fœminam excellentis ingenii, ſanæque doctrinæ addictam, Regni ſucceſſionem tranſtulerat: Quæ re verâ quarto pòſt die Regina pronuntiata eſt. At res Populo Nobilibúſque diſplicuit, non tam ſtudio Mariæ, quàm odio Northumbrii ducis, Johannæ ſoceri, qui conſilii auctor habebatur. Ergo MARIA inauguratur; Johanna & Northumbrius capite plectuntur. Nec multò pòſt, Papiſticis innutrita ſacris Regina, non ea modò in integrum reſtituit, admiſſô in Angliam *Polô* Cardinali, qui Regni Ordines Pontificis nomine in gratiam reciperet, ſed & Proteſtantes, toto Regni tempore, crudeliſſimè vexavit, participe conſiliorum *Philippô II.* cui nupſerat, Hiſpaniarum Rege; cujus tamen

JOHANNA GRAYA paucorum dierum Regina.

MARIA Angliæ Regina, Papatum reducit, & Proteſtantes crudeliter vexat.

ſuaſu ferunt *Elizabetham* Mariæ ſororem, Politicis de rationibus, ab exitio ſervatam eſſe. Ingens ſub Maria Martyrum numerus, Fidei cauſſâ interemptorum, quos inter *Ridleïus*, *Latimerus*, *Hooperus*, Epiſcopi, ipſéque etiam *Cranmerus*, qui cùm humana imbecillitate mortíſque metu ſtatim lapſus eſſet, mox culpam illam, non lacrymis modò & pœnitentia eluit, ſed & conſtantiſſimo martyrio; eâ dextrâ quâ peccaverat, primùm omnium, animo imperterrito flammis admotâ. Sic furebat in Dei ſervos *Maria*; nováque indies ad opprimendos Proteſtantes moliebatur, cùm annô Principatûs quintô, hujus Sæculi 58. exſtincta eſt; derivatúmque in ſororem ELIZABETHAM, Henrici VIII. ex Anna Bolena filiam, Regnum. Hæc in melioribus à puero inſtituta Sacris, ea reſtitui atque adornari ſtatim curavit, operâ in primis *Thomæ Parkeri*, Cantuarienſis Archiepiſcopi,

Martyres ſub Maria.

Cranmeri martyrium.

Maria Reg. moritur an. 1558.

ELIZABETHA ſuccedit.

Reformatio in perpetuum

pi. Cui operi perficiendo atque firmando, haud obstantibus non unius Pontificis diris, creberrimísque Papicolarum molitionibus, felicissimus & ad annum usque quadragesimum quintum productus Elizabethæ dominatus non parùm contulit. restituitur & adornatur.

Post res Angliæ, monet loci situs rerúmque ordo, ut de vicina SCOTIA pariter dicamus. In eam illata, à juvenibus quibusdam Scotis, purioris doctrinæ semina, quæ ipsi in Germania hauserant: Quos inter primas tenuit *Patricius Hamiltonius*, ex nobilissima Hamiltoniorum gente, Comitis Araniæ ex fratre nepos. Iste, cùm per Germaniam iter faciens Lutheri dogmate imbutus fuisset, atque ob raras ingenii dotes, eruditionémque singularem, Professor Theologiæ in Academia Marpurgensi creatus, postmodùm in patriam redux, veritatem disseminaturus, à Dominicano quodam Monacho *Alexandro Cambello*

Reformatio SCOTIÆ.

Patric. Hamiltonius. purioris doctrinæ præco.

Ejus martyrium, an. 1530. *bello* proditus est, vivúsque crematus annô 1530.; quod supplicium, juvenis licèt, magna cum animi constantia toleravit. Septennio pòst, alii Lutherani (sic Protestantes vulgò dicebantur) in Scotia detecti, &

Alii Martyres an, 1537. & 1539. quinque ex illis pariter cremati sunt: Quibus & quinque alii biennio pòst accessêre; cæteris in fugam datis, intérque alios *Georgio Buchanano*, Poëta atque Historico perquàm eleganti, qui, dormientibus custodibus, per fenestram elapsus est. Verùm quæ doctrina, regnan-

Jacobus V. Scot. R. moritur an. 1542. te Jacobo V. ardentibus licèt rogis, disseminari jam cœperat, mortuô illô an. 1542. magis magísque sese extendit. Sed prorex *Hamiltonius*, qui ei primùm faverat, eandem pòst ejuravit: Neque supplicia in ejus

Nova Martyria an 1545. & seq. præcones sequacésve desiêre, auctore inprimis atque impulsore Cardinali Santandreano, *Davide Betonio*, qui mox sævitiæ pœnas luit, Proceribus exosus factus, atque in

pro-

proprio cubiculo confoſſus, cadavere eum ipſum in locum projectô, unde *Sephocardi* Evangelici Paſtoris martyrium paulò antè ſpectaverat. Subſecutis annis, MARIA LOTHARINGA, defuncti Regis viduâ, Regnum adminiſtrante, à Reformatorum ſuppliciis haudquaquam ceſſatum eſt: Quibus tamen veritatis ſcintillæ, non modò non exſtinctæ, ſed potiùs excitatæ ſunt. Unde, cùm populi Edimburgenſis pars non exigua à Papatu abhorreret, imaginémque D. Andreæ, quæ per Urbem circumferebatur, arripuiſſet, pedibúſque proculcâſſet, ortâ eam ob rem ſeditione, Reformatíſque conſcientiæ libertatem ſibi concedi poſtulantibus, metuens ſibi Regina ſtatim annuere neceſſe habuit. At poſtea, ſeu propriâ ſponte, ſeu inſtigantibus Guiſiis, quorum illa ſoror erat, fidem Scotis datam fefellit. Quinimò dicitur, ſupplicibus illis, datique promiſſi memoriam renovan-

Card. Santandreani ſævi perſecutoris, cædes.

Motus Edimburg. contra imaginem S. Andreæ.

Regina libertatem conſcientiæ policetur;

ſed fidem datam fallit.

Turpe ejus dictum de Principum fide.

novantibus, respondisse, *Promissorum fidem non aliàs à Principibus exigendam, quàm ubi commodum eis videretur.* Ad quæ illi, *se ergo obsequium omne, parendíque necessitatem, ei renuntiare*: simúlque, quantæ hinc calamitates exorituræ essent, significant. Sic exasperatis animis, ab utraque parte bellum instruitur. Fœderatis Angli, Reginæ Galli auxilia præbent. Quos inter tumultus, variúmque martem, instituta plerisque in locis, à Populo atque Proceribus, Religionis emendatio est, disjectæ Imagines, Missa abolita, Monasteria eversa, eáque regiminis Ecclesiastici forma constituta, quam *Johannes Knox*, Calvini discipulus, à Magistro acceperat. Moritur interea Regina Regens; annô 1560. Moritur itidem, sub anni exitum, Galliæ Rex *Franciscus II.* cui MARIA STUARTA, Scotorum Regina, nupserat. Ista, pacatis quadantenùs rebus, relictis Galliis, in Scotiam

Bellum inter Reginam Regentem, & maximam partem Gentis Scoticæ.

Reformatio in Scotia instituta, auctore præc. *Joh. Knox*, Calvini discipulo.

MARIA STUARTA Scotiæ Regina, Regi Gall. *Francisco II.* nupta.

tiam remeat, cognatóque *Henrico Darlæo*, aliàs *Stuarto*, quem regia auxit dignitate, secundis votis juncta est: Ex quo conjugio *Jacobum*, postmodùm Scotiæ, deinde & Angliæ Regem, peperit. Sed quæ tragœdiæ actæ pòst fuerint, miserè occisô Henricô Rege, Regináque cædis suspectâ, ob turpes cum Botwellio statim à cæde initas nuptias, hinc exosâ illâ suæ Genti, in carcerem traditâ, Regno cedere coactâ, in Angliam fugiente, sed ibi comprehensâ atque detentâ, tandémque, ob perpetuas in Elizabetham molitiones, à Senatu Anglico capitis damnatâ atque decollatâ, an. 1587. ea omnia fusè enarrare, nostri propriè instituti non est. Firmatus interim magis magísque apud Scotos purus Dei Cultus, in eóque JACOBUS Rex sedulò institutus: Quod & Scriptis de Religione, seu dum uni Scotiæ præesset, seu post adeptam Anglici Regni hæreditatem, luculenter testatum dedit. Sum-

Nubit secundùm *Henrico Stuarto*.

Res tragicæ Mariæ Stuartæ, in Anglia decollatæ an. 1587.

JACOBUS Scot. R. in Relig. Reformata educatus, eique addictus.

Summa Capita

SECTIONIS VI.

De Reformatione in *Gallia*.

Reformatio qualis in GALLIA. *Literarum* παλλιγγενεσία *puriorem Fidem in Galliam infert.* FRANCISCUS I. *Gall. R. Reformatis adversus.* Margareta *Navarrena iisdem favet. Res reformata per Aquitaniam & Benearniam pullulat. Septem capita emendanda à Regina Navarrena proposita. Prima Ecclesia Reformata Meldis, an.* 1523. *Martyres tota Gallia. Principes Germani Protestantes de malè habitis Reformatis apud Franciscum Regem queruntur.* Johannes Calvinus *Galliæ Reformatorum præcipuus. Merindolensium & Caprariensium laniena. Atrox judicium adversùs illos, an.* 1540.

1540. *Crudelissima ejusdem exsecutio, an.* 1545. *Testimonium de ipsorum innocentia. Moritur Franciscus I. an.* 1547. *Sub* Henrico II. *novæ in Reformatos persecutiones. Viri Principes ad eos accedunt. Synodus Ecclesiarum Reformatarum Parisiis, an.* 1559. *Confessio Fidei, & Disciplinæ Ecclesiasticæ Leges. Senatores*, Ludovicus Faber, *&* Annas Burgus, *in carcerem missi. Mors Henrici II. an.* 1559. Franciscus II. *Gall. R. Guisiorum & Borboniorum æmulationes vera caussa Bellorum Civilium. Princeps Condæus caput Reformatorum; eorum hostes Guisii. Annas Burgus comburitur. Conjuratio Ambosiana. Moritur Franciscus II. R. an.* 1560. Carolus IX. *succedit. Collaquium Possiacenum an.* 1561. *Communio sub utraque specie, & Conjugium Clericorum, ab Aula Gallica petuntur, tum à Papa, tum à Concilio Tridentino, sed frus-*

T *trà,*

tra. Cædes Vassiacensis. Primum Bellum Civile. Drocensis pugna, an. 1562. *Pax, Martio mense an.* 1563. *Secundum Bellum Civile; an.* 1567. *Prælium San-Dionysianum. Pax,* 1568. *Tertium Bellum Civile. Pugna Jarnacensis & Moncontoriana. Pax;* 1570. *Nuptiæ* HENRICI *Navarræ Regis cum* Margareta *Gall. Regis sorore. Laniena Reformatorum, die S. Barthol.* 24. *Aug.* 1572. Gasparis Colinii, *Maris præfecti, cædes. Strages toto Regno se extendit.* XXX. *hominum millia interempta; vel; juxta alios; C. millia. Aula Romana hanc stragem adprobat, & de ea gloriatur. Quartum Bellum Civile, an.* 1573. *Obsidio Sancerræ & Rupellæ. Pax eôdem annô. Quintum Bellum, an.* 1574. *Mors Caroli IX.* HENRICUS III. *antea Poloniæ, nunc Galliæ Rex. Sacrum fædus, seu* Liga. *Sextum Bellum; compositum an.* 1577. *Septimum*

Bel-

Bellum, an. 1579. *Pax, an.* 1580. *Octavum Bellum an.* 1585. *Pugna Cotrasiana. Guisii jussu Regis occisi, an.* 1588. *Henricus III. à Jacobo Clemente Dominicano confoditur, an.* 1589. *Extinctis Valesiis, jus Regni transit ad* HENRICUM BORBONIUM, *Navarræ Regem. Card. Borbonius à Ligatis Rex salutatus. Henricus IV. R. ad Pontificiam Religionem deflectit. Edictum Nannetense in gratiam Reformatorum, an.* 1598.

SECTIO VI.

De Reformatione in GALLIA.

Reformatio qualis in Gallia.

NOn ea fuit GALLIÆ felicitas, ut adinstar Angliæ, Scotiæ, Sueciæ, Daniæ, magnæque partis Germaniæ atque Helvetiæ, Reformationem publicâ auctoritate admitteret: Verumtamen haud exiguos purior Doctrina eo in Regno progress-

Literarum παλιγγενεσία puriorem Fidem in Galliam infert.

FRANCISCUS I. Gall. R. Reformatis adversus.

Margareta Navarrena iisdem favet.

gressus fecit. Quam ad rem, bonarum Literarum instauratio, tótque Viri Docti FRANCISCI Regis patrocinio & munificentiâ excitati, non parùm contulêre. Sed qui Princeps Literis favebat, non perinde sanioribus Sacris, quibus Literæ viam fecerant, patrocinabatur: quorum in præcones atque adseclas, eô regnante, passim sævitum est. Quanquam non deerant, ne in ipsa quidem Francisci domo, Principes viri atque fœminæ, qui renascenti Evangelio faverent, Principísque animum emollire niterentur. Quo in numero præ cæteris fuit *Margareta*, Francisci Regis soror, *Henrico Albretano* Navarræ Regi nupta, præcellentis mulier ingenii, quæ Viros de Religione rectè sentientes penès se multos habuit, intérque alios *Jacobum Fabrum* Stapulensem, *Gerardúmque Roussellium*, quem Cleracensem Abbatem, deinde & Oleronensem Episcopum renunciavit: Qui duo,

duo, quanquam à Romana Ecclesia apertè non discesserant, aversissimo tamen erant à superstitionibus animo, veræque Doctrinæ progressibus non obscurè famulabantur. Et hujus quidem Reginæ favore, per Aquitaniam ac Benearniam Reformata res pullulavit, habitis Cœtibus, creatis Pastoribus, & sacrâ Domini Cœnâ Evangelico ritu celebratâ. Quibus indignato Rege, sororémque increpante, illa septem potissimùm capita immutanda proposuit; 1. Ut nullæ essent Missæ sine communicantibus. 2. Ut nulla fieret Hostiæ elevatio. 3. Ut nulla esset ejusdem adoratio. 4. Ut Communio sub utraque specie fieret. 5. Ut in Missæ solennibus, nulla fieret B. Virginis nec Sanctorum commemoratio. 6. Ut communis panis frangendus, & populo distribuendus adhiberetur. 7. Ut Presbyteri ad cœlibatum non adigerentur. Verùm hæc omnia (*Missam*

Res Reformata per Aquitaniam & Benearniam pullulat.

Septem capita emendanda à Reg. Navarr. proposita.

ſeptem capitum dixêre) faſtidioſè rejecta ſunt; Iíque Doctores, quos, Navarrena ſecum adduxerat, in carcerem conjecti; unde nonniſi reclamante illâ educti ſunt. Interim, per varias Galliæ Urbes, cœtus agebant Reformati; qui ſicubi innoteſcerent, pœnis graviſſimis, & ſæpe quidem capitalibus, coërcebantur. Prima *Meldis*, haud procul Lutetia, Eccleſia dicitur fuiſſe, præconem agente *Johanne Clerico*, lanæ, ut ferunt, carminatore; qui comprehenſus, & flagris cæſus, Mediomatricas ſe recepit, ubi cùm concionari pergeret, martyrio fidem obſignavit. Et initio quidem Reformatis faverat *Gulielmus Briçonetus*, Meldenſis Epiſcopus, cujus in familiaritate *Farellus*, aliique veræ doctrinæ inſtauratores fuerant: Sed iſti mox diſperſi; Farellus in Helvetiam, alii aliò ſe contulêre. Neque verò pauci memorantur horum temporum Martyres, qui, cùm Lute-

Prima Eccleſia Reform. Meldis, an. 1523.

Martyres tota Gallia.

Lutetiæ, tum alibi passim, renascentis Evangelii veritatem inter suspendia rogósque defendêre; quos inter eminuit *Ludovicus Berquinus*, vir ex Artesia nobilis, qui Lutetiæ an. 1529. primùm strangulatus, deinde & crematus est. De quibus suppliciis cùm questi essent apud Franciscum Germaniæ Principes, eâ ratione se excusabat, quòd nonnisi in Fanaticos, Magistratuúmque contemptores, pœnæ illæ irrogarentur: Quod quàm à vero alienum esset, cùm alia satis docebant, tum id in primis demonstratum est à *Johanne Calvino*, adhucdùm juvene, inter Galliæ Reformatores longè præcipuo, luculento illo *Institutionis Christianæ* opere, quod Francisco Regi nuncupavit. Verùm nihil dirius neque iniquius, regnante Francisco I. adversùs Reformatos transactum est, horrendâ illâ Merindolensium & Caprariensium laniena, quæ annô hujus Sæculi 45.

Principes Germ. Protestantes de malè habitis Reformatis apud Franciscum R. queruntur.

Joh. Calvinus Galliæ Reformatorum præcipuus.

Merindolensium & Caprariensium laniena.

contigit. Erant illi veterum Valdensium propago; qui, cùm in alias passim regiones, tum in montana Provinciæ, seu Galliæ Narbonensis, se receperant; ibique assiduo cultu & labore indefesso vitam sustentabant. Hi, postquam de emendata à Protestantibus religione fama sparsa esset, eorum se fratres declaraverant: sed, ut ejusdem fidei, ita & ejusdem odii suppliciorúmque consortes fuêre. Cùm enim à Senatu Aqui-sextiensi in jus vocati, metu periculi sibi impendentis haud comparuissent, decretum, ut, tanquam contumaces, internecione omnes delerentur, bona fisco addicerentur, ipsaque loca quæ incolebant, dirutis ædificiis, resectísque arboribus, solo æquarentur. Et atrox quidem illud judicium, dum vixit Præses *Chassaneus*, exsecutioni haud mandatum est. Sed qui successit *Oppedius*, exsecrandæ vir memoriæ, extortâ à Rege per atroces calumnias ex-

Atrox judicium adversùs illos an. 1540.

exſequendi hujus Edicti licentiâ, conſcriptum à ſe militem in miſeros illos Fideles duxit; à quo direptis oppidis atque incenſis, fugientes, nullô ſexûs vel ætatis diſcrimine, trucidabantur; plurimi ad Merindolium, alióſque pagos; Caprariæ, ad octingentos uſque. Fœminæ ſuperſtites horreo ſtraminis pleno incluſæ, admoto igne uſtulatæ; quæ per feneſtras eripere ſe tentabant, uncis ferreis atque furcis in ignem repellebantur. Quod reliquum fuit, montanis incluſi, fame ac ferarum laniatu exſtincti ſunt. Et hæc fuit barbara illa exſecrabiliſque laniena, quæ à Franciſco I. adprobata, ſub Henrico tamen II. examini ſubjecta eſt, & quidam ex auctoribus pœnas dedêre. Habetur narratio hujus tragœdiæ ab auctore minimè ſuſpecto, Pontificiæ religionis, *Jac. Aug. Thuano*, optimæ notæ fideique Hiſtorico: Qui & narrat, Franciſcum I. antequàm ſævi illius Edic-

Crudeliſſima ejuſdem exſecutio an. 1545.

ti exſecutionem permitteret, de doctrina & moribus hominum illorum, per *Gulielmum Bellaium Langæum* Subalpinæ Provinciæ Præſidem, inquiſitionem fieri juſſiſſe; ex qua, de ipſorum innocentia & pietate (niſi quòd à Papalibus Superſtitionibus abhorrerent) abundè conſtitit. Sed quis effectus? Nonniſi trium dilatio menſium, ad reſipiſcendum ipſis conceſſa: ſi perſtent, ſupplicium more ſolito de iis ſumatur. Sic ſe res Reformatorum habuêre, adusque mortem *Franciſci I.* quæ an. 1547. accidit. Sed nec mitiùs cum iis actum eſt ſub HENRICO II. Franciſci filio & ſucceſſore, quô regnante ingens fuit Martyrum numerus, quorum nomina atque ſupplicia in *Bezæ* Hiſt. Eccl. videri poſſunt. Sed his non obſtantibus, creſcebat fides; Viris primariæ dignitatis, *Antonio Borbonio* Navarræ Rege, ejuſque fratre *Ludovico Principe Condæo*, nec non & fratribus *Coliniis*, ad eam incli-

Teſtimonium de ipſorum innocentia.

Moritur Franciſcus I. an. 1547.

Sub HENRICO II. novæ in Reformatos perſecutiones.

Viri Principes ad eos accedunt.

inclinantibus, Ecclesiisque non paucis toto passim Regno exstructis. Quarum omnium Delegati Synodum Nationalem Parisiis celebrârunt an. 1559. In qua quidem, Fidei Confessio, scriptore, ut ferunt, *Ant. Chandæo*, Parisiensis Ecclesiæ Pastore, nec non & Disciplinæ Leges, communi consensu adprobatæ ac receptæ sunt. Hoc ipso tempore, cùm de pœnis in Sectarios statuendis in Senatu deliberaretur, supervenit Rex, auditisque singulorum sententiis, eos qui liberiùs pro Religionis emendatione locuti fuerant, putà *Ludovicum Fabrum*, & *Annam Burgum*, comprehendi jussit, tribus insuper propriis in ædibus non multò pòst captis, aliisque tribus amicorum operâ periculo se subducentibus. Dum verò delegati à Rege Judices de caussa Senatorum illorum cognoscerent, & ad eorum se damnationem accingerent, en Rex ipse, in hastiludio, grave ad oculum

Synodus Ecclesf. Reform. Parisiis, an. 1559.

Confessio Fidei, & Disciplinæ Ecclesf. Leges.

Senatores, *Lud. Faber*, & *Ann. Burgus*, in carcerem missi.

Mors Henrici II. an. 1559.

lum vulnus accipit, ex eóque in ipso ætatis flore exstinguitur. Succedit juvenis adhuc atque infirmus

FRANCISCUS II. Gall. R.

FRANCISCUS II. omnia gerente *Catarinâ Mediceâ* matre, summæque rerum præfectis *Guisiis*, *Carolo* nempe Cardinali, & fratre *Francisco*, quorum neptim *Mariam* Scotiæ Reginam matrimonio sibi junxerat Rex Franciscus. Hos inter & *Borbonios*

Guisiorum & Borboniorum æmulationes vera caussa Bellorum Civilium.

Principes, Regiæ familiæ cognatione proximos, natæ de imperio æmulationes atque discordiæ, longam bellis civilibus ansam præbuêre; quorum Religio, si ex vero res æstimetur, nonnisi obtentus fuit. Cùm enim capita Reformatorum *Borbonii* essent, inprimis *Ludovicus* Princeps

Princeps Condæus caput Reformatorum; Eorum hostes Guisii.

Condæus, *Guisii* contrà, ex novæ doctrinæ odio, zelóque in ea pessumdanda, laudem quærebant. Ergo, his auspicibus ac promotoribus, novæ exardescunt toto Regno per-

Annas Burgus comburitur.

secutiones. *Annas Burgus*, Parisiensis Senator, comburitur: Ægrè cæteri

teri, nec sine damno evasêre: Ut pateret, valentibus Guisiis, extrema omnia timenda esse. Quamobrem, ut se imminenti periculo subducerent Reformati, simúlque ut Regiæ stirpis Principes ab intolerando Guisiorum jugo sese eximerent, consilium capitur, duce Condæo, de opprimendis Guisiis, Regéque ac Regno armatâ manu ab eorum tyrannide liberandis. Verùm retectô, ante statum diem, ab uno ex consciis arcanô, Conjurati oppressi sunt: Multi occisi in armis, cæteri capti, & suppliciis adfecti. Ipséque Condæus in vincula conjectus, capite hauddubiè luisset, nisi mors Regis ei liberando, negotióque componendo, ansam dedisset. Sub CAROLO IX., novenni puero, potentiæ cupida *Catarinâ* mater, non ita se Guisiis permisit, quin subinde in eorum æmulos Borbonios inclinare videretur. Hinc mitiùs statim cum *Hugonottis*, seu Reformatis, actum est: Quos

Conjuratio Ambosiana.

Moritur Franciscus II. R. fine anni 1560. CAROLUS IX. succedit.

Colloquium Possiacenum an. 1561.

Quos inter & Pontificios, habitum est Possiaci Colloquium, præsente Rege, totáque Aulâ, Julio mense anni 1561. Ex parte Reformatorum, collocutores erant *Theodorus Beza*, *Petrus Martyr*; *Augustinus Marloratus*, &c. Pro Pontificiis stabant; præter Cardinales *Lotharingum*, & *Turnonium*, *Claudius Espenceus*, *Claudius Santesius*, *Jacobus Lainez* é Societate Jesu, &c. Sed cùm de variis actum esset; inprimis de Eucharistia & Ecclesiâ, nihil tamen confici potuit; in id unum intentis Pontificiæ partis Doctoribus, ut ne quid in receptis placitis aut usibus immutaretur. Verumtamen, ne nihil prorsùs emendationem postulantibus indulgeri videretur; post discessum Reformatorum, visum est Prælatis, ipsíque Aulæ, Communionem sub utraque specie, & conjugium Clericorum; à Papa expetenda esse. Sed, neque à Papa, neque à Concilio, quod Tridenti tum

Communio sub utraque, & Conjugium Clericorum, ab Aula Gallica

tum habebatur; quæcumque tandem fuerint Oratorum Gallicorum expostulationes, impetrari illa potuêre. Interim, cùm, uno atque altero Edicto, concessa Protestantibus quædam conscientiæ libertas fuisset, illúdque Guisios malè haberet, excitatô ad Vassiacum suæ ditionis oppidulum tumultu, Reformatísque plusquàm sexaginta inter sacra trucidatis, bello funestissimo initium dedêre. Et hoc quidem primum fuit Bellum Civile, Religionis non tam caussâ quàm occasione excitatum. In eo occisus Navarræ Rex *Antonius*, qui, deserto Fratre Condæo, ad Pontificias partes redierat. Occisus & à *Poltrotio* quodam per insidias *Guisius*: Ingénsque strages ab utraque parte in prælio Drocensi edita est, quô & capti *Momorantius* atque *Condæus*, diversarum partium duces, & *Santandreanus*, alter ex ducibus Pontificiorum, occisus. Quibus malis ut finis esset, sanc-

petuntur, tum à Papa, tum à Conc. Trid.; sed frustrà.

Cædes Vassiacensis.

I. Bellum Civile.

Drocensis Pugna an. 1562.

Pax, Martio mense an. 1563. ſancita Pax annô ſequenti 1563., conceſsáque Reformatis ſuorum Sacrorum libertas fuit. *Sic* tranquillæ per aliquot annos Reformatæ res fuêre. At, ſparsâ poſtmodùm famâ, inter Aulam Gallicam atque Hiſpanicam de exſcindendis Reformatis captum Baïonæ conſilium eſſe, ab his arma reſumuntur; II. Bellum Civile an. 1567. Prælium San-Dionyſianum. præliúmque ad *S. Dionyſium*, quô *Momorantius* regiorum dux occumbit, committitur. Ceſsêre hoc bello multæ Civitates in manus Proteſtantium, intérque alias *Rupella*: At, dum illi *Carnutum* oppidum obſidione cingerent, de Pace conventum Pax 1568. eſt, an. 1568. Quô ipsô annô nihilominùs, III. Bellum Civile. redintegratum eſt bellum, pugnatúmque ad *Jarnacum* & Pugna Jarnacenſis & Moncontoriana. *Moncontorium*; & Proteſtantium dux *Condæus* occiſus: Neque alia lege iniri pax valuit, quàm munitis Urbibus Pax 1570. quatuor, *Rupella*, *Montalbano*, *Cognaco*, & *Caritate*, Proteſtantibus, ſecuritatis cauſsâ, relictis. Verùm,

quo

quo tempore se maximè tutos, maximéque Regi acceptos censebant, immani perfidia & crudelitate structæ in eos insidiæ sunt, quibus immensa ipsorum multitudo oppressa est. Scilicèt, ad nuptias *Henrici* Navarræ Regis cum *Margareta* Caroli IX. sorore, invitati magno numero Protestantium nobilissimi quique, sed eo fine invitati, ut Parisiis uno omnes die, ac velut uno ictu, trucidarentur. Dies delectus horrendo facinori, qui Bartholomæo sacer est, Sextilis mensis vicesimus quartus; statutúmque, ut, auditis campanis, matutini sacri indicibus, Hugonotti omnes, quotquot Lutetiæ essent, cæderentur. Factum initium à *Gaspare Colinio*, Maris præfecto, viro fortissimo ac integerrimo, quem, paucis antè diebus, per insidias jam vulneratum Rex ipse inviserat, blanditiísque demulserat. Is à militibus, quos Guisius secum duxerat, confossus, nobilissimam ani-

Nuptiæ *Henrici* Nav. R. cum *Margareta* Gall. R. sorore.

Laniena Reformatorum, die S. Barthol. 24. Aug. 1572.

Gasp. Colinii, Maris præfecti, cædes.

mam magna cum constantia Deo reddidit; ejúsque cadaver per vicos tractum, nullo non dedecoris genere à furente plebe habitum est. Sic occiso capite, mox ad cæteros omnes, nobiles, ignobiles, viros, fœminas, senes, pueros, derivata strages fuit; solô sponsô Navarræ Rege, ejúsque patruele Condæo juniore, exceptis; qui, ut vitæ consulerent, ad Pontificia Sacra deflexêre, ea postmodùm dilapsô periculô ejuraturi. Neque solùm in Urbe regia, sed & in cæteris Galliæ civitatibus, Meldis, Aureliani, Tricassibus, Andegavi, Biturigibus, Lugduni, Tolosæ, Burdigalæ, &c. haud impari modo sævitum est. Non si centum essent ora, linguæque centum, describi omnes exsecrandæ hujus tragœdiæ furores possent; quibus triginta innocentum millia, (sic *Thuanus* Hist. Lib. LIII. Sed *Harduinus de Perefixe* in Hist. Henrici IV. centum ferè millia fuisse asserit) nullô

Strages toto Regno se extendit.

xxx. hominum millia interempta; imò, juxta alios, c. millia.

lô ætatis, ſexûs, conditionis, diſcrimine, breviſſimo tempore, ferro peremta ſunt, incredibiliſque tota Gallia excitatus luctus. Puduit certè deteſtandi facti, quotquot ex ipſis Pontificiis humanitatem non prorsùs exuerant. Sed Aula Romana, ſanguinis ſitiens, pudendos, hôc acceptô nuntiô, triumphos egit, ejúſque memoriam, cuſis Numiſmatibus, picturiſque Vaticano appenſis, ad poſteros tranſmitti voluit. Verùm, ut iis quæ anteceſſerant, ita nec barbarâ hâc cæteriſque cumulum adjiciente laniená, profligari Reformata res potuit. Quinimò, reſumptis viribus, bellum inſtaurant; quô *Sancerra* atque *Rupella* à Pontificiis obſeſſæ, horrendáque fame preſſæ, mirâ conſtantiâ ſeſe defenderunt, ingentémque, defenſione ac eruptionibus, hoſtium vim deleverunt. Sed, vocatô ad Poloniæ regnum, eô qui regiis caſtris præerat, *Henricô*, Regis fratre, Ru-

Aula Romana hanc ſtragem adprobat, & de ea gloriatur.

IV. Bellum an. 1573.

Obſidio Sancerræ & Rupellæ.

Pax eod. an.

pellæ quidem obſidionem ſolvi, pacémque cum Reformatis inſtaurari oportuit. Sed nec ea ſtabilis fuit, novô rursùs exortô bellô; quô flagrante, *Carolus* Rex moritur, fratérque HENRICUS, Poloniæ Rex, in ejus locum ſuccedit. Iſte novam pacificationem cum Reformatis inſtituit. At illa non multò pòſt turbatur, initô à Guiſiis eorúmque ſequacibus, rigidioribus Pontificiis, atque inſtigante Romano Pontifice, famoſô illô Pactô, quod Gallico nomine *Ligam* dixêre. Scopus fœderis, extinctio Reformatorum, Henricíque Navarræ Regis, cognatione licèt proximi, à Gallici Regni ſucceſſione remotio. Ea verò factione, incredibiles, per annos pluſquàm viginti, toto Regno concitati motus, Rex interemptus, Regnúmque univerſum penè ſubverſum eſt. Ergo bellum redintegratur: Sed Bergeraci in Petrocoriis, an. 1577. componitur. Biennio pòſt, iterùm pug-

V. Bellum an. 1574.

Mors Caroli IX. HENRICUS III. antea Poloniæ, nunc Galliæ R.

Sacrum Fœdus, ſeu *Liga*.

VI. Bellum, compoſ. an. 1577.

pugnatur. Sed Rex ſibi à Ligatis metuens, pacem inſequenti anno reſtituit. Quam pacem denuò turbantibus Guiſiis, Reformatóſque malè habentibus, arma reſumit Navarræ Rex, Ligatóſque, ad *Cotraſium* Aquitaniæ oppidum, vincit. Fervebat interim magis magíſque, turbulenta illa, ipſique Regi formidabilis, Ligatorum factio: Cujus cùm capita Guiſii eſſent, ambo, Blæſenſibus Comitiis, an. 1588. Regis juſſu occiſi ſunt. Qua tamen cæde, tantùm abeſt ut pacatæ res fuerint, ut ea contrà Ligatorum rabiem non parùm exaſperárit; adeò ut adversùs Regem, tanquam hoſtem Eccleſiæ, fautorémque hæreticorum, nulla non convitia evomerent, eíque abrogandum cum vita Regnum, apertè clamitarent: Unde & ille, dum Lutetiam obſidione cingeret, à Monacho Dominicano, *Jacobo Clemente*, cultrô in ventrem immiſſô confoſſus eſt, 2. Aug. 1589. At-

VII. Bellum, an. 1579.
Pax an. 1580.

VIII. Bellum an. 1585.
Pugna Cotraſiana.

Guiſii juſſu Regis occiſi, an. 1588.

Henricus III. à Jac. Clemente Dominic.

que sic exstincta est stirps omnis *Valesia*, quæ Principum numero atque splendore haud multis antè annis floruerat. Translata hinc ad *Borbonios*, ipsúmque adeò HENRICUM Navarræ Regem, successio: Qua ut eum fraudarent Ligati, *Cardinalem Borbonium* Henrici patruum Regem pronuntiant. Sed, hôc non multò pòst mortuô, Henricus sua armis jura fortiter vindicavit. Quod ut faciliùs obtineret, nec sibi ulteriùs detrimento essent Sacra diversa, Romaníque Pontificis diræ, à Reformatorum partibus descivit, annô 1593. Quorum tamen securitati, Sacrísque liberè habendis, Edicto Nannetensi, anno 1598. promulgato, perpetuo ac irrevocabili à se dicto, cautum voluit.

confoditur an. 1589.

Exstinctis Valesiis, jus Regni transit ad HENRICUM Borb. Navarr. Reg.

Card. Borbonius à Ligatis Rex salutatus.

Henricus IV. R. ad Pontif. Relig. deflectit.

Edict. Nannet. in gratiam Reform. an. 1598.

Sum-

Summa Capita
SECTIONIS VII.
de Reformatione in *Belgio.*

Reipublicæ & Reformationis in Belgio *primordia. Belgarum privilegia violata. Inquisitio tentata.* Margareta *Parmensis, Belgii Gubernatrix.* Granvellanus *revocatur. Compromissum inter Nobiles, de tuenda Libertate, an* 1566. *Libellus supplex ab iis oblatus, sed sine fructu. Unde ortum* Gueusiorum *nomen. Seditiones passim excitatæ.* Ferdinandus, *Dux Albanus, cum copiis in Belgium missus. Comites Hornanus & Egmondanus capite mulctati, an.* 1568. *Albani crudelitas. Multi patria cedunt.* Gulielmus Nassavius, *Princeps Arausionensis, dux fœderato-*

rum. Pacificatio Gandavensis, an. 1576. Non multò pòst abrumpitur. Unio Ultrajectina, an. 1579. Fœderati Philippi *R. obsequio se subtrahunt, an. 1581. Reipublicæ Fœderati Belgii natales. Gulielmus Princeps Arausionensis occisus, an. 1584.* Mauricius, *Princeps Arausionensis. Induciæ inter Hispanos & Belgas, an.* 1609.

SECTIO VII.

De Reformatione in BELGIO.

Reipublicæ & Reformationis in BELGIO primordia.

DUm hi vigerent de Religione in Gallia motus, nova exorta est in vicino BELGIO Respublica, quæ utramque simul Libertatem, corpoream & spiritualem, sibi comparavit. Suberat Hispanicæ dominationi Belgium, non tamen sine amplissimis Populorum privilegiis: De quibus cùm multùm, nec una in re, derogaret PHILIPPUS II. du-

Belgarum privilegia violata.

rúm-

rúmque in primis *Inquisitionis*, quam vocant, jugum, Genti ab eo pridem abhorrenti, & ad puriora Sacra jam propendenti, imponere vellet, (quod & antea non uno jam Edicto tentaverat CAROLUS V.) magna animorum per eas Provincias facta commotio est. Utebatur *Margareta Parmensis*, Belgii Gubernatrix, consilio atque opera Cardinalis Granvellani, *Antonii Perenotii*, qui cùm violentorum illorum consiliorum auctor censeretur, ejus remotionem Nobiles Belgæ enixissimè petierunt. Sed, eô remotô, cùm eandem mentem, eadem molimina urgeri pateret, hinc novæ querimoniæ, novíque tumultus, quotidie existebant. Quinimò initâ inter Nobiles plus quàm quadringentos confœderatione (*Compromissum* dictum est) supplicem Libellum communi nomine Gubernatrici obtulerunt, 5. April. 1566., quô gravaminum emendationem, Legúmque de religione lata-

Inquisitio tentata.

Margareta Parmensis, Belgii Gubernatrix.

Granvellanus revocatur.

Compromissum inter Nobiles, de tuenda Libertate & Religione, an. 1566.

Libellus supplex ab iis o-

latarum revocationem, poſcebant. At, cùm nihil impetrarent, imò & tanquam rabulæ atque mendici (*Gueuſii* vernaculâ linguâ) cum dedecore & contemptu repellerentur, Populi ea de cauſſa vehementer commoti ſunt, adeò ut nihil non audere, Eccleſias diripere, Imagines frangere, multis in locis cernerentur. Quibus malis violentum remedium, exaſperandíſque animis potiùs quàm leniendis idoneum, à Philippo adhibitum eſt. Miſſus cum copiis ex Hiſpania *Ferdinandus Dux Albanus*, qui cædibus ac ſuppliciis omnia implevit. Certè *Hornanus* & *Egmondanus* Comites, ob defenſa Patriæ jura, tanquam rei Majeſtatis capite mulctati; nec non & alii magno numero, conſtitutis eum in finem Judicibus duodecim, quos *Senatum ſanguinis* dixêre. Denique tanto furore per omnes Belgii Provincias ſæviebat Albanus, ut ipſe jactare ſolitus eſſet, ſe quinque annorum, quibus Bel-

blatus, ſed ſine fructu.

Unde ortum *Gueuſiorum* nomen.

Seditiones paſſim excitatæ.

Ferdinandus Dux Albanus cum copiis in Belgium miſſus.

Comites *Hornanus* & *Egmondanus* capite mulctati, an. 1568.

Albani crudelitas.

Belgicæ præfuit, ſpatio, XVIII. hominum millia carnificis miniſterio interemiſſe. Quæ res effecit, ut plurimi, non ex plebe modò, ſed & primariæ dignitatis, patria cederent, intérque alios *Gulielmus Naſſavius*, Arauſionenſis Princeps, qui, ut ſanguinis nobilitate, geſtiſque muneribus, ita & animo ingenti, præclaris virtutibus, gratiáque apud populares, plurimùm valebat. Hic, cùm aliquandiu in Germania egiſſet, cum collecto illic milite in Belgium redit, factúſque Fœderatis dux, *Hollandis* præſertim atque *Zelandis*, pro libertate & religione fortiter pugnat: Quod & in *Friſia* tentaverat jam, fecítque inpoſterùm, frater *Ludovicus*. Ergo, mira celeritate, Hiſpanico jugo ſe ſubducunt, aut Fœderatorum armis capiuntur, non Urbes modò, ſed & Provinciæ: Quas ut recuperarent Hiſpani, pacificationem Gandavenſem inire coacti ſunt, an. 1576.; cujus

Multi patria cedunt.

Gulielmus Naſſavius Princeps Arauſion. dux Fœderatorum.

Pacificatio Gandavenſis an. 1576.

cujus art. 5. decreta omnia contra hæreſes promulgata, & criminalia Albani edicta, eò uſque ſuſpendebantur, donec ab Ordinibus aliter ſtatutum eſſet. Sed fractâ fide à *Johanne Auſtriaco*, Belgii Gubernatore, Fœderati arma reſumunt, & caſtella Hiſpanorum paſſim dejiciunt. Sic pugnatum vario marte, Fœderatis auxilia præbentibus, non Germaniæ modò Principibus benè multis, ſed & ELIZABETHA Angliæ Regina, ipſóque etiam non ſemel Galliæ Rege; ſed non unâ ipſorum rebus objectâ remorâ, cùm ob malè habitos in Gallia Proteſtantes, tum ex inteſtinis diſcordiis, quæ, ut in aliis, ſic etiam in cauſſa Religionis, exercebantur. Hinc redeunt ad Hiſpani obſequium, & veterum Sacrorum formam, Walonicæ Provinciæ, *Arteſia*, *Hannonia*, *Flandriæque* Civitates, *Inſula*, *Duacum*, *Orchiæ*. Sed ex adverſo Provinciæ quinque, *Geldria*, *Hollandia*, *Zelandia*, *Friſia*,

Non multò pòſt abrumpitur.

ſia, & *Ultrajectina*, ſolemni fœdere, Trajecti ad Rhenum, inter ſe copulantur, Januario menſe anni 1579. Cui fœderi *Groningani & Tranſiſalani* haud multò pòſt acceſſêre. Et hactenus quidem, dum pro patria & libertate pugnaretur, Regio nomini interim parcitum fuerat: Verùm hoſtiliter magis magíſque contra Belgas agente *Philippo*, ei tandem ab Ordinibus imperium abrogatum eſt. Et, quemadmodum antea *Matthiæ*, Imperatoris Rudolphi fratri, tunc etiam *Franciſco Valeſio*, fratri Regis Galliarum, delata Rectoris inſignia ſunt; ſic tamen, ut omnia ex Ordinum nutu, & *Arauſionenſis*, Vicarii Generalis, conſiliis adminiſtrarentur. At, cùm Valeſius ad pleniorem ſibíque propriam poteſtatem adſpiraret, ea quæ ſibi delata fuerat excidit, præcépſque in Galliam reverſus haud multò pòſt mortuus eſt. Sic ergo nata, fauſtiſſimis auſpiciis, præpotens illa Reſpublica, quæ *Fœdera-*

Unio Ultrajectina an. 1579.

Fœderati Philippi R. obſequio ſe ſubtrahunt, an. 1581.

Reipublicæ Fœderati Belgii natales.

deratorum Belgii Ordinum dicitur; Quæ, ut vindicatâ atque adsertâ magno animo Libertate, ita & purioris professione Fidei (toleratis interim dissidentibus Sectis) etiamnum celebratur. Sed vix é cunis exierat, cùm tristissimum ac lethalem propè casum experta est; *Gulielmo Nassavio*, Arausionensi Principe, ejus fundatore ac defensore, Delphis Batavis, sceleratâ *Balthazaris Gerardi* manu, glande trajectô, 10. Junii 1584. Una morientis ad Deum vox fuit, *Miserere Populi.* Eô mortuô, in *Mauritium* filium, septendecim annorum Juvenem, postmodùm verò fortissimum ducem, Hollandiæ & Zelandiæ præfectura delata est; cujus auspiciis continuatum, mirâ virtute atque prudentiâ, quanquam per varios casus & rerum discrimina, bellum: Neque antè ab armis cessatum, quàm, pactis induciis, annô Sæculi sequentis IX. pro libera ac sui juris Republica ab Hispanis ipsis haberentur. Sum-

Gulielmus Princ. Arauf. occisus an. 1584.

Mauricius Princ. Arausionensis.

Induciæ inter Hispanos & Belgas an. 1609.

Summa Capita

SECTIONIS VIII.

De Concilio Tridentino.

Optatum, ab initio Reformationis, Concilium Generale. Pontifices à Concilio alieni, & quare. Conditiones in Concilio requisitæ à Protestantibus. Clementis VII. *artes ad vitandum Concilium. Indictum à* Paulo III. *Mantuæ, Vicentiæ, tandem Tridenti. Incipit* 13. *Decemb.* 1545. *Sessiones* XXV. *tribus intervallis. Desinit* 3. *Decemb.* 1563. *De quibus actum. Concilium Tridentinum Papæ mancipatum. Exitus Concilii Tridentini Ecclesiæ damnosissimus. Confirmatur à Pontifice. Professio Fidei à* Pio IV. *edita. Concilium Tridentinum ab Ecclesia Gallicana nunquam admissum.* Scrip-

Scriptores historiæ Concilii Tridentini. Paulus Sarpius. *Card.* Pallavicinus. *Acta à* Puteano *edita. Literæ* Vargas, *& aliorum.*

SECTIO VIII.

Optatum, ab initio Reformationis, Concilium Generale.

SIc descriptis, uno tenore, filóque haud interrupto, emendatorum Sacrorum, per varias Europæ partes, primordiis, prætermittendum non est *Concilium Tridentinum*, cujus non ignobiles hoc in negotio partes fuerunt. Exoptata, jam inde ab initiis harum de Religione controversiarum, Concilii Generalis convocatio fuerat: quam quidem optimam componendorum dissidiorum rationem esse, Cæsar ipse & Imperii Ordines non semel statuerant. Sed Pontifices ab hoc proposito quammaximè abhorrebant, memores gestorum in novissimis Conciliis, *Constantiensi*, *Basileensi*, & *Pisano* utroque, *tantúmque de amplitudine*

Pontifices à Concilio alieni, & quare.

tudine & potestate sua detrahi existimantes, quantùm ex disciplinæ emendatione auctoritatis & ornamenti Ecclesiæ accederet, ut hic *Thuani*, Pontificii quidem, sed sapientissimi & veracissimi Historici, verba usurpemus. Protestantes, habendo Concilio, sed libero atque legitimo, haudquaquam reluctabantur; quod videlicet, non in Italia, sed in Germania haberetur; & in quo res, non ex Scholæ placitis, Legibúsque Pontificiis, sed ex solo Dei Verbo, judicarentur; cujus proinde definitionibus, si modò rectæ essent, subscriberent; sin minùs, iis haudquaquam adstringerentur. Verùm has leges, utut æquas & rationi ac pietati consentaneas, Papa respuebat; neque aliud offerebat Concilium, quàm quod sibi planè subditum mancipatúmque esset. Ergo, urgente Imperatore, se excusare *Clemens VII.* tergiversari, moras nectere: Quæ inter, mortuus est; onúsque convocandi Con-

Conditiones in Concilio requisitæ à Protestantibus.

Clementis VII. artes ad vitandum Concilium.

Concilii *Paulo III.* successori reliquit. Ab hoc indictum, primò Mantuæ, deinde Vicentiæ, tandémque, his repudiatis locis, Tridenti: Factúmque, post multas dilationes, initium 13. Decembris 1545. Habitæ in universum Sessiones XXV. tribus variis intervalis, à se mutuò non parùm disjunctis; Primum, annis 1546. & 47. sub *Paulo III.* Romano Pontifice; Alterum, annis 1551. & 52. sub *Julio III.* Tertium annis 1562. & 63, sub *Pio IV.* finísque 3. Decemb. impositus. Actum de multis, cùm Doctrinæ, tum Disciplinæ capitibus; Doctrinæ quidem, purà de *Scriptura & Traditionibus*, de *Peccato originis*, de *Justificatione*, de *Sacramentis*, *Baptismo*, *Eucharistia*, *Confirmatione*, *Pœnitentia*, *Extrema Unctione*, *Ordine*, *Matrimonio*, de *Purgatorio*, *Invocatione Sanctorum*, *Reliquiis*, *Imaginibus*; Disciplinæ verò, velut de *sacris Concionibus*, & *Prælectionibus Theologicis*, de *Episcopo*-

Indictum à *Paulo III.* Mantuæ, Vicentiæ, tandem Tridenti.

Incipit 13. Decemb. 1545.

Sessiones XXV. tribus intervallis.

Definit 3. Decemb. 1563.

De quibus actum.

scoporum residentia, de *Beneficiis Ecclesiasticis*, eorúmque *pluralitate*, &c. Sed ita actum de iis omnibus, ut errores potiùs confirmati quàm emendati fuerint, hæc nisi levissima ac debilissima gravissimis Disciplinæ malis allata remedia. Neque mirum; cùm nulla Concilio libertas esset, omniáque ad Pontificis & Romanæ Curiæ nutum procederent: Unde, *Spiritum sanctum in sarcina Roma advehi*, non illepidè dictum est. Certè, nihil actum, nisi proponentibus Legatis, omniáque in privatis Congregationibus, sibi planè mancipatis, determinantibus, antequàm publicæ Sessiones haberentur. His accedebat, quòd Italis hominibus, Papæ gnatonibus atque mancipiis, maximam partem constaret Concilium, quorum & numerum pro lubitu augebat Papa: dum é contrario, res momentosissimæ, inexspectatis præcipuarum Gentium Theologis, expediebantur. Tum; si quis

Concilium Trid. Papæ mancipatum.

paulò audacior, adversùs recepta placita, aut Curiæ Romanæ voluntatem, sententiam diceret, conviitiis onerabatur, & ad silentium adigebatur. His aliisque hujusmodi artibus, omnis à Concilio libertas, omne veri studium abfuit: Quamobrem, quod ad emendandam Ecclesiam, ejúsque consolidanda vulnera, initio quæsitum fuerat, contrà erroribus, superstitionibus, atque tyrannidi, sigillum veluti imposuit, plagásque Ecclesiæ immedicabiles fecit: Et vice versâ, quod invito animo, nec sine maxima sollicitudine, concesserat Curia Romana, ne immodicæ suæ potentiæ obices ponerentur, id ipsum ad eam confirmandam atque augendam plurimùm contulit. Finitô Conciliô, ejus decreta datâ Bullâ confirmavit Papa; Fideique professionem, juxta mentem Concilii, nec non & Indicem Librorum prohibitorum, edidit. Veruntamen, ne apud omnes qui-

Exitus Concilii Tridentini Ecclesiæ damnosissimus.

Confirmatur à Pontifice.

Professio fidei à *Pio IV.* edita.

quidem Pontificios pari reverentia habitum est Concilium; ejúsque decreta, saltem quod ad res Disciplinæ adtinet, ab Ecclesia Gallicana nunquam admissa sunt. Historiam Tridentini Concilii, eâ sapientiâ, eâ libertate, eô sale atque acumine, scripsit *Paulus Sarpius* Venetus, sub nomine *Petri Soavis Polani*, ut dignè satis prædicari nequeat. Neque verò quidquam de ejus pretio delibavit confutator ejus, Cardinalis *Pallavicinus*; siquidem præcipua quæque confitetur, nec nisi levissima quædam errata arguit. Habentur & Actorum ad Concilium pertinentium Collectiones admodùm notabiles; ea præsertim quam *Puteanus* edidit, an. 1654. Nec non & literæ *Francisci Vargas*, & *Petri de Malvenda*, Theologorum Caroli V. in illo Concilio, ut & Card. *Sanctæ Crucis*, & Card. *Visconti*, omnes é tenebris nuper erutæ; quibus quæcunque, de Tridentinorum Patrum ser-

Concilium Trident. ab Ecclesia Gallicana nunquam admissum. Scriptores historiæ Concilii Tridentini. *Paulus Sarpius.*

Card. *Pallavicinus.*

Acta à *Puteano* edita.

Literæ *Vargas*, &c.

ſervitute, & Curiæ Romanæ artibus, ſcripſerat Paulus Sarpius, luculenter confirmata ſunt.

Summa Capita

SECTIONIS IX.

De *Imperatoribus* & *Papis*, poſt Concilium Tridentinum.

FERDINANDUS I. *Imp. moritur an.* 1564. *Quomodo ſe geſſerit cum Proteſtantibus.* MAXIMILIANUS II. *ſuccedit. Ejus character. Conſultatio Caſſandri.* RODOLPHUS II. *Imp. an.* 1576. *uſque ad* 1612. Pius V. *Rom. Pont. contra* Elizabetham *Angliæ Reg. Bullam promulgat, & ſeditiones movet. Pius V. nuper Divis adſcriptus.* Gregorius XIII. *P. Lanienæ Pariſienſi adplaudit. Kalendarii emendatio an.* 1582. Sixtus V. *P. Ejus natales & character.*

ter, Navarræ Regi & Condæo anathema dicit; ut & Henrico III. *Galliæ Regi, Parricidium Henrici III. à Sixto laudatum.* Gregorius XIV. *P. Acta ejus contra* Henricum IV. *Gall R.* Clemens VIII. *P. Paparum ausa Galliam incendunt, & sicarios adversùs Henricum IV. armant. Joh. Castellus Henricum IV. ad os vulnerat, an.* 1594. *Henricus IV. Papæ reconciliatur. Vulgatæ Versionis editio Sixti V. Denuò emendata editur à Clemente VIII.*

SECTIO IX.

De IMPERATORIBUS *&* PAPIS, *post Concilium Tridentinum.*

POstquàm de Concilio Tridentino diximus, placet nonnulla de Imperatoribus & Papis, inde à Concilii illius exitu, adusque Sæculi finem, breviter hîc adnectere.

FERDINANDUS I. Imp. moritur an. 1564.

Quomodo se gesserit cum Protestantibus.

Maximilianus II. succedit.

Ejus character.

Consultatio Cassandri.

Altero à fine Concilii anno, obiit FERDINANDUS Imp. qui pacem cum Protestantibus æquo satis animo coluit. Neque verò per ipsum steterat, quominùs rectiora Tridenti consilia caperentur, gravissimis interpositis expostulationibus atque postulatis, quæ apud *Goldastum* legi possunt; Unde & ipse, odia Romanorum Pontificum, præsertim *Pauli IV.* non semel expertus est. Quibus in consiliis imitatorem filium suum & successorem MAXIMILIANUM II. habuit, laudabili Principem ingenio, & cujus præclara, de vi conscientiis haud inferenda, dicta memorantur. A duobus illis Imperatoribus, *Georgii Cassandri*, Coloniensis Theologi præstantissimi, de controversiis horum temporum quæsita sententia est: quam ille, edita *Consultatione*, exhibuit, sapientissimam oppidò, & viro Christiano dignissimam; quâ, si non omnes, haud pauci tamen Pontificiæ Religionis abu-

abusus notabantur, consiliáque salubérrima de emendatione & pace suggerebantur Maximilianum, an. 1576. immaturo ereptum fato, filius excepit RODOLPHUS II. placida indole, nec damnandis moribus, cujus vita ad duodecimum Sæculi sequentis annum producta est.

RODOLPHUS II. Imp. an. 1576. usque ad 1612.

Biennio post Concilium, obiit itidem *Pius IV*, Pontifex, successorémque *Pium V.* habuit, qui antea *Michaël Gislerius* dicebatur. Is, ex decretis Tridentini Concilii, Catechismum confici curavit, qui *Catechismi Romani* nomine venit. Idem Pontifex, *Elizabetham* Angliæ reginam, ceu hæreticam, diris devovere, omníque in Regnum jure, quantùm in se fuit, spoliare ausus est. Nec modò publicatâ Bullâ, sed & ministerio *Roberti Ridolfi*, Patritii Florentini, (qui sub specie mercaturæ in Anglia agebat) Anglorum animos in Elizabethæ perniciem excitare non destitit, ingentibus etiam

Pius V. Rom. Pontifex.

Contra Elizabetham Angliæ Reg. Bullam promulgat, & seditiones movet.

ſubminiſtratis ſubſidiis, Hiſpanóque, ut rebellibus auxilia præberet, vehementer impulsô. Verum res tota, Deo procurante, Elizabethæ diluxit, quæ Norfolcium alióſque é conjuratis morte adfecit. Pium illum, veriùs impium, utpote ſeditionum incentorem, Romana Eccleſia haud ita pridem Divis adſcripſit. Eum excepit an. 1572. *Gregorius XIII.* antea dictus *Hugo Buon-compagni*; qui, acceptô de laniena Pariſienſi nuntiô, nulla non lætitiæ atque plauſûs indicia dedit; cuſóque Numiſmate, quô UGONOTTORUM STRAGES depingitur, atrociſſimi facinoris memoriam ſervari voluit. Pontifex iſte, operâ Aſtronomorum quorundam, ſpeciatim *Aloyſii Lilii*, Kalendarium Julianum, diebus jam decem abnorme, emendari curavit, an. 1582. Quæ emendatio à Pontificiis ſtatim admiſſa eſt, ſed non à Proteſtantibus, ne Romano Pontifici morem gerere viderentur.

Pius V. nuper Divis adſcriptus.

Gregorius XIII P.

Laniena Pariſienſi adplaudit.

Kalendarii emendatio an. 1582.

rentur: Verùm tamen, cùm res esset per se laudanda, eam postmodum penè omnes admisêre. In Gregorii, an. 1585. exstincti locum, successit *Sixtus V.* antea *Felix Montaltius* dictus, obscuro loco natus, & rustici in Marchia Anconitana filius, qui & porcos in pueritia duxisse fertur. Is magno animo, sed superbo admodùm atque severo, Pontificatum administravit: Borbonium utrumque, Navarræ Regem atque Condæum, tanquam hæreticos, & in hæresim relapsos, anathemate percussit, suisque ditionibus, ut & jure omni in Regni Franciæ successionem, dejectos pronuntiavit. Quinimò & in Henricum III. Galliæ Regem, licèt Pontificiis addictissimum sacris, fulmen vibrare, ejúsque subditos fidei sacramento exsolvere haud veritus est, eo quòd Guisios sibi insidiantes occidi curâsset, & adversùs Fœderatos (seu *Ligatos*) bellum gereret. Cujus fulminis ea vis fuit, ut

Sixtus V. P.

Ejus natales & character.

Navarræ Reg. & Condæo, anathema dicit;

ut & Henrico III. Galliæ R.

Parricidium Henrici III. à Sixto laudatum.

ut nefario Monachi, *Jacobi Clementis*, cultro, miser ille Rex interimeretur, prout superiùs à nobis narratum est. Factum adprobavit, & in Cardinalium Consistorio publicè laudavit Sixtus; nec modò Eleazari & Judithæ facinoribus, sed & assumptæ à Domino carnis, & resurrectionis ejusdem mysteriis, immani blasphemia, æquiparare haud dubitavit. Sixti furorem imitatus est

Gregorius XIV. P.

Gregorius XIV. missô ingenti ad Ligatos auxiliô, nec non & promulgatâ Bullâ, quâ Clerum & Nobiles, ne Henrico IV. parérent, sub

Acta ejus contra Henricum IV. Gall. R.

Clemens VIII. P.

anathematis pœna vetabat. Paria & fecit *Clemens VIII.*, an. 1592. datâ Bullâ, quâ ad novi Regis electionem Gallos hortabatur. Quibus quidem Pontificum ausis, dici non

Paparum ausa Galliam incendunt, & sicarios adv. Henricum IV. armant.

potest quanti tumultus per Galliam excitati sint, quantùm animata Ligatorum factio, armatíque adversùs Henricum Regem sicarii, intérque alios *Joh. Castellus*, qui, cùm eum ad

ad os vulneråsset, se zelo Religionis, haustisque è Jesuïtarum schola principiis, id designåsse confessus est: Quâ de causâ, non sumptum modò de reo supplicium, sed & ejecti Regno Jesuïtæ, Pyramisque in rei detestationem erecta. Henricus, probrosum in modum, verberatis ejus Procuratoribus, Pontifici reconciliatur: Verùm, nec accessione ad Sacra Pontificia, nec indignâ illâ submissione, vitæ suæ securitati consulere potuit, quemadmodum ad Sæculum sequens dicemus. Versionem Vulgatam, ex Tridentinorum decreto emendatam, ut solam authenticam, solámque recipiendam, edidit Sixtus V. *perpetuò valiturâ*, ut ipse aïebat, *Constitutione*, Kal. Mart. 1589. Sed eam tamen, plurimis iterùm repurgatam mendis, triennio pòst emisit Clemens VIII. solámque hanc editionem, missâ Sixtinâ, pro vera & authentica haberi jussit; datâ Bullâ 9. Nov. 1592.

Joh. Castellus Henricum IV. ad os vulnerat, an. 1594.

Henricus IV. Papæ reconciliatur.

Vulgatæ Versionis editio Sixti V.

Denuò emendatur à Clemente VIII.

1592. Quæ quidem Bullarum pugna, cum non errandi privilegio, à Pontificibus adſumpto, quomodo concilietur, haud facilè perſpicimus.

Summa Capita

SECTIONIS X.

De Ordinibus Religioſis, & *Jeſuitarum* Societate.

Ordines Religioſi Sæculo XVI. inſtituti. Jeſuitarum *ortus.* Ignatius Loyola. *Confirmatur Jeſuitarum inſtitutum à Paulo III. P. an.* 1540. Franciſcus Xaverius *Apoſtolus Indorum dictus. Societatis Jeſu incrementa & varia fata.*

SECTIO X.

De Ordinibus Religiosis, & Jesuitarum *Societate*.

ORdinum Religiosorum etsi infinitus jam in Ecclesia Romana numerus erat, non una tamen hac ætate accessio facta est; *Capucini* puta, *Recollecti*, *Pœnitentes*, propagines Franciscanorum; *Theatini*, *Barnabitæ*, aliique; quorum origines atque instituta ii demum curiosè investigent atque describant, qui multùm pretii ipsis tribuunt. Sed omnibus palmam præripuit *Jesuitarum* Societas, auctore *Innigo* seu *Ignatio Loyola*, Hispano, qui cùm in juventute militiæ nomen dedisset, & in obsidione Pompeïopolitana alterum crus lapidis ictu amisisset, mox, paucis quibusdam adscitis sociis, intérque alios *Francisco Xaverio*, novo sodalitio, Romanæ Sedi addic-

Ordines Religiosi Sæc. XVI. instituti.

Jesuitarum ortus.

Ignatius Loyola.

addictiſſimo, & ad prædicandum Infidelibus Evangelium potiſſimum comparato, ortum dedit: Quod à *Paulo III.* Pontifice, anno 1540. adprobatum & confirmatum, paucorum intervallo annorum in immenſum numerum excrevit, & ad Indos uſque, quò Xaverius profectus eſt, ſeſe extendit. Xaverio illi, dum Apoſtolum Indorum ageret, haud pauca adſcribuntur Miracula: Sed ea fabulis accenſenda eſſe, cùm ex Xaverii ipſius, in Epiſtolis, ſilentio, tum ex aliis teſtimoniis, conſtare poteſt. Quin Viros doctiſſimos & meritiſſimos protulerit hic Ordo, in dubium vocari nequit: Sed, ob potentiam, & artes politicas, plurimis exoſus, multiſque ſtatim é locis pulſus, omnia tamen vicit obſtacula, & incredibilem, in regionibus omnibus Eccleſiæ Romanæ addictis, auctoritatem comparavit.

Confirmatur Jeſuitarum inſtitutum à Paulo III. P. an. 1540.

Franc. Xaverius. Apoſtolus Indorum dictus.

Societatis Jeſu incrementa & varia fata.

Sum-

Summa Capita
SECTIONIS XI.

De Prædeſtinatione *&* Gratia *diſcrepantes ſententiæ.*

De Gratia *&* Prædeſtinatione *diſcrepantes in Eccleſia Romana ſententiæ.* Scotiſtæ. Thomiſtæ. *Qua arte Tridentina Decreta hanc in materiam concinnata ſint.* Dominicus Soto, *&* Andreas Vega, *decreta illa in contrarias partes trahunt.* Michaëlis Baïi; *Theol. Lovan. Propoſitiones à Pio V. & Gregorio XIII. damnatæ.* Jeſuitæ, *initio, D. Thomæ Theologiam ſecuti. Iidem ad contraria placita deflectunt.* Lud. Molinæ *Liber de* Concordia Gratiæ & Liberi Arbitrii. *Cenſuræ adversùs Jeſuitarum doctrinam, an.* 1587. *&* 88. *Congre-*

gatio de Auxiliis *instituta an.* 1598. *Reformatores D. Augustini placita sequuntur.* Lutheri *liber de* Servo Arbitrio. *Quidam* Supralapsarii. *Mitiora* Melanchtonis *&* Bullingeri *principia. Judicium de his controversiis.*

SECTIO XI.

De Prædestinatione *&* Gratia *discrepantes sententiæ.*

De Gratia & Prædestinatione discrepantes in Eccl. Rom. sententiæ.

Diversæ fuerunt, in ipso Ecclesiæ Romanæ sinu, intérque ipsos Tridentini Concilii Patres, de non uno dogmate sententiæ; sed ob agnitam ab utraque parte Romanæ Sedis auctoritatem, nulli scissuræ ansam præbuerunt. Cujus quidem rei exemplum notabile, speciminis loco, adducere juvat. De *Gratia* & *Prædestinatione*, aliter sentiebant *Scotistæ*, seu Franciscani, qui ad Pelagiana vel Semipelagiana dogmata

Scotistæ, Thomistæ.

mata propendere videbantur; aliter *Thomistæ*, seu Dominicani, qui in D. *Augustini* & D. *Thomæ* sententiam jurabant. Quæ caussa fuit, cur, in cudendis hoc de argumento Tridentini Concilii decretis, diu multúmque laboratum sit. Hinc scilicèt animus erat, *Lutheri*, *Calvini*, *Zuinglii*, de Prædestinatione & Gratia efficaci, placita damnare. Sed & illinc certum ipsis erat, D. *Augustini*, D. *Thomæ*, adeóque Dominicanorum, hypotheses non rejicere. Res ardua; cùm una fermè eadémque esset, ad summam rei quod attinet, utrorumque sententia. Ergo tanta arte concinnata decreta, ut Reformatores quidem ferire, sed neutri Romanensium parti adversari viderentur. Quod quidem eo successu factum est, ut duo Concilii Doctores, *Dominicus Soto*, & *Andreas Vega*, editis, haud multò post Concilii decreta, libris, ea diversissimo modo exponere, imò &

Quâ arte Tridentina Decreta hanc in materiam concinnata sint.

Domin. Soto & *Andr. Vega*, Decreta illa in contrarias partes trahunt.

& in contrarias partes trahere haud vererentur. Patet nihilominùs, Tridentinos plus libero arbitrio dedisse, quàm ab Augustino & Thomistis fieri soleat. Utut sit, utrique Systemati, & fautores, & censores, in Ecclesia Romana plurimi fuerunt. Damnatæ à *Pio V.* & *Gregorio XIII.* Pontificibus, nonnullæ *Michaëlis Baii*, Theologi Lovaniensis propositiones, quæ tamen vix aliud quàm ipsissima Augustini sententia erant, hæc v. g. ordine 28. *Liberum arbitrium, sine gratiæ Dei adjutorio nonnisi ad peccandum valere. Jesuitæ*, primis institutionis suæ temporibus, an. 1550. D. Thomæ Theologiam suis tradi voluerant. Postmodùm, an. 1559. ut aliud quoddam Systema, *temporibus accommodatius*, posset elligi, data ab ipsis libertas est. Qua quidem usi libertate Societatis illius Doctores, *Prudentius de Monte-majore*, *Gregorius de Valentia*, *Leonardus Lessius*, omnium

Mich. Baii, Theol. Lovan. propositiones à Pio V. & Greg. XIII. damnatæ.

Jesuitæ. initio, D. Thomæ Theologiam secuti.

Iidem ad contraria principia deflectunt.

nium verò maximè *Ludovicus Molina*, Evoracensis in Lusitania Theologus, scripto de *Concordia Gratiæ & Liberi Arbitrii* libro, missâ Thomistarum Theologiâ, diversam planè secuti sunt; & *Gratias sufficientes* omnibus concessas, quæ, pro vario libertatis usu, varios effectus edant, *Scientiámque* Dei *mediam*, de rebus sub conditione futuris, statuerunt. Quas hypotheses, Universitas *Lovaniensis*, nec non & *Duacensis*, postmodùm & *Salmanticensis*, aliæque, suis subinde censuris notavêre. Atque hinc tanta Dominicanorum cum Jesuitis dissidia; Quæ cùm acriora indies fierent, *Congregationi de Auxiliis*, à Clemente VIII. an. 1598. institutæ, locum dederunt, de qua ad Sæculum sequens dicetur. Reformatores nostri, ut verbum etiam de iis addamus, D. *Augustini*, de Gratia & Prædestinatione, sententiam, penè omnes sequebantur; quam & crudiùs nonnunquam tra-

Lud. Molinæ liber de Concordia Grat. & Lib. Arb.

Censuræ adv. Jesuitarum doctrinam, 1587. & 1588.

Congregatio *de Auxiliis*, instituta an. 1598.

Reformatores D. Augustini placita sequuntur.

Lutheri Liber de *Servo Arbitrio.*

debant, ut ex *Lutheri* de *Servo Arbitrio*, multisque *Zuinglii* & *Calvini* locis, constare potest. Quin & fuerunt, qui ad rigidissima *Supralapsariorum* placita (quibus Electio & Reprobatio, in Decretis divinis, supra hominis lapsum statuuntur) procedere haud dubitarent, ut *Beza* & *Zanchius*. Ad mitiora deflexit *Melanchthon*, duo extrema vitanda monens, hinc Pelagianismum & Semipelagianismum, illinc Manichæismum, seu fatum Stoïcum. *Bullingerus*, μελαγχθονίζειν, nec sine causa, ferebatur. Melanchthonem Lutherani deinceps, Calvinum Reformati, sed non tamen omnes, secuti sunt. Pro omnes animo, ut quidem censemus; nec satis caussæ, cur fraternitas inter utrosque abrumpatur, quod, de abditissimis Dei consiliis, humanum captum superantibus, non eadem omnes sentiant.

Quidam Supralapsarii.

Mitiora Melanchthonis & Bullingeri principia.

Judicium de his Controversiis.

Sum-

Summa Capita

SECTIONIS XII.

De Bello Rusticorum, *&* Anabaptistarum Monasteriensium *tragœdia.*

Bellum Rusticorum, an. 1524, *&* 1525. Thomas Munzerus, Phifcrus, *&c.* *Lutherus contra Munzerum & Rusticos scribit. Germaniæ Principes contra Rusticos bellum gerunt, eósque variis in locis vincunt. Munzerus captus, & capite mulctatus.* *De* Anabaptistarum Monasteriensium *tragœdia, an.* 1534. *&* 1535. *Anabaptistarum origo & placita. Tumultus ab iis per Germaniam, Helvetiam, & Belgium, excitati. Lutherus, Zuinglius, Melanchton, contra eos scribunt.* Monasterium *veniunt, exeunte an.* 1533. *Eorum capita*, Johannes Matthæus, Johan-

Johannes Leidensis, Bern. Rotmannus, Bern. Knipperdoling, *&c. Urbe expulsi redeunt, & superiores fiunt. Pugna inter Anabaptistas & cæteros Cives. Anabaptistarum furor. Urbs Monasterium ab Episcopo obsessa. Bonorum communitas inter Anabaptistas instituta. Libros omnes, exceptis Bibliis, incendunt.* Joh. Matthæus *eorum Propheta occiditur. Polygamia instituta.* XII. *viris rerum summa defertur.* Joh. Leidensis *Rex salutatur. Discipulos* 28. *in alia oppida mittit. Quæstio de illis habita. Libri Anabaptistarum. Refelluntur à Landgravio, Luthero, &c. Regina, quòd populi vicem miserata esset, capite plectitur. Urbs capitur,* 28. *Mai.* 1535. *Regis audax ad Episcopum responsio, Regis & sociorum supplicium. Conspirationes Anabaptistarum adversùs Amstelodamum & alias Urbes. Anabaptistæ tota Europa malè habiti, & ad supplicia rapti.*

rapti. Multi Anabaptistæ placidi & innocui. Unde dicti Mennonitæ.

SECTIO XII.

De Bello *Rusticorum*, & *Anabaptistarum Monasteriensium* tragœdia.

Renascentis Evangelii pulchritudinem non parùm obscurârunt bella *Rusticorum*, & furores *Anabaptistici*, quibus, sub initia Reformationis, haud exigua Germaniæ pars turbata est: quanquam eorum, non veram caussam, sed merum obtentum, Religionem fuisse, abundè patuit. Nam Rustici non semel jam antea adversùs Nobiles & Magistratus insurrexerant, propter onera quibus se nimiùm gravari querebantur: Verùm nunquam tantâ petulantiâ, tantâque ferociâ, quanta visa est annis 1524. & 1525. per Sueviam, Thuringiam, Lotharingiam, aliásque partes Germaniæ. Bellum Rusticorum an. 1524. & 1525.

Quibusdam in locis, res transactione utcumque composita est: At non multò pòst recruduit vulnus, & tota propemodùm Germania, sese diffudit. Et horum quidem tumultuum instigatores ac fomites erant turbulenti quidam Concionatores, præcipuè *Thomas Munzerus*, *Phiferus*, aliique, qui Evangelicam libertatem in seditiones & anarchiæ obtentum trahebant, bonorúmque communionem, & conditionum æqualitatem, sublatis Principibus & Magistratibus, stabilire nitebantur. Ab his persuasi Plebeïi homines, ingenti numero arma arripiunt; & Castellorum direptione atque incendiis, agrorum atque Urbium vastatione, Nobiliúmque cædibus, passim grassantur.

Thomas Munzerus, Phiferus, &c.

Quos ut ab errore & flagitiis illis retraheret, non uno libro, sed incassùm, tentavit Lutherus. Ergo, ut hac peste sese liberent Germaniæ Principes, cùm Protestantes, tum Pontificii, primùm quidem Suevici

Lutherus contra Munzerum & rusticos scribit.

vici fœderis socii, *Georgio Truccesio Walpurgo* duce, deinde & Elector Saxoniæ *Johannes*, ejúsque patruelis *Georgius*, & Landgravius Hassiæ *Philippus*, & *Henricus* dux Brunsvicensis, ingentes conscribere exercitus, & in aciem non semel prodire, necesse habent. A quibus fusi, non uno loco, nec uno tempore, Rusticorum exercitus; eorúmque ad minimum quinquaginta millia cæsa. Munzerus, qui inanibus illos deluserat victoriæ promissis, vocatâ etiam in testimonium, quæ tum apparuerat, iride, post pugnam ad Francusium captus, 15. Mai 1525. capitéque mulctatus est.

Germaniæ Principes contra Rusticos bellum gerunt;

eósque, variis in locis, vincunt.

Munzerus captus & capite mulctatus.

Primam hanc tragœdiam altera excepit, annis 1534. & 1535. Monasterii, quæ est primaria Westphaliæ Civitas, à furiosis quibusdam *Anabaptistis* excitata: Quæ quidem historia vel eo nomine memoranda est, ut pateat, quantùm fanatismo infecta Religio, ementitæque revelatio-

De *Anabaptistarum Monasteriensium* tragœdia, an. 1534. & 1535.

lationes, suadere malorum possint. Fuerant, ut sæpe jam antea, ita & primis Reformationis temporibus, qui parvulorum baptismum damnarent, suósque novo baptismo tingerent; unde & *Anabaptistarum* nomen sortiti sunt. Iidem sanctimoniam quandam externam præ se ferebant; docebant, non licere Christianis in foro contendere, non gerere Magistratum, non jusjurandum dicere. Nec defuerunt etiam ex ipsis, qui bonorum proprietatem culparent, omniáque inter Christianos communia esse debere contenderent. Et hæc quidem illi principio: Sed multò deinde graviora opinionum portenta, à plurimis non concepta modò, sed & in vulgus edita sunt; quemadmodum jamjam dicemus. Quæ res incredibiles tumultus, tota passim Germania, Helvetia, Belgióque excitavit; Fanatici illis (etenim plerique se à Deo adflatos dicebant) suam doctrinam suáque somnia

Anabaptistarum origo & placita.

Tumultus ab iis, per Germaniam, Helvetiam, & Belgium, excitati.

nia longè latéque disseminantibus; excitatis verò adversùs eos Magistratibus, qui ipsos edictis severissimis ac suppliciis coërcebant; dum eos interim, *Lutherus*, *Zuinglius*, *Melanchton*, aliíque Viri docti, cùm scriptis, tum viva voce, ad saniorem mentem reducere conarentur. Neque verò alia ex schola prodierat *Thomas Munzerus*, de quo suprà dictum est; quemadmodum & *Nicolaus Storkius*, *Melchior Hofmannus*, *Johannes Matthæus*, *David Georgius*, aliíque longè plurimi, quos recensere longum nimis esset. Cùm igitur eo hominum genere abundaret Germania, quidam *Monasterium* venerunt, sub finem anni 1533. postquàm ea Urbs, operâ *Bernardi Rotmanni*, diligentis Concionatoris, puriori fide imbuta esset. Capita eorum erant, *Johannes Matthæus* seu *Matthison*, Harlemensis pistor, *Johannes Bucoldus*, vel *Bokelson*, sartor Leidensis, *Jacobus Campen*-

Lutherus, *Zuinglius*, *Melanch-ton*, contra eos scribunt.

Monasterium veniunt, exeunte an. 1533.

Johannes Matthæus, *Johannes Leidensis*, *Bern. Rotmannus*,

Bern. Knipperdoling, &c.

pensis, *Johannes van Geelen*, aliíque: Quibus & se adjunxêre *Bernardus Rotmannus*, Ecclesiæ illius fundator, qui se seduci ab iis passus est, & *Bernardus Knipperdolingus*. Et hi quidem veneno suo sic totam Urbem implevêre, ut brevi ad multa hominum millia adcrescerent, nec multò pòst cæteris civibus superiores essent. Magistratus semel atque iterùm eos Urbe excedere jubet: Verùm ejecti statim redeunt. Provocantur ad disputandum, missis ab Hassiæ Landgravio Doctoribus, qui eos refellerent: Sed oblatas conditiones respuunt, viámque magis compendiosam suis promovendis rebus eligunt. Scilicèt, ex ipsis quidam, velùt Numine adflatus, per Urbem discurrens, *Pœnitentiam agite*, clamabat, *& rebaptizemini*; *sin minùs*, *ira Dei vos obruet*. Quo factum, ut multi, simplicitate circumventi, morem gererent; alii, quòd sibi metuerent, non auderent ob-

Urbe expulsi redeunt, & superiores fiunt.

obſiſtere; adverſarios quippe furioſi illi malè mulctabant, & poſſeſſionibus dejiciebant. Ergo graviſſimus, ipſos inter, cæteróſque cives, oritur tumultus, & ad arma utrinque concurritur: Quæ tamen pugna pacificatione utcumque compoſita eſt. Sed Anabaptiſtæ, ut validiores deinceps eſſent, cœptúmque perficerent, miſſis literis, ſui generis homines ex oppidis vicinis accerſunt; quorum adventu audaciores facti, nullum ampliùs modum ſervant, & ad extrema omnia feruntur. Senatum abrogant, novúmque eligunt, qui totus ſuæ factionis eſſet; intérque alios, Conſulem creant *Knipperdolingum.* Templa invadunt atque incendunt. Armati per Urbem diſcurrunt, & quicumque ſuarum partium non eſſent, partim confodiunt, partim Urbe ejiciunt, eorúmque bona occupant. Acta hæc anno 1534. quo tempore Epiſcopus Urbi iratus, ob admiſſam Reformationem, eam obſidione

Pugna inter Anabaptiſtas & cæteros Cives.

Anabaptiſtarum furor.

Urbs Monaſterium ab Epiſcopo obſeſſa.

dione cingebat; civésque de Religione rectè sentientes, qui Anabaptistarum furori se subducebant, hostium loco comprehendebat & malè mulctabat. Interim *Johannes Matthæus*, qui primi ordinis Propheta inter Anabaptistas habebatur, mandavit, ut quod quisque haberet auri, argenti, rei mobilis, id omne deferret in medium; capitis pœnâ renuentibus propositâ: Qua Edicti severitate populus adtonitus, obtemperare cogebatur. Mox idem Propheta edicit, ne quis ullum librum, exceptis Bibliis, servet, cæteri omnes afferantur, flammísque absumantur; quod & factum est. Cùm verò, paucis pòst diebus, Vates ille per Urbem discurreret, Deum Patrem sibi in mandatis dedisse clamans, ut hostem ab Urbe expelleret, à milite quodam quem offendit confossus est. Proximus ab eo Vates, *Johannes Leidensis*, superioribus ausis cumulum addit. Templa quæ

Bonorum communitas inter eos instituta.

Libros omnes, exceptis Bibliis, incendunt.

Joh. Matthæus eorum Propheta occiditur.

quæ ſupererant dirui jubet; Polygamiam, tanquam Deo jubente, licitam declarat; Ipſéque exemplum daturus, ternas ſtatim ducit uxores, quarum una Johannis Matthæi, defuncti nuper Prophetæ, uxor fuerat. Idem Johannes, duodecim Viris à ſe deſignatis ſummam rerum defert, non alio fine quàm ut, per eos homines, viam ſibi ad Regnum faceret. Neque verò id effectu caruit: Novus quippe exortus Propheta, convocatâ in forum multitudine, edicit, hanc eſſe Patris cœleſtis voluntatem, ut *Johannes Leidenſis* Imperium Orbis obtineat, &, validiſſimis adjutus copiis, Reges omnes ac Principes interficiat, nec niſi multitudini juſtitiam colenti parcat; ſic profligatis impiis, pios in hac vita regnaturos. Vaticinio paret Johannes, Regíſque nomen & inſignia aſſumit, abrogatis XII. viris qui à ſe creati fuerant. Sic arreptum ſummâ impudentiâ Regnum,

Polygamia instituta.

XII. Virierum ſumma defertur.

Johannes Leidenſis Rex ſalutatur.

Z pari

pari audaciâ & ſcelere adminiſtravit. Miſit quinetiam in oppida vicina Diſcipulos XXVIII. qui doctrinam ſuam Regnúmque diſſeminarent: Sed capti illi, ſupplicióque adfecti ſunt. Quæſtione habitâ de ipſorum fide, dixerunt, „quatuor Prophetas eſſe; „duos juſtos, *Davidem Georgium*, „& *Johannem Leidenſem*; duos injuſ„tos, *Pontificem* & *Lutherum*, ſed „hunc illo deteriorem. Interrogati, „cur homines innocentes præter fi„dem datam ex Urbe profligâſſent, „eorúmque bona & uxores occupâſ„ſent, reſponderunt, tempus illud „adeſſe, quo fore Chriſtus dixerit, ut „mites terram poſſideant; ſic Ægyp„tiorum bona Deum Iſraëlitis olim „dediſſe. Poſtea, de ſtatu Civitatis „locuti, pleroſque dicunt ſupra quin„que uxores habere; exſpectari co„pias é Friſia atque Hollandia; ſi„mul atque advenerint, proditurum „cum omni exercitu Regem, ut „Mundum ſibi ſubjiciat; Regéſque „om-

Diſcipulos 28. in alia oppida mittit.

Quæſtio de illis habita.

„omnes, ob non adminiſtratam juſti-
„tiam, interfecturum.„ Plenius ſua hæc nefaria dogmata expoſuerunt Monaſterienſes, tum literis ad Haſſiæ Landgravium datis, tum libro non uno, putà libro *de Reſtitutione*, alteróque de *Scripturæ myſteriis*; qui- Libri Anabaptiſtarum.
„bus totum Mundi tempus tres in
„partes diſtribuebant; & primum
„quidem Mundum, ab Adamo uſ-
„que ad Noam, inundatione peri-
„iſſe; alterum, in quo nos verſa-
„mur, igne periturum; tertium pla-
„nè novum futurum, quô pii &
„electi cum Christo in terris reg-
„nent, impiis omnibus paſſim dele-
„tis atque oppreſſis. Docebant quin-
„etiam, licere populis Magiſtratus
„abrogare; Et quanquam Apoſto-
„li nullum uſurpandæ juriſdictionis
„mandatum accepiſſent, tamen eos
„qui nunc ſunt Eccleſiæ miniſtros
„jus gladii ſibi ſumere debere, no-
„vúmque imperium conſtituere.„
Hæc aliáque factioſa ipſorum princi-

Refelluntur à Landgravio, Luthero, &c.

pia, cùm Landgravius datis ad eos literis, tum Lutherus aliíque Doctores, vividè, prout decebat, confutârunt. Interea Monasteriensis Episcopus, aliorum Principum adjutus copiis, Urbis obsidionem strenuè urgebat; quæ cùm fame rerúmque omnium inopia premeretur, una ex Regis uxoribus, populi vicem miserata, dixisse fertur, non putare se Dei voluntatem esse, ut homines ad hunc modum inedia consumantur. Quô auditô, Rex eam in forum producit, unà cum cæteris uxoribus, & in genua procumbere jussam capite plectit, mortuámque scorti instar ignominia notat, mox chorum ducit, adstantésque omnes ad saltandum invitat. Porrò ingravescente indies annonâ, rebúsque in eum deductis statum, ut fame multi quotidie occumberent, multi aliò se recipere exanimes quasi cogerentur, belli duces monebant oppidanos, ut se dederent; quod

Regina, quòd populi vicem miserata esset, capite plectitur.

quod quanquam optabant ipſi, ſeveritate tamen Regis & vigilantia nihil audebant. Tandem, in extremum adductis rebus, profugi duo Urbem produnt, 28. Mai. an. 1535. Rex & Knipperdolingus capiuntur. Rotmannus, ne vivus in hoſtium manus incurrat, in hoſtiles copias ſe conjicit, atque confoditur. Rex ab Epiſcopo interrogatus, qua fretus auctoritate tantam ſibi licentiam arrogâſſet, Epiſcopum viciſſim interrogat, quis ipſi jus & imperium in eam Civitatem dediſſet: Cúmque reſponderet Epiſcopus, de Collegii Populíque voluntate id ſibi juris obveniſſe, regerit ille, ſe divinitùs in eam ſtationem vocatum eſſe. Poſt aliquot menſes, 23. Januarii anni ſequentis, atrox de Rege ſumptum ſupplicium; membra, per horam atque ampliùs, forcipibus ignitis lacerata, uſquedùm trajecto in pectus mucrone deceſſerit: quo & ſupplicio Regis ſocii adfecti ſunt. Dum

Urbs capitur 28. Mai. 1535.

Regis audax ad Epiſcopum reſponſio.

Regis & ſociorum ſupplicium.

verò hæc Monasterii agerentur, tentatæ etiam ab ejusdem factionis hominibus, per Belgium & Germaniam, Urbes non paucæ; omnium verò maximè *Amstelodamum*, ad quod capiendum non una inita conspiratio, missis eò à Monasteriensi Rege, *Johanne van Geelen*, & *Jacobo van Campen*, quem prostremum Amstelodamensem Episcopum creaverat. Verùm repressa hæc à Magistratibus, déque reis sumptum supplicium. Quæ omnia in caussa fuerunt, cur in hujus furfuris homines, huc atque illuc dispersos, imò & in multos Anabaptistas nullius reos factionis, severè animadversum sit. Agnoscendum quippe, eorum non paucos, qui in capitibus de Baptismo, & juramento, aliisque nonnullis, à reliquis Protestantibus discrepabant, homines placidos & innoxios fuisse, qui à Monasteriensium furoribus planè alieni essent. Et hi quidem, à *Mennone Simonis*, Pres-

Conspirationes Anabaptist. adversùs Amstelodamum & alias Urbes.

Anabaptistæ tota Europa male habiti, & ad supplicia rapti.

Multi Anabaptistæ placidi & innocui.

Unde dicti *Mennonitæ*.

Presbytero Frisio, qui circa annum 1536. ad eos accessit, *Mennonitæ* adpellati sunt: eorúmque propagines, in Germania præsertim & Belgio, ingenti numero ad hunc usque diem cernuntur.

Summa Capita

SECTIONIS XIII.

De dissidio inter Lutheranos *&* Reformatos.

Origo dissidii Sacramentarii inter Protestantes. Andreas Caroloſtadius *quis fuerit. Quomodo verba Eucharistica exponeret.* Lutherus *Caroloſtadium ad bellum Sacramentarium provocat. Sententia Caroloſtadii à paucis admissa, & ab ipso etiam deserta.* Zuinglius *&* Oecolampadius *verba Eucharistica figuratè intelligunt. Scripti ultrò ci-*

tróque libri. Bucerus, *& Ecclesia Argentinensis, pacis consilia suggerunt, sed frustrà. Colloquium Marpurgense an.* 1529. *Principes & Civitates utriusque sententiæ à se mutuò non discedunt.* Bucerus *&* Melanchton *pacifici. Concordia Wittembergica, an.* 1536. *Amicæ inter Lutherum & Helvetios epistolæ. Lis renovatur, an.* 1539. *&* 1543. *Insignia* Calvini *verba de Luthero. Lutherus, ante mortem, moderatior factus. Mortuô Lutherô, dissidia continuata, imò & aucta. Ubiquitatis dogma à Lutheranis quibusdam productum. Hinc nata secunda Controversia, de Persona Christi, & communicatione idiomatum. Tertia Controversia, de Prædestinatione, quando cœperit. Dissidia quædam inter ipsos Lutheranos. De variata & invariata Confessione Augustana. Liber Concordiæ Bergensis, an.* 1580. *Reformatis gravis, & à Lutheranis plurimis reje-*

rejectus. Consensus Sendomiriensis, an. 1570. *aliique, in Polonia & Bohemia. Colloquium Mulbrunnense, an.* 1564. *Montpelgartense, an.* 1586.

SECTIO XIII.

De dissidio inter LUTHERANOS *&* REFORMATOS.

NEque parùm etiam Protestantium rebus nocuit dissidium Sacramentarium, primùm inter *Lutherum* & *Carolostadium*, deinde inter *Lutherum* & *Zuinglium*, eorúmque discipulos, magno æstu agitatum: Cujus origines atque progressus, nec non & tentatæ non semel concordiæ rationes, breviter hîc exponere juvat. Erat *Andreas Bodenstein*, à patria *Carolostadius* vulgò adpellatus, unus ex Lutheri Collegis in Ministerio Wittembergensi, ejúsque olim ad Doctoratum Theologi-

Origo dissidii Sacramentarii inter Protestantes.

Andreas Carolostadius quis fuerit.

logicum promotor. Is à ſententia Lutheri, de corporis Chriſti unà cum pane, in Euchariſticis Sacris præſentia, recedens, exponebat verba Euchariſtica, *Hoc eſt corpus meum*, non de eo quod manibus geſtabat Chriſtus, ſed de ipſomet Chriſti corpore, viſibili ac vivente, quod digito monſtraverit. Quam ob ſententiam, ut & propter alia nonnulla, Luthero inviſus factus, Wittebergа ſeceſſit, & Orlamundam ſe recepit. Eum Lutherus aliquanto pòſt, cùm Jenæ offendiſſet, deprompto é pera aureô, ad bellum Sacramentarium provocavit, ſéque promptum antagoniſtam obtulit Caroloſtadius. Sed cùm ſententia Caroloſtadii defendi vix poſſet, Sectatores habuit perpaucos, & ab ipſo etiam auctore, in Helvetiam profecto, poſtmodùm deſerta eſt. Aliam hypotheſim longè aptiorem iiſdem temporibus protulerunt duo Helvetiæ Reformatores, *Zuinglius* & *Oecolam-*

Quomodo verba Euchariſtica exponeret.

Lutherus Caroloſtadium ad bellum Sacramentarium provocat.

Sententia Caroloſtadii à paucis admiſſa, & ab ipſo etiam deſerta.

Zuinglius & *Oecolampadius*.

lam-

lampadius, verbis Eucharisticis, non secundùm literam, sed figuratè expositis: Qua de re graves ipsis cum Luthero, ejusdémque sequacibus, disputationes intercessêre. Zuinglius quidem, scriptâ ad *Matthæum Alberum*, Pastorem Reutlingensem epistolâ, deinde & *Commentario de vera & falsa Religione*, eidémque adjuncto *Subsidio*, sententiam suam de Eucharistia, & spirituali Christi manducatione, exposuit; Quæ, tum à Luthero, non uno in libro, tum à *Joh. Pomerano*, aliisque, confutata est. Oecolampadius etiam, *de genuina expositione verborum*, *Hoc est Corpus meum*, libellum scripsit: Quem Suevici Pastores XIV. auctore, ut creditur, *Joh. Brentio*, confutârunt, scriptô hanc in rem *Syngrammate*; cui vicissim *Antisyngramma* opposuit Oecolampadius. His aliisque ejusmodi Scriptis, dum inter se Magni illi Viri disceptarent, non defuerunt homines pacifici, qui litem componere

verba Eucharistica figurate intelligunt.

Scripti ultrò citróque Libri.

nere niterentur: qualis fuit præ cæteris *Martinus Bucerus*, Argentoratensis Ecclesiæ Pastor, ipsaque illa Ecclesia, quæ, missô Wittebergam *Chaseliô*, periculum ex Schismate oriturum Luthero exposuit, eique consilia pacis suggessit. Sed Lutherus non alia lege pacem inire voluit, nisi mutatâ â Zuinglio & Oecolampadio sententiâ: Quocirca pluribus & acerbioribus Scriptis quotidie certatum est. Cui componendo dissidio, *Philippus* Hassiæ Landgravius Marpurgense Colloquium instituit an. 1529. Interfuêre, ab una parte, *Lutherus* ipse atque *Melanchthon*, *Justus Jonas*, *Brentius*, *Agricola*; ab altera, *Zuinglius*, *Oecolampadius*, *Bucerus*, *Hedio*; inter quos, de omnibus doctrinæ capitibus, solâ exceptâ quæstione Eucharisticâ, conventum est; sed &, nil obstante dissensu illo, *mutuam* sibi *caritatem* spopondêre. Neque verò Principes & Civitates, qui adver-

Bucerus & Ecclesia Argentinensis pacis consilia suggerunt.

sed frustrà.

Colloquium Marpurgense an. 1529.

Principes & Civita-

versùs Spirenſe decretum proteſtati ſunt, indéque acceperunt *Proteſtantium* nomen, ob Euchariſticum illud diſſidium à ſe mutuò diſceſſêre; ſed communi ſtudiô atque operâ, in omnibus Imperii Conventibus, cauſſam communem tutati ſunt. Sed tamen, ut arctior eſſet concordia, Scriptorúmque eriſticorum utrinque prodeuntium finis fieret, Bucerus, cùm voce, tùm ſcriptis, ſuſceptis quinetiam huc illuc itineribus, nihil omittebat; neque ab hac manſuetudine abhorrebat Melanchton. Horum ſtudiis inita iterùm Wittebergæ Concordia, an. 1536.; cujus formula à Melanchtone ſcripta eſt, eíque Lutherus cum aliis ſex ſuæ partis Theologis, ex altera parte Theologi undecim ſubſcripſêre: Ad quam Concordiam Helvetii mox acceſſêre; quos inter & Lutherum amiciſſimæ ea occaſione literæ ſcriptæ ſunt. Verùm renovata poſtmodùm lis eſt, Lutherô Zuinglii memo-

tes utriuſque ſententiæ à ſe mutuò non diſcedunt.

Bucerus & *Melanchton* pacifici.

Concordia Wittebergenſis an. 1536.

Amicæ inter Lutherum & Helvetios epiſtolæ.

Lis renovatur an.

1539. & 1543.

moriam atque dogmata ſubinde oppugnante; iratô inprimis, ut aïunt, quòd ſua Bibliorum Verſione non contenti Tigurini, novam & ipſi, auctore *Leone Judâ*, ediderint: Qua occaſione vehementer exarſiſſe fertur, Scriptiſque virulentiſſimis Zuinglii ſequaces adortus eſt. Quibus convitiis ne par pari redderent Helvetii, eos pro ſolita ſua manſuetudine monebat *Bucerus*: Ipſéque etiam *Calvinus* noſter, datis ad *Bullingerum* literis, quantus eſſet Vir Lutherus, & quanta pro Evangelio præſtitiſſet, in memoriam revocabat, notabilia hæc verba ſubjungens; *Sæpe dicere ſolitus ſum, etiamſi me diabolum vocaret, me tamen hoc illi honoris habiturum, ut inſignem Dei ſervum agnôſcam; qui tamen ut pollet eximiis virtutibus, ita magnis vitiis laboret.* Ferunt Lutherum, paulò ante mortem, Melanchtoni faſſum eſſe; *ulteriùs ſe in hoc negotio progreſſos eſſe quàm oportuerat:* Regeren-

Inſignia *Calvini* verba de Luthero.

Lutherus, ante mortem, mo-

gerenti verò Melanchtoni, *Scriptum ergo aliquod mite eam in rem vulgandum fuiſſe*; repoſuiſſe, non id ſe poſſe, *ne totam doctrinam ſuſpectam redderet*; *ſed id ipſis*; *ſuum poſt obitum curandum relinquere.* Verùm enimverò, quæ, vivô Lutherô, exorta fuerat diſcordia, eô defunctô non modò ſopita non eſt, ſed & vehementiùs exarſit; viris quibuſdam turbulentis, *Joachimo Weſtphalo*, *Flaccio Illyrico*, *Tilemanno Heshuſio*, aliíſque, adversùs Zuinglium, Calvinum, eorúmque adſeclas, acerbiſſima Scripta vulgantibus, ad quæ reſpondere, *Bullingerus*, *Calvinus*; *Beza*, neceſſe habuerunt. Ut verò lis ex lite ſeritur, ad defendendam corporalem Chriſti in Euchariſticis Sacris præſentiam, primarii quidam Lutherani, *Johannes Brentius*, & *Jacobus Andreas*, aliàs *Smidlinus* dictus, omnipræſentiam Corporis Chriſti ſtatuerunt; quam hypotheſim aliquando jam produxerat Lu-

deratior factus.

Mortuô Lutherô, diſſidia continuata, imò & aucta.

Ubiquitatis dogma à Lutheranis quibuſdam productum.

Lutherus, sed ab ea mox recesserat; eáque magnæ etiamnum Lutheranorum parti haudquaquam probatur. Atque sic uni dissidii materiæ, quæ fuerat de Eucharistiâ, altera hæc insuper accessit, Utrùm divinæ proprietates humanæ Christi naturæ communicatæ sint; quæ *communicatio Idiomatum* vulgò adpellatur. Quibus duabus & tertia pòst adjuncta est, de *Prædestinatione* nimirùm, Lutheranis ad mitiora Melanchtonis principia delabentibus, dùm Reformati plerique rigidioribus adhærescerent: Quæ controversia Argentorati primùm inter *Zanchium* & *Marbachium*, circa an. 1561. postmodùm inter *Bezam* & *Jacob. Andreæ*, in Colloquio Montisbelgardensi, an. 1586. magno æstu agitata est. Sed & inter Lutheranos ipsos, de non uno disputatum est Doctrinæ capite; putà, de *Adiaphoris*, de *Synergismo*, de bonorum operum necessitate, de natura peccati originalis, de modo

Hinc nata II. Controversia, de persona Christi, & *communicatione Idiomatum.*

III. Controversia, de *Prædestinatione*, quando cœperit.

Dissidia quædam inter ipsos Lutheranos.

quô

quô justitia Christi nos justificat; &c. Item, de *variata* vel *invariata* Confessione Augustana, in decimo nempe Articulo, qui est de S. Cœna; quem diversâ tantisper ratione, quanquam sensu non diverso, ob prudentiæ rationes, vario tempore scripserat Melanchton, haud repugnante Luthero, nec cæteris Protestantibus; sed rigidioribus postmodùm, quorum caput *Flaccius Illyricus*, Melanchtonis memoriæ atque discipulis ea de causâ litem moventibus. Quæ quidem domesticæ Lutheranorum altercationes eò tandem perductæ sunt, ut; jussu Electoris Saxoniæ *Augusti*, Torgæ primùm anno 1574. quindecim Theologi rigidiores convenirent, & Doctrinæ Formulam conscriberent: Quæ Formula deinde, in Bergensi Cœnobio prope Magdeburgum, à sex delectis Theologis, *Jacobo Andreæ*, *Nicolao Selneccero*, *Davide Chytræo*, *Martino Chemnitio*, *Musculo*, & *Cornero*;

De *variatâ* & *invariata* Confessione Augustana.

Liber *Concordiæ Bergensis*, an. 1580.

nero, examinata est atque emendata, anno 1577. tandémque anno 1580. in lucem edita. Cui ut subscriberent, Lutheranorum benè multi adducti sunt, Electores, Principes, Civitates, & Sacrorum Administri ad octo millia: Qui renuerunt, muneribus moti, imò & multi in carcerem trusi, duréque admodum habiti sunt. Formulam illam ægrè tulerunt Reformati; utque ab ea imponenda abstineretur, pro virili operam dederunt: Qua de causa Francofurtum convenerunt Legati *Elizabethæ* Angliæ Reginæ, Fœderatorum Belgii Ordinum, *Johannis Casimiri* Principis Palatini, Ecclesiarum Gallicarum, Polonicarum. Hungaricarum, aliarúmque, à quibus urgentissimæ eam in rem ad Principes Lutheranos literæ scriptæ sunt. Sed prævaluit Formula; non tamen ubique; siquidem à multis Lutherani ritûs Ecclesiis rejecta est, hodiéque rejicitur. Cæterùm, dum fer-

Reformatis gravis, & à Lutheranis plurimis rejectus.

ferveret infelix illud inter Protestantes dissidium, non semel tamen, nec uno in loco, concordia inter utrosque inita est; putà in multis Poloniæ & Bohemiæ Conventibus, *Sendomiriæ* & *Posnaniæ* an. 1570. *Cracoviæ*, 1573. *Petricovii* an. 1578. *Woldislaviæ* an. 1583. *Torunii* an. 1595. Quibus in Conventibus, Evangelici Augustanam, Bohemicam, & Helveticam Confessionem profitentes, fraternam concordiam in omnibus Religionis capitibus inierunt, articulô de S. Cœna, generalibus terminis, ad modum Concordiæ Wittembergensis, ita conceptô, ut ab utraque parte admitti posset. Tentata & alibi non semel, institutis inter Theologos Colloquiis, conciliatio; v. g. in *Colloquio Mulbrunnensi*, an. 1564. inter Palatinos Theologos & Wirtembergicos; in *Colloquio Montpelgardensi*, an. 1586. inter *Theod. Bezam*, Theologum Genevensem, & *Jacobum Andreæ*, Theo-

Consensus Sendomiriensis. an. 1570. aliique, in Polonia & Bohemia.

Colloq. Mulbrun. an. 1564. Mont-pelg. an. 1586. &c.

logum Tubingenſem, illiúſque Academiæ Cancellarium : Sed parùm proſperi horum tentaminum exitus fuêre; fervidis ingeniis ac immanſuetis, quorum magnus ſemper numerus eſt, omnia pacificorum conſilia ſufflaminantibus.

Summa Capita

SECTIONIS XIV.

De diſſidio Britannico, inter *Epiſcopales* & *Presbyterianos.*

Diſſidii Britannici, inter Epiſcopales *&* Presbyterianos, *origo. Prima de Veſtibus diſceptatio, circa an.* 1550. Buceri *&* Martyris *moderata eam in rem ſententia.* Johannes à Laſco, *Veſtes, & ritus quoſdam Eccl. Angl. damnat. Profugi multi, regnante* MARIA, *Presbyteriano regimini & cultui, in*

in exteris regionibus, *adsuefiunt*. Joh. Knox, *Scotus*, *Presbyterianismi adsertor*. *Sub* ELIZABETHA, *novæ de Cæremoniis disputationes*. *Reginæ ad Cæremonias & superstitionem propensio*; *Episcopis molesta*. *Quidam à Cæremoniis alienissimi*; *alii moderatiores*. *Episcoporum Anglorum*, *& Theologorum Helvetiorum*, *moderatissima de Cæremoniis Anglicanis sententia*. *Articuli sex Cleri Anglicani judicio subjecti*, *an.* 1562. *Disceptatum de Articulis illis in Cleri conventu*, *parúmque abfuit quin prævalerent*. *Multi à Cæremoniis & Regimine Anglicano abhorrent*, *& propterea exauctorantur*. Joh. Fox, *Martyrol. Angl. scriptor*, *Canonibus non subscribit*, *sed tamen toleratur*. *Schismatis initium*, *circ. an.* 1567. Bezæ *& Theolog. Helvet. moderatissima consilia*. *Admonitiones duæ à* Non-conformistis, *seu Dissentientibus*, *supremo Regni Se-*

natui oblatæ, *an.* 1572. *Majora & acerbiora indies dissidia.* Brownistarum, *seu* Independentium, *ortus*, *an.* 1582. *Schismatis continuatio*, *& pravi effectus.*

SECTIO XIV.

De dissidio Britannico, *inter* Episcopales *&* Presbyterianos.

Dissidii Britannici, inter *Episcopales & Presbyterianos*, origo.

ALiud divortium, haud minùs pertinax, reíque Reformatæ haud minùs damnosum, Britannicas Ecclesias distraxit; putà, de Vestibus sacris, de Episcopatu, de Cæremoniis, &c.: A quibus institutis, innocuis licèt, & bono animo retentis, ut facilior à Papatu ad Sacra emendata transitus esset, rigidiores non pauci abhorruêre; résque in apertum Schisma tandem erupit.

Prima de Vestibus disceptatio, circ. an. 1550.

Cœpit dissidium regnante EDWARDO VI. circa annum 1550. nec nisi de Vestibus Episcopalibus statim quæ-

quæstio fuit; *Hooperô*, *Rogeriô*, *Bradfordiô*, &c. viris optimis atque piissimis, ut vel ex eorum martyrio constitit, Vestes illas aversantibus; eò usque ut nominatus ad Episcopatum Glocestriensem Hooperus, per plures menses eâ de caussâ restiterit, nec se submiserit nisi hac lege, ut in Consecratione quidem, solemnioribúsque quibusdam diebus, Vestes illas gestaret, reliquo tempore iis abstineret. *Bucerus* & *Martyr*, quorum rogata hanc in rem sententia est, Papisticas illas Vestes amoveri quidem optâssent; sed tamen, cùm res essent adiaphoræ, earúmque usus à Suprema Potestate retentus atque imperatus, Hoopero, ut se submitteret, auctores fuerunt: Quam ad rem etiam, *Cranmerus*, Cantuariensis Præsul, & *Ridleïus* Londinensis, eum hortati sunt. Sed ex adverso, Germanicæ Ecclesiæ Londini institutæ Pastor, *Johannes à Lasco*, nobilis Polonus,

Buceri, & *Martyris* moderata eam in rem sententia.

Joh. à Lasco, Vestes, & ritus quosdam Eccl. Angl. damnat.

vestimentorum illorum usum, nec non & adgeniculationem in sumenda Eucharistia, publico Scripto impugnavit: Quæ scintillæ ad tempus exiguæ, maximum ac funestissimum progressu temporis incendium creârunt. Regnante MARIA, atque in Reformatos furente, pii multi in exteras oras se recipere coacti sunt: Et alii quidem *Francofurti*, alii *Argentorati*, alii *Tiguri*, alii *Basileæ*, nonnulli etiam hîc *Genevæ*, sedem fixerunt. Quibus in locis, cùm aliud ab Episcopali regimen vigeret, alia Liturgia, parcioresque in Cultu Divino ritus, his sese moribus Exulum illorum non pauci adsueverunt; suúmque illud ingenium, reduces in Angliam, secum tulerunt. Et inter eos quidem qui *Francofurti* commorabantur, aliqua his de rebus disceptatio fuit, aliis Anglicanas Cæremonias & Liturgiam retinentibus, aliis eas omittentibus, vel aliqua saltem ex parte immutantibus,

Profugi multi, regnante *Mariâ*, Presbyteriano regimini & cultui adsuescunt.

bus. Horum caput *Johannes Knox* fuit, Verbi Divini Minister Scotus, Calvino conjunctissimus, Genevensísque Disciplinæ ac Liturgiæ adsertor: Quem ad modulum postea Scoticam Reformationem adornavit, neque parùm ad easdem in Anglia disseminandas notiones contulit. Cùm enim, exstinctâ Mariâ, solióque admotâ ELIZABETHA, res Reformata instaurata in Anglia esset, novæ, & antecedentibus quidem acriores, de Cæremoniis disputationes exortæ sunt. Cæremoniis, externæque in Sacris pompæ, supra modum favebat Regina; eò usque ut Cruculam argenteam, unà cum cereis accensis, in Sacello semper retineret: Quinimò & voluisset, nisi restitissent Episcopi, Christi crucifixi, Mariæ Virginis, & Johannis Baptistæ imagines, in locis Ecclesiarum editioribus collocari, ut à Populo conspicerentur, & prototyporum reverentiam in animis exci-

Joh. Knox Scotus, Presbyterianismi adsertor.

Sub *Elizabetha*, novæ de Cæremoniis disputationes.

Reginæ ad Cæremonias & superstitionem propensio.

Episcopis molesta.

citarent: Quæ res, sapientissimis illorum temporum Episcopis, *Parkero* Cantuariensi, *Juello* Sarisburiensi, *Sandio* Vigorniensi, aliisque, acerbissima erat, eique pro viribus adversabantur. Renovata itidem hoc tempore, de Papisticis vestibus, aliisque ritibus, dissidia; quibusdam, *Laurentio Humphredo*, *Thoma Sampsone*, aliisque, deserendas potiùs Ecclesias existimantibus, quàm ut *reliquiæ illæ Amorrhæorum* (sic eos ritus vocabant) retinerentur & confirmarentur; aliis verò moderatiorem ea de quæstione sententiam foventibus: Hi nempe optâssent quidem, vestes illas, eósque ritus, qui Papismum nimis redolerent, amoveri atque emendari; sed, iis publicâ auctoritate retentis, deserendam stationem, permittendósque parùm idoneis Pastoribus greges, haudquaquam existimabant: Quæ fuit mens *Edmundi Grindalli*, Episcopi Londinensis, *Johannis Juelli* Sarisberien-

Quidam à Cæremoniis aversissimi;

Alii moderatiores.

Episcoporum Anglorum, &

beriensis, *Roberti Horni* Vintoniensis, *Edwardi Sandi* Vigorniensis, aliorúmque; nec non & Theologorum Helvetiorum, *Bullingeri*, *Gaulteri*, *Martyris*, (tunc enim Tiguri *Martyr* versabatur) imò verò & *Calvini* nostri; quos inter, & Præsules illos, sapientissimæ ac moderatissimæ ea de quæstione literæ scriptæ sunt, ex Archivis Tigurinis magnam partem nuper descriptæ, & ab illustrissimo Reformationis Anglicanæ Historico BURNETO, Sarisbur. Episc. publici juris factæ. Magno documento, quanta moderatio & prudentia utrisque esset, &, quominùs infausta illa secuturi Schismatis principia in herba veluti suffocarentur, penès ipsos haudquaquam stetisse. Refert idem Scriptor Articulos sex, inferiori Domui Cleri Anglicani Provinciæ Cantuariensis oblatos, an. 1562. quibus sequentia requirebantur; 1. ut solis exceptis Dominicis diebus, cæterísque diebus Christo sacris, Festa

Theologorum Helvetiorum moderatissima de Cæremoniis Anglic. sententia.

Articuli sex Cleri Anglicani judicio subjecti, an. 1562.

Festa reliqua abrogarentur. 2. ut, in legendis publicis Precibus, sacrorum Minister versùs Populum se converteret, & distinctè prælegeret, quo Populus facilè audire ac ædificari posset. 3. ut signum Crucis, in Baptismo adhiberi solitum, tanquam ad superstitionem vergens, omitteretur. 4. Cùm multi, ob ætatem aut morbos, genua flectere in sumenda Eucharistia commodè non possent, & multi etiam ritum illum ad superstitionem traherent, id prudentiæ Ordinariorum in sua cujusque Jurisdictione relinqueretur. 5. ut sacrarum vestium in Cultu divino usus certis limitibus adstringeretur, vestésque decentes in Sacris faciendis adhiberentur. 6. ut Organorum Musicorum usus aboleretur. De sex illis Articulis, multa fuit in eo Cleri conventu disceptatio, aliis eos adprobantibus, aliis improbantibus, aliis negotium illud omne Archiepiscoporum ac Epis-

Disceptatum de Articulis illis in Cleri conventu; parúmque abfuit quin prævalerent.

Episcoporum judicio relinquentibus. Habitæ quinetiam, à viris doctis illius Confessûs, publicæ his de Articulis disputationes: Quibus auditis, rogatâ adstantium sententiâ, octo suffragiis prævalebat Articulorum adprobatio, adprobantibus 43, rejicientibus 35.: Sed numeratis pro more absentium etiam suffragiis, improbatio Articulorum uno suffragio superior fuit; 59. adversùs 58. Quæ singula ideò notamus, ut pateat, Cleri Anglicani non exiguam partem, à Cæremoniarum quæ offenderent emendatione haudquaquam abhorruisse. Porrò; confirmatis publicâ auctoritate, & Confessione, & Liturgiâ Anglicanâ; ipsâque Reginâ ad Cæremonias retinendas ac imponendas propensissimâ, haud pauci tamen, nec ignobiles in Clero, reluctabantur. Et nonnulli quidem propterea muneribus moti, & à concionando prohibiti: Sed & mitiùs cum aliis actum;

Multi à Cæremoniis & Regimine Anglic. abhorrent & propterea exauctorantur.

Joh. Fox Martyrol. Angl. Scriptor. Canonibus non ſubſcribit, ſed tamen toleratur.

tum; v. g. cum *Johanne Foxio*, celeberrimo Martyrologii Anglicani Scriptore, qui cùm Canonibus Anglicanis juberetur ſubſcribere, productô in medium Novô Teſtamentô, *huic*, dixit, *ſubſcribam*; Quo non obſtante, ſua in ſtatione, quoad vixit, relictus eſt. Interim augebatur magis magíſque animorum ab utraque parte commotio: Eóque res tandem delapſæ ſunt, ut multi, non à publicis modò Cœtibus diſcederent, ſed & privata, ſuo more faciendis Sacris, conventicula erigerent; quæ res aperti Schiſmatis initium fuit. Dammabant ſeparationem illam multi etiam ex iis qui Cæremonias Anglicanas quammaximè emendari voluiſſent. Quin & conſultus hanc in rem *Beza*, ſicut & Tigurini Theologi, *Bullingerus* & *Gualterus*, moderatiſſimorum conſiliorum, & ad farciendam concordiam aptiſſimorum, utrique parti auctores fuerunt, prout ex eorum literis etiamnum

Schiſmatis initium circ. an. 1567.

Beza, & *Theolog.* Helvet. moderatiſſima conſilia.

num exſtantibus conſtare poteſt. Sed incitatiores animi, partiúmque ſtudiis ſervientes, haud facilè dictis audiunt. Ergo unam atque alteram *Admonitionem*, & eas quidem juſto acriores, ſupremæ Regni Curiæ offerunt *Non-conformiſtæ*, quibus de Regimine Epiſcoporum & Archiepiſcoporum, tanquam Antichriſtiano, de Liturgia Anglicana tanquam Papiſticis quiſquiliis ſcatente, de Sacramentis tanquam pluribus ineptiis fœdatis, vehementiſſimum in modum queruntur. Quibus convitiis, tantùm abeſt ut medicina malis allata ſit, ut contrà non parùm ſint exaſperata, & extra omnem emendationis ſpem conſtituta. Nam, ex una parte, magna Plebis pars, adversùs Anglicanam Eccleſiam, & Sacra Legibus juſſa, incitatior indies fiebat: ex altera parte, in renitentes, ſéque Eccleſiæ communioni ſubducentes, ſeverè animadvertebatur; quorum & nonnulli, *Bar-*

Admonitiones duæ à *Non-conformiſtis* Parliamento oblatæ an. 1572.

Majora & acerbiora indies Diſſidia.

ro-

rovius; *Grenwood*, *Penry*, aliíque, capitis supplicio adfecti sunt. Et duo quidem é primariis Schismatis auctoribus, *Robertus Brownius*, & *Thomas Harrison*, cùm in Anglia suos habere conventus non possent, Middelburgum Zelandiæ, unà cùm aliis quibusdam, se receperunt, an. 1582. ibique *Brownistarum* seu *Independentium* (sic dicuntur qui singulas Ecclesias à se mutuò sejunctas, nullique confœderationi aut Conventui obnoxias volunt) capita fuêre. Sed Brownius in Angliam mox reversus est, séque Ecclesiæ Anglicanæ exteriùs saltem submisit; dum sua interim conventicula privatim cogeret ac frequentaret. Atque ita se dissidia illa, toto Elizabethæ principatu, hoc est, ultra Sæculi finem, habuerunt: Quantùm verò aucta & exacerbata Sæculo sequenti fuerint; quantúmque olei Civilibus adfuderint discordiis, suo loco à nobis narrabitur.

Brownistarum, seu *Independentium*, ortus, an. 1582.

Schismatis continuatio, & pravi effectus.

Sum-

Summa Capita
SECTIONIS XV.
De Ecclesiâ Græca.

Ecclesiæ Græcæ Sæc. XVI. status depressus. Josephus *Patr. Constantinop. cognoscendæ Protestantium doctrinæ cupidus. Confessio Augustana græco idiomate ad eum missa.* Jeremiæ *Patr. Constan. cum Theologis Tubingensibus commercium. Capita dissensûs inter Græcos & Protestantes. Major dissensus inter Græcos & Pontificios.* Meletius *Patriarcha à Romana Communione alienissimus.*

SECTIO XV.
De ECCLESIA GRÆCA.

Ecclesiæ Græcæ Sæc. XVI. status depressus.

ECclesiæ Græcæ, post captam à Turcis Constantinopolim, an. 1453.

1453. depressus admodùm status fuit; Religionis libertate nonnisi annuis tributis redemptâ; raráque ac perexiguâ, in Ecclesiis illis, earúmque ductoribus, doctrinæ laude. Quosdam tamen cognoscendæ Protestantium doctrinæ cupido incessit: Qua de causa, *Josephus*, Patriarcha Constantinopolitanus, *Demetrium* Ecclesiæ suæ Diaconum in Germaniam misit, an. 1548.; qui per semestre spatium, Vittebergæ commoratus, græcum Confessionis Augustanæ exemplar, unà cum literis *Melanchthonis*, ad Patriarcham suum retulit. Josephi successori *Jeremiæ*, epistolicum commercium cum Theologis Tubingensibus fuit, ab anno 1574. usque ad 1581. operâ in primis *Stephani Gerlachii*, Cæsarei apud Turcam Oratoris Ecclesiastæ, & *Martini Crusii*, Græcarum literarum in Academia Tubingensi Professoris; à quo & Literæ illæ, ultrò citróque scriptæ, Græcè & Latinè editæ

Josephus Patr. Constant. cognoscendæ Protestantium doctrinæ cupidus.

Confessio August. græco idiomate ad eum missa.

Jeremiæ Patr. Constant. cum Theologis Tubingensibus commercium.

editæ sunt. Jeremias consensum suum cum Protestantibus in plerisque testatus est: In his tantùm dissensus fuit; 1. de processione Spiritûs sancti, 2. de libero arbitrio, & bonis operibus, 3. de traditionibus, & auctoritate Veterum Patrum, 4. de numero Sacramentorum, 5. de Sanctorum invocatione, 6. de Imaginibus; 7. de Monachatu. Cæterùm ab Ecclesia Romana plus longè aberant Græci, putà de Papæ suprematu, Sacris vernaculis, azymis, communione sub utraque specie, purgatario; cœlibatu Clericorum, &c. Quæ caussa fuit, cur Græci Antistites, omnium verò maximè *Meletius Piga*, primùm quidem Alexandrinus, deinde & Constantinopolitanus sub Sæculi finem Patriarcha, à Communione Romana plurimùm abhorruerint, majorémque ad Protestantium doctrinam propensionem testati sint.

Capita dissensûs inter Græcos & Protestantes.

Major dissensus inter Græcos & Pontificios.

Meletius Patriarcha à communione Romana alienissimus.

Summa Capita

SECTIONIS XVI.

De *Antitrinitariis.*

Antitrinitarii *Sæc. XVI. Societas quædam Italorum, circ. an.* 1546. Lælius Socinus. Faustus Socinus. *Multæ Unitariorum Ecclesiæ in Polonia & Transsylvania.* Georg. Blandrata. Franc. Davidis. *Disceptatio inter illos, de Christi invocatione.* Socinianismus *Photinianismi renovatio.* Mich. Servetus. Val. Gentilis. *De Hæreticidio quid videatur.*

SECTIO XVI.

De Antitrinitariis.

Antitrinitarii Sæc. XVI.

A*Ntitrinitarii* hac ætate multi occurrunt; quorum pars maxima

xima Photinianiſmum vel Sabellianiſmum, nonnulli etiam Arianiſmum renovabant. Tales fuêre Itali quidam, numero quadragenarium excedente, qui circa annum 1546. in Veneta ditione, prope Vicentiam, conventicula & colloquia inter ſe habebant. In his memorantur, *Leonardus* Abbas Buſalis, *Lælius Socinus*, Senenſis patricius, *Bernardinus Ochinus*, *Nicolaus Paruta*, *Valentinus Gentilis*, *Julius Treviſanus*, *Franciſcus de Ruego*, *Paulus Alciatus*, aliiſque. Sed cùm detecti eſſent, imò & duo, *Julius Treviſanus*, & *Franc. de Ruego*, comprehenſi, & ſupplicio adfecti, cæteri ſibi conſulturi in varias oras diſperſi ſunt. *Lælius Socinus*, Helvetiam, Galliam, Britanniam, Belgium, Germaniam, Poloniam, peragravit; multiſque, per eas regiones, ſuas notiones inſtillavit. Obiit Tiguri an. 1562. cùm nonniſi 37. ætatis annum ageret. Illius ex fratre nepos, *Fauſ-*

Societas quædam Italorum, cir. an. 1546.

Lælius Socinus.

Faustus Socinus. *tus Socinus*, actis in Aula Magni Hetruriæ Ducis annis duodecim, varias quoque peragravit oras, tandémque anno 1579. in Poloniam venit, ibíque commorandi sedem fixit. Multæ tum erant, in Polonia & Transsylvania, Unitariorum Ecclesiæ, faventibus ei sententiæ Nobilibus non paucis, inprimis *Johanne Sigismundo* Transsylvaniæ Principe, nec non & *Stephano* & *Christophoro Battoreis*, illo etiam ad Poloniæ Regnum evecto. Horum Archiater & Consiliarius fuit *Georg. Blandrata*, Saluciensis Italus, quem inter & *Franciscum Davidis*, de invocatione Christi disceptatio fuit. Christum invocandum negabat *Franciscus Davidis*; *Blandrata* & *Socinus* affirmabant: Qua de caussa, à Christophoro Battoreo, Transsylvaniæ Principe, in custodiam conjectus est *Franc. Davidis*, ibíque mortuus an. 1579. Plurima scripsit *Faust. Socinus*, cùm Exegetica, tum Polemica,

Multæ Unitariorum Ecclesiæ in Polonia & Transsylvania.

Georg. Blandrata.

Franc. Davidis.

Disceptatio de Christi invocatione, inter Unitarios.

ca, quæ in *Bibliotheca Fratrum Polonorum* principem locum occupant: ab eóque *Socinianiſmus*, Photinianiſmi renovatio, nomen accepit. Obiit in pago Luclaviciis dicto, propè Cracoviam, an. 1604. ætatis 65. Inter Antitrinitarios, omittendus non eſt *Michaëi Servetus*, aliàs *Reves*, *Villanovani* etiam nomine notus, Tarraconenſis Hiſpanus, profeſſione Medicus, qui, luſtratis etiam variis regionibus, nec unô, jam inde ab anno 1531. adversùs Trinitatem vulgatô librô, cùm è carcere Viennenſi effugiſſet, & in Italiam profecturus Geneva tranſiret, illic comprehenſus & ad rogum damnatus eſt, Octobri menſe anni 1553. Par fuit *Valentini Gentilis* fatum, qui, cùm in oppido *Gaïo* dicto, Genevæ vicino, conjectus in vincula eſſet, indéque liberatus, & in Poloniam profectus, poſtmodùm reverſus in Sabaudiam, captus eſt iterùm, & Bernæ decollatus, an. 1566.

Socinianiſmus Photinianiſmi propago.

Mich. Servetus.

Val. Gentilis.

De Hæreticidio quid videatur. 1566. Quæ quidem Hæreticidii specimina, haud alia meliùs excusari ratione videntur, quàm si dicatur cum Viris gravissimis, & Orthodoxiæ addictissimis, reliquias Papatûs fuisse.

Summa Capita

SECTIONIS XVII.

De Judæis.

De Judæis. R. Lemlem *Pseudo-Messias, an.* 1500. *R.* Salomo Malcho, *Pseudo-Messias, crematus an.* 1534. *R.* Elias Levita, *novitatis punctorum Hebr. adsertor. Vexati à Papis Judæi.*

SECTIO XVII.

De *Judæis.*

De Judæis. JUdæis, annô 1500. ludos fecit Rabbi quidam *Lemlem*, qui se Mes-

Messiam, vel Messiæ prodromum dixit. Cujus dictis adeò confidebant Judæi Germani, ut furnos domuum suarum demolirentur, sperantes, se, proximô annô, panem in Terra Sancta cocturos. Sed periit impostor ille, neque datam fidem liberavit. Fuerunt & alii Pseudo-Messiæ, in primis Rabbi quidam *Salomo Malcho*, qui Mantuæ, jubente Carolo V. vivus crematus est, an. 1534. Inter Judæos hujus Sæculi, doctrinæ laude eminuit R. *Elias Levita*, Germanus, cujus Scripta non pauca, Grammatica præsertim, exstant; Is Hebraïcorum novitatem punctorum docuit. Animum Judæis infensum Pontifices non pauci gessêre; in primis, *Julius III*, qui Talmudem flammis devovit; nec non & *Paulus IV. Pius V.* & *Clemens VIII.*

R. *Lemlem* Pseudo-Messias, an. 1500.

R. *Salomo Malcho* Pseudo-Mess. crematus an. 1534.

R. *Elias Levita*, novitatis punctorum Hebr. adsertor.

Vexati à Papis Judæi.

Summa Capita

SECTIONIS XVIII.

De re Literaria.

De ſtatu Literarum Sæc. XVI. Theologi. Humaniorum Literarum cultores. Cultores Literarum Hebraïcarum. Juriſconſulti. Hiſtorici. Philoſophi. Typographi celebres ac eruditi. Scriptores Græci & Romani in lucem editi. Principes Literis faventes. Academiæ erectæ. Literarum ſplendor ad Sacra emendanda multùm contulit.

SECTIO XVIII.

De *re Literaria.*

De ſtatu Literarum Sæç. XVI.

FLoruêre hôc Sæculô, ſi alio unquam, Literarum ſtudia; ingénſ-

génſque Virorum Doctorum proventus, per omnes propemodùm Europæ partes, ac in omni Diſciplinarum genere, viſus eſt. Nam, ut de Theologis nihil addamus, quos magno jam numero, cùm Proteſtantes, tum Pontificios, in exponendis hujus Sæculi rebus, memoravimus, vel ſolæ illæ Literæ, quæ ab humanitate nomen ſortiuntur, mira ceperunt incrementa, ſummóque ſtudio ab innumeris primæ notæ Viris excultæ ſunt: Quales fuêre, præ cæteris, *Deſiderius Eraſmus*, *Ludovicus Vives*, *Gulielmus Budæus*, *Petrus Bembus*, *Jacobus Sadoletus*, *Phil. Melanchton*, *Joach. Camerarius*, *Julius Cæſar Scaliger*, *Juſtus Lipſius*, aliíque, quos recenſere longum nimis eſſet. Literas Hebraïcas excoluêre, *Johannes Reuchlinus*, aliàs *Capnio*, *Franc. Vatablus*, *Ben. Arias Montanus*, *Sebaſt. Munſterus*, *Paulus Fagius*, *Andreas Maſius*, *Joh. Mercerus*, &c. Juris ſcientiam politiori

Theologi.

Humaniorum Literarum cultores.

Cultores Literarum Hebraïcarum.

Jurifconfulti. ri literatura ornatiorem fecêre, *Jacobus Cujacius*, *Franc. Hotomanus*, *Barn. Briffonius*, *Pithœi* fratres, *Petrus* & *Francifcus*, &c. Hiftorias

Hiftorici. mirâ elegantiâ fcripsêre, *Paulus Æmilius*, *Polidorus Virgilius*, *Johannes Sleidanus*, *Georgius Buchananus*, &c.

Philofophi. Inter Philofophos atque Aftronomos eminuêre, *Nicolaus Copernicus*, & *Tycho Braheus*, duorum Mundi Syftematum inventores. Neque

Typographi celebres ac eruditi. defuêre Typographi celeberrimi inter Viros Doctos haud omittendi; in Italia nempe, *Aldi Manutii* duo, avus & nepos, & inter utrofque *Paulus*; in Gallia, *Stephani*, *Henricus*, *Robertus*, *Henricus* alter, *Carolus*; in Helvetia, *Frobenii* duo, *Johannes* & *Hieronymus*, *Oporinus*, *Hervagius*; in Germania, *Chriftianus Wechelius*, &c. A qui-

Scriptores Græci & Romani in lucem editi. bus, præter Scripta recentiorum, Antiquitatis, cùm Græcæ, tum Latinæ, thefauri, é Bibliothecarum tenebris educti, & elegantiffimis typis defcripti funt. Ad excitanda

per Europam Literarum ſtudia, haud mediocriter contulit Virorum Principum patrocinium & munificentia, quales ſuêre *Carolus V.* Imperator, *Franciſcus I.* Galliæ Rex, *Henricus VIII.* Rex Angliæ, *Coſmus Mediceus*, *Leo X.* Pontifex, aliique. Erectæ etiam magno numero Scientiarum officinæ ac ſeminaria, Academiæ nimirùm tota paſſim Europa fundatæ; in Germania quidem, *Wittebergenſis*, *Francofurtana*, *Marpurgenſis*, *Dillingenſis*, *Jenenſis*, *Helmſtadienſis*, *Argentoratenſis*, *Altorfina*, inter Boruſſos, *Regiomontana*; in Dania, *Hafnienſis*; in Belgio, *Duacenſis*, *Leidenſis*, *Franekerana*; in Gallia, *Rhemenſis*; in Hiſpania, *Complutenſis* & *Toletana*; denique noſtra hæc *Genevenſis*, an. 1559. *Theodoro Beza* primo Rectore. Quantùm verò ad Sacrorum emendationem Literarum ſplendor valuerit, res eſt in vulgus nota, & prædicari ſatis non poteſt.

Principes Literis faventes.

Academiæ erectæ.

Literarum ſplendor ad Sacra emendanda multùm contulit.

FINIS SÆCULI XVI.

SÆCULUM XVII.

Pontificii & Protestantes.

SCissus in duas potissimùm partes; *Pontificiorum* & *Protestantium*; in his saltem occiduis partibus; Christianus Orbis fuerat: Quibus non levia, totô hôc Sæculô, cùm inter sese, tum secum invicem, dissidia intercessêre, De præcipuis, pro instituta brevitate, verba faciemus.

Summa Capita

SECTIONIS I.

Res Romanæ: Congregatio de Auxiliis. *Incipit an.* 1598. *sub* Clemente VIII. *Desinit an.* 1607. *sub* Paulo V. *Nihil pronuntiat; silentium tantùm indicit. Dissidium inter* Paulum V. *&* *Rempublicam* Venetam. *Ejus occasio. Veneti à Pontifice Sacris interdicti. Pax inita,*

ta. Tractatus varii de hoc dissidio. P. Paulus , *Reipublicæ Venetæ Theologus ; à sicariis impugnatus. Memorabile ejus dictum de se ipso. F.* Fulgentius , *ejus discipulus.*

SECTIO I.

Res Romanæ. Congregatio de Auxiliis. *Dissidium inter* Paulum V. *&.* *Rempubliquam* Venetam.

ROmæ, inde ab anno superioris Sæculi 98. instituta à *Clemente VIII.* Congregatio *de Auxiliis divinæ Gratiæ*, quæ de pugnantibus Dominicanorum & Jesuitarum sententiis, rixísque hinc orientibus, cognosceret. Stetit illa ad annum usque 1607. quô finem ei *Paulus V.* imposuit. Propendebant Consultores illi, ipsíque in primis Pontifices, ad damnandam *Molinæ* sententiam, quæ à Jesuitis defendebatur: Sed nihil est pronuntiatum;

Res Romanæ.

Congregatio *de Auxiliis.*

Incipit an. 1598. sub *Clemente VIII.*

Definit an. 1607. sub *Paulo V.*

Nihil pronuntiat; silentium tantùm indicit.

tum; Silentium tantummodò, usque quedum publica fieret definitio, imperatum quidem utrique parti, sed à neutra observatum est. Perpetuæ quippe, ut jamjam videbimus, de Quæstionibus illis disputationes postmodùm fuêre.

Dissidium inter *Paulum V.* & Remp. *Venetam.*

Ejus occasio.

Grave dissidium, per eadem tempora, inter *Paulum V.* Pontificem, & Rempublicam *Venetam*, fuit. Cùm enim facinorosos quosdam, é clericali ordine, in vincula conjecisset Senatus; Legésque de non ampliandis, absque licentia, Ecclesiæ ditionibus, renovâsset, Pontifex, Leges illas revocari, sibíque tradi reos illos, etiam intentatâ anathematis pœnâ, injunxit. Cùm verò dicto non parérent Veneti, iis Pontifex sacris interdixit; Senatu, ex adverso, sacra more consueto fieri præcipiente. Quod cùm exsequi nollent Jesuitæ, aliíque quidam Monachi, é Reipublicæ ditionibus expulsi sunt. Tandem, Galliæ Regis inter-

Veneti à Pontifice sacris interdicti.

interventu, traditísque ejus Legato Clericis illis facinorosis, ablatæ diræ, Venetíque Pontifici reconciliati sunt. Scripti hoc de dissidio Tractatus non pauci, eruditi atque solidi, in primis à *Paulo* Servita, Reipublicæ Venetæ Theologo, qui, in statuendis Ecclesiasticæ & Civilis Jurisdictionis limitibus, cohibendisque Romanæ Curiæ ausis, animosè admodum se gessit, ea de causa Curiæ illius odium ac molimina non semel expertus: Certè cùm aliquando à sicariis, quinque impugnatus esset, gravissiméque vulneratus, & pro mortuo relictus, sicarii, ut sibi consulerent, in domum Nuntii Apostolici se receperunt; ipse à vulneribus ægrè convaluit. Ferunt, illum, si audacior naturâ fuisset, animíque sensa liberiùs potulisset, Venetorum Rempublicam ad puriorem fidem, cujus multa tum semina conceperat, facillimè tracturum fuisse: Sed non ipsi erat *Lutheri ingenium*,

Pax inita.

Tractatus varii de hoc dissidio.

P. *Pauli* Reip. Venetæ Theologus.

à sicariis impugnatus.

 prout

Memorabile ejus dictum de seipso. prout ab ipso dictum memoratur. Discipulum non unum reliquit, atque inter alios *F. Fulgentium*, qui Magistri vitam scripto consignavit.

F. Fulgentius discipulus.

Summa Capita

SECTIONIS II.

Conjuratio pulveris pyrii, contra JACOBUM I. *Angliæ Regem an* 1605. *Ejus retectio.* Garnetus, *aliique Jesuitæ, conscii. Juramentum fidelitatis in Anglia impositum. Papa Pontificios à juramento illo dehortatur. Libri hanc in rem scripti.* HENRICUS IV. *Galliæ Rex nefariè interemptus an.* 1610. *Putidæ sicarii excusationes.*

SEC.

SECTIO II.

Conjuratio adversùs JACOBUM I. *Angl. Reg. Cædes* HENRICI IV. *Gall. Reg.*

VErùm inter molimina omnia, é malè ſano Religionis zelo profecta, nullum atrocius, nullum horribilius, eà Conjuratione; quæ adversùs JACOBUM, Angliæ & Scotiæ Regem, familiámque regiam, imò & univerſos Regni Proceres, annô hujus Sæculi quintô, inita eſt; ſubjectâ Curiæ ingenti pulveris pyrii copiâ, qui, dum haberentur Regni Comitia, Réxque ipſe adeſſet, accendi debuit. Res, mirâ Dei providentiâ, paucis ante exſecutionem diebus, quarundam indicio literarum, retecta eſt. Comprehenſi quidam ex auctoribus, &, agnitô ſcelere, ſuppliciis adfecti. Eorum

Conjuratio pulveris pyrii, contra *Jacobum I.* Angl. Regem, an. 1605.

Ejus retectio.

Garnetus, aliique Jesuitæ, conscii.

indicio constitit, *Henricum Garnetum*, aliósque quosdam Jesuitas, facti conscios, imò & adprobatores, fuisse: In quos etiam, pro rei atrocitate, animadversum est. Et hoc quidem scelus, supremam Regni Curiam, ipsúmque Regem, permovit, ad subditos omnes, cujuscumque Religionis, novo fidelitatis Juramento adstringendos; quô profiterentur, „nullam esse Romano „Pontifici Regis exauctorandi po„testatem, séque nullius censuræ me„tu ab ejus obedientia & fide recef„suros. Cui Juramento ne se subjicerent Angli Pontificii, Pontifices intercessêre, scripsítque ea de re librum Card. *Bellarminus*, qui non modò à Rege ipso, (erat enim is eruditus, librorúmque multorum auctor) Anglisque Protestantibus, sed & à *Barclaio* Pontificio, confutatus est.

Juramentum fidelitatis, in Anglia impositum.

Papa Pontificios à Juramento illo dehortatur.

Libri hanc in rem scripti.

Henricus IV. Gall. R. nefariè

Neque verò Britannia solùm, verùm etiam Gallia, quos ad furores præ-

præposterus Religionis zelus homines ducat, novo tristíque experimento, hoc tempore edocta est; HENRICO IV. Galliæ Rege, dum per Parisiorum vicos in rheda sua veheretur, à *Francisco Ravalliaco*, Engolismensi, tribus cultri ictibus, nefariè interemptô, 14. Mai. 1610. Comprehensus Regicida factum excusabat, quòd Rex diceretur hæreticis patrocinari, bellúmque velle inferre Papæ, *Papæ autem*, inquiebat, *bellum inferre, est bellum inferre Deo; siquidem Papa est Deus, & Deus est Papa.* His fascinatus principiis, à maleferiatis quibusdam Doctoribus, vix tandem ad scelus agnoscendum adduci potuit; cujus gravissimas, juxtà ac meritissimas, pœnas luit.

interemptus an. 1610.

Putidæ sicarii excusationes.

Summa Capita

SECTIONIS III.

Res Belgicæ. Induciæ cum Hiſpanis, an. 1609. *De Arminianiſmo. Diſſidium inter* Gomarum *&* Arminium, *de Prædeſtinatione & adnexis capitibus. Unde ortæ* Remonſtrantium *&* Contra-remonſtrantium *adpellationes. Collatio Hagienſis, an.* 1611. *Decretum Ordinum Hollandiæ & Weſt-Friſiæ an.* 1614. *Synodus Dordracena an.* 1618. *&* 1619. *Citati Remonſtrantes.* Simon Epiſcopius, *eorum primipilus. Eorum ſententia damnata.* Joh. Olden-Barnevelt *ſupplicium.* Grotius *é carcere elapſus. Cœtus Remonſtrantium prohibiti; ſed poſtea tolerati.* Epiſcopius. Curcellæus, Poelenburg, Limborch, *præcipui eorum Theologi. Judicium de hoc Schiſmate.*

SECTIO III.

De rebus Belgicis, ſpeciatim de Arminianiſmo.

ANno, qui tragœdiam illam anteceſſit, hujus Sæculi 9. Fœderatæ Belgii Provinciæ, pactis cum Hiſpano duodecim annorum induciis, à belli laboribus tantiſper quievêre. Sed alio interim belli genere, Eccleſiaſtico nimirùm, agitatæ ſunt. Huic anſam præbuit diſſenſio quædam, inter *Franciſcum Gomarum*, & *Jacobum Arminium*, ambos Sacrarum Literarum in Academia Lugduno-Batava Profeſſores, de Prædeſtinatione Divina, & adnexis capitibus; *Gomaro*, Prædeſtinationem abſolutam, hoc eſt, ſolo Dei beneplacito nixam; *Arminio*, eandem conditionatam, ſeu ex prævisâ fide pendentem, ſtatuente: Quo quidem diſſidio, non Theologi

Res Belgicæ.

Induciæ cum Hiſpanis an. *1609.*

De Arminianiſmo.

Diſſidium inter *Gomarum* & *Arminium*, de Prædeſtinatione, & adnexis capp.

gi modò & Ecclesiastæ, sed & Plebs ipsa atque Nobiles, in partes iverunt. Et ii quidem qui Arminii sententiam sequebantur, è libello supplice Ordinibus oblato, anno 1610. (*Remonstrantiam* dicebant) dicti sunt *Remonstrantes*: Reliqui, ob oppositam petitionem, *Contraremonstrantium* nomen sortiti sunt.

Unde ortæ *Remonstrantium* & *Contraremonstrantium* adpellationes.

Habita inter utrosque, Hagæ-Comitis, anno 1611. sed exiguo fructu, collatio.

Collatio Hagiensis an. 1611.

Scripti ultrò citróque Libri: Imò & tumultibus ac seditionibus, res non rarò agebatur. Quæ ut sedarent Hollandiæ West-frisiæque Ordines, Edicto an. 1614. utrique parti silentium, studiúmque pacis, indixêre.

Decretum Ordd. Holland. & West-fris. an. 1614.

Sed nec id satis pacandis animis fuit. Quamobrem, ex voto Contraremonstrantium, qui, & numero prævalebant, & favore apud Arausionensem Principem *Mauritium*, coacta Dordraci Synodus Nationalis est, an. 1618. & 1619.; ad quam invitati ab exteris Refor-

Synodus Dordracena an. 1618. & 1619.

ma-

matorum Ecclesiis Theologi; é Magna Britannia nempe, Gallia, Palatinatu, Hassia, Helvetia, & Rebuspublicis Genevensi, Bremensi, & Embdana. Gallis, prohibente Rege, eò advolare non licuit. Citati ad Synodum Remonstrantes; quorum caussam egit, unus é præcipuis, *Simon Episcopius*, sacrarum Literarum in Academia Lugduno-Batava Professor. Sed cùm detrectarent Synodi judicium, eò quòd, ut ipsi quidem dicebant, iidem Judices & Partes essent, eorum sententia, quinque Articulis comprehensa, damnata est. Nec multò pòst, exauctorati passim Remonstrantes, non Pastores modò & Professores, sed & ex Politico ordine, *Johannes Barneveldius*, septuagenario major, summis in Republica muneribus, diu, nec sine laude, defunctus, sed Mauricio minus acceptus, capite damnatus est: *Hugo Grotius*, & *Rumboldus Hogerbetius*, ille

Citati Remonstrantes.

Sim. Episcopius. eorum primipilus.

Eorum sententia damnata.

Joh. Olden-Barnevelts supplicium.

Grotius é carcere

elapsus. ille Roterodamensis, hic Lugdunensis Urbis, Adsessores (Belgicè *Pensionarios* vocant) ad perpetuum carcerem damnati; E quo Grotius, uxoris arte, in capsa libris mittendis ac remittendis destinata, post biennium elapsus. Prohibiti Remonstrantium sacri Conventus: Qui noluerunt promittere, se non ampliùs docendi munere functuros, in exsilium pulsi; nonnulli &, cùm rediissent, carceri inclusi. At, non multis pòst annis, tolerari eorum Cœtus cœpêre: Quinimò & Schola, seu Seminarium, Amstelodami ab ipsis institutum est, in quo *Simon Episcopius* primùm, post hunc *Steph. Gurcellæus*, dein *Arnoldus à Poelemburg*, tandémque *Phil. à Limborch*, docendæ Theologiæ operam navârunt. Sic natum est, sic continuatum, ad nostra usque tempora: Schisma illud Remonstrantium; cui, ut & aliis benè multis, vel datus haudquaquam locus, vel citò finis fuis-

Cœtus Remonstrantium prohibiti.

sed postea tolerati.

Episcopius, Curcellæus, Poelemburg. Limborch. præcipui eorum Theologi.

Judicium de hoc Schismate.

fuisset, si minor esset vis adfectuum in religione, & Christiani, occultis Deo relictis, in revelatis opere implendis occuparentur.

Summa Capita

SECTIONIS IV.

Bellum Germanicum. Protestantium res passim imminutæ, præsertim in Bohemia. Audax Bohemorum facinus. FRIDERICUS, *Elector Palatinus, in Regem Bohemiæ electus, an.* 1619. *Vincitur ad Pragam, an.* 1620. *Ditionibus & Electoratu spoliatur.* GUSTAVUS ADOLPHUS, *Sueciæ Rex, res Germaniæ restituit. Pugna Lipsiensis, an.* 1631. *Pugna ad Lutzen, an.* 1632. *in qua Gustavus Rex occumbit.* CHRISTINA *Regina, minorennis. Galli Suecorum & Germanorum fœderati. Pax Westphalica, an.*

an. 1648. *&* 49. *Bulla* Innocentii X. *contra hanc Pacem. Protestantium securitas firmata. Lutherani & Reformati hac pace simul comprehensi.*

SECTIO IV.

De Bello tricennali Germanico.

Bellum Germanicum.

IN Germania, cùm de Protestantium juribus ac privilegiis, vario obtentu, variísque in locis, aliquid subinde imminueretur, hinc natum tandem grave illud Bellum, quô, totis triginta annis, non Germania modò, sed & Europa penè universa conflagravit. Caput belli Bohemia fuit, in qua, cùm de injuriis sibi illatis Protestantes sæpe questi essent, neque ulla emendationis spes daretur, tandem in id desperationis compulsi sunt, ut, ejectis per fenestram Consiliariis quibusdam, qui præcipui injuriarum au-

Protestantium res passim imminutæ, præsertim in Bohemia.

auctores censebantur, omissóque FERDINANDO, Bohemiæ Rege designatô; (qui non multò pòst ad Imperium, mortuô MATTHIA, evectus est) Palatinum Electorem FRIDERICUM sibi Regem constituerent, annô 1619. Sed hic victus ad Pragam VIII. Id. Nov. 1620. Palatinatu & septemvirali dignitate exutus, extra Germaniam se recipere atque errare coactus est. Sic Bohemis libertas adempta, sed non finis bello adlatus: quô, Cæsareis latè victoribus, libertatéque & Religione in extremum adductis periculum, GUSTAVUS ADOLPHUS, Suecorum Rex, divinâ Providentiâ excitatus est, qui res fessas erigeret, nutantíque Germaniæ opitularetur. Quod quidem mirâ celeritate & successu effectum dedit, receptâ statim Pomeraniâ, quam sui juris fecerat Cæsar; restitutis, qui é suis sedibus ejecti fuerant, Principibus; duplicíque partâ victoriâ,

Audax Bohemorum facinus.

FRIDERICUS Elect. Palat. in Regem Bohemiæ electus an. 1619.

Vincitur ad Pragam an. 1620.

Ditionibus & Electoratu spoliatur.

GUSTAVUS ADOLPHUS Sueciæ R. res Germaniæ restituit.

Pugna Lipsiensis an. 1631. Pugna ad Lutzen. an. 1632. in qua Gustavus R. occumbit. CHRISTINA Regina minorennis. Galli Suec. & Germ. fœderati.

toriâ, altera ad Lipsiam, VII. Septembr. an. 1631. alterâ anno sequente 1632. ad Lutzenam, quæ posterior acerbô simul & gloriosô tanti Heroïs obitu funestata est. Eô exstinctô, sub CHRISTINA minorenni, rerum summa ad *Oxenstiernum* Cancellarium delata, continuatúmque nihilo remissiùs bellum; Gallis sese in Suecorum & Germanorum Fœderatorum societatem adjungentibus, dum Cæsar atque Hispanus ex adversâ parte pugnarent. Cui bello, per annos triginta, variâ fortunâ gesto, *Pax Westphalica*, quam vocant, *Osnabrugæ* & *Monasterii* an. 1648. & 49. sancita, finem tandem imposuit. Qua quidem pace, ringente licèt, datâque Bullâ fulminante, *Innocentio X.* Pontifice, Protestantium securitati prospectum est; liberô ipsis, suis in ditionibus, non secùs ac superiori Sæculo, Religionis exercitiô; bonis, quæ Ecclesiæ antea fuerant, suo cuique Domino adser-

Pax Westphalica an. 1648. & 49.

Bulla *Innocentii X.* contra hanc pacem. Protestantium securitas firmata.

adſertis: Qua in ſanctione, & ii qui Lutherani ſpeciatim dicuntur, & ii qui Reformati, communi jure comprehenſi ſunt, eorum *controverſiis, quæ hactenùs non fuerunt compoſitæ, ulteriori compoſitioni reſervatis*, ut habent Pacta Oſnaburgenſia, Art. VII.

Lutherani & Reformati hac pace ſimul comprehenſi.

Summa Capita

SECTIONIS V.

Tumultus in Britannia ſub Carolo I. *Rege. Eorum cauſſæ Civiles & Eccleſiaſticæ. Pontificii, contra Leges, ad Munera promoti. Strages Hibernica, an.* 1651. *Comitis* Strafford. *& Archiep.* Laud *ſupplicium. Bellum Civile, ab anno* 1642. *Carolus I. Rex capite damnatus*, 30. *Januar.* 1649. Oliv. Cromwellus *Protector. Epiſcopatus & Cæremoniæ, abolita. Fœdus, dictum* Covenant.

venant. *Cromwelli potentia, & cura rei Protestantis.* Rich. Cromwellus, *Protector, sponte cedit.* CAROLUS II. *Rex; restitutus an.* 1660. *Episcopatus restitutus; Presbyteriani vexati. Character Caroli II.*

SECTIO V.

De tumultibus Britannicis, sub CAROLO I. *R. & post eum.*

Tumultus in Britannia, sub CAROLO I. R.

TRistis admodum, per eadem tempora, Britanniæ facies fuit; fatali, Regem inter CAROLUM I. & subditos, flagrante bello. Caussæ motuum, Ecclesiasticæ partim, partim Civiles: Ecclesiasticæ; quòd Rex Hierarchiam & Cæremonias, ad suspicionem usque reducendi Papatûs, foveret; quarum rerum infensissimi hostes Puritani præsertim erant: Civiles, quòd tributorum imponendorum, militúmque pacis

Eorum causæ, Civiles & Ecclesiasticæ.

pacis tempore conſcribendorum, ſibi jura adſcriberet, quæ ſibi propria contendebat Regni Senatus. His accedebat, quòd, Reginæ favore, quæ Pontificia erat, utpote Regis Galliæ ſoror, Pontificii invaleſcebant, & ad Munera aulica, civilia, militaria, adversùm Leges, provehebantur. Quæ omnia dum Anglos malè haberent, & à ſupremo Regni Senatu vividè exagitarentur, nuntius adfertur de horrendo facinore, ab Hibernis Pontificiis perpetrato; qui, ſumptis armis, 23. Octobr. an. 1641. adversùs Anglos rebellârunt, & quadraginta Proteſtantium millia (ſunt qui multò plures dicant) toto paſſim Regno trucidârunt. Spargebant illi, ſe Regis juſſu arma ſumpſiſſe; imò & diploma Regio ſigillo munitum oſtentabant. Quæ quanquam fide parùm digna videbantur, tamen dici non poteſt quantùm ſuſpicionum ac irarum concitaverint. Certè, mutuis expoſtu-

Pontificii ad Munera promoti.

Strages Hibernica, an. 1641.

lationibus & criminationibus nullus finis erat. Comes Straffordiæ, *Thomas Wentworth*, & Archiepiscopus Cantuariensis *Gulielmus Laud*, quòd regiorum consiliorum præcipui haberentur auctores, in jus vocati, & supplicio adfecti. Cùm verò Arcium custodiam, cæterámque Regni administrationem, utraque pars ad se traheret, hinc apertum, Regem inter & supremam Regni Curiam, exarsit bellum, quô, per sex annos & ampliùs, incensa Britannia est; hoc exitu, planè stupendo, & documentorum moralium feracissimo, quòd Rex captivus, atque à Judicibus in id constitutis damnatus, securi percussus sit, 30. Januar. 1649. Sic occiso Rege, rerum summa *Olivario Cromwello* Protectoris titulo, delata est: Episcopali ordine, Liturgia, & Cæremoniis, valere jussis; Ecclesiísque ritu Presbyteriano administratis: Quem se ritum retenturos atque defensuros, passim, per An-

Comitis Strafford. & Archiep. *Laud* supplicium.

Bellum Civile ab an. 1642.

Carolus I. Rex capite damnatus, 30. Januar. 1649.

Oliv. Cromwellus Protector.

Episcopatus & Cæremoniæ, abolita.

Angliam atque Scotiam, ſolemni fœdere ac juramento ſe obſtringebant; Anglicè *Covenant* dixêre, quod jam anno 1643. in Cœtu Theologorum Weſtmonaſterii habito, ſancitum fuerat. Floruit Britannia, Cromwelli auſpiciis, cujus vel ipſum nomen, cùm extra, tum intra Britanniam, terrori erat; quíque exteris Proteſtantium Eccleſiis, haud inefficacem, quâvis datâ occaſione, opem ferebat. Eô mortuô, ſub finem anni 1658. cùm *Richardus* filius, qui ei ſubrogatus fuerat, tanto ſe oneri imparem ſentiret, dominatu ſponte ceſſit: Quæ res revocando non multò pòſt, ac in integrum reſtituendo CAROLO II. Regi, viam munivit. Factum id annô 1660. Ab hoc, non Epiſcopatus modò reſtitutus, ſed & Presbyteriani non rarò vexati; quibus tamen patrocinium, initio Regni, promiſerat. Fuit is libidinis ſervus, ſacra súſque déque habens, Proteſ-

Fœdus, dictum *Covenant.*

Cromwelli potentia, & cura rei Proteſtantis.

Richardus Cromwell Protector, ſponte ceſſit.

CAROLUS II. Rex reſtitutus an. 1660.

Epiſcopatus reſtitutus; Presbyteriani vexati.

Character Caroli II.

 tantis

tantis ſpeciem præ ſe ferens, ut ſecuriùs regnaret; ſed in extremis, ut quidem ferunt, Pontificio ritu rem divinam fecit. Quæ ſacra quàm damnoſa fuerint ejus fratri & ſucceſſori *Jacobo II.*, ſuo loco à nobis narrabitur.

Summa Capita

SECTIONIS VI.

De Janſeniſmo. Corn. Janſenius *Epiſc. Yprenſis. Ejus liber, dictus* Auguſtinus. *Aula Gallica in Janſenium malè adfecta.* Iſ. Habertùs *ſcribit contra librum Janſenii.* Ant. Arnaldus *Janſenium defendit. Doctrina Janſenii damnata ab* Urbano VIII. *Pontif. an.* 1643. *defenſa à Lovanienſibus & Duacenſibus. Quinque Propoſitiones Janſenii. Bulla* Innocentii X. *adversùs* 5. *Propoſitiones Janſenii; In Gallia promulgatur.*

gatur. Juris & Facti *distinctio. Literæ Innocentii X. quibus edicit propositiones damnatas re ipsâ Jansenii doctrinam esse. Formula in Gallia instituta an.* 1655. *adv. Facti & Juris distinctionem.* Ant. Arnaldus *é Sorbona ejectus. Literæ Provinciales à* Pascalio *scriptæ; à* Nicolio *notis illustratæ. Bulla* Alexandri VII. *P. adv. propositiones Jansenii. Papæ, imò & Ecclesiæ ipsius, infallibilitatem* in rebus facti *negant Jansenistæ; eam tuentur Jesuitæ. Formula ab Alexandro VII. imperata, an.* 1665. *Variè à variis subscribitur. Quatuor Episcopi,* Alet. Apam. Bellov. Andeg. *Facti & Juris distinctionem tuentur.* Clemens IX. *P. Pacificatio dissidiorum, Literis Papæ, & Edicto Regio, an.* 1668. *Arnaldi fata.* Innocentius XI. *Jesuitis adversus, & Jansenistis favere existimatus. Bullæ* Innocentii XII. *adv. Jansenismum, an.* 1694. *Ju-*

dicium de his Controversiis. Multi, cùm é Jesuitis, tum é Jansenistis, de re literaria optimè meriti.

SECTIO IV.

De Jansenismo.

De Jansenismo.

MUltas de Gratia disceptationes in Ecclesia Romana fuisse, cùm aliàs non semel, tum hoc ipso ineunte Sæculo, suprà jam recensuimus. Recruduerunt hæ lites, & majore quam unquàm antea fervore agitatæ sunt, occasione *Jansenismi*, quem vocant; cujus proinde historia breviter hîc adtexenda est.

Corn. Jansenius Episc. Yprensis.

Scripserat *Cornelius Jansenius*, Episcopus Yprensis, Librum cui titulum *Augustino* fecerat; qui nonnisi post auctoris facta, an. 1639. in lucem prodiit.

Ejus Liber dictus *Augustinus*.

In eo Augustini dogmata exposita magno studio atque defensa, imò pleniùs atque crudiùs, quàm à Thomistis, cæterísque Augustini

gustini discipulis, fieri soleret. Quæ notiones cùm multis exosæ essent, ipséque auctor, ob *Martem Gallicum* (quo libro Hispanorum caussam adversùs Gallos egerat) Aulæ Gallicæ parùm acceptus, hinc magnus factus est, in Gallia præsertim, deinde etiam Romæ, adversùs posthumum hunc Jansenii fœtum, impetus. In Gallia quidem, *Isaacus Habertus*, postmodùm Vabrincensis Episcopus, primùm concionibus, deinde & scriptis, Jansenii librum impugnavit: Cujus defensionem, unâ atque alterâ Apologiâ, suscepit *Antonius Arnaldus*, Doctor Sorbonicus, Vir maximæ, cùm ob hoc dissidium, tum ob alia benè multa, celebritatis. Romæ verò, examini subjectus, jubente *Urbano VIII.* Pontifice, ac damnatus, Jansenii liber fuit; quòd propositiones quasdam *Michaëlis Baii*, à Pio V. & Gregorio XIII. Pontificibus damnatas, renovare diceretur; frustrà

Aula Gallica in Jansenium malè adfecta.

Is. Habertus scribit contra librum Jansenii.

Ant. Arnaldus, Jansenium defendit.

Doctrina Jansenii damnata ab *Urbano VIII.* Pont. an. 1643.

Defensa à Lovaniensibus & Duacensibus.

obnitentibus *Lovaniensibus* Doctoribus, (quibus & *Duacenses* accessêre) qui, missâ Romam legatione, Jansenianæ caussæ patrocinabantur. Augescente indies tumultu, quinque famosæ Propositiones é Jansenii libro excerptæ sunt, Romámque ab ejus Adversariis transmissæ, anno 1650., ut à Pontifice, qui tum erat *Innocentius X.* solemni censura notarentur: Cui damnationi, ex altera parte, Galli Præsules non pauci obsistebant. Propositiones hæ fuerunt. *I. Aliqua Dei præcepta, hominibus justis volentibus & conantibus, secundùm præsentes quas habent vires, impossibilia esse. II. Interiori gratiæ, in statu naturæ lapsæ, nunquam resisti. III. Ad merendum & demerendum in statu naturæ lapsæ, non requiri in homine libertatem à necessitate, sed sufficere libertatem à coactione. IV. Semipelagianos admisisse prævenientis Gratiæ interioris necessitatem ad singulos actus, etiam*

Quinque Propositiones Jansenii.

ad

ad initium fidei, & in hoc fuisse hæreticos, quòd vellent eam Gratiam esse talem, cui posset humana voluntas resistere vel obtemperare. V. Semipelagianum esse dicere, Christum pro omnibus omninò hominibus mortuum fuisse, & sanguinem fudisse. Acta caussa hæc magno studio Romæ, ab utriusque partis Delegatis, qui Pontificem atque Consultores, nulla non arte, ad se trahere nitebantur. Tandémque Pontifex, qui fatebatur *Lucæ Holstenio*, se quæstiones illas non intelligere, datâ Bullâ 13. Mai 1653. supradictas Propositiones damnavit: Quæ Bulla in Galliam transmissa, jubente Rege toto Regno promulgata est. Et hoc quidem tempore, celebris illa *Juris* & *Facti* distinctio à Jansenii discipulis usurpari cœpit. Cùm enim Bullæ Pontificiæ contradicere haud tutum esset, dixerunt, eas quidem Propositiones, quæ damnatæ fuerant, eo sensu quem intendebat Pontifex,

Bulla *Innocentii X.* adv. 5. Propositiones Jansenii.

In Gallia promulgatur.

Juris & *Facti* distinctio.

re verâ damnandas fuiſſe; ſed hunc non fuiſſe Janſenii ſenſum, adeóque Janſenii doctrinam haudquaquam damnatam eſſe. Quo effugio ne elabi poſſent, à Pontifice contenderunt ipſorum Adverſarii, ut damnatas Propoſitiones re ipſà Janſenii doctrinam eſſe, apertè ediceret: Quod quidem fecit, datis Literis 29. Septembris 1654.; quæ & Regia declaratione in Gallia confirmatæ ſunt. Quinimò conſcripta, anno ſequenti, à quibuſdam Galliæ Epiſcopis Janſeniſmo adverſantibus, *Formula*, quâ quinque Propoſitiones é Janſenii libro excerptæ, juxta duplicem Innocentii definitionem, atro carbone notatæ ſunt. Nutanti Janſenii cauſſæ fruſtrà ſuppetias tulit *Arnaldus*, non unô Scriptô hanc in rem emiſſô; quæ à Sorboniſtis damnata, ipſéque ab eorum ſocietate ejectus eſt. Scripta adverſaria utriuſque partis benè multa hîc non moramur: Sed omittendæ non ſunt inge-

Literæ Innoc. X. quibus, doctrinam damnatam eſſe Janſenii doctrinam, edicit.

Formula in Gallia inſtituta an. 1655. adv. *Facti* & *Juris* diſtinctionem.

Ant. Arnaldus é Sorbona ejectus.

ingeniosissimæ illæ, & Attico sale refertissimæ, *Provinciales Literæ*, auctore *Blasio Pascalio*, qui sub ementito *Ludovici Montaltii* nomine sese abdidit. Dici non potest, quanta elegantia quantóque acumine, Jansenistarum caussam agat, eorúmque Adversarios ridendos propinet, personatus ille Montaltius, qui & corruptissimas Jesuitarum de rebus moralibus hypotheses, in lucem profert atque exagitat: Eas literas postmodùm, alter é Jansenii familia haud ignobilis Scriptor *Nicolius*, sub *Wendrokii* adpellatione, notis auxit atque illustravit. Interim confirmatur ab *Alexandro VII.* Pontifice, quinque Jansenii Propositionum damnatio, & quidem *in sensu à Jansenio intento*, datâ Bullâ 16. Octobris 1656. Quæ fuit caussa, cur subscriptio Formulæ superiùs memoratæ, à plerisque Galliæ Episcopis, rigidè imperaretur; ipsis etiam Monialibus ad hanc subscriptionem adac-

Literæ Provinciales, à *Pascalio* scriptæ,

à *Nicolio* notis illustratæ.

Bulla *Alexandri VII.* P. adv. Propositiones Jansenii.

adactis, dum interim Janſeniſtæ, pro *Juris* & *Facti* diſtinctione, militare haud deſiſterent. Qúumque ipſis opponeretur Pontificis auctoritas, Pontificem, imò verò & ipſam Eccleſiam, *in rebus facti* errare poſſe affirmabant: Contrà Jeſuitæ, promulgatis Theſibus, in Collegio ſuo Claromontano, Papæ infallibilitatem, etiam *in rebus facti*, tuebantur; quæ quidem Theſes, ab Univerſitate Pariſienſi, & ſuprema Regni Curia, damnatæ ſunt. Porrò, ut major in Gallia eſſet ſuprà dictæ Formulæ auctoritas, ejus verba novæ Bullæ inſeruit Papa, datæ 15. Febr. an. 1665. quâ *quinque Propoſitiones, è Janſenii libro excerptæ, in ipſo ſenſu Auctoris, damnantur*: Cui Bullæ, Regio Edicto munitæ, non tamen omnes Epiſcopi pari modo ſubſcripſère, nec ſubſcribendam præſcripſère: Nam alii quidem, nullâ adpoſitâ diſtinctione, ſubſcribi volebant; alii quaſdam proferri

Papæ infallibilitatem *in rebus facti*, negant Janſeniſtæ,

eam tuentur Jeſuitæ.

Formula ab Alex. VII. imperata, an. 1665.

Variè à variis ſubſcribitur.

à

à ſubſcribentibus exceptiones patiebantur; alii denique, doctrinam quidem fide amplectendam, factum verò nonniſi ſilentio & reverentia proſequendum, apertè inſinuabant; quorum in numero quatuor Epiſcopi præſertim fuêre, *Aletenſis*, *Apamienſis*, *Bellovacenſis*, & *Andegavenſis*, qui ea de cauſſa in Curiæ Romanæ, ipſiúſque etiam Aulæ Gallicæ, odium incurrerunt. Hæc inter, mortuo Alexandro Papa, an. 1667. in ejus locum ſucceſſit *Clemens IX.*: Quo ſedente, mitigati quodammodo, hanc in materiam, animi fuêre; Quatuor Epiſcopi, mediatore Senonenſi Archiepiſcopo, cum aliis quibuſdam Epiſcopis, Papæ ſimul & Regi Galliæ reconciliati ſunt; Papa, datis ad Regem literis, 28. Sept. 1668. ſibi ſatisfactum teſtatus eſt; Rex, promulgato Edicto, 18. Octobris, præteritorum diſſidiorum oblivionem imperavit, vetuitque ne alii alios, odioſis *hæreticorum*, *Janſeniſ-*

Quatuor Epiſcopi *Alet. Apam. Bello.* & *Andeg.* Facti & Juris diſtinctionem tuentur.

Clemens IX. P.

Pacificatio diſſidiorum, Literis Papæ, & Edicto regio, an. 1668.

Jenistarum, *Pelagianorum*, similibúsque adpellationibus, traducerent atque infamarent. *Arnaldus* ipse, factionis caput, in gratiam utcumque rediit; non tamen ad longum tempus; siquidem Aulæ semper suspectus, Regno cedere, & in Belgio Hispanico, ad mortem usque, quæ an. 1695. accidit, latitare coactus est. Mutua interim, inter Jansenistas, eorúmque adversarios, non destiterunt odia, Scriptísque aculeatis sese subinde demonstrârunt. *Innocentius XI.* à Jesuitis aversus, quorum & periculosa de rebus moralibus placita damnavit an. 1679. haud alieno à Jansenistis animo fuisse existimatus est. Sed *Innocentius XII.* datis, sive ad Theologos Lovanienses, sive ad Episcopos Flandriæ, Bullis, superiorum Pontificum, his de quæstionibus, Constitutiones confirmavit, Formuláque Alexandri VII. subscriptionem denuò injunxit; ita ut Jansenii Propositio-

Arnaldi fata.

Innocentius XI. Jesuitis adversus, & Jansenistis favere existimatus.

Bullæ *Innocentii XII.* adv. Jansenismum, an. 1694.

ſitiones, *in ſenſu obvio, quem ipſamet verba præ ſe ferunt*, damnarentur. Verùm ne ſic quidem pugnæ ſopitæ ſunt, prout ad Sæculum ſequens videbimus. Interim, ſi animi ſenſa, de toto hoc negòtio, liberè proloqui liceat, hîc certè, ſi alibi uſpiam, parùm fidei atque candoris, multùm privatorum adfectuum, ab utraque parte fuiſſe videtur. Nam, qui Janſeniſtas adeò acriter tanquam hæreticos inſectabantur, ipſam ſimul *D. Auguſtini* & *D. Thomæ* ſententiam impugnabant; quos tamen Doctores ſe magni facere atque revereri, nonnulli & cum iis ſentire, exiſtimari volebant. Viciſſim illa *Juris* & *Facti* diſtinctio, quid aliud niſi merum Janſeniſtarum effugium erat, quo, retentâ verâ ac genuinâ Janſenii doctrinâ, alienum neſcio quem ſenſum damnatis Propoſitionibus adfingebant, ut eas in ſenſu illo damnare, ſícque Romanæ Curiæ anathemata

Judicium de his Controverſiis.

mata declinare possent. His accedebant iniquissimæ Jansenistarum adversùs Calvinistas invectivæ, cùm tamen, ad rei summam quod adtinet, eadem fermè sit Jansenistarum & rigidiorum Calvinistarum sententia. Cæterùm, præclara multa ac utilissima de studiis Literarum, imò verò & de rebus sacris, cùm à Jesuitis quibusdam, tum à Jansenistis, seu *é Portu-regio* Scriptoribus, edita esse, iniquissimo sit animo, vel in historia Literaria planè hospes, qui non fateatur.

Multi, cùm é Jesuitis, tum é Jansenistis, de re literaria optimè meriti.

Summa Capita

SECTIONIS VII.

Protestantes *à Pontificiis passim vexati; in Bohemia, Hungaria, Silesia, Transsylvania, &c. Galli Protestantes sub* Henrico IV. *tuti.* Ludovicus XIII. *eos vexare incipit.*

pit. Rupella obſeſſa an. 1628. *Sub* Ludovico XIV. *adtriti paulatim Reformati. Edicti Nannetenſis revocatio, an.* 1685. *Reformati ad Sacra Pontificia compulſi. Plurimi Religionis cauſſâ profugi. Pedemontani Valdenſes vexati. Eorum ſtrages an.* 1655. *Malè habiti & ejecti, an.* 1686. *&* 87. *Revocati in patriam, an.* 1690.

SECTIO VII.

De vexatis, per varias oras, Proteſtantibus.

IMminutæ totô hôc Sæculo, non una in parte, Proteſtantium res, in id incumbente Aulâ Pontificiâ, ut, quod rationibus non poterat, Edictis Principum, promiſſis, minis, carceribus, exſiliis, imò cædibus ac lanienis obtineret. In *Bohemia*, victô Palatinô, & FERDINANDÔ rerum potitô, ablata penitùs Religionis

Proteſtantes à Pontificiis paſſim vexati;

in *Bohemia, Hungaria, Sileſia, Tranſſylv. &c.*

nis libertas eſt. In *Hungaria*, *Sileſia*, *Tranſſylvania*, &c. vexati non ſemel, nec uno modo, Proteſtantes; quæ fuit etiam non rarò Politicorum motuum cauſſa. *Gallis* Reformatis, per Nannetenſe Edictum, ſine Sæculi ſuperioris conceſſum, abundè cautum videbatur. Neque verò, ſuperſtite HENRICO IV. Edicti illius auctore, quidquam iis mali contigit. Sed ſub LUDOVICO XIII. captô à Benearnia initiô, anno 1620. ſuis privilegiis ac munimentis exui cœpêre, præcipuúmque ipſorum propugnaculum *Rupella*, anno 1628. non ſine operoſa obſidione, capta eſt. Sub LUDOVICO XIV. etſi inſignia non ſemel dederant, in procellis civilibus, conſtantiſſimæ in Regem fidei ſpecimina, quod & non una declaratione Princeps ille teſtatum dedit, attamen adtriti ac debilitati innumeris Edictis fuêre: Donec tandem Octobri menſe an. 1685. Nannetenſe Edictum, *perpetuum*

Galli Proteſtantes ſub *Henrico IV.* tuti.

Ludovicus XIII. eos vexare incipit.

Rupella obſeſſa an. 1628.

Sub *Ludovico XIV.* adtriti paulatim Reformati.

Edicti Nanne-

tuum licèt ac *irrevocabile*, revocatum sit. Ergo eversa totò Regno Templa, imò & immissi per domos Dimachi, qui invitos atque reluctantes ad Sacra Pontificia compellerent; ablatâ interim, in fide perstantibus, é Regno exeundi veniâ; iisque qui in fuga deprehenderentur; fœtido carceri inclusis, aut ad triremes al'âve supplicia damnatis. Quod tamen non obstitit, quominùs plura eorum centena millia, relictâ patriâ, cognatis, commodis, fortunisque omnibus, non sine maximis periculis evaserint, novásque sibi, in Britanniâ, Belgio, Germania, Helvetia sedes quæsiverint; ubi, ab ejusdem consortibus fidei, fraternè, ut par erat, excepti sunt. Sed & Gallorum vicini, *Pedemontanarum Vallium* incolæ, miserum in modum non semel vexati sunt; tum anno 1655. quô horrenda eorum strages visa est; tum annis 1686. & 1687. quibus longo adtriti bello, pluri-

tens. revocatio; an. 1685.

Reformati ad Sacra Pontificia compulsi.

Plurimi Religionis causâ profugi.

Pedemontani Vallenses vexati. Eorum strages an. 1655.

Malè habiti &

 mis-

ejecti, an. 1686. & 87. misque defuncti ærumnis, é patria ejecti, sed in eam, triennio post, Revocati an. 1690. Principis Edicto, revocati sunt.

Summa Capita

SECTIONIS VIII.

Novi tumultus in Britannia, sub JACOBO II. *Rege. Papatum inducere nititur, & Leges Regni violat. Suspiciones de puero, qui Regi natus dicebatur.* Gulielmus, *Arausionensis Princeps, in auxilium à Britannis vocatus. Jacobus in Galliam fugit, & Regnum abdicat.* GULIELMUS & MARIA, *Magn. Brit. Rex & Regina. Presbyterianismus in Anglia toleratus, in Scotia publicè institutus. Præsules eximii Anglicanam Ecclesiam illustrant. Mariæ Reg. obitus, an.* 1694. *Gulielmus Fœderatorum dux contra Gallos. Pax Rysvicensis, an.* 1697.

SECTIO VIII.

De tumultibus Britannicis sub JACOBO II. *in cujus locum suffecti* GULIELMUS *&* MARIA.

NOva tragœdia, malè sano itidem Pontificiorum zelo, in Britannia acta est; ubi, defunctô absque liberis CAROLO II. Rege, an. 1685. JACOBUS II, frater in ejus locum successit. Is, Pontificiam Religionem profiteri haud contentus, eandem variis artibus propagare nitebatur; spretis Legibus, quibus Pontificii muneribus, cùm civilibus, tum militaribus, exclusi erant; Britannicique populi privilegiis non una parte imminutis. Quibus gravaminibus & hoc quoque accessit, quòd, enixâ puerum Reginâ, (sed non sine fraudis suspicione) non in præsens modò, sed & in futurum,

Novi tumultus in Britannia, sub JACOBO II. R.

Papatum inducere nititur, & Leges Regni violat.

Suspiciones de puero, qui Regi natus dicebatur.

& Libertati, & Religioni, metuendum videretur. Ergo maxima, toto passim Regno, animorum commotio facta est, vocatúsque in auxilium *Gulielmus*, Arausionensis Princeps, *Mariæ* Jacobi filiæ natu majoris maritus; Quô in Britanniam, cum Batavorum copiis, advectô, Jacobi copiæ ad eum deficiunt, ipséque Jacobus sibi metuens in Galliam trajicit, vacuúmque relinquit solium. GULIELMUS & MARIA, Britanniæ Liberatores, Rex & Regina salutantur. Restituta, iis regnantibus, Jura omnia, quæ à Jacobo violata, vel in discrimen adducta fuerant. Tentata & Episcopalium cum Presbyterianis, sed absque successu, concordia. Mitissimè tamen cum Presbyterianis actum; qui, in Anglia quidem, ampla donati tolerantia; in Scotia verò, quòd maxima Gentis pars eam in partem propenderet, Presbyterianismus in ritûs publici formam abiit. Nunquam

Gulielmus Arausio. Princeps in auxilium à Britannis vocatus.

Jacobus in Galliam fugit, Regnúmque abdicat.

GULIELMUS & MARIA Mag. Brit. Rex & Regina.

Presbyterianismus, in Anglia toleratus, in Scotiâ publice institutus.

quam tot eximii, cùm doctrina, tum pietate, Anglicanæ Ecclesiæ Præsules fuerunt; *Johannes Tillotsonius*, Cantuariensis, *Johannes Scharpius*, Eboracensis, ambo Theologi eximii, & in arte concionandi principes; *Gilbertus Burnetus*, Sarisburiensis, incomparabili Reformationis Anglicanæ historia notissimus, *Gulielmus Lloyd*, Asaphensis primùm, dein Lichfeldiensis, demùm Vigorniensis, Chronologiæ atque Historiæ peritissimus, *Edwardus Stillingfleet*, Vigorniensis, in Controversiis tractandis eruditissimus ac solertissimus, *Simon Patrick*, Eliensis, multis in Scripturam Commentariis, aliísque operibus clarus, *Thomas Tenison*, & *Gulielmus Wake*, qui ambo, post Tillotsonium, ad Cantuariensem Sedem promoti sunt: Quorum omnium, ut & aliorum hujus temporis Theologorum, Scripta eximia, nostrísque laudibus majora, Religionem mirè illustrârunt ac defen-

Præsules eximii Anglicanam Ecclesiam illustrant.

derunt. Horum temporum felicitatem, amplioréſque de futuro ſpes, *Mariæ* Reginæ obitus turbavit; cujus raræ tanto in faſtigio virtutes, pietas, caſtitas, modeſtia, bonitas, animus ad benefaciendum propenſiſſimus; ſed quæ, terris tantùm oſtenſa, in ipſo ætatis flore occubuit, an. 1694. Ei ſuperſtes *Gulielmus*, exquiſitæ itidem prudentiæ Princeps, adſcitis in fœdus pleriſque Europæ Magnatibus, bellum cum Gallis haud infeliciter geſſit, ab iiſque tandem, Pace Ryſvicenſi, an. 1697. pro Rege Angliæ eſt agnitus. Sed & ipſe brevis ævi fuit, an. 1702. ætatis 51. regni 13. terris ereptus.

Mariæ Reg. obitus an. 1694.

Gulielmus Fœderatorum Dux, contra Gallos.

Pax Ryſvicenſis. an. 1697.

Mors Gulielmi R. an. 1702.

Summa Capita

SECTIONIS IX.

De Quietiſmo. Michaël Molinos, *Hiſpanus Presbyter. Ejus doctrina.*

Li-

Liber ejus, cui titulus, Dux ſpiritualis; *ab Inquiſitione damnatus, an.* 1685. *Propoſitiones* 68. *damnatæ ab* Innocentio XI. *P. Moritur Molinos an.* 1692. *Quietiſtæ, Monachus* La Combe. *Matrona* Guyon. Fenelo *Archiep. Cameracenſis. Ejus liber,* Expoſitio doctrinæ Sanctorum. *Damnatur ab* Innocentio XII. *P. Cameracenſis damnationi ſe ſubmittit.*

SECTIO IX.

De *Quietiſmo.*

INclinante Sæculo, *Michaël Molinos,* Hiſpanus Presbyter, haud ignobili inter Pontificios Sectæ ortum dedit, quæ, ab animi quiete quam adfectat, *Quietiſtarum* nomen ſortita eſt. Summa doctrinæ hæc eſſe dicitur: „Statum hominis Chriſ„tiani perfectum merè paſſivum eſſe; „nullam voluntatem, nullum mo„tum,

De Quietiſmo *Mich. Molinos* Hiſp. Presbyter.

Ejus doctrina.

„tum, ei supereſſe; de pœna vel „præmio, de ſalute vel damnatione, „planè indifferentem eſſe; in eo ſta„tu peccari non poſſe; in eo etiam „ſtatu, Cultu externo opus non eſ„ſe; Sacramenta, preces, bona ope„ra, ſupervacanea eſſe; quicquid „agatur, perinde eſſe; Deo nos per„mittendos, ut, quidquid voluerit, „in nobis agat; eúmque *amore puro*, „hoc eſt, ab omni commodi reſ„pectu ſemoto, diligendum eſſe.„

Liber ejus *Dux ſpiritualis* dictus.

Doctrinam hanc, libro Hiſpanico, *Duce Spirituali* dicto, inſinuaverat Molinos, eandémque in colloquiis ſpargebat. Quæ cauſſa fuit, cur ad Inquiſitionem delatus, an. 1685. ad palinodiam & perpetuum carcerem damnatus ſit. Damnavit & doctrinam ejus, 68. propoſitionibus comprehenſam, *Innocentius XI.* Papa, an. 1687. ipſéque Molinos, an. 1692. in carcere vitam finiit. Verùm ſectatores, tum in Italia atque Hiſpania, tum in ipſa etiam Gallia, doctri-

Ab Inquiſitione damnatus an. 1685. 68. Propoſ. Molinos damnatæ ab *Innoc.* X I. P.

Moritur Molinos an. 1692.

trina illa non paucos habuit, intérque alios Monachum *La Combe*, é Barnabitarum familia, nec non & matronam *Guyonam* nomine; quorum libri, dogmatibus illis referti, ab Archiepiscopo Parisiensi, Episcopisque Meldensi & Carnotensi, damnati sunt an. 1694. & 95. Biennio pòst, *Franciscus Fenelo*, Cameracensis Archiepiscopus, librum edidit, quem *Expositionem doctrinæ Sanctorum de vita interiore*, inscripsit. Quo cùm contineri viderentur non pauca supradictæ Quietistarum doctrinæ adfinia, putà de *Amore puro*, ab omni ad metum, spem, desiderium, pœnam, præmium, respectu libero, ab iisdem Præsulibus doctrina illa publicè damnata est Quinimò & negotium illud Romam delatum, libérque ille Cameracensis Archiepiscopi à Pontifice *Innocentio XII.* damnatus, an. 1699. Quæ damnatio, regio munita diplomate, in Gallia admissa est; eique Cameracensis ipse,

Quietistæ; *La Combe*, matrona *Guyon*.

Fenelo Arch. Cameracensis.

Ejus liber, *Expol. doctrinæ Sanctorum* &c.

Damnatur ab *Innocentio* XII. P.

Cameracensis se submittit.

ipſe, nullâ morâ, nullâ reluctantiâ, ſeſe ſubmiſit.

Summa Capita

SECTIONIS X.

Diſſidia Eccleſiaſtica inter Gallos & Curiam Romanam. Concilium Tridentinum non admiſſum in Gallia. Libri quidam de Papæ poteſtate damnati in Gallia. Diſſidium cum Alexandro VII. *& cum* Innocentio XI. *Conventus Cleri Gallicani an.* 1682. *Ejus declaratio de Poteſtate Eccleſiaſtica; Edicto Regio confirmata. Iraſcitur Innocentius XI. & Epiſcopis Bullas denegat. Sub* Innocentio XII. *lis illa componitur, an.* 1692.

SEC.

SECTIO X.

De dissidiis Ecclesiasticis inter Gallos & Curiam Romanam.

INter domesticas Pontificiorum lites, prætermittenda non sunt crebra illa Gallorum cum Curia Romana dissidia, de capitibus momentosissimis, in quibus Civilis Societatis, non minùs quàm Religionis, cardo vertitur. Quamvis enim Romani Pontificis auctoritatem agnoscant Galli, eam tamen limitibus non paucis circumscribunt; easque quas vocant Gallicanæ Ecclesiæ Libertates, sartas tectas servari volunt. Quæ caussa fuit, cur, non obstantibus Curiæ Romanæ conatibus, Concilium Tridentinum, ad res Disciplinæ quod adtinet, in Gallia admissum non sit. Eapropter etiam Libri non pauci, quibus Pontificia auctoritas in immensum extollebatur,

Dissidia Ecclesiastica inter Gallos & Curiam Romanam.

Concilium Trident. non admissum in Gallia.

Libri quidam de Papæ po-

testate damnati in Gallia. tur, & supra Regiam collocabatur, dato Romanis Pontificibus exauctorandorum Regum, subditorúmque à jurata fide absolvendorum jure; (qualis fuit *Bellarmini* liber *de potestate summi Pontificis*; item *Marianæ* de *Regis institutione*, nec non & *Santarelli*, *Vernantii*; aliorúmque, propositiones), cùm à Parisiensi Universitate, tum à Suprema Regni Curia, damnati ac proscripti sunt. Neque mirum id cavisse Gallos, cùm funestissimos doctrinæ illius Ultramontanæ effectus, in exsecranda Henrici III. & Henrici IV. nece sensissent. His accesserunt vivida quædam Aulæ Gallicæ cum

Dissidium cum *Alexandro* VII. Pontificibus dissidia; putà cum *Alexandro VII.* de negotio Corsorum; quâ occasione herbam portigere, & solemni missâ in Galliam legatione sese excusare Pontifex ille necesse habuit;

& cum *Innocentio* XI. deinde & cum *Innocentio XI.* de jure *Regaliæ*, quod vocant, déque immunitatibus Palatii

tii Oratoris Gallici Romæ. Et hoc quidem tempore conſcripta eſt celebris illa Cleri Gallicani, de Poteſtate Eccleſiaſtica, declaratio, quatuor capitibus comprehenſa: „1. Poteſtatem Eccleſiæ ad temporalia „non extendi; Reges & Principes „in temporalibus nulli Poteſtati Ec„cleſiaſticæ ſubjici; neque deponi „à quoquam, neque Subditos eorum „à præſtito fidei ſacramento ſolvi „poſſe. 2. valere debere Concilii „Conſtantienſis decreta, de aucto„ritate Conciliorum Generalium, „quæ Seſſione quartâ & quintâ con„tinentur. 3. uſum Poteſtatis Apoſ„tolicæ (ſic *Pontificiam* nominant) „per Canones Conciliorum, & Li„bertates Eccleſiæ Gallicanæ mode„randum eſſe. 4. Romani Pontifi„cis judicium non eſſe irreformabile. Talis fuit Cleri Gallicani de Poteſtate Eccleſiaſtica declaratio, 19. Mart. 1682. Quæ & Edicto Regio confirmata eſt, omnéſque Regni Scho-

Conventus Cleri Gallici. an. 1682. ejuſque Declaratio de Poteſt. Eccleſ.

Edicto Regio confirmata.

Scholæ ac Univerſitates juxta prin-cipia illa docere juſſæ. Exarſit ad hæc Pontifex; Præſuléſque qui his ſubſcripſerant; ſi qui ad Epiſcopatus nominati à Rege eſſent, datis Bullis confirmare noluit. Nec deſierunt diſſidia illa, quamdiu vixit Innocentius XI. Sed mortuô illô an. 1689. electóque in ejus locum *Alexandrô VIII.* deferveſcere lis illa cœpit, ſub ejus ſucceſſore *Innocentio XII.* an. 1692. demùm compoſita. Literis ad hunc Pontificem datis, profeſſi ſunt Gallicani Præſules, „ſe de geſtis in Comitiis illis vehementer dolere, & quidquid in præjudicium Pontificiæ auctoritatis cenſeri potuit, pro infecto haberi velle.„ Pontifex viciſſim Epiſcopis Bullas conceſſit, iiſque reconciliatus eſt.

Iraſcitur Innoc. XI. & Epiſcopis Bullas denegat.

Sub Innocentio XII. lis illa componitur an. 1692.

Sum-

Summa Capita

SECTIONIS XI.

Concordia Proteſtantium promota. Colloquium Lipſienſe, an. 1631. *Synodus Carentonienſis, an.* 1631. *Colloquium Caſſellanum, an* 1661. Johannis Duræi *labores & itinera.* Georgius Calixtus, *Theologus pacificus inter Lutheranos. Generalis Reformatorum ad Concordiam propenſio.*

SECTIO XI.

Acta ad Concordiam Proteſtantium *ſpectantia.*

COmponendis Proteſtantium diſſidiis, non unus hôc Sæculô Conventus habitus eſt; velut Colloquium *Lipſienſe*, annô 1631. in- Concordia Proteſtantium promota.

Irascitur Innoc. XI. & Episcopis Bullas denegat.

Scholæ ac Universitates juxta principia illa docere jussæ. Exarsit ad hæc Pontifex; Præsuléſque qui his subscripserant; si qui ad Episcopatus nominati à Rege essent, datis Bullis confirmare noluit. Nec desierunt dissidia illa, quamdiu vixit Innocentius XI. Sed mortuô illô an. 1689. electóque in ejus locum *Alexandrô VIII.* defervescere lis illa cœpit, sub ejus successore *Innocentio XII.* an. 1692. demùm composita. Literis ad hunc Pontificem datis, professi sunt Gallicani Præsules, „se de gestis in Comitiis il„lis vehementer dolere, & quid„quid in præjudicium Pontificiæ auc„toritatis censeri potuit, pro infec„to haberi velle.„ Pontifex vicissim Episcopis Bullas concessit, iisque reconciliatus est.

Sub Innocentio XII. lis illa componitur an. 1692.

Sum-

Summa Capita
SECTIONIS XI.

Concordia Protestantium promota. Colloquium Lipsiense, an. 1631. *Synodus Carentoniensis, an.* 1631. *Colloquium Cassellanum, an* 1661. Johannis Duræi *labores & itinera.* Georgius Calixtus, *Theologus pacificus inter Lutheranos. Generalis Reformatorum ad Concordiam propensio.*

SECTIO XI.

Acta ad Concordiam Protestantium *spectantia.*

COmponendis Protestantium dissidiis, non unus hôc Sæculô Conventus habitus est; velut Colloquium *Lipsiense*, annô 1631. in- Concordia Protestantium promota.

 ter

Colloq. Lipsiense, an. 1631.

ter Theologos Saxonicos ab una parte, Brandenburgicos & Hassiacos ab altera: Quô eôdem annô, Galli Reformati, in *Carentoniensi* Synodo, Lutheranos pacificos in Communionem admittendos sancivêre. Habitum &, triginta pôst annis, Colloquium *Cassellanum*, an. 1661. sub auspiciis Serenissimi Hassiæ Landgravii *Wilhelmi VI.* inter Marpurgenses & Rintelenses Theologos. Ad conciliandas partes, incredibili zelo ac diligentia, Aulas, Ecclesiás, Academias omnes lustravit *Johannes Duræus*, Theologus Scoto-Britannus, qui & bene multa Principum & Theologorum Judicia, Concordiæ faventia, obtinuit, & in publicam lucem emisit. Inter pacificos Lutheranæ partis Theologos eminuit *Georgius Calixtus*, Theologus Helmstadiensis, ea de caussa rigidiorum odia expertus. Apud Reformatos unanimis ad Concordiam propensio fuit; tótque Libri hanc

Synod. Carentoniensis an. 1631.

Colloq. Cassell. an. 1661.

Joh. Duræi labores & itinera.

Georg. Calixtus Theolog. pacificus inter Luther. Reformatorum ad

hanc in rem editi, ut eos recensere non liceat. Concordiam propensio.

Summa Capita
SECTIONIS XII.

*De Ecclesia Græca Sæculi XVII. Quinque Patriarchatus. Sub Turcis, Græci miseri, & parùm tuti. Patriarcharum fata. De Cy*rillo Lucario. *Ejus iter in Poloniam. Fit Patriarcha Alexandrinus; deinde Constantinopolitanus.* Cornelius Haga, *Legatus Belgicus;* Antonius Legerus, *ei à Sacris, Cyrilli Confessio. Varia Cyrilli fata. Ejus mors an.* 1638. Cyrillus Berrhöensis *Patriarc. Constant. Cyrilli Lucarii Confessionem damnat. Damnata & à* Parthenio *Patr. Const. Disputatio de fide Græcorum circa Eucharistiam, inter* Arnaldum *&* Claudium.

Concilium Hierosolym. an. 1672. Græcorum hodiernorum suffragia non magni ponderis.

SECTIO XII.

De Ecclesia Græca.

De Ecclesia Græca.

Nihilo melior, hac ætate, Ecclesiæ Græcæ status, quàm superiore, fuit. Quinque iis Patriarchatus, quorum literæ initiales voce KARAI comprehensæ, *Constantinopolitanus*, *Alexandrinus*, *Ruthenus*, *Antiochenus*, & *Jerosolymitanus*; omnes, Ruthenô exceptô, sub Turcarum dominatu, pretióque Sacrorum libertatem coacti redimere. Patriarchæ vix unquam tranquilli; perpetuis, sive Turcarum, sive suorum, contumeliis obnoxii: pulsi é suis Sedibus, in Insulas relegati, imò se invicem, fœdissimum in modum, non raró expellentes; multi quinetiam laqueo aut veneno interempti:

Quinque Patriarchatus.

Sub Turcis miseri Græci, & parùm tuti.

Patriarcharum fata.

empti: Quorum omnium, eâ ætate quam nunc describimus; creberrima occurrunt exempla. Unus é præcipuis ac laudatissimis Græcorum Antistitibus (quidquid in contrarium blaterent Papicolæ) fuit *Cyrillus Lucarius*, de cujus doctrina & fatis aliquid hîc adscribendum est. Natus Candiæ anno 1572. institutus Patavii, à *Meletio Piga* Alexandrino Patriarcha Presbyter creatus est, missúsque in Poloniam, ut propositæ Lithuanorum cum Ecclesia Romana unioni obsisteret. Quo in itinere cùm familiari Protestantium consuetudine esset usus, eorúmque doctrinæ notitiam comparâsset, eam cum Verbo Dei consentire animadvertit, ac in pretio habuit. Redux ad suos, Meletii in Sede Alexandrina successor fuit, quam tenuit annis novendecim; deinde anno 1621. Constantinopolitanæ est admotus. Qua in statione, Jesuitis, cæterísque Pontificiis, non semel ad-

De *Cyrillo Lucario.*

Ejus iter in Poloniam.

Fit Patriarcha Alexandrinus;

Deinde Constantinopolitanus.

versatus est, eorúmque odia in se concitavit. Erat tum Constantinopoli Legatus Belgicus, *Cornelius Haga*, eíque à sacris concionibus *Antonius Legerus*, Pedemontanus, Verbi Divini Minister: Quorum familiaritate usus Cyrillus, libros ex Occidente non paucos habuit, & in puriore doctrina non parùm confirmatus est. Quas quidem notiones, scriptâ Fidei Confessione, protulit, datísque ad multos literis confirmavit. Auxit ea res non mediocriter Latinorum in ipsum odia, qui ad ei nocendum, eúmque à Sede deturbandum, nihil omisêre; Quod & non semel, suis apud Turcas accusationibus & calumniis obtinuerunt: Sed amicorum auxiliis non semel etiam restitutus est. Tandem importunis adversariorum criminationibus oppressus, in Occidentale castrum, quod Bosphoro imminet, translatus, & navi impositus, quasi esset in Insulam aliquam Maris

Legatus Belg. *Corn. Haga*; *Ant. Legerus*, ei à Sacris.

Cyrilli Confessio.

Varia Cyrilli fata.

ris Ægei deportandus, à Janissariis strangulatus est, 27. Junii 1638. Ei succeſſit alter *Cyrillus*, Berrhoënsis, osor ejus acerrimus, qui & eôdem annô Synodum habuiſſe dicitur, quâ Lucarii memoria & Confeſſio damnata eſt. Sed & iste haud multò pòſt Tunetum translatus, ibidémque strangulatus, ſucceſſorem habuit *Parthenium*, æquiorem quidem Lucarii memoriæ, ſed à quo tamen Lucarii Confeſſio, tanquam spuria, & falsò ei adſcripta, damnata eſt, Jaſſi in Moldavia, an. 1642. Quanquam non desunt rationes & teſtimonia, quibus damnationes illæ infirmentur.

Ejus mors an. 1638.

Cyrillus Berrhoënsis, Patr. CP. Cyrilli Lucarii Confeſſionem damnat.

Damnata & à *Parthenio* Patr. CP.

Inclinante Sæculo, occaſione controverſiæ inter *Arnaldum* Sorboniſtam, & *Claudium* Paſtorem Carentonienſem, de *perpetuitate Fidei circa Euchariſtiam*, nullum non lapidem moverunt Pontificii, operâ in primis Gallici in Aula Conſtantinopolitana Oratoris, ut Græcorum ſuffragia ad ſe traherent. Hinc nata

Diſputatio de fide Græcorum circa Euchariſtiam, inter *Arnaldum* & *Claudium*.

Synodus Hierosolymitana, sub Dositheo Patriarcha, an. 1672. Sed emendicata Synodi illius decreta fuisse, vel sola Præfationis inspectio docet.

Græcorum hodiernorum suffragia non magni ponderis.

Utcunque sit, ea est Græcorum novissimi temporis inscitia, penuria, levitas, easque artes adhibuit, adhibétque etiamnum, ad eos sibi subjiciendos, Curia Romana, ut in dijudicandis Controversiis, non magni ponderis eorum sententia esse debeat.

Summa Capita

SECTIONIS XIII.

Antitrinitarii *undique expulsi. Præcipui eorum Doctores, Sæc. XVII.* Bibliotheca Fratrum Polonorum *quid contineat. Antitrinitarii passim abditi & dispersi.*

SEC-

SECTIO XIII.

De Antitrinitariis.

PUlsis undique *Antitrinitariis*, neque alibi quàm in paucis quibusdam Poloniæ & Transsylvaniæ locis libero Religionis exercitio utentibus, sui tamen non defuerunt, totô hôc Sæculô, Doctores, & nonnulli quidem doctrina & scriptis clari, putà *Valentinus Smalcius*, unus é præcipuis *Catecheseos Racovianæ* scriptoribus; *Johannes Crellius*, *Jonas Slichtingius*, *Joh. Lud. Wolzogenius*, *Samuel Przipcovius*, quorum opera, unà cum *Fausti Socini* scriptis, *Bibliothecam Fratrum Polonorum* constituunt; *Joh. Volkelius*, cujus habentur *de vera Religione* Libri V I. *Christoph. Sandius*, scriptor *Historiæ Ecclesiasticæ*, suo dogmati adcommodatæ; *Dan. Brenius*, aliíque. Ferunt, non paucos, cùm Arianos, tum Socinianos, per varias Christia-

Antitrinitarii undique expulsi.

Præcipui eorum Doctores Sæculi XVII.

Bibliotheca Fratrum Polonorum.

Dispersi passim & abditi.

tiani nominis oras disperſos latitare.

Summa Capita

SECTIONIS XIV.

De Judæis *Sæculi XVII.* Sabathai Zevi, *Pſeudo-Meſſias. Fraudis progreſſus. Impoſtor à Turcis comprehenſus, & in jus vocatus. Fit Muhammedanus.* Mardochai, *Pſeudo-Meſſias. Doctores Judæorum celebres Sæculô XVII. Ex-Judæi*, Spinoza *Atheus*; Vriel à Coſta, *Deïſta.*

SECTIO XIV.

De Judæis.

De *Judæis* Sæculi XVII. IN Judæorum Sæculi XVII. rebus, memorabilis eſt impoſtura Judæi cujuſdam Smyrnenſis, *Sabathai Zevi*, qui ſe Meſſiam, & alterius é Gaza, *Nathan Levi*, qui ſe

Sabathai Zevi Pſeudo-Meſſias.

se Eliam Messiæ prodromum, fabulabantur. Incredibile dictu est, quibus artibus, qua impudentia, miseræ Genti illuserint, & quantam post se multitudinem traxerint. Cùm verò se Turcarum Imperatorem debellaturum, ejúsque Imperio finem adlaturum, gloriaretur Sabathai Zevi, à Turcis in vincula conjectus est, an. 1666. & Adrianopolim, ubi tum erat Imperator, advectus. Interrogatus, num esset Rex Judæorum, respondit, se criminis Majestatis insontem, Judaïcæ Legis Doctorem esse, Sed cùm Imperator, ejus potentiam exploraturus, evaginato gladio eum trajici jussisset, metu mortis, ejuratô Judaïsmô, Muhammedanam Religionem amplexus est. Exortus est etiam an. 1682. novus Pseudo-Messias, *Mardochai*, natione Germanus, qui, vitâ austerâ, vitiorum increpatione, & simulatis cum Deo colloquiis, magnam sibi apud populares aucto-

Fraudis progressus.

Impostor comprehensus, & in jus vocatus.

Fit Muhammedanus.

Mardochai, Pseudo-Messias.

rita-

ritatem conciliavit: Sed & iste non multò pòst evanuit. Eminuêre inter Judæos, doctrinæ laude, *Menasseh ben Israël*, *Leo Mutinensis*, *Isaacus Athias*, *Isaacus Orobio*, cujus habetur collatio cum *Phil. à Limborch*, Theologo Remonstrantium. Ex-Judæus *Benedictus de Spinoza* novum Atheïsmi Systema protulit. Alter ex-Judæus, *Vriel à Costa*, Deïsmum professus est.

Doctores Judæorum celebres, Sæc. XVII.

Spinoza Atheus, *Uriel à Costa* Deïsta.

Summa Capita
SECTIONIS XV.

Viri docti Sæculi XVII. Philosophia & Ars Critica plurimùm promotæ. Renatus Cartesius. Petrus Gassendus. *Viri in universa literatura principes. Qui Antiquitates Ecclesiasticas præ cæteris illustrârunt.*

SEC.

SECTIO XV.

De re Literaria.

NOn aliud Sæculum Virorum Doctorum feracius fuit, & in omni quidem Literarum genere. Sed duæ tamen Disciplinæ singulari studio excultæ, & ad maximam, si non perfectionem, certè præstantiam, perductæ sunt, *Philosophia* & *Ars Critica*: Quarum é progressibus, cæteræ quoque Disciplinæ, *Theologia* cumprimis, non parùm lucis & commodi accepêre. Novam philosophandi rationem, ea quæ in Scholis vigebat longè rectiorem ac utiliorem, induxit *Renatus Cartesius*, Vir nobilis ex Aremorica, qui egregia non pauca retexit, optimásque ad Verum indagandum regulas præscripsit. Democriti & Epicuri Philosophiam, sed resectâ impietate, instauravit *Petrus*

Viri Docti Sæculi XVII.

Philosophia & Ars Critica plurimùm promotæ.

Ren. Cartesius.

trus

Petr Gassendus.

trus *Gassendus*, qui & insignis Astronomus fuit; Cartesius verò, Geometres præstantissimus. Ambos illos recentioris Philosophiæ principes ingens Discipulorum turba secuta est.

Viri in universa literatura principes.

Artem Criticam, ejúsque beneficio Literas omnes, cùm sacras, tum profanas, faustis auspiciis multi coluêre: Sed hi præ cæteris eminuerunt; *Josephus Scaliger*; *Isaacus Casaubonus*, *Hugo Grotius*; *Gerardus Johannes Vossius*, *Daniel Heinsius*, *Joannes Fridericus Gronovius*; *Claudius Salmasius*, *Samuel Bochartus*, *Ezechiel Spanhemius*. *Johannes Gregorius Grævius*, quibus & alii magno numero se adjunxerunt.

Qui Antiquitates Ecclesiasticas illustrârunt.

Ecclesiasticas Antiquitates, præter eos quos recensuimus, alii insuper multi illustrârunt; é Pontificiis quidem, *Cæsar Baronius* Cardinalis, Annalium Ecclesiasticorum scriptor, *Gabriel Albaspineus*; *Nicolaus Rigaltius*, *Dionysius Petavius*, *Jacobus Sirmondus*, *Petrus de Marca*, &c. é nostris, *Jacobus Go-*

tho-

thofredus, *Jacobus Usserius*; *David Blondellus*, *Georgius Calixtus*; *Edmundus Albertinus*; *Johannes Dallæus*, *Johannes Pearson*, *Matthæus Larroquanus*, aliíque benè multi; quos recensere longum nimis foret. De cæterarum Disciplinarum cultoribus atque incrementis, hujus non est loci differere: Sed in Oratione nostra, *de Sæculo XVII. erudito*, de præcipuis nonnihil diximus.

FINIS.

INDEX.

INDEX.

PARS PRIOR

De quindecim primis Sæculis.

Pars

PARS POSTERIOR

De Sæculis XVI. & XVII.

FINIS.

